

Ptaki Śląska

Birds of Silesia

21

2014

Górnośląskie Koło Ornitologiczne

Upper Silesian Ornithological Society

Ptaki Śląska – Birds of Silesia

www.ptakislaska.pl

czasopismo założone w roku 1982 pod tytułem
„Dolina Baryczy – Barycz valley”

Redakcja:

Redaktor naczelny: Andrzej Dyrz

Redaktor tematyczny: Jacek Betleja

Sekretarz redakcji: Szymon Beuch

Redaktorzy: Radosław Gwóźdź, Bartosz Smyk

Redaktorzy językowi: Anna Szczepanek (język polski), Jolanta Michna, Melanie Ellis, Lucyna Halupka (język angielski)

Rada redakcyjna:

RNDr. Jiří Flousek, Ph.D., Správa Krkonošského národního parku, Vrchlabí, Czechy

prof. dr hab. Grzegorz Kopij, University of Namibia, Windhoek, Namibia

doc. dr Eugeniusz Nowak (Doc. Emeritus, Bundesamt für Naturschutz), Bonn, Niemcy

prof. dr hab. Ludwik Tomiałojć, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, Polska

prof. dr hab. Aleksander Winiecki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska

Adres redakcji:

Górnośląskie Koło Ornitologiczne

c/o Dział Przyrody Muzeum Górnośląskiego

pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom

e-mail: redakcja@ptakislaska.pl

Recenzenci:

Artur Goławski, Grzegorz Hebda, Piotr Indykiewicz, Mateusz Ledwoń, Tadeusz Mizera, Grzegorz Neubauer, Tadeusz Stawarczyk, Ludwik Tomiałojć, Piotr Tryjanowski, Piotr Zieliński

Realizacja:

Projekt: Paulina Ortenburger, Pracownia Projektowania Komunikacji Wizualnej Akademii

Sztuk Pięknych w Katowicach

Rysunek na okładce: Dawid Kilon

Skład: Adam Larysz

Druk: PRYM Drukarnia Offsetowa S. C., Mysłówice

Dystrybucja: www.przyrodnicze.pl

Wydano ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego stanowiących pomoc
de minimis w ramach programu „Index Plus” (projekt nr IxP 0256 2012)

Numer zamknięto: 03.11.2014

© Copyright by Górnośląskie Koło Ornitologiczne, Bytom 2014

ISSN 0860-3022

Printed in Poland

Nakład 500 egz.

Spis treści Contents

Artykuły Articles

Ptaki Zbiornika Goczałkowickiego

Birds of the Goczałkowice Reservoir

Jacek Betleja, Jan Król, Jan Kohut, Gustaw Schneider 5

Ptaki zbiornika Kuźnica Warężyńska

Birds of the Kuźnica Warężyńska Reservoir

Paweł Kmieciak, Radosław Gwóźdź, Szymon Beuch 69

Występowanie sieweczki rzecznej *Charadrius dubius*, świergotka polnego *Anthus campestris* i białorzutki *Oenanthe oenanthe* na zwałowiskach kopalnianych w okolicach Bytomia

Occurrence of Little Ringed Plover *Charadrius dubius*, Tawny Pipit *Anthus campestris* and Northern Wheatear *Oenanthe oenanthe* on mine heaps in Bytom (Upper Silesian urban area)

Szymon Beuch 87

Zanik górnośląskiej populacji dzierłatki *Galerida cristata* na przełomie XX i XXI wieku

Decline in the Crested Lark *Galerida cristata* population in Upper Silesia at the turn of 21st Century

Szymon Beuch 101

Notatki Notes

Tworzenie się miejskich populacji łęgowych krzyżówki *Anas platyrhynchos* i czernicy *Aythya fuligula* w Legnicy i Wrocławiu

The formation of Mallard *Anas platyrhynchos* and Tufted Duck *Aythya fuligula* urban breeding populations in Legnica and Wrocław cities, SW Poland

Ludwik Tomiałojć 115

Gniazdowanie rybołowa *Pandion haliaetus* na Śląsku

Breeding of Osprey *Pandion haliaetus* in Silesia

Sławomir Rubacha 118

Jesienny nalot kobczyka *Falco vespertinus* na Śląsku w roku 2012

Autumn irruption of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* in Silesia in 2012

Paweł Kołodziejczyk, Romuald Cisakowski, Gwidon Gaudnik, Maciej Buchalik,
Waldemar Michalik, Rafał Świerad, Wiesław Wodecki 123

Trzecie stwierdzenie lęgu szablodzioba *Recurvirostra avosetta* na Śląsku

Third breeding record of Avocete *Recurvirostra avosetta* in Silesia

Aleksandra Wasińska, Beata Czyż 136

Trzecie stwierdzenie mewy bladej *Larus hyperboreus* na Śląsku

Third record of the Glaucous Gull *Larus hyperboreus* in Silesia

Adrian Ochmann, Szymon Beuch, Rafał Świerad, Adam Chlebowski,
Paweł Kołodziejczyk, Rafał Walczybok 140

Zimowe obserwacje dudka *Upupa epops* w Polsce oraz opis zimowisk tego gatunku

Winter observations of Hoopoe *Upupa epops* in Poland and description of its winter sites

Marek Stajszczyk 145

Drugie stwierdzenie jaskółki rudawej *Cecropis daurica* na Śląsku

Second record of Red-rumped Swallow *Cecropis daurica* in Silesia

Szymon Beuch 151

Materiały Materials

Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w roku 2014

Wintering of water birds in Silesia in the year 2014

Paweł Grochowski, Szymon Beuch 155

Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2013

Important observation of birds in Silesia in 2013 162

Sprawozdania Reports

XXXV Zjazd Ornitologów Śląska

35th Meeting of Silesian Ornithologists

Hanna Sztwiertnia 219

Ptaki Zbiornika Goczałkowickiego

The birds of the Goczałkowice Reservoir

Słowa kluczowe: ptaki wodne, długoterminowe zmiany liczebności, zbiornik zaporowy, Natura 2000

Key words: waterbirds, long-term changes in abundance, dam reservoir, Natura 2000

Jacek Betleja

Dział Przyrody, Muzeum Górnośląskie
pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom
e-mail: betleja@muzeum.bytom.pl

Jan Król

Jasienica 164, 43-385 Jasienica
e-mail: janek@befado.com.pl

Jan Kohut

ul. Łączka 23, Górki Małe, 43-436 Górki Wielkie

Gustaw Schneider

ul. Osiedle 10, 44-177 Chudów
e-mail: gutek.orn@interia.pl

Abstrakt

Zbiornik Goczałkowicki był obiektem badań ornitologicznych od roku 1959. Najbardziej intensywne badania prowadzono w latach 1983–2004. Na Zbiorniku Goczałkowickim stwierdzono łącznie 258 gatunków ptaków, w tym 113 gatunków lęgowych. Najważniejszą grupą ptaków lęgowych były niewróblowe wodno-błotne, które gniazdowały w liczbie 44 gatunków, w tym gatunki rzadkie i zagrożone: podgorzałka, czapla purpurowa, szablodziób, sieweczka obrożna, mewa czarnogłowa, mewa romańska, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, rybitwa białoskrzydła. Zbiornik jest miejscem, gdzie oprócz gatunków lęgowych, pojawiają się gatunki przelotne i rzadko zalatujące. Również koncentracje przelotnych ptaków bywają znaczące, np. krzyżówki liczą po-

Abstract

The Goczałkowice Reservoir has been the subject of ornithological research since 1959, but most studies were conducted in 1983–2004. A total of 258 bird species have been recorded at the reservoir, including 113 breeding ones. The most abundant were waterbirds, represented by 44 breeding species, including rare and endangered ones, such as Ferruginous Duck, Purple Heron, Pied Avocet, Ringed Plover, Mediterranean Gull, Yellow-legged Gull, Whiskered Tern, Black Tern, White-winged Tern. Apart from breeders, migrating species and visitors have been found at the reservoir. Flocks of migrating birds, e.g. Mallards, comprised sometimes 20,000 individuals, and exceptionally even 41,000. In 2004 Special Protection Area for Birds “Dolina Górnej Wisły” (the valley of the

nad 20 tys. osobników, a wyjątkowo nawet 41 tys. W roku 2004 ustanowiony został obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Górnej Wisły PLB240001, obejmujący w całości Zbiornik Goczałkowicki i okoliczne stawy, a w roku 2014 powstał plan zadań ochronnych dla tego obszaru. Gatunki ptaków kwalifikujące ten obszar do ochrony i będące przedmiotem ochrony w całej ostoi to: perkoz dwuczuby, zausznik, bączek, czapla purpurowa, ślepowron, gęgawa, krakwa, cyranka, płaskonos, głowienka, czernica, kokoszka, sieweczka rzeczna, krwawodziób, mewa czarnogłowa, śmieszka, rybitwa rzeczna, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna i muchołówka białoszyja. Wiele gatunków z tej listy zmniejsza liczebność w ostatnich latach, a niektóre całkowicie się wycofały. Głównym czynnikiem, jaki wpływa na zmiany liczebności ptaków, jest zanikanie szuwarów przybrzeżnych, które podczas 50 lat funkcjonowania zbiornika pojawiały się i znikwały, ale od roku 2007 już nie rozwinęły się na taką skalę, jak w poprzednich dziesięcioleciach.

Wstęp

Dolina Górnej Wisły jest obszarem, gdzie już od wielu lat prowadzone są intensywne obserwacje ornitologiczne. Ostatnio ukazało się podsumowanie obserwacji ze wschodniej części Doliny Górnej Wisły (Wiehle i in. 2002) i na pobliskich stawach w Goczałkowicach-Zdroju (Oleksik i in. 2011). O awifaunie Zbiornika Goczałkowickiego jak dotąd pisał jedynie Bocheński (1986), podsumowując obserwacje z 85 dni z lat 1959–1980. Niniejsza praca jest całościowym podsumowaniem wiedzy o naturalnym występowaniu ptaków na Zbiorniku Goczałkowickim, z wyłączeniem pojawów nienaturalnych (kategoria E).

upper Vistula river) PLB240001 was established, which included the Goczałkowice Reservoir and nearby ponds, while the protection task plan for the area was implemented in 2014. Species of conservation concern in the whole protected area are: Great Crested Grebe, Black-necked Grebe, Little Bittern, Purple Heron, Black-crowned Night-heron, Greylag Goose, Gadwall, Garganey, Shoveler, Common Pochard, Tufted Duck, Common Moorhen, Ringed Plover, Common Redshank, Mediterranean Gull, Black-headed Gull, Common Tern, Whiskered Tern, Black Tern and Collared Flycatcher. Many of these species have been declining and some have not been detected during last years. The main factor affecting population declines is the disappearance of reedbeds and other emergent vegetation whose area fluctuated during 50 years of the reservoir existence, but has decreased considerably since 2007.

Wykresy i podsumowania liczbowe zawarte w przeglądzie gatunków obejmują okres od powstania zbiornika do końca roku 2004. Wykresy dynamiki liczebności wybranych gatunków umieszczono w załączniku w kolejności systematycznej. Pojedyncze obserwacje, głównie z lat 2005–2008, a wyjątkowo także późniejsze, dotyczące rzadszych gatunków, niespotykanych wcześniej koncentracji, przypadków zimowania lub istotnych liczebności w okresie lęgowym, zostały podane z datami i ewentualnym komentarzem.

Teren badań

Zbiornik Goczałkowicki położony jest w całości w gminie Goczałkowice-Zdrój w powiecie pszczyńskim, w południowej części województwa śląskiego. Pod względem fizjograficznym znajduje się on w zachodniej części mezoregionu Dolina Górnej Wisły (512.22) i wchodzi w skład makroregionu Kotlina Oświęcimska (512.2) (Kondracki 1998).

Zbiornik został wybudowany w latach 1950–1955 na Wiśle, 40–50 km od źródeł i 43 km powyżej ujścia Przemszy, od którego to miejsca Wisła uznawana jest za rzekę żeglowną. Odcinek Wisły od źródeł do ujścia Przemszy nazywany jest także Małą Wisłą. Zbiornik został wybudowany głównie jako źródło wody pitnej dla konurbacji górnośląskiej, jak również w celu ochrony przeciwpowodziowej i przed skutkami suszy. Na zbiorniku prowadzona jest gospodarka rybacka polegająca na wprowadzaniu ryb drapieżnych i odławianiu ryb żerujących w dnie. Rekreacja ograniczona jest jedynie do limitowanego sportowego połowu ryb wyłącznie z brzegów. Zbiornik znajduje się obecnie w gestii Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów (Spółka Akcyjna Samorządu Województwa Śląskiego), które pozyskuje wodę, prowadzi gospodarkę rybacką oraz wydaje pozwolenia na sportowy połów ryb.

Powierzchnia zbiornika wynosi 32 km² przy maksymalnym piętrzeniu wody na poziomie 257,0 m n.p.m. i 26 km² przy piętrzeniu roboczym 254,6 m n.p.m. Długość zbiornika wynosi 11 km, a szerokość średnio 2,5 km, maksymalnie 5 km. Linia brzegowa liczy około 36 km. Do zbiornika, oprócz Wi-

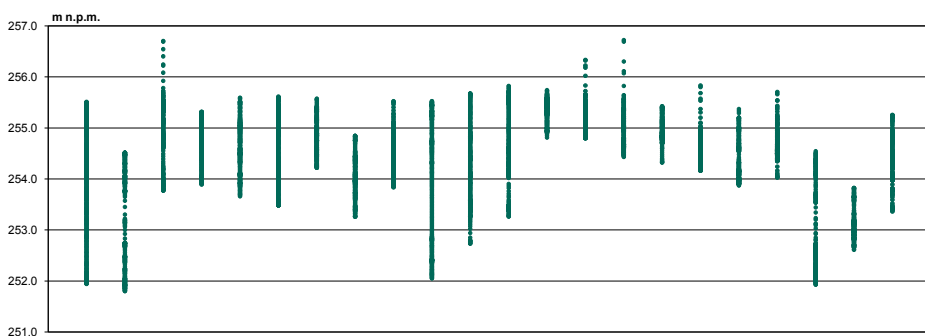
śły od zachodu, wpływa także od południa rzeka Bajerka. Północny brzeg na znacznej długości wzmocniony jest narzutami kamiennymi, a miejscami także płytami betonowymi. Zapora boczna na południowo-zachodnim brzegu ma łączną długość 10,8 km (ryc. 1). Na tym odcinku znajdują się 4 przepompownie wody do zbiornika z rowu opaskowego, znajdującego się pod zaporą boczną, gdzie gromadzi się woda przesiąkowa oraz spływająca z terenów depresyjnych. Zapora boczna od strony wody zbudowana jest z płyt betonowych, a od strony rowu opaskowego obsiana corocznie koszoną trawą. Zapora czołowa o długości 2980 m ma konstrukcję ziemno-betonową. Głębokość zbiornika w części zachodniej nie przekracza 2 m, a maksymalnie przy zaporze czołowej sięga 14 m (Siudy i in. 2006).

W porównaniu z innymi zbiornikami zaporowymi w Polsce południowej poziom wody w Zbiorniku Goczałkowickim jest stabilny, bowiem w instrukcji eksploatacji zbiornika nie jest przewidziane celowe jego obniżanie. Zmienność poziomu wody w okresie badań tak pomiędzy latami, jak i w ciągu roku wynosiła najczęściej 1–2 m. Jednak w latach 1984, 2002 i 2003 w okresie lęgowym poziom wody był wyjątkowo niski i wtedy dno zbiornika było odsłonięte. Natomiast w roku 1992 poziom wody znacznie obniżył się jesienią. W latach 1964–2004 średni poziom piętrzenia wynosił 254,4 m n.p.m., a maksymalna różnica zanotowanych poziomów wody w ciągu 40 lat wyniosła 4,9 m. W okresie intensywnych badań, w latach 1983–2004, maksymalne różnice poziomu wody

w ciągu roku wynosiły do 3,6 m w latach 1983 i 1992 (ryc. 2). W skali miesiąca zmiany mieściły się w granicach 10–15 cm, a w ramach pentady – do 5 cm. Wyjątkowo gwałtowne kilkudniowe przybory wody notowano w sierpniu 1985 (poziom wody podniósł się o 1,3 m w ciągu 6 dni), we wrześniu 1996 (1,1 m w 5 dni), w lipcu 1997 (1,6 m w 4 dni) i w czerwcu 2002 (1,0 m w 4 dni). Zmiany poziomu wody wynikają z uwarunkowań zewnętrznych: powodzi, okresów suszy i wyjątkowo z powodu prowadzonych remontów. Czasami istotny wpływ na poziom wody miał także pobór wody do sieci wodociągowej. Pobór wody ze zbiornika zmieniał się w dziesięcioleciach, a w ostatnim okresie znacząco się zmniejszył. W latach 1975–1984 pobierano średnio 311 tys. m³ wody na dobę, w latach 1985–1994 aż 395 tys. m³, a w 1995–2004 już tylko średnio 168 tys. m³ wody na dobę (Siudy i in. 2006).

Zbiornik Goczałkowicki był obiektem badań hydrobiologicznych od początku jego istnienia. W pierwszych dziesięcioleciach istnienia zbiornika, w trakcie badań roślinności wodnej (makrofitów), stwierdzano występowanie na rozległych obszarach gatunków o liściach pływających, które w późniejszym okresie już nie występowały. Były to np. grążel żółty *Nuphar lutea*, kotewka orzech wodny *Trapa natans*, żabiściek pływający *Hydrocharis morsus-ranae* (Kasza 1999). Natomiast roślinność podwodna (rdestnice *Potamogeton* spp., moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*), porastająca większe obszary, stopniowo zanikała i w roku 1987 wyginęła zupełnie, podobnie jak większość szuwarowej roślinności wynurzonej (Kasza 1999, Kasza 1999a).

Roślinność występująca na Zbiorniku Goczałkowickim podlegała znaczącym zmianom w okresie, kiedy prowadzono

Rycina 2. Skumulowany zakres dziennych stanów poziomu lustra wody w obrębie poszczególnych lat w okresie 1983-2004. Pojedyncze kropki oznaczają skrajne dzienne stany wody

Figure 2. Cumulative daily water levels in 1983-2004. Single dots represent maxima/minima of daily water levels

regularne obserwacje ornitologiczne (1983–2007). Zasięg przybrzeżnego obszaru zajętego przez skupienia drzew, zakrzaczenia wierzbowe, szuwały i turzycowiska rosnące na podmokłym gruncie lub wyrastające z płytkiej wody (Wisła Mała, Wały Wisły, Wyspa, Dziury, Stokłosówka, Zarzecze, Karczowisko) nie zmieniał się znacznie w poszczególnych latach i liczył łącznie ok. 250 ha. Natomiast obszar zajęty przez szuwały rosnące na głębszej wodzie podlegał dużym wahaniom. Także skład roślinności szuwarowej w poszczególnych latach ulegał zmianom. Dominującym gatunkiem tworzącym szuwały była manna mielec *Glyceria maxima*. Największą powierzchnię zwartego szuwaru mannowego *Glycerietum maximae* w okolicach Zarzecza, Karczowiska, Podgrobła i Czarnolesia zanotowano w roku 2004. Maksymalnie wszystkie szuwały i zakrzaczenia wierzbowe wyrastające z wody zajmowały wtedy powierzchnię ok. 870 ha (ryc. 1). Czasami, kiedy przez kilka lat utrzymywały się większe obszary zarośnięte przez mannę, w niektórych miejscach (Wisła Mała, Dziury, Stokłosówka) tworzyły się kilkuarowe pływające po wodzie kożuchy z przegnitych łodyg i liści manny. Funkcjonowały one przez kilka, a nawet kilkanaście lat w tych samych rejonach zbiornika i były bardzo dogodnym siedliskiem dla ptaków lęgowych i migrujących. Natomiast w innych latach szuwały manny zajmowały jedynie niewielkie powierzchnie na granicy łądu i wody. Po roku 2004 zasięg szuwarów manny mielec zaczął się zmniejszać, a od roku 2006 szuwały szybko zanikały (Fot. 1–10). Od roku

2010 na zbiorniku szuwały przybrzeżne występują jedynie w szczątkowej postaci.

Niekiedy na znacznych powierzchniach pojawiały się także inne zespoły roślinności wodnej. Po podniesieniu poziomu wody w latach 2003–2005 na obszarze około 200 ha zalanego dna rozwinął się zespół szuwaru wąskopalkowego *Typhetum angustifoliae*, a w rejonie od Harcerzówki do Frelichowa jeszcze większy obszar zajęły wyrastające z wody zakrzewienia wierzbowe *Salix* sp. (ryc.1). W następnych latach, na skutek stałego utrzymywania wyższego poziomu wody, zbiorowiska te zanikły.

Okresowo pojawiały się także inne zbiorowiska roślin wodnych, zajmujące mniejsze obszary. Były to: szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*, zespół kropidła wodnego i rzepichy ziemnowodnej *Oenantherorippetum*, zespół formy pływającej rdestu ziemnowodnego *Polygonetum natantis*, a także zespół spirodeli wielokorzeniowej i salwinii pływającej *Spirodelo-salvinietum natantis*.

Obszar łąk na wschód od Strumienia (ok. 78 ha) zmieniał się w związku z porzucaniem lub ponownym uprawianiem poszczególnych fragmentów. Obecnie teren ten nie jest już użytkowany rolniczo i stanowi mozaikę kanałów, turzycowisk, zakrzaczeń wierzbowych i zadrzewień o charakterze lęgowym.

Łąki na północnym brzegu pomiędzy Wisłą Małą i Wielką oraz tzw. Pasięki (razem ok. 17 ha) to głównie nieużytkowane rolniczo podmokłe fragmenty brzegu zbiornika zarośnięte turzycami *Carex* spp., trziną pospolitą *Phragmites australis* i manną mielec oraz skupie-

Fot. 1. Widok na zapórę zbiornika Goczałkowickiego, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 1. View at the dam of the Goczałkowice Reservoir, July 2006, photograph by A. Siudy

Fot. 2. Widok na cofkę zbiornika Goczałkowickiego, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 2. View at the backwater of the Goczałkowice Reservoir, July 2006, photograph by A. Siudy

niami krzewów. Obszary te przechodzą stopniowo w pola uprawne, znajdujące się dalej od brzegu zbiornika.

Spektakularnym zjawiskiem było zarosnięcie dna zbiornika w latach 2002–2004 po obniżeniu poziomu wody w związku z remontem zapory czołowej. Dno zarosło głównie wybujałymi rdestami *Polygonum* spp., a w wilgotniejszych miejscach także pałąką wąskolistną i wierzbami. Przed ponownym zalaniem zbiornika na obszarze 587 ha usunięto tę roślinność i zutylizowano 20 tys. ton biomasy (Siudy i in. 2006).

Od początku istnienia zbiornika prowadzona jest gospodarka rybacka, polegająca na zarybianiu i odłowach. Struktura gatunkowa odłowów nie zmieniała się znacząco w okresie funkcjonowania zbiornika i 80% odławianych ryb stanowiły leszcz *Abramis brama* i krąp *Blicca bjoerkna*. Średnie roczne połowy sieciowe wynosiły ok. 47 ton, ale w dziesięcioleciu 1995–2004 były najniższe i wyniosły 30 ton. W okresie 40 lat zbiornik był zarybiany 8 gatunkami ryb, głównie jednak wprowadzano trzy gatunki: sandacza *Sander lucioperca*, węgorza europejskiego *Anguilla anguilla* i szczupaka *Esox lucius* (Falkowski i Erdmański 2005).

Materiał i metody

Przez ponad 50 lat istnienia zbiornika prowadziło tam obserwacje wielu ornitologów. Spośród wykorzystanych w tej pracy danych pierwsza obserwacja, autorstwa nieżyjącego już Zygmunta Bocheńskiego, pochodzi z 30 maja 1959 i dotyczy trzech gatunków ptaków. Do roku 1974 ekstensywne obserwacje na-

dal prowadził jedynie Bocheński. Dopiero od roku 1975 z większą częstotliwością zaczął kontrolować zbiornik nieżyjący już Władysław Sikora i obserwacje prowadził do początku roku 1981. W latach 1977–1992 intensywne kontrole zbiornika przeprowadzał Jan Kohut. W sezonie lęgowym 1983 przez kilkanaście dni Zbiornik Goczałkowicki i okoliczne tereny były systematycznie eksplorowane przez wrocławskich i górnośląskich ornitologów. W latach 1985–2004 prowadzono w miarę równomiernie intensywne badania, w które autorzy byli najbardziej zaangażowani. Wtedy rocznie prowadzono obserwacje średnio przez niespełna 100 dni (maksymalnie przez 130 dni w roku 1989). Rozkład liczby dni terenowych w poszczególnych dziesięcioleciach przedstawia się następująco: 1955–1964 – 20, 1965–1974 – 22, 1975–1984 – 384, 1985–1994 – 978, 1995–2004 – 951, co daje łącznie 2355 dni.

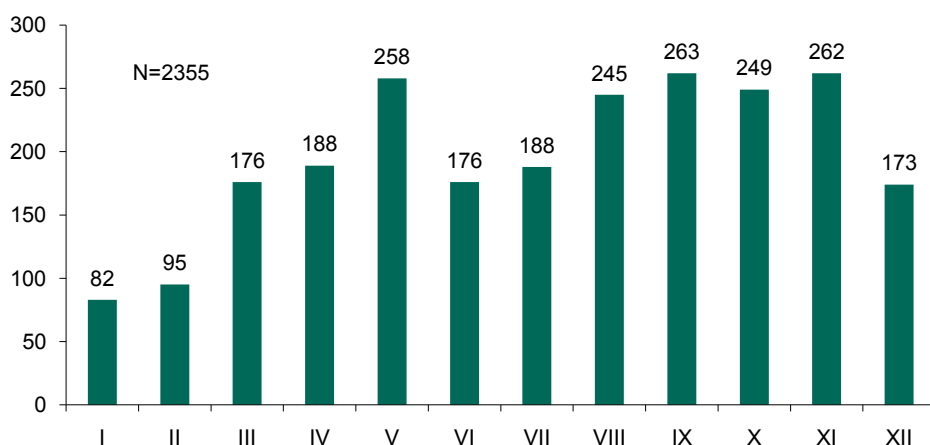
Najczęściej kontrolowanym odcinkiem zbiornika była zaporą boczną od Strumienia do ujścia Bajerki, gdzie zwykle gromadziło się najwięcej ptaków. Do lat 90. XX w. obserwatorzy prowadzili obserwacje jedynie z wykorzystaniem lornetek, dopiero później standardem obserwacji stało się używanie lunet. W latach 1995–2000 trzech autorów (JB, JK i GS) prowadziło regularne obserwacje co pentadę w okresie od początku sierpnia do połowy grudnia. Podczas tych wizyt kontrolowany był cały zbiornik, a obserwacje prowadzono przy użyciu lunety z wielu miejsc, pomiędzy którymi przemieszczano się samochodem. Obserwacje prowadzono od świtu do zmierzchu, na końcu dnia prowadząc

liczenia mew zlatujących na noclegowisko. Jesienią, w latach 1998, 2001 i 2002 w Czarnolesiu przez kilka tygodni łąpano ptaki wróblowe w sieci ornitologiczne oraz prowadzono obserwacje. W latach 1994–2004 we wszystkich sezonach lęgowych prowadzono kontrole przy użyciu sprzętu pływającego. Dokładne policzenie gatunków kolonijnych i wykrycie wielu lęgów rzadkich gatunków na tak dużym zbiorniku było możliwe tylko dzięki zastosowaniu tej metody.

Intensywność obserwacji w poszczególnych miesiącach była różna, nastawiona głównie na obserwacje w sezonie lęgowym i w okresie jesiennych migracji. Najrzadziej obserwacje prowadzono w okresie zimowym (grudzień – luty), co związane było z tym, że zbiornik często wtedy zamarał (ryc. 3). Spośród 2355 dni obserwacji na soboty i niedziele przypadło 1139 dni (48%).

W opracowaniu wykorzystano także obserwacje wielu osób, zgromadzone w Banku Informacji Awifaunistycznych Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu i w Kartotece Awifauny Śląska we Wrocławiu oraz przekazane bezpośrednio w formie elektronicznej lub publikowane w zestawieniach w czasopiśmie „Ptaki Śląska”.

W ocenie liczebności ptaków kierowano się wskazówkami Borowiec i in. (1981) oraz Ranożka (1983). Liczebność gatunków kolonijnych (perkozy, kormoran, rybitwy) w okresie ich licznego występowania była oceniana na podstawie kilkukrotnych liczeń gniazd. Początkowo podobnie oceniano liczebność śmieszki, ale od połowy lat 90. XX w. oceniano jej liczebność na podstawie liczby ptaków latających nad kolonią, przyjmując, że liczba gniazd to ok. 70% liczby zaniepokojonych osobników.

Rycina 3. Sumaryczna liczba kontroli zbiornika Goczałkowickiego w poszczególnych miesiącach do roku 2004

Figure 3. Total number of monthly counts at the Goczałkowice Reservoir until 2004

Gniazda gatunków rzadkich, gniazdujących wyjątkowo lub w niewielkiej liczbie, wyszukiwano penetrując wszystkie potencjalne miejsca gniazdowania w okolicy gniazd wcześniej znalezionych. W niektórych latach stosowano nocną stymulację głosową w celu wykrycia stanowisk wodnika, kropiatki i zielonki.

Opisując zakresy najczęstszych wielkości stad gatunków przelotnych, używano wartości rozstępu kwartylnego z całego zakresu obserwowanych skupień danego gatunku.

Wszystkie stwierdzenia lęgów i obserwacje gatunków podlegających we-

ryfikacji zostały zaakceptowane przez Komisję Faunistyczną. Nazwy gatunkowe i kolejność gatunków oparto na liście awifauny krajowej, opublikowanej na stronie www.komisjafaunistyczna.pl, stan na 30.06.2014.

Niektóre obserwacje wcześniej zaakceptowane, ale: poddane ponownej ocenie przez Komisję Faunistyczną (Komisja Faunistyczna 2014), poddane autoweryfikacji przez obserwatorów lub uznane przez autorów niniejszej pracy za wątpliwe w świetle obecnej wiedzy, nie zostały uwzględnione w przeglądzie gatunków.

Przegląd gatunków

Łabędź niemy *Cygnus olor*. Gatunek lęgowy. Po raz pierwszy stwierdzony 24.11.1975 – 2 os. (WS). Gniazduje corocznie od roku 1983, za wyjątkiem roku 2002 (w związku z niskim stanem wody). Liczebność par lęgowych bardzo zmienna w latach (tab. 1). Od roku 1990 pomiędzy marcem a październikiem 38 razy obserwowano skupienia liczące co najmniej 100 os. Wyjątkowo w roku 2003 aż 15 razy w okresie 23.03–3.08 stwierdzono takie skupienia. Największa koncentracja 25.05.2003 – 211 os. (JK) i poza głównym okresem badań 15.08.2006 – 248 os. (JK).

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*. Prawdopodobnie te same ptaki widziano 25.02.2001 – 4 ad. i 2 imm. (JK) oraz 27.02.2001 – 2 ad. i 2 imm. (MK).

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*. Po raz pierwszy stwierdzony 15.12.1976 – 2 os. (WS). Łącznie stwierdzono 39 ptaków w 15 obserwacjach, od listopada do marca, głównie dorosłych par. Najwięcej 13.11.1984 – 13 os. (JKh).

Gęś zbożowa *Anser fabalis*. W sumie 330 obserwacji w okresie od września do maja, łącznie 110103 os. Pierwszy raz stwierdzona 29.09.1965 – 30 os. (ZB), a duże stado 1200 os., 31.10.1985 (JKh). Jednak dopiero od roku 1999 obserwowana corocznie jesienią (X–XII) i wiosną (II–III) w stadach ponad 1000 ptaków. Wiosną stada liczące 500 i więcej os. notowano w lutym i w marcu 14 razy, w tym dziewięć razy powyżej 1000 ptaków, choć najczęściej do 240 os.. Największe skupienia stwierdzono: 23.03.2003 i 02.04.2006 – po ok. 10 tys. os. (JK). Jesienią w okresie 13.10–28.12 skupienia co najmniej 500 os. widziano 39 razy, w tym 17 razy powyżej 1000 ptaków, przy czym najczęściej notowano wtedy stada do 450 os. Największe skupienie jesienne 05.12.1999 – 4000 os. (GS) (zał. 1). Skrajne daty: 22.09.1996 – 15 os. (PS), 13.05.2001 – 2 os. (JK). W styczniu obserwowana siedem razy, najliczniej 18.01.1998 – 203 os. (JK), a w późniejszym okresie duże stado 16.01.2005 – 3800 os. (JK).

Gęś krótkodzioba *Anser brachyrhynchus*. Jedyna obserwacja 15.11.1995 – 4 ad. (GS).

Gęś białoczelna *Anser albifrons*. W sumie 203 obserwacje w okresie od września do maja, łącznie 12382 ptaki. Pierwszy raz stwierdzona 04.01.1980 – 2 os. (WS). Od stycznia do kwietnia 16 razy stwierdzano skupienia liczące co najmniej 100 os., choć najczęściej stada 6–70 ptaków. Jesienią (X–XII) 21 razy stwierdzano stada liczące 100 os. i więcej, choć najczęściej stada 7–50 ptaków. Szczyt wiosennego przelotu (20–22 pentada) wynika z czterech obserwacji dużych stad (200–1000 os.) w dniach 13–19.04.2003 (JK, DS., M. Rojek) (zał. 1). Największe stada 17.04.2003 – 1000 os. (DS) i poza głównym okresem badań 02.04.2006 – ok. 2500 (JK). Skrajne daty: 22.09.1996 – 6 os. (PS), 3.05.2003 – 1 os. (JK). W styczniu obserwowana siedem razy, najliczniej 18.01.1998 – 260 os. (JK).

Gęgawa *Anser anser*. Gatunek lęgowy. Stwierdzana we wszystkich miesiącach (zał. 1). Obserwacje wiosenne pojedynczych gęgaw notowane były dopiero od roku 1980, maksymalnie 24.03.1983 – 20 os. (JKh), a pierwsze oznaki zachowań lęgowych stwierdzono w roku 1986, kiedy w sezonie lęgowym obserwowano kilkakrotnie parę ptaków w okolicy Zabłocia. Później liczebność par lęgowych wzrastała, ale w latach o niskim poziomie wody nie stwierdzano ptaków. W latach 1995–1997, kiedy warunki dla ptaków lęgowych były najlepsze, stwierdzono też największą liczbę par gęgawy (tab. 1). Niemniej jednak niewiele obserwowano par wodzących młode: po 1 parze w latach 1988, 1995 i 1997; 2 pary w roku 1989; 3 pary w latach 1992 i 2000 i 4 pary w roku 2001. Od końca października do początku grudnia sześć razy zanotowano koncentracje powyżej 1000 ptaków, najwięcej 11.11.2003 – 1800 os. (JK). Wyjątkowo już w sierpniu 15.08.2000 – 1000 os. (DS).

Śnieżyca *Anser caerulescens*. Jednego dorosłego osobnika formy białej obserwowano w stadzie innych gęsi w dniach 14.11–15.12.2004 (JK, RK, J. Jagiełko).

Bernikla kanadyjska *Branta canadensis*. Jedna obserwacja 21.11.1999 – 3 os. (GS). Poza głównym okresem badań w pobliżu zbiornika stwierdzono 17–25.08.2012 – 1 os. (J. Jagiełko, M. Nagler, Z. Wnuk) oraz 30.10–18.11.2012 – 1 os. (D. Kilon i inni).

Bernikla białolica *Branta leucopsis*. Trzy stwierdzenia: 09–11.11.1995 – 3 os. (JB, PS, M. Baścik, B. Włodarski, W. Wodecki) oraz późniejsze: 15.01.2007 – 1 os. (R. Krakowczyk), 10.10–20.11.2011 – 1 os. (A. Bisztyga, A. Flis, RK), 18.11.2012 – 2 os. (GS).

Bernikla rdzawoszyja *Branta ruficollis*. Trzy stwierdzenia: 27–30.10.1999 – 2 os. (JB, DS), 29.10–21.11.2000 – 1 ad. (JK, JB, GS, J. Jagiełko) oraz jedno późniejsze stwierdzenie 28.12.2008 – 1 ad. (JK).

Gęsiówka egipska *Alopochen aegyptiaca*. Jedyne stwierdzenie 30.05.2008 – 2 ad. (JB, GS).

Kazarka *Tadorna ferruginea*. W sumie 5 stwierdzeń pojedynczych ptaków. Krótko przebywające osobniki widziano 27.09.1995 (GS), 11–12.05.2001 (JB, DS) i 31.07.2004 (M. Buchalik). Długo pozostające ptaki 21.08–05.10.2002 i 09.03–15.07.2003 niewątpliwie pochodziły z niewoli, gdyż nosiły obrączki hodowlane. W późniejszym okresie 03.06.2010 – 1 para (GS) i 18.09.2012 – 1 os. (JB).

Ohar *Tadorna tadorna*. Nie był widywany corocznie, w sumie 73 obserwacje od roku 1982, łącznie 241 os. Wiosną stwierdzany 11 razy pomiędzy 18.04–21.05 w skupieniach do 4 ptaków. Jesienią (IX–XII) 62 razy, łącznie 220 os., najczęściej do 5 ptaków. Najliczniej stwierdzany był w okresie 21.09–08.12.2002, kiedy to dziewięć razy widziano 7–9 os. (JK, JB, MK). Skrajne daty: 18.04.1983 – 1 samiec (JKh), 24.12.2000 – 3 ad. (JK).

Mandarynka *Aix galericulata*. Jedyne stwierdzenie 08.03.2009 – 1 para (GS).

Świstun *Anas penelope*. W sumie 460 stwierdzeń, łącznie 10247 os. Obserwowany we wszystkich miesiącach, przy czym jedynie siedem stwierdzeń w czerwcu i w lipcu 1–3 ptaków (JKh, JB,

JK). Wiosną (III–IV) 25 razy notowano stada 50 i więcej ptaków, w tym 17 razy co najmniej 100 os., a najczęściej do 30 ptaków. Jesienią (IX–XII) 24 razy obserwowano skupienia 50 i więcej ptaków, w tym dziewięć razy co najmniej 100, ale najczęściej stada do 21 ptaków (zał. 1). Największe skupienie wiosenne 23.03.2003 – 725 os. (JK) i jesienne 09.11.1995 – 207 os. (JB). Jedno stwierdzenie styczniowe 12–13.01.1991 – 4 samce i 2 samice (JK).

Krakwa *Anas strepera*. Gatunek lęgowy. Łęgi stwierdzano corocznie, maksymalnie 42 pary w 1995 (tab. 1). Przelot wiosenny, kiedy 11 razy stwierdzano 50 i więcej ptaków, trwał od trzeciej dekady marca do trzeciej dekady kwietnia, z największą koncentracją 25.03.2003 – 98 os. (JK). Od połowy lipca do końca czerwca sześć razy widziano co najmniej 50 ptaków, najwięcej 26.06.1996 – 200 os. (JB). Rozciągnięty przelot jesienny (VIII–XI) to 73 stwierdzenia liczące 50 ptaków i więcej, w tym siedem razy koncentracje co najmniej 200 os., maksymalnie 05.10.2002 – 410 os. (JK, J. Jagiełko). Skrajne daty: 3.02.2002 – 1 samiec (JK), 31.12.1994 – 2 samce i 1 samica (R. Czyż).

Cyraneczka *Anas crecca*. Gatunek lęgowy. Maksymalne liczebności w tab. 1 dotyczą obserwacji par ptaków i okazjonalnie stwierdzanych zaniepokojonych samic, od połowy maja do końca czerwca. Samice wodzące młode widziano jedynie w latach 1981 i 1983. Wyjątkowe były czerwcowe skupienia powyżej 50 ptaków, w latach 1990, 1997 i 2002, a najwięcej 22.06.1997 – 74 os. (JK). Przelot jesienny zdecydowanie bardziej obfity niż wiosenny (zał. 1). W sumie 12 razy stwierdzono koncentracje powyżej 1000 os., głównie w październiku i listopadzie, wyjątkowo już w sierpniu 22 i 28.08.1979 – ok. 1000 os. (JKh), a najwięcej 11.11.1999 – 3100 os. (GS). W styczniu stwierdzona dziewięć razy, w tym 11.01.1998 – 30 os. (GS).

Krzyżówka *Anas platyrhynchos*. Gatunek lęgowy. Ocena liczebności par lęgowych dokonana w niektórych latach na podstawie kwietniowych liczeń samców w przybliżeniu odzwierciedlała rzeczywistą liczbę par lęgowych. Liczebność oszacowano w latach 1986–1989 na 190–330 par lęgowych i w latach 1994–1996 na 136–211 par. Największe koncentracje krzyżówki osiągały jesienią. W sumie 23 razy stwierdzono skupienia liczące co najmniej 20 tys. ptaków. Po raz pierwszy 15.11.1979 (JKh), w następnych latach 12.11.1982, 20.09–07.11.1983 – cztery obserwacje (JKh) szacowane na ok. 20 tys. ptaków, a 06.10.1985 – 23500 os. (JKh). Wyjątkowo, w okresie 19.08–10.11.1990, 11 razy notowano koncentracje 20–30 tys. os. (JKh, JK, GS), a rekordowo 17.10.1990 – 41 tys. os. (JKh). Później jeszcze czterokrotnie notowano jesienią takie skupienia: 24.09.1995 – 20100 os. (JK), 14.10.2001 – 20 300 (JK), 17.11.2002 – 23600 os. (JK) i 01.12.2002 – 32 tys. os. (JK). Natomiast od stycznia do marca 20 razy stwierdzono co najmniej 5-tysięczne skupienia, a trzy razy powyżej 10 tys. ptaków: 16.03.2002 – 13 tys. (JK, MK, RK, RZ), 23.03.2002 – 12 tys. (JK) i 08.02.2004 – 11200 (JK, MK).

Rożeniec *Anas acuta*. Możliwe łęgi mogły mieć miejsce w kilku latach w okolicy Zabłocia: 07. i 09.05.1980 – 2 samce i 1 samica oraz 17.05.1980 – 1 para (JKh), 06.05.1983 – spłoszona samica z łąki (Dyrz i in. 1991), 01–03.05.1987 – 1 para i 15.05.1987 – samica spłoszona z łąki (GS), 04.06.1988 – 2 pary (GS), 09.05.1999 – 1 samica (GS). Skrajne daty: 07.02.2004 – 2 samce (JK), 30.12.1982 – 1 samica (JKh). Przelot wiosenny intensywniejszy niż jesienny (zał. 1), a największe stado zanotowano 23.03.2003 – 150 os. (JK, RK, RZ). W styczniu stwierdzony poza głównym okresem badań 01.01.2012 – 1 samiec (JK).

Cyranka *Anas querquedula*. Gatunek lęgowy. Znaczne różnice w liczebności ptaków lęgowych w poszczególnych latach są wynikiem nakładania się zmiennej intensywności badań terenowych na warunki środowiskowe. Niemniej jednak ogólny trend spadkowy od połowy lat 90. jest wyraźny (tab. 1). Przelotu wiosennego nie można oddzielić od obserwacji ptaków lęgowych, a od połowy marca do końca czerwca obserwowano we wszystkich pentadach z reguły 4–15

ptaków. W kwietniu cztery razy stwierdzono co najmniej 50 ptaków i raz w maju, 22.05.1989 – 64 os. (GS), a najwięcej 21.04.1987 – 72 os. (GS). Przelot jesienny najbardziej obfity od trzeciej dekady lipca do pierwszej dekady września, kiedy dziewięć razy widywano skupienia co najmniej 50 ptaków, z reguły stada 3–18 ptaków (zał. 1). W tym okresie jedynie trzy razy widziano skupienia liczące 100 os. i więcej: 02.08.1996 – 130 os. (JB, J. Kowalik), 02.09.1998 – 100 os. (GS) i 15.08.2000 – 100 os. (DS). Skrajne daty: 27.02.1978 – 1 os. (WS), 20.10.1984 – 1 os. (JKh).

Płaskonos *Anas clypeata*. Gatunek lęgowy. Podobnie jak w przypadku cyranki różnice w liczebności ptaków lęgowych w poszczególnych latach są wynikiem nakładania się zmiennej intensywności badań terenowych na warunki środowiskowe. Jednakże trend spadkowy u tego gatunku jest jeszcze bardziej widoczny (tab. 1). Przelotu wiosennego nie można oddzielić od obserwacji ptaków lęgowych, a od połowy marca do połowy czerwca obserwowano we wszystkich pentadach z reguły 3–13 ptaków. Wtedy stwierdzono też cztery razy skupienia 50 i więcej ptaków, a maksymalnie 05.04.1998 – 300 os. (GS). Od końca lipca do końca listopada 35 razy notowano skupienia 50 ptaków i więcej, w tym 21 razy stada liczące co najmniej 100 os. Najwięcej 03.11.2002 – 515 os. i 26.10.1995 – 514 os. (JB) (zał. 1). Skrajne daty: 25.02.1989 – 2 samce (JKh), 28.12.2004 – 1 samiec (RK, RZ). Poza głównym okresem badań pojedyncze osobniki notowano w styczniu w latach 2005, 2012, a 20.01.2007 nawet 8 os. (JK). Natomiast rekordowe skupienie stwierdzono 01.11.2008 – 835 os. (JK).

Helmiatka *Netta rufina*. W sumie dziewięć obserwacji w latach 1989–2004, głównie jesienią (IX, XI, XII) i tylko jedna obserwacja z wiosny, 19.03.2004 – 2 pary (R. Krakowczyk). Największe stado 12.12.2004 – 5 samców i 1 samica przy zaporze (JK).

Głowienka *Aythya ferina*. Gatunek lęgowy. Zmiany liczebności par lęgowych w kolejnych latach związane były z rozwojem roślinności wynurzonej oraz bieżącym poziomem wody, jak i poziomem wody w latach poprzednich (tab. 1). Głowienka stwierdzana była we wszystkich miesiącach, ale w styczniu jedynie dwa razy. Przelot wiosenny trwał od trzeciej dekady lutego do końca kwietnia i wtedy 25 razy obserwowano koncentracje liczące co najmniej 100 ptaków, najczęściej 10–60 os.. Wiosną rekordowe koncentracje zanotowano w roku 2003, kiedy w dniach 16.03–19.04 trzykrotnie notowano stada 620–750 os., a maksymalnie 23.03.2003 – 1100 os. i 30.03.2003 – 1320 os. (JK). Zaś w następnym roku, 04.04.2004 – 560 os. (JK). W lipcu jedynie w jednym roku notowano większe koncentracje, 04.07.1985 – 216 os. i 10.07.1985 – 166 os. (JKh). Od początku sierpnia do połowy listopada 44 razy notowano skupienia 100 i więcej ptaków, w tym czterokrotnie co najmniej 500 ptaków, a maksymalnie 31.08.1997 – 1000 os. (JK), choć podobnie jak wiosną, najczęściej skupienia do 60 ptaków (zał. 1).

Podgorzałka *Aythya nyroca*. Gatunek lęgowy. W latach 90. przestała się gnieździć (tab. 1) i zmniejszyła się także liczba obserwacji poza okresem lęgowym. Dawniej stwierdzano większe skupienia, 19–20.04.1961 ok. 50 os. (ZB), a jesienią w latach 1981 i 1984 pięć razy widywano stada 20–40 ptaków (JKh). W roku 2004 aż cztery razy obserwowano 1 samca 30.05–10.06, a 18.07 – 2 ptaki (DS, JK, S. Beuch). Skrajne daty: 11.03.1983 – 1 os. (JKh), 09.11.1985 – 4 os. (JB). W późniejszym okresie więcej stwierdzeń niełęgowych i nawet większych skupień, np. we wrześniu 2012 – 28–30 os. (M. Nagler, JK).

Czernica *Aythya fuligula*. Gatunek lęgowy. Zmiany liczebności par lęgowych podobne jak u głowienki (tab. 1). Czernica była stwierdzana przez cały rok, a w styczniu jedynie trzy razy. Przelot wiosenny trwał od drugiej dekady marca do końca kwietnia i wtedy 19 razy obserwowano koncentracje liczące co najmniej 100 ptaków, najczęściej 11–58 os., a maksymalnie 06.04.2003 – 800 os. i 19.04.2003 – 1200 os. (JK). Przelot jesienny był bardziej obfity, bowiem stada liczące 100 i więcej ptaków notowano od połowy lipca do połowy listopada aż 128 razy.

Nasilenie przelotu przypadało na cały sierpień i wrzesień, kiedy 35 razy stwierdzano koncentracje powyżej 500 ptaków, w tym 13 razy więcej niż 1000 osobników, choć najczęściej 30–290 ptaków, a maksymalnie 13.08.2000 – 2380 os. (JK, M. Fijak) (zał. 1).

Ogorzałka *Aythya marila*. W sumie 13 obserwacji. Skrajne daty: 09.10.1981 – 1 para (JKh), 11.04.1983 – 8 ptaków w upierzeniu samic (JKh). W styczniu jedynie 07–09.01.1984 – 1 os. (JKh, GS). Najwięcej 17.11.1978 – 46 os. (JKh) i 14.11.2004 – 15 samców i 4 samice (JK, RK).

Edredon *Somateria mollissima*. Łącznie 5 stwierdzeń: 03–05.02.1983 – 1 dorosły samiec (JKh), 18.12.1989 – 3 samice w locie (JKh), 29.11–03.12.1995 – 1 samiec w 2. roku życia (PS, JB, JK), 11–13.12.1999 – 1 samiec juv./imm. (JB, JK, RZ, RK, M. Fijak), 21.11–17.12.2000 – dorosła para (JB, JK, M. Śniegoń).

Somateria sp. Nieoznaczonego młodego samca z tego rodzaju widziano w pobliżu zapory 20.11.1996 (JB).

Łodówka *Clangula hyemalis*. Cztery stwierdzenia: 10.02.1977 – 1 samica (WS), 24.03.1978 – 1 os. (JKh), 09.12.1979 – 3 samce i 1 samica (JKh), 19.11.1992 – 1 samica (MK), a poza głównym okresem badań 10.01.2007 – 1 samica (R. Krakowczyk).

Markaczka *Melanitta nigra*. Sześć obserwacji: 30.12.1982 – 2 samce i 2 samice (JKh), 19.11.1983, 10.12.1984 i 04.12.1987 – po 3 os. (JKh), 06.11.1999 – 7 samic (RK, RZ) i 16.11.1999 – 1 samica (JB, M. Faber).

Uhla *Melanitta fusca*. Łącznie 65 obserwacji w listopadzie i grudniu, najczęściej były to ptaki w upierzeniu samic. Samce stwierdzano wtedy 10 razy, najwięcej 04.11.1988 – 6 samców w stadzie 10 os. (JKh), a także dwa razy rozpoznano pojedyncze młode samce w 1. roku życia 12.11.2000 – z 8 samicami i 10.12.2000 – z 6 samicami (JK). Wiosną 2 samce obserwowano w dniach 27.03 i 05.04.1998 (PS, JK). Skupienia co najmniej 10 ptaków zanotowano dziewięć razy, a najwięcej 06.12.1997 – 16 os. (JK). W późniejszym okresie wyjątkowe stado stwierdzono 09.12.2007 – 44 os. (JK, RK).

Gągoł *Bucephala clangula*. W sumie w 335 obserwacjach zanotowano 3149 ptaków. Wyraźnie zaznaczony przelot wiosenny w marcu, kiedy największe stado stwierdzono 11.03.2001 – 42 os. (GS). Jesienią najliczniej stwierdzany w listopadzie i grudniu, maksymalnie 06.12.1997 – 125 os. i 15.12.1996 – 225 os. z największymi stadami w okolicy Karczowiska (JK) (zał. 1). Najwcześniejsza obserwacja jesienna 27.09.1996 – 1 para (GS), a najpóźniejsza wiosenna 03.05.1982 – 1 samica (JKh).

Bielaczek *Mergellus albellus*. W sumie w 279 obserwacjach zanotowano 2190 ptaków. Stwierdzany głównie od połowy listopada do połowy grudnia oraz w marcu (zał. 1). W styczniu stwierdzony 23 razy, najwięcej 27.01.1983 – ok. 50 os. (JKh). Najwcześniej jesienią 22.09.1996 – 1 samica (GS), a wiosną najpóźniej 20.04.1997 – 1 para (JK). Największe stado 06.12.1997 – 58 os. (JK), a w późniejszym okresie 03.02.2008 – 64 os. (JK). Ptaki w upierzeniu samic (n=1072) były dwa razy liczniejsze niż samce (n=527).

Szlachar *Mergus serrator*. W 52 obserwacjach widziano łącznie 137 os. Przez cały luty i marzec stwierdzony tylko siedem razy, 1–7 ptaków. Jesienią obserwowany od połowy października do drugiej dekady grudnia. Wtedy stwierdzony 43 razy, najczęściej do 3 os. Najwięcej stwierdzeń pochodzi z listopada (n=30) i wtedy też obserwowano największe stado 11.11.1985 – 15 os. (JKh). Ponad trzykrotnie częściej widywano ptaki w upierzeniu samic (n=57) niż dorosłe samce (n=17). Skrajne daty: 15.10.1995 – 1 samica (JK), 13.04.1980 – 2 samice (JKh). Jedno stwierdzenie w styczniu, 17.01.1989 – 5 samców i 6 samic (JKh).

Fot. 3. Widok na ujście Wisły do zbiornika Goczałkowickiego, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 3. View at the mouth of the Vistula river to the Goczałkowice Reservoir, July 2006; photograph by A. Siudy

Fot. 4. Widok na ujście Wisły do zbiornika Goczałkowickiego i kolonię kormoranów, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 4. View at the mouth of the Vistula river to the Goczałkowice Reservoir and a colony of Great Cormorants, July 2006; photograph by A. Siudy

Nurogęś *Mergus merganser*. W 262 obserwacjach naliczono łącznie 3698 ptaków. Nurogęsi stwierdzano głównie od trzeciej dekady października do końca marca, najczęściej 3–16 ptaków. Dopiero od trzeciej dekady grudnia stwierdzano większe skupienia, 19 razy co najmniej 50 ptaków, w tym trzy razy stwierdzono koncentracje powyżej 100 ptaków: 19.02.2000 – 102 os., 02.03.2002 – 105 os. (41 samców, 64 samice) i 26.12.2004 – 103 os. (48 samców, 55 samic) (JK) (zał. 1). W późniejszym okresie stwierdzano stada nawet powyżej 200 ptaków, np.: 18.02.2007 – 210 os., 10.03.2013 – 255 os. (JK). Skrajne daty: 21.09.2000 – 3 os. (JB) i 29.04.2001 – 1 samica (JK). Proporcja płci u obserwowanych ptaków wynosiła 1:1 (samce n=1124, samice n=1139).

Sterniczka jamajska *Oxyura jamaicensis*. Jedyne stwierdzenie 26.11.2012 – 1 samica lub imm. (RZ).

Kuropatwa *Perdix perdix*. Gatunek lęgowy. W latach 1983–1996 nie corocznie obserwowano w sezonie lęgowym 1–2 pary na północnym brzegu zbiornika. W sumie 64 obserwacje we wszystkich miesiącach, łącznie 297 os. Największe stado 29.11.1992 – 21 os. (JK).

Przepiórka *Coturnix coturnix*. Gatunek lęgowy. W latach 1984–1999 nie corocznie notowano odżywające się pojedyncze samce w różnych miejscach nad zbiornikiem. W roku 2000 stwierdzono 3 odżywające się samce, a w latach 2002–2003 przy obniżonym poziomie wody i rozległych, zarośniętych brzegach stwierdzono odpowiednio 7 i 4 samce. Skrajne daty: 09.05.1999 – 1 samiec, 29.09.2002 – 1 os. (JK).

Bażant *Phasianus colchicus*. Gatunek lęgowy w zachodniej części zbiornika. Największe skupienie 14.03.2004 – 15 os. (JK).

Nur rdzawoszyi *Gavia stellata*. W 44 stwierdzeniach widziano w sumie 66 os. Przelot jesienny trwał od trzeciej dekady października do pierwszej dekady grudnia. Wiosną jedynie dwie obserwacje pojedynczych ptaków w marcu. Skrajne daty: 22.10.2000 – 1 os. (JK), 27.03.1998 – 1 ad. (PS). Największe stado 02.12.2001 – 6 os. pod zaporą (JK).

Nur czarnoszyi *Gavia arctica*. W 95 stwierdzeniach widziano w sumie 166 os. Od początku stycznia do drugiej dekady marca w sumie siedem stwierdzeń, łącznie 16 ptaków, maksymalnie 08.02.1983 – 6 os. (JKh). Intensywny przelot jesienny trwał od trzeciej dekady października do trzeciej dekady grudnia i wtedy w 86 obserwacjach stwierdzono łącznie 148 ptaków, najczęściej 1–2 os. Największe stado 15.12.1982 – 9 os. (JKh). Skrajne daty: 18.09.1995 – 1 ad. (PS), 20.03.1986 – 1 os. (JKh).

Lodowiec *Gavia immer*. Pojedyncze dorosłe osobniki widziano w pobliżu zapory 27.11 i 4.12.1994 (JK, M. Karpeta) i 15.11–24.12.2008 (JB i inni).

Nur białodzioby *Gavia adamsii*. W dniu 26.12.2013 w pobliżu ujęcia wody pomiędzy Łąką a zaporą został zaobserwowany młodociany nur białodzioby (M. Nagler). Później wiele osób obserwowało tego ptaka w tym samym miejscu aż do zamarznięcia zbiornika 07.01.2014

Perkozek *Tachybaptus ruficollis*. Gatunek lęgowy. Gniazdował zwykle w liczbie kilku, kilkunastu par, a jedynie wyjątkowo w roku 1995 stwierdzono aż 42 pary (tab.1). Jesienią stwierdzany od połowy września do połowy listopada, z reguły do 4 os., a zaledwie dziewięć razy stwierdzono więcej niż 10 ptaków, najwięcej 09.11.1995 – 42 os. (JB).

Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*. Gatunek lęgowy. Liczebność par lęgowych (tab.1) była związana z rozległością szuwarów manny mielec. W latach gdy szuwary były rozległe, liczebność perkoza dwuczubego przekraczała 200 par. Natomiast w roku 2007 liczebność sięgnęła ok. 500 par lęgowych i nie była związana z szuwarami mannowymi. Większość gniazd (ok. 300) była zlokalizowana w okolicach Podgrobla, gdzie gniazda były zbudowane wśród wyschniętych, cienkich gałęzi wierzb wystających ponad lustro wody. Perkoz dwuczuby był stwierdzany we wszystkich miesiącach. Spektakularne są koncentracje jesienne, kiedy w latach 1991, 1995,

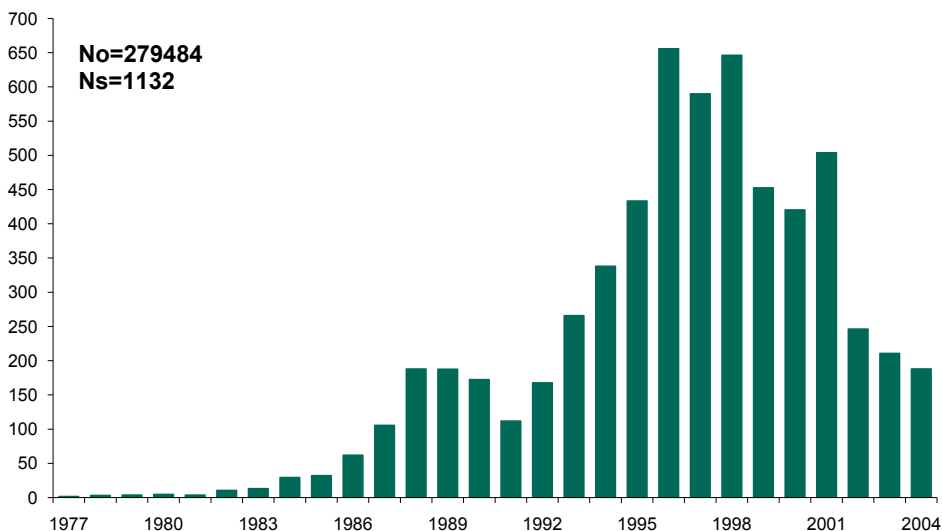
1996, 2000, 2001 i 2004, od trzeciej dekady lipca do pierwszej dekady października, 22 razy stwierdzano zgrupowania co najmniej 1000 os. Najwięcej ptaków naliczono 10.09.2000 – 2130 (JK), a poza głównym okresem badań rekordowo 24.09.2006 – 3210 (JK). Przed sezonem lęgowym największe skupienie zanotowano 01.04.1978 – 180 os. (WS). W styczniu stwierdzony pięć razy, maksymalnie 13.01.1991 – 7 os. (RK).

Perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*. Gatunek lęgowy. Pojedyncze pary nie gniazdowały corocznie (tab.1). Zanotowany 134 razy, łącznie 288 os., maksymalnie 09.05.1985 – 9 os. (JKh), a w dniach 18.11–01.12.1977 pięć razy widziano stado 8 ptaków (JKh, WS). Skrajne daty: 19.03.1989 – 2 os. (JKh), 08.12.1996 – 1 (JK). Jedna obserwacja zimowa 13.01.1991 – 1 os. w niezamarzniętym ujściu Wisły (JK).

Perkoz rogaty *Podiceps auritus*. Łącznie 44 ptaki w 21 obserwacjach. Dwa stwierdzenia poza jesieniami pojawami: 04.03.1995 – 1 os. (PS) i 10.07.2002 – 1 ad. w szacie godowej (JK). Jesienią najczęściej widywany w październiku i listopadzie. Największe skupienia: 12.11.1998 – 6 os. i 19.11.1998 – 5 os. oraz 30.09.1999 – 6 os. (JB). Skrajne daty jesienne: 04.09.1977 – 4 os., 18.12.1985 – 1 os. (JKh).

Zausznik *Podiceps nigricollis*. Gatunek lęgowy. Największą liczebność stwierdzono w roku 1995 (tab. 1), kiedy tylko w jednym miejscu w Zarzeczcu gniazdowało ponad 300 par. W latach 1993–1996, jak i w roku 2004, często występował w mieszanych koloniach z rybitywą białowąsą. Okres przelotów trudny do wyróżnienia, a najwięcej ptaków stwierdzano w latach, gdy licznie gniazdowały. Największe skupienie po okresie lęgowym 11.08.1996 – 200 os. (DS). Skrajne daty: 17.03.2001 – 1 os. (JB) i 11.12.1994 – 1 os. (MK).

Kormoran *Phalacrocorax carbo*. Gatunek lęgowy. Po raz pierwszy stwierdzony 01.09.1975 – 2 os. podczas rejsu po zbiorniku (ZB), ale liczba stwierdzanych ptaków zaczęła wzrastać dopiero od roku 1984 (ryc. 4). Pierwszy lęg stwierdzono w roku 1986, a później już działania ludzi miały wpływ na ogólną liczbę par przystępujących do lęgów (tab. 1). Jesienią 1989 nielegalnie wycięto drzewa z gniazdami na wałach Wisły, ale w kwietniu 1990 kormorany zbudowały 47 gniazd na Karczowisku, jednak i te gniazda zostały zlikwidowane. Później przez trzy kolejne lata kormorany nie gniazdowały. Chcąc zachować lęgowe kormorany w tym miejscu, ale jednocześnie kontrolować ich liczebność, w marcu 1994 ustalono (Wojewódzki Konserwator Przyrody w Katowicach, ornitologzy i rybacy) limit 50 gniazd możliwych do zaakceptowania przez okolicznych hodowców ryb. Zmniejszanie liczby gniazd w koloniach prowadzono w latach 1996–1997 i 1999–2000, kiedy to na wałach Wisły próbowało gniazdować nawet do 300 par. Suche drzewa w kolonii były wycinane, a gniazda na etapie wysiadywania jaj strącane. Później ptaki przystępowały do powtarzanych lęgów, ale już w mniejszej liczbie niż na początku sezonu lęgowego. W latach 2002–2003 nie gniazdowały z powodu niskiego poziomu wody i tym samym braku wysp czy miejsc niedostępnych do założenia kolonii. W latach 2005–2007 było odpowiednio 124, 100 i 73 gniazd i też część z nich była likwidowana. Przelot wiosenny zaznaczał się od drugiej dekady lutego do końca marca, kiedy 12 razy stwierdzono skupienia 500 i więcej ptaków, a maksymalnie 11.03.2001 – 1215 os. i 16.03.2003 – 1065 os. (JK), choć najczęściej do 200 os. Przelot jesienny był zdecydowanie bardziej obfity i w okresie od końca lipca do początku listopada stwierdzano 53 razy skupienia liczące powyżej 1000 ptaków (zał. 1). Rekordowe koncentracje liczące 1500–2000 ptaków stwierdzano 12 razy w październiku w latach 1995–1998, najczęściej w 1997, bo aż sześć razy (JB, JK, GS, M. Rojek). Inne wyjątkowo duże skupienia jesienne: 30.08.1998 – 1635 os. (JK) i 09.09.1998 – 1936 os. (JB) oraz 16.09.2000 – 1535 os. (JK). W styczniu widziany dziewięć razy, maksymalnie 27.01.2000 – 19 os. (JK).

Rycina 4. Średnia liczba kormoranów *Phalacrocorax carbo* stwierdzanych podczas kontroli w kolejnych latach na Zbiorniku Goczałkowickim. No – łączna liczba osobników, Ns – łączna liczba obserwacji

Figure 4. Mean number of Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* recorded during a single survey in different years at the Goczałkowice Reservoir. No – total number of individuals, Ns – total number of counts

Kormoran mały *Phalacrocorax pygmeus*. Co najmniej dwa różne osobniki widziano cztery razy w roku 2004: 20.05 – 1 imm., 6.06 – 1 ad., 13.06 i 15.06 – 1 os. (JB, JK, RK, RZ, J. i A. Michna). Później notowany wielokrotnie w roku 2008, wiosną 20.04 – 2 ad. i 1 os. (JK) oraz 23 i 27.05 – 1–2 ad. (JK, M. Buchalik) i jesienią 12.11 – 3 ad. (JB, A. i M. Śmietana), 10.12 – 1 os. (JB) i 26.12 – 1 ad. i 1 os. (JK).

Bąk *Botaurus stellaris*. Gatunek lęgowy. Nie w każdym roku stwierdzany w okresie lęgowym, maksymalnie 4 zajęte rewiry (tab.1). Najwcześniej stwierdzono buczonego samca 18.03.1995 (PS). Najpóźniejsza obserwacja 11.10.1984 (JKh).

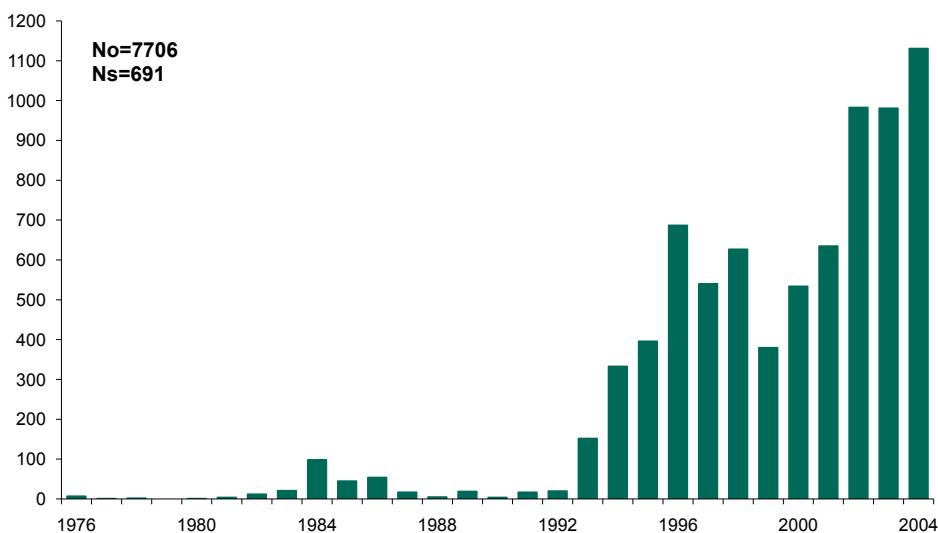
Bączek *Ixobrychus minutus*. Gatunek lęgowy. Ten trudno wykrywalny gatunek gniazduje regularnie, a liczba stwierdzonych rewirów ma związek z intensywnością penetracji terenu z nastawieniem na jego wykrywanie. Stąd też duże różnice w liczebności w kolejnych latach (tab. 1). Najwcześniej widziany 19.04.1961 (ZB), a po lęgach od sierpnia 13 stwierdzeń pojedynczych ptaków, najpóźniejsze 02.10.2001 – 1 imm. (P. Malczyk).

Ślepowron *Nycticorax nycticorax*. Pomimo istnienia nieodległych kolonii lęgowych w latach 1985–2004 stwierdzony tylko 59 razy, najczęściej 1–3 ptaki. Najwięcej obserwacji dokonano podczas obozów obrączkarskich, kiedy o zmroku widywano przelatujące ptaki. Skrajne daty: 18.04.1999 – 1 imm. (JK), 24.09.2003 – 1 głos (JK). Wyjątkowo 09.08.2001 – 32 os. (S. Rubacha, P. Czechowski, G. Jędro, Z. Kajzer).

Czapla modronosa *Ardeola ralloides*. Trzy stwierdzenia pojedynczych osobników: 20.05.1989 (JKh), 16–25.05.1992 – 1 ad. (JKh, RZ, RK, W. Tabisz), 28–29.05.1994 – 1 ad. (M. Włodarz, JB, GS).

Czapla nadobna *Egretta garzetta*. Stwierdzana dopiero od roku 1983 i do końca 2004 dokonano w sumie 67 obserwacji, łącznie 201 ptaków. Pojawiała się w dwóch okresach. Od początku maja do trzeciej dekady czerwca, kiedy widywano najczęściej 1–2 ptaki. Zdecydowanie częściej (50 razy) notowana od trzeciej dekady lipca do końca września, najczęściej do 5 ptaków. Większe skupienia: 27.07.2003 – 18 os. (JK), 20–25.08.2002 – 10 os. (JK, DS). Skrajne daty: 03.05.2000 – 4 os., 29.09.2002 – 2 os. (JK).

Czapla biała *Egretta alba*. Po raz pierwszy stwierdzona 12.09.1976 – 3 os. (WS) i później widywana już regularnie. Od roku 1993 nastąpił gwałtowny wzrost liczby stwierdzeń (ryc. 5) i wielkości stad, sięgających już kilkudziesięciu os. Ponad 90% wszystkich obserwowanych ptaków stwierdzano od trzeciej dekady czerwca do drugiej dekady listopada (zał. 1). Wtedy też 124 razy zanotowano koncentracje liczące 20 i więcej os., maksymalnie 29.09.2002 – 93 os. (JK), a w następnych latach jeszcze więcej, np. 18.12.2011 – 220 os. (JK). Skrajne daty: 07.02.2004 – 2 os. (JK), 28.12.2004 – 5 os. (RK, RZ). Pierwsze zimowanie stwierdzono 08.01.2005 – 1 os. (JK), a później nawet koncentracje zimowe 20.01.2007 – 56 os. (JK), 01.01.2012 – 60 os. (JK).

Rycina 5. Skumulowana liczba czapli białych *Egretta alba* stwierdzanych w kolejnych latach na Zbiorniku Goczałkowickim. No – łączna liczba osobników, Ns – łączna liczba obserwacji

Figure 5. Total number of Great White Egrets *Egretta alba* recorded in different years at the Goczałkowice Reservoir. No – total number of individuals, Ns – total number of counts

Czapla siwa *Ardea cinerea*. Gatunek lęgowy. W latach 1993 i 1995 znajdowano po jednym zaję-tym gnieździe na niskich drzewach. Obserwowana przez cały rok, ale największe koncentracje tego gatunku stwierdzano od połowy lipca do pierwszej dekady października, kiedy 32 razy obserwowano skupienia liczące co najmniej 200 ptaków (zał. 1), choć najczęściej 20–108 os. W sumie w tym okresie stwierdzono 73% wszystkich ptaków. Największa koncentracja 25.08.1992 – 464 os. (MK).

Czapla purpurowa *Ardea purpurea*. Gatunek lęgowy. W roku 1994 w trzcinowisku znaleziono jedno gniazdo z 8 jajami, które mogły pochodzić od dwóch samic (JB, GS, J. Saborin). Znie-sienie zostało jednak zrabowane. W roku 1996 znaleziono 3 gniazda w skupieniu, w zalanych gęstych krzakach wierzbowych (JB). Wykluło się wtedy 11 piskląt. W roku 2004 w rozległym szuwarze utworzonym przez wyrastające z wody 3-letnie wierzyby stwierdzono łącznie 5 gniazd (cztery w skupieniu i jedno oddalone o ok. 1 km od pozostałych) (JB, JK, MK), z których wy-lęciało w sumie 18 piskląt. Poza latami, kiedy gniazdowała, widziana 19 razy, najczęściej w sierpniu. W roku 1993 stwierdzona aż cztery razy, w tym 09.07.1993 para dorosłych ptaków, co może sugerować próbę lęgu już w sezonie poprzedzającym znalezienie pierwszego gniazda. Skrajne daty: 08.04.1986 – 1 os. (JKh), 20.10.1996 – 1 os. (JK).

Bocian czarny *Ciconia nigra*. Po raz pierwszy stwierdzony 02.08.1978 – 1 os. (JKh) i do końca 2004 obserwowany 158 razy, łącznie 778 os. Najczęściej stwierdzany w lipcu i w sierpniu (zał. 1). Skrajne daty: 02.04.1990 – 8 os. (RZ), 25.09.1982 – 1 os. (JKh). Największe skupienie 13 i 17.07.2003 – 26 os. (JK, MK).

Bocian biały *Ciconia ciconia*. Zanotowany 91 razy. Skrajne daty: 31.03.2001 – 1 os., 23.10.2000 – 1 os. (JK). Największe stado 07.08.1994 – 46 os. (JK).

Ibis kasztanowaty *Plegadis falcinellus*. W dniach 13.07–02.08.2003 obserwowano 1 dorosłego os. (JK, MK i inni).

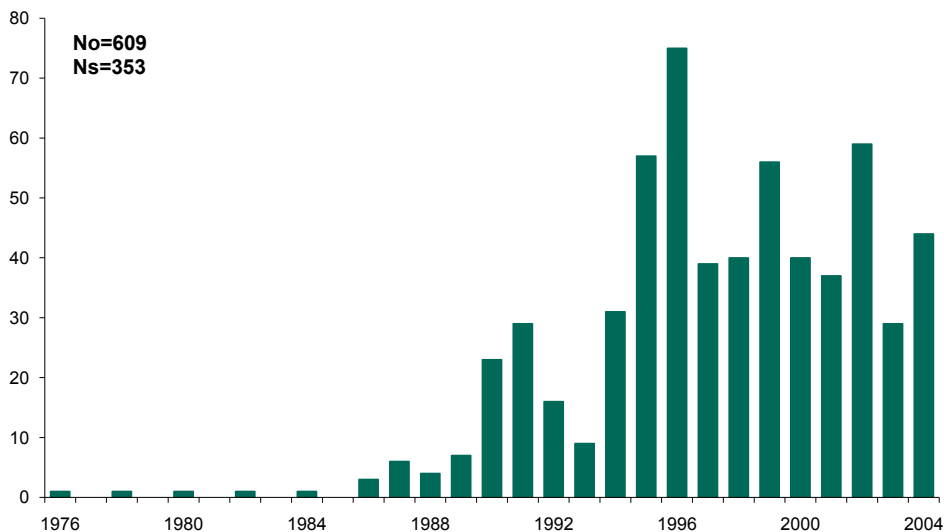
Warzęcha *Platalea lecorodia*. Pierwsza obserwacja 04.06.1988 – 1 ad. (Schneider i Schneider 1989). W sumie 26 stwierdzeń od kwietnia do lipca, przy czym w XX w. jedynie trzy, a aż 15 obserwacji w roku 2002. Największe stado 26–28.05.2002 – 6 os. w tym 3–4 ad. (JK, JB, MK). Później 17–19.08.2008 – 1 ad. (J. Jagiełko, JK).

Trzmielojad *Pernis apivorus*. Gatunek lęgowy. Gniazdował w bezpośredniej bliskości zbiornika. W roku 1984 znaleziono gniazdo w niewielkim lesie na północnym brzegu zbiornika (GS), a w roku 1992 widziano dorosłego z pokarmem w lesie na południowym brzegu (JK). Prawdopodobnie gniazdował też w latach: 1985, 1991 i 2002. W sumie stwierdzony 32 razy, mak-symalnie 18.07.1992 – 3 os. (DS). Skrajne daty: 17.04.1995 – 1 os., 29.09.1996 – 1 os. (JK).

Kania czarna *Milvus migrans*. Jedynie sześć stwierdzeń pojedynczych ptaków, w tym cztery w maju w latach 1982, 1995, 2000 i 2003 (JK, JB, GS) oraz 13.07.1989 (JKh) i 23.09.1995 (B. Pawlik, PS).

Kania ruda *Milvus milvus*. Jedynie trzy obserwacje pojedynczych ptaków: 06.06.1961 (ZB), 09.05.1982 (GS) i 05.06.2002 (JB).

Bielik *Haliaeetus albicilla*. Pierwsze stwierdzenie miało miejsce 07.12.1976 – 1 ad. (WS), a czę-sciej obserwowany dopiero od początku lat 90. XX w. (ryc. 6). W sumie 353 obserwacje, łącznie 609 os. w tym 295 ptaków w szatach młodocianych i 180 ptaków dorosłych lub prawie dorosłych. Regularnie widywany od września do marca, z reguły 1–2 ptaki, maksymalnie 22 i 26.12.2004 – 7 os. (2 ad., 5 imm.) (J. Jagiełko, JK). Po raz pierwszy w okresie lęgowym wi-dziano parę dorosłych ptaków 07.03.1989 (GS). Od roku 2000 w okresie luty – maj corocznie obserwowano 3–4 razy pojedyncze i pary dorosłych ptaków, a pierwszy lęg w odległości 6 km od skrajy zbiornika stwierdzono w roku 2002.

Rycina 6. Skumulowana liczba bielików *Haliaeetus albicilla* stwierdzanych w kolejnych latach na Zbiorniku Goczałkowickim. No – łączna liczba osobników, Ns – łączna liczba obserwacji

Figure 6. Total number of White-tailed Eagles *Haliaeetus albicilla* recorded in different years at the Goczałkowice Reservoir. No – total number of individuals, Ns – total number of counts

Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*. Gatunek lęgowy. Zwykle notowano lęgi 1–3 par, ale aż 6 par gniazdowało w roku 2003, kiedy zostały zalane rozległe obszary porośnięte wierzbami wyrosłymi z odsłoniętego wcześniej dna. Najwięcej przelotnych osobników notowano w sierpniu i wrześniu, w tym dziewięć razy co najmniej 10 os., a maksymalnie 08.09.1996 – 28 os. (GS) (zał. 1). Skrajne daty: 16.03.2003 – 1 os. (M. Rojek) i 02.12.1981 – 1 os. (JKh).

Błotniak zbożowy *Circus cyaneus*. Do końca roku 2004 w sumie 105 obserwacji, łącznie 148 os. Przelot wiosenny słabo zaznaczony, bo w okresie od początku marca do trzeciej dekady kwietnia stwierdzony tylko 14 razy, w sumie 28 ptaków. Większe skupienia wiosenne: 13.04.2003 – 2 samce i 2 samice (JK), 19.04.2003 – 5 samic (JK). Przelot jesienny wyraźny i od początku sierpnia do połowy grudnia widziany 89 razy, łącznie 118 ptaków, najczęściej pojedyncze ptaki, a maksymalnie 13.10.2002 – 4 samce i 7 samic (JK). Skrajne daty: 02.03.1998 – 1 samiec (JK, MK), 15.12.1976 – 1 samiec (WS). Wyjątkowo jedna obserwacja zimowa 11.01.1998 – 1 os. (GS) oraz jedno stwierdzenie w okresie lęgowym 06.06.2004 – 1 samica (DS, M. Skóra).

Błotniak łąkowy *Circus pygargus*. Jedynie 2 stwierdzenia: 20.09.1986 – 1 imm. (JB) i 05.09.2003 – 1 samiec (JK).

Jastrząb *Accipiter gentilis*. Stwierdzony łącznie 322 razy, we wszystkich miesiącach. Najczęściej spotykany od sierpnia do listopada, maksymalnie 25.09.1994 – 4 os. (JK).

Krogulec *Accipiter nisus*. Stwierdzony łącznie 202 razy, najczęściej w październiku i w listopadzie. Maksymalnie 14.10.1989 – 4 os. (RK) i 15.09.1990 – 4 os. (RZ).

- Myszołów** *Buteo buteo*. Gatunek lęgowy. Gniazdował w lasach bezpośrednio przy zbiorniku. W sumie 390 obserwacji, łącznie 782 os., w ciągu całego roku. Wiosną najczęściej 18.03.1988 – 11 os. (JK, JKh), jesienią trzy razy widziano po 12–13 os., a wyjątkowo 09.10.1985 – 30 os. (JKh).
- Kurhannik** *Buteo rufinus*. Jedyne stwierdzenie 06.09.2012 – 1 juv. (K. Liersz-Żelasko, J. Havránek i M. Šerek).
- Myszołów włochaty** *Buteo lagopus*. W sumie 20 obserwacji 1–3 ptaków od października do marca.
- Orlik krzykliwy** *Aquila pomarina* – Pojedyncze osobniki widziano 12 razy, w tym dziewięć razy od początku marca do połowy maja. Najwcześniej 05.03.1989 – 1 os. (JK). Trzy stwierdzenia listopadowe pojedynczych ptaków: 03.11.1996 (JK), 22.11.1993 (MK), 25.11.1990 (JK). Poza tym 23.09.1995 – 3 przelatujące os. (PS, B. Pawlik).
- Orzeł przedni** *Aquila chrysaetos*. W sumie cztery stwierdzenia pojedynczych ptaków: 15.12.1976 (WS), 09–12.11.1983 oraz 25.11–30.12.1985 (JKh) i 16.06.1993 – 1 ad. (JB). Poza głównym okresem badań stwierdzono obecność drugorocznej samicy z nadajnikiem z programu reintrodukcji orla przedniego w Czechach. Noc 13/14.03.2012 spędziła w Wiśle Wielkiej blisko brzegu zbiornika (RK).
- Rybołów** *Pandion haliaetus*. Łącznie 518 os. w 295 obserwacjach. Najwięcej 20.09.1998 – 7 os. (GS). Najintensywniejszy przelot od początku sierpnia do połowy października (zał. 1). Skrajne daty: 28.03.1999 – 1 os. (JK), 19.11.1976 – 1 os. (WS).
- Pustułka** *Falco tinnunculus*. Gatunek lęgowy. 1 para gniazdowała nie co roku w zachodniej części zbiornika lub w jego pobliżu. Pojedyncze osobniki obserwowano przez cały rok, w sumie 84 razy.
- Drzemlik** *Falco columbarius*. Trzy obserwacje po 1 os.: 19.12.1992 (JK), 11.11.2000 (DS), 26.12.2004 (JK), a poza głównym okresem badań 03.04.2005 – 1 samica (JK).
- Kobuz** *Falco subbuteo*. W sumie 43 obserwacje, łącznie 51 os. Skrajne daty: 28.04.1991 – 1 ad. (JK), 08.10.1989 – 1 juv. (JK). Jednorazowo najwięcej 01.07.1984 – 4 os. (A. Mosz).
- Sokół skalny** *Falco eleonora*. Jednego dorosłego ptaka odmiany jasnej widziano 12.05.2001 (JK).
- Raróg** *Falco cherrug*. Jednego dorosłego ptaka widziano 26.09.1991 (RK).
- Sokół wędrowny** *Falco peregrinus*. W sumie 19 obserwacji, łącznie 20 os. Skrajne daty: 28.04.2002 – 1 ad. (JK), 22.10.2000 – 1 imm. W późniejszym okresie jedno stwierdzenie zimowe 25.12.2005 – 1 ad. (JK).
- Wodnik** *Rallus aquaticus*. Gatunek lęgowy. W latach o najbardziej sprzyjających warunkach i kiedy intensywnie penetrowano jego siedliska lęgowe, stwierdzano nawet 10 par (1989, 1995), a wyjątkowo aż 15 par w roku 2004. Skrajne daty: 08.04.1984 – 1 głos (GS), 19.10.1977 – 1 os. (WS).
- Kropiatka** *Porzana porzana*. Gatunek lęgowy. Gniazdowała w liczbie kilku par, a 7–10 par stwierdzano w latach o najbardziej sprzyjających warunkach siedliskowych (tab. 1). Skrajne daty: 07.04.1987 – 1 os. (JKh), 21.09.2000 – 1 ad. (JB).
- Zielonka** *Porzana parva*. Gatunek lęgowy. Niecorocznie stwierdzano 1–2 pary, jedynie w dobrze skontrolowanym i sprzyjającym gniazdowaniu sezonie 2004 aż 6 stanowisk. Skrajne daty: 18.04.1993 – 1 głos (JK), 27.09.1998 – 1 os. (JK, M. Fijak).
- Derkacz** *Crex crex*. Gatunek lęgowy. Pojedyncze odzywające się samce stwierdzano nie co roku na łąkach i w uprawach w obrębie i wokół zbiornika. Skrajne daty: 07.05.2000 – 2 wołające samce (JK), 23.09.1988 – 1 os. (JB).

Fot. 5. Widok na tzw. Dziury i przepompownię Frelichów na Zbiorniku Goczałkowickim, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 5. View at „Dziury” and at the pumping-station „Frelichów” at the Goczałkowice Reservoir, July 2006, photograph by A. Siudy

Fot. 6. Widok na tzw. Stokłosówkę na Zbiorniku Goczałkowickim, lipiec 2006, foto. A. Siudy

Photo 6. View at „Stokłosówka” at the Goczałkowice Reservoir, July 2006, photograph by A. Siudy

Kokoszka *Gallinula chloropus*. Gatunek lęgowy. Gniazdowała w bardzo zmiennej liczbie, maksymalnie do 54 stanowisk w najdogodniejszym roku 1995 (tab. 1). Stwierdzana przez cały rok, w tym jeden raz w styczniu, 28.01.1995 – 1 os. (PS).

Łyska *Fulica atra*. Gatunek lęgowy. Liczebność ptaków w okresie lęgowym bardzo zmienna w poszczególnych latach. W latach, kiedy szuwały były najbardziej rozległe (1995, 2004), liczebność par lęgowych dochodziła do ok. 300 par (tab. 1). Przelot wiosenny nakładał się na sezon lęgowy, ale od połowy marca do drugiej dekady kwietnia osiem razy notowano koncentracje 200 i więcej ptaków, maksymalnie 23.03.2003 – 775 os. (JK). Przelot jesienny zaczynał się na początku września i trwał aż do zamarznięcia zbiornika, czasem aż do końca grudnia. Wtedy 56 razy zanotowano skupienia co najmniej 500 ptaków, najczęściej 50–349 os., a maksymalnie 04.11.1984 – ok. 2000 os. (T. Krotoski, H. Szymiczek) (zał. 1). W styczniu najwięcej 02.01.1983 – 500 os. (JKh), a w późniejszym okresie 20.01.2007 – 1075 os. (JK).

Żuraw *Grus grus*. Gatunek lęgowy. W całym okresie intensywnych badań (1983–2004) 1 para gniazdowała w siedmiu sezonach w rejonie ujścia Bajerki lub na łąkach w zachodniej części zbiornika. Od lutego do listopada 106 razy widziano 1–7 ptaków. Większe stada trzykrotnie jedynie w roku 2002: 29.09 – 100 os., 05.10 – 47 os. i 13.10 – 87 os. (JK). Skrajne daty: 23.02.1997 – 3 os. (JK, M. Karpeta), 30.11.2000 – 3 ad. (JB).

Ostrygojad *Haematopus ostralegus*. Łącznie 49 os. w 33 obserwacjach. W niektóre lata ptaki przebywały dłużej na zbiorniku. W sierpniu i wrześniu: 1988 (siedem obserwacji w ciągu 25 dni) i 1990 (pięć obserwacji w ciągu 37 dni). Od 28.04 do 10.08.2002 14 razy widywano pojedynczego ptaka, a wyjątkowo 12.05.2002 – 4 os. (JK, MK). Najwięcej ptaków 29.08.1988 – 6 os. (JK), a w późniejszym okresie rekordowe stado 18.07.2011 – 13 os. (M. Nagler). Skrajne daty: 28.04.1991 i 28.04.2002 – 1 os. (JK), 13.09.1983 – 1 os. (JKh).

Szczudłak *Himantopus himantopus*. Stwierdzony trzy razy: 13.05.2001 – 2 ad. i 20.05.2001 – 1 samiec (JK, GS, T. Wyka, M. Gizelski, R. Krakowczyk, R. Mędrzak). Później, 21.05.2011 – 2 os. (M. Nagler, A. Sojka).

Szablodziób *Recurvirostra avosetta*. Gatunek lęgowy. W roku 2002 znaleziono dwa gniazda na odsłoniętym dnie zbiornika (Betleja i in. 2002). Również w roku 2003 przy nieco wyższym poziomie wody obserwowano parę dorosłych ptaków, ale do lęgu prawdopodobnie nie doszło. Wcześniej widziany tylko raz 01.08.1989 – 1 os. (JKh). Skrajne daty: 06.04.2002 – 3 ad. (JK), 10.08.2002 – 1 ad. i 4 juv. (JK).

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*. Gatunek lęgowy. Liczebność lęgowa tego gatunku związana była z poziomem wody. Przy bardzo niskich stanach gniazdowało do kilkunastu par (tab. 1). W sumie 254 obserwacje, łącznie 1976 os. Przy czym przed okresem lęgowym w marcu i kwietniu stwierdzona tylko 21 razy, łącznie 57 os. Przelotne ptaki notowano najczęściej w liczbie do 4 os., a maksymalnie 28.04.2002 – 9 os. (JK), przy czym od połowy kwietnia notowano już ptaki zachowujące się terytorialnie. Przelot jesienny nakładał się początkowo z obecnością ptaków lęgowych. W okresie od lipca do października stwierdzana dużo częściej niż wiosną i w 146 obserwacjach łącznie stwierdzono 1387 os., najczęściej w stadach 2–12 os. (zał. 1). Skrajne daty: 13.03.2002 – 1 os. (JK), 14.10.1996 – 4 os. (A. Górczewski, J. Udolf). Największe skupienie 10.08.2002 – 82 os. (JK).

Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. Gatunek lęgowy. W latach 2002–2003 przy niskim poziomie wody wielokrotnie obserwowana w czerwcu. Pewny lęg stwierdzono jedynie w roku 2002, kiedy widziano parę ptaków z młodymi, a w roku 2003 również mogła gniazdować, gdyż widywano 1–2 zaniepokojone pary (JK). W sumie 111 obserwacji, łącznie 608 os. Przelot wiosenny od marca do maja z zaskakującym brakiem stwierdzeń w kwietniu, w sumie jedynie

15 obserwacji, łącznie 116 os. W tym okresie największa koncentracja 15–16.05.2002 – 21 os. (JK, DS). Zapewne to właśnie pojedyncze ptaki przelotne w latach 2002–2003, które zatrzymały się na dłużej w maju w dogodnych warunkach na świeżo odsłoniętym i niezarośniętym jeszcze dnie zbiornika, przystąpiły tam do lęgów. Bardziej obfity był przelot jesienny, od lipca aż do połowy października, ze szczytem w drugiej połowie września (zał. 1). Wtedy w 87 obserwacjach zanotowano łącznie 462 os., najczęściej w skupieniach do 7 ptaków. Skrajne daty: 13.03.2002 – 1 os. (JK), 23.10.1994 – 1 os. (MK). Największe skupienie 21.09.2002 – 48 os. (JK).

Siewka złota *Pluvialis apricaria*. W sumie 28 obserwacji, łącznie 103 os. Skrajne daty: 02.03.2002 – 14 os. (JK), 20.11.1982 – 3 os. (JKh). Największe skupienie 31.10.1998 – 25 os. (RK, RZ). Jedno czerwcowe stwierdzenie 19.06.1990 – 1 os. (JKh).

Siewnica *Pluvialis squatarola*. W sumie 178 obserwacji, łącznie 1531 os. Przelot wiosenny słabo zaznaczony. Od maja do lipca obserwowana 16 razy, w sumie 20 ptaków. Najwięcej 17.07.1965 – 3 os. (WS). Regularny przelot jesienny rozpoczyna się od drugiej dekady sierpnia i trwa prawie do końca listopada (45–66 pentada). Przy czym najbardziej intensywny przelot trwał od końca września do początku listopada (55–62 pentada) (zał. 1). Wtedy w 72 obserwacjach zanotowano łącznie 1151 ptaków. W tym okresie najczęściej obserwowano skupienia 5–20 os., a maksymalnie 09.10 i 21.10.1982 – ok. 70 os. (JKh). Skrajne daty: 17.03.2002 – 1 os. (JK), 24.11.1982 – 3 os. (JKh).

Czajka *Vanellus vanellus*. Gatunek lęgowy. Liczebność ptaków lęgowych była zmienna w poszczególnych latach, co było związane z warunkami siedliskowymi na brzegach zbiornika (tab. 1). Przelot wiosenny najbardziej obfity był w marcu i wtedy 35 razy stwierdzano skupienia 100 i więcej ptaków. Natomiast w latach 1990, 1999 i 2002 w siedmiu obserwacjach stwierdzano skupienia nawet 500 i więcej ptaków, najwięcej 13.03.2002 – 635 os. (JK). W okresie lęgowym (kwiecień – maj) także stwierdzano 100 i więcej ptaków, łącznie dziewięć razy w latach 1961, 1980, 1987 i 1990, a maksymalnie 13.04.1980 – 200 os. (JKh). Rozciągnięty przelot jesienny trwa od czerwca do listopada i wtedy stwierdzano skupienia 100 i więcej ptaków aż 198 razy. Przy czym koncentracje liczące 500 i więcej os. notowano od lipca do listopada, 15 razy w ośmiu latach, najwięcej 15.11.1979 – ok. 1000 os. (JKh) (zał. 1). Skrajne daty: 03.02.1990 – 2 os. (RK) i 03.02.2002 – 1 os. (JK), 23.12.1979 – 1 os. (WS). Jedno stwierdzenie zimowe 07.01.1984 – 1 os. (GS).

Biegus rdzawy *Calidris canutus*. W sumie 13 obserwacji jesiennych, łącznie 27 os. Skrajne daty: 21.08.1999 – 2 os. (M. Stańczyk), 11.11.1991 – 1 os. (JK, GS), a największe skupienie 11.11.1988 – 10 os. (JB).

Piaskowiec *Calidris alba*. W sumie 27 obserwacji, łącznie 75 os. Skrajne daty jesienne: 10.08.2002 – 1 os. (DS), 03.10.1993 – 1 os. (JK), 03.10.2003 – 1 os. (M. Buchalik). Największe skupienie 27.09.1992 – 10 os. (JK). Dwa stwierdzenia wiosenne: 06.05.1990 – 3 os. (JKh), 19.05.2002 – 1 os. (JK).

Biegus malutki *Calidris minuta*. W 124 obserwacjach stwierdzono 1751 ptaków. Przelot wiosenny (02.05–04.06) słabo zaznaczony jedynie przez sześć obserwacji majowych 1–5 os. i dwie czerwcowe 2–9 ptaków. Raz tylko stwierdzony w połowie lipca (13.07.1989 – 1 os., JKh), ale od trzeciej dekady lipca stwierdzany już w każdej pentadzie, aż do połowy października, najczęściej w liczbie 2–11 os. (zał. 1). Szczyt przelotu jesiennego występuje ok. połowy września (51–52 pentada) i wtedy w 21 spotkaniach stwierdzono łącznie 996 os., z największym skupieniem 16.09.1988 – 208 os. (GS). Skrajne daty: 02.05.1990 – 5 os. (JKh), 11.11.2000 – 1 os. (DS).

Biegus mały *Calidris temminckii*. W sumie 47 obserwacji, łącznie 202 ptaki. Przelot wiosenny (02.05–11.06) to jedynie pięć stwierdzeń w maju i jedno w czerwcu, ale wtedy też największe

skupienie 12.05.2002 – 25 ad. (JK, MK). Jesienny przelot (21.07–15.09) znacznie obfitszy (zał. 1). Wtedy w 41 obserwacjach stwierdzono łącznie 159 ptaków, najczęściej 1–4 os. Najwcześniejsze stwierdzenie 02.05.2003 – 3 os. (JK), a najpóźniej i ponownie najliczniej 15.09.1990 – 25 os. (RK, RZ).

Biegus arktyczny *Calidris melanotos*. Pojedyncze młodociane ptaki widziano: 19.05 i 23.07.2002 (JK), 07.09.2003 (JK). A w późniejszym okresie 02.09.2012 (Z. Wnuk), 23 i 30.09.2012 (JK i inni), 04.09.2013 (M. Nagler).

Biegus krzywodzioby *Calidris ferruginea*. W sumie 75 obserwacji, łącznie 1097 os. Wiosną (03.05–09.06) ptaki stwierdzano tylko w ciągu trzech lat (2000, 2002–2003), łącznie w ośmiu obserwacjach stwierdzono 16 ptaków, maksymalnie 05.05.2002 – 6 os. (JK). Migracja jesienna rozpoczęła się od drugiej dekady lipca przelotem ptaków dorosłych, z największym skupieniem 23.07.2002 – 60 os. (JK). W trzeciej dekadzie sierpnia rozpoczyna się obfity przelot ptaków młodocianych i trwa aż do pierwszej dekady października (zał. 1). Wtedy w 47 obserwacjach stwierdzono łącznie 889 ptaków, najczęściej w skupieniach 3–19 os. Skrajne daty: 03.05.2002 – 2 os. (JK), 10.10.1999 – 6 os. (GS). Największe skupienie 28.08.1999 – 100 os. (DS).

Biegus zmienny *Calidris alpina*. W sumie 273 obserwacje, łącznie 14900 os. Słabo zaznaczony przelot wiosenny ze skrajnymi datami: 17.03.2002 – 1 os. (JK), 01.06.2002 – 1 ad. (JK). W sumie 27 obserwacji wiosennych, łącznie 171 ptaków, w tym dziewięć razy w skupieniach 10 i więcej os., a najwięcej 05.05.2002 – 19 ad. (JK). Przelot jesienny znacznie obfitszy ze skrajnymi datami: 13.07.2003 – 1 ad. (JK), 26.11.1979 – 2 os. (JKh) (zał. 1). Stada liczące 100 i więcej os. stwierdzano już pod koniec sierpnia, 28.08.1990 – 132 os. (JKh). Od września do listopada (51–64 pentada) zanotowano 50 takich kupień, łącznie 10722 ptaki. Największa koncentracja 13.10.1983 – 580 os. (JKh).

Biegus płaskodzioby *Limicola falcinellus*. Jedynie pięć obserwacji: 26.08.1990 – 1 os. (JK), 02.09.1998 – 2 os. (GS), 09.09.1998 – 1 os. (JB), 10.08.2002 – 6 os. (DS), 17.08.2002 – 1 os. (DS).

Batalion *Philomachus pugnax*. W sumie 502 obserwacje, łącznie 20648 os. Przelot wiosenny rozpoczął się już na początku marca, a wygasł w czerwcu i wtedy w 196 obserwacjach zanotowano 10933 os., w tym 30 razy skupienia liczące 100 i więcej os., choć najczęściej stada 4–50 ptaków. Najbardziej intensywny przelot odbywał się w drugiej połowie kwietnia i pierwszej dekadzie maja (23–25 pentada) z największą liczebnością 21.04.2002 – 820 os. (JK). Podczas przelotu jesiennego, który rozpoczynał się w lipcu, 25 razy stwierdzono skupienia 100 i więcej ptaków, a najczęściej stada 4–29 os. Maksymalne skupienia notowano w lipcu, 14.07.2002 – 785 os. (JK) i wrześniu, 13.09.1990 – 500 os. (JKh) (zał. 1). Skrajne daty: 02.03.2002 – 16 os. (JK), 12.11.2000 – 2 os. (JK).

Bekasik *Lymnocyptes minimus*. Widywano jedynie pojedyncze osobniki. Wiosną pięć razy. Skrajne daty: 31.03.1986 i 31.05.2003 (JK). Jesienią 13 razy. Skrajne daty: 01.10.2000 i 27.11.1994 (JK).

Kszyk *Gallinago gallinago*. Gatunek lęgowy. Widoczny jest gwałtowny i trwały spadek liczebności ptaków lęgowych po roku 1994 (tab. 1). W sumie 512 obserwacji, łącznie 10566 os. Przelot wiosenny mało obfity nakłada się na stwierdzenia ptaków lęgowych z największym skupieniem 14.04.1990 – 38 os. (JK). Dużo bardziej intensywny przelot jesienny trwa od lipca do października i wtedy 24 razy notowano skupienia 100 i więcej ptaków, najczęściej 4–41 osobników, a najwięcej 18.08.1990 – 209 os. (JK) (zał. 1). Skrajne daty: 16.03.1977 – 3 os. (WS), 16.03.1997 – 4 os. (JK, PS), 10.12.2000 – 1 os. (JK).

Dubelt *Gallinago media*. Dwa stwierdzenia: 26.07.1978 – 1 os. (JKh), 08.08.1998 – 4 os. (M. Le-dwoń).

Słonka *Scolopax rusticola*. Jedynie trzy obserwacje: 23.03.1986 – 2 os. (JK), 13.08.1987 – 1 os. (JK, I. Moczek), 13.10.2002 – 1 os. (JK).

Rycyk *Limosa limosa*. Gatunek lęgowy. Liczebność lęgowa na początku lat 80. wynosiła nawet 15 par, ale później systematycznie się obniżała i w pierwszych latach XXI w. gniazdowały jedynie 1–2 pary (tab. 1). W sumie 316 obserwacji, łącznie 2437 os. Stada liczące 50 i więcej os. notowano jedynie w latach 1978–1980, z największym skupieniem jesiennym 11.08.1979 – 105 os. (JKh) i wiosennym 30.03.1980 – 55 os. (JKh). W roku 1980 większe skupienie rycyków notowano także dwukrotnie w kwietniu, a nawet 25.05.1980 – 32 os. (JK). Ponownie większe skupienia zanotowano jedynie, gdy poziom wody był znacznie obniżony w roku 2002 i wtedy w lipcu czterokrotnie obserwowano stado 36–41 ptaków (JK) (zał. 1). W latach 1978–1990 podczas przelotu jesiennego (lipiec – październik) najczęściej stwierdzano skupienia 2–13 os. (55 obserwacji), a w latach 1991–2003 stada bywały z reguły mniejsze, licząc 2–7 os. (66 obserwacji). Skrajne daty: 10.03.2002 – 1 os. (JK), 29.10.2000 – 1 os. (JK).

Szlamnik *Limosa lapponica*. W sumie 21 obserwacji, łącznie 108 os. Najczęściej widywano do 3 ptaków, a maksymalnie, 09.09.1990, – 38 os. (JK, JKh). Skrajne daty jesienne: 25.08.1990 – 2 os. (RZ), 07.10.2004 – 19 os. (JB). Jedyna obserwacja wiosenna 03.05.2000 – 1 ad. (JK).

Kulik mniejszy *Numenius phaeopus*. W sumie 21 obserwacji, łącznie 50 os. Skrajne daty jesienne: 09.07.2000 – 1 os., 29.09.2002 – 1 os. (JK). Jedyna obserwacja wiosenna i jednocześnie największe skupienie 21.04.2002 – 12 os. (JK).

Kulik wielki *Numenius arquata*. W sumie 259 obserwacji, łącznie 2398 os. Podczas przelotu wiosennego (III–VI) jedynie 6 razy stwierdzono skupienia 10 i więcej ptaków, najwięcej 09.06.2002 – 17 os. (JK) i 28.03.1983 – 15 os. (JKh). Znacznie większa liczba stwierdzeń przypada na okres od lipca do listopada (205 obserwacji, 2185 os.), kiedy notowano 66 razy skupienia 10 ptaków i więcej, jednak najczęściej do 13 ptaków. W dniach 31.08–19.09.1992 pięć razy widziano stada powyżej 50 ptaków, maksymalnie 18.09.1992 – 79 os. (MK) (zał. 1). Skrajne daty: 27.03.1990 – 2 os. (JKh), 19.12.1992 – 25 os. (JK), 19.12.2004 – 4 os. (JK). W późniejszym okresie jedna obserwacja styczniowa, 16.01.2005 – 4 os. (JK).

Brodzicz siniady *Tringa erythropus*. W sumie 333 obserwacje, łącznie 5192 os. Wyraźny przelot wiosenny na przełomie kwietnia i maja. Zauważalny wzrost obserwacji w czerwcowych pentadach (32–34), a później mniej więcej stała obecność średnio kilkunastu osobników od lipca do października ze szczytem liczebności na przełomie sierpnia i września (zał. 1). Skrajne daty: 21.04.1990 – 1 os. (JKh), 21.04.2002 – 59 os. (JK), 19.12.1992 – 1 os. (JK, MK), 19.12.2004 – 1 os. (GS). Wiosną największa koncentracja 28.04.2002 – 111 os. (JK), a jesienią 07.09.2003 – 181 os. (JK).

Krwawodziób *Tringa totanus*. Gatunek lęgowy. Liczebność ptaków lęgowych silnie fluktuowała w kolejnych latach i przy dobrych warunkach siedliskowych osiągała poziom kilkunastu par lęgowych. W wyjątkowym roku 2003 przy znacznie obniżonym poziomie wody i mocno zarosniętym dnie zbiornika naliczono aż 30 par lęgowych (JK) (tab. 1). W sumie 451 obserwacji, łącznie 3003 os., najczęściej w skupieniach 2–7 ptaków. Wiosenny przelot w marcu to 42 stwierdzenia do 6 ptaków, maksymalnie 17.03.2002 – 45 os. (JK). W kwietniu ptaki przelotne trudno oddzielić od lęgowych, ale wtedy notowano też większe koncentracje 04.04.1987 – 120 os. (JKh) i 19.04.1961 – 60 os. (ZB). Przelot jesienny wykazuje jedyny szczyt w czerwcu w czterech pentadach (31–34), z największą koncentracją 09.06.2002 – 101 os. (JK). Od końca czerwca do połowy października przelot bardzo nikły. Wtedy w 112 obserwacjach stwierdzono łącznie 323 os., najczęściej w skupieniach do 4 ptaków, maksymalnie 24.08.1986 – 13 os. (JKh) (zał. 1). Skrajne daty: 09.03.1991 – 1 os. (JK), 01.11.1983 – 1 os. (JKh).

Brodziec pławny *Tringa stagnatilis*. W lipcu i w sierpniu 28 obserwacji, łącznie 44 os. Jedna obserwacja z maja, 10.05.1986 – 2 os. (JK). Największe skupienie 21.07.2002 – 5 os. (JK).

Kwokacz *Tringa nebularia*. W sumie 363 obserwacje, łącznie 3743 os. Przelot wiosenny od kwietnia do początku maja ze szczytem pod koniec kwietnia (pentady 23 i 24) i największą koncentracją 28.04.2002 – 161 os. (JK). Później wyraźny szczyt w pierwszej połowie lipca (38 i 39 pentada) z maksimum 14.07.2002 – 200 os. (JK). Regularnie obserwowany od lipca do września, kiedy podczas 244 kontroli stwierdzano do 135 ptaków, a najczęściej 2–20 os. (zał. 1). Skrajne daty: 31.03.1986 – 2 ad. (JK), 06.11.1994 – 1 os. (JK, B. Włodarski, W. Wodecki, M. Baścik).

Samotnik *Tringa ochropus*. Gatunek lęgowy. Pojedyncze pary lęgowe stwierdzono w latach 1983 i 1989 na skraju lasu we wschodniej części zatoki Podgrobel. W sumie 219 obserwacji, łącznie 606 os. Większe skupienie zanotowano wiosną tylko raz, 26.04.1992 – 5 os. (RK). W okresie od czerwca do września najczęściej notowano do 3 ptaków, ale 34 razy stwierdzano skupienia powyżej 5 os., maksymalnie 12.08.2001 – 13 os. i 24.06.2003 – 13 os. (JK) (zał. 1), a poza głównym okresem badań 11.09.2012 – 16 os. (JK). Skrajne daty: 16.03.1990 – 1 os. (JKh), 04.11.1998 – 2 os. (JB). Jedna obserwacja zimowa 28.01.1995 – 1 os. (PS).

Łęczak *Tringa glareola*. W sumie 411 obserwacji, łącznie 21218 os. Wyraźny przelot wiosenny na przełomie kwietnia i maja (24–28 pentada) z maksimum 03.05.2002 – 660 os. (JK, MK, M. Śniegoń). Szczyt przelotu jesiennego w lipcu w dwóch pentadach (38 i 39) z największą koncentracją 14.07.2002 – 1445 os. (JK). Druga i dłuższa fala przelotu od trzeciej dekady lipca przez cały sierpień, najczęściej w skupieniach 8–50 ptaków, a maksimum 21.07.2002 – 760 os. (JK) (zał. 1). Skrajne daty: 18.04.2004 – 3 os. (JK), 13.10.1996 – 13 os. (R. Czyż).

Terekia *Xenus cinereus*. Jedna obserwacja dorosłego ptaka, 31.08.1997 (J. Udolf, GS, JK).

Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*. Gatunek lęgowy. Prawdopodobne legi miały miejsce przy niskim poziomie wody w następujących latach: 1984 – 3 pary (GS), 1990 – 1 para (JK), 2001 – 1 para (JK). W sumie 290 obserwacji, łącznie 1387 os. Mało obfity przelot wiosenny od drugiej dekady kwietnia do maja, z maksimum 21.05.1960 – 10 os. (ZB). Znacznie obfitszy przelot jesienny od trzeciej dekady lipca przez cały sierpień z wyraźnym szczytem w pierwszej połowie sierpnia (pentada 44–45) i największą koncentracją 07.08.1999 – 80 os. (DS) (zał. 1). Skrajne daty: 12.04.1984 – 1 os. (JKh), 30.10.1987 – 1 os. (JB).

Kamusznik *Arenaria interpres*. W sumie 23 obserwacje, łącznie 32 os. W drugiej i trzeciej dekadzie maja siedem obserwacji 1–2 ptaków. Od drugiej dekady sierpnia do drugiej dekady września 15 obserwacji, a największe skupienie 07.09.1979 – 3 os. (JKh). Skrajne daty: 12.05.2002 – 2 os. (JK), 11.10.1988 – 1 os. (JKh).

Płatkonóg sztyldziobny *Phalaropus lobatus*. W pięciu latach od 10 sierpnia do 11 września widziany osiem razy, łącznie 22 os., maksymalnie 25.08.2002 – 6 juv. (JK). Dwa wiosenne stwierdzenia: 28.05.2000 – 1 ad. i 01.06.2003 – 2 ad. (JK).

Płatkonóg płaskodziobny *Phalaropus fulicarius*. W dniach 15–17.11.2008 – 1 imm. przy ujściu wody pomiędzy Łąką a zaporą (S. Dąbrowski i inni).

Wydrzyk ostrostermy *Stercorarius parasiticus*. W dniu 10.10.1963 jednego młodego ptaka odstrzelono (okaz znajduje się w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu) i widziano jeszcze dwa dalsze (ZB). Latem jedno stwierdzenie 22.07.1998 – 1 subad. (RK, M. Faber, W. Amrozi). W pięciu latach (1982, 1985, 1992, 1996, 2001) w okresie 07.10–05.10 osiem razy stwierdzono pojedyncze ptaki, przy czym część obserwacji mogła dotyczyć tych samych osobników.

Wydrzyk długosterny *Stercorarius longicaudus*. Jedno stwierdzenie, 26.09.2004 – 1 juv. (JK).

Fot. 7. Widok na przepompownię Zarzecze na zbiorniku Goczałkowickim, lipiec 2006, foto. A. Siudy
Photo 7. View at the pumping-station „Zarzecze” at the Goczałkowice Reservoir, July 2006, photograph by A. Siudy

Fot. 8. Widok na tzw. Karczowisko i zatokę Podgrobel na zbiorniku Goczałkowickim, lipiec 2006, foto. A. Siudy
Photo 8. View at „Karczowisko” and the Podgrobel Bay at the Goczałkowice Reservoir, July 2006; photograph by A. Siudy

Mewa trójpalczysta *Rissa tridactyla*. Cztery stwierdzenia w głównym okresie badań: 05.11.1985 – 1 ad. (JKh) 10.11.1994 – 1 ad. (GS), 27.09.1979 – 1 juv. (JKh) i 10.09.1983 – 1 juv. (K. Zyskowski). Później: 04–21.01.2012 – 1 ad. oraz 03.11.2012 – 2 juv./imm., 04 i 06.11.2012 – 1 juv./imm. (Kołodziejczyk i Orłowski 2013).

Mewa mała *Hydrocoloeus minutus*. W sumie 169 obserwacji, łącznie 1802 os. Intensywny przelot wiosenny ze szczytem od końca kwietnia do połowy maja (pentada 24–28) (zał. 1). Największa koncentracja 07.05.2000 – 113 os. (JK). Od kwietnia do lipca proporcja ptaków młodocianych do dorosłych wynosiła 2,4:1 (n=527), w tym nawet koncentracja 52 wyłącznie niedojrzałych ptaków – 19.05.1990 (JK). Jesienią (VIII–XI) proporcja ta wynosiła 1,2:1 (n=131). Od trzeciej dekady sierpnia do pierwszej dekady października była regularnie stwierdzana i podczas 45 kontroli obserwowano 1–23 ptaków, najczęściej 3–9 osobników (zał. 1). Skrajne daty: 16.04.1990 – 7 os. (JK), 26.11.1990 – 1 os. (JKh).

Śmieszka *Chroicocephalus ridibundus*. Gatunek lęgowy. Liczebność populacji lęgowej silnie fluktuowała w kolejnych latach (od 700 do 9700 par), co związane było głównie z wahaniami poziomu wody i z obecnością szuwarów mанных (tab. 1). Poza okresem lęgowym największe koncentracje notowano na noclegowiskach na otwartej tafli zbiornika. To zjawisko znane było już w roku 1963 kiedy 19.09. i 08.11. zanotowano odpowiednio 500 i 1800 osobników (ZB). Po roku 1983 liczono śmieszki na noclegowisku 23 razy, choć kilkakrotnie pomimo oczekiwań ptaki nie gromadziły się przed zmrokiem. Od września do listopada stwierdzano wtedy najczęściej 1000–5000 ptaków, a nawet 05.11.2000 – 15200 os. (GS) i 27.10.2001 – 18000 os. (JK). Najwcześniejsze skupienie noclegowe po okresie lęgowym zanotowano 23.08.1985 – 1500 os. (JB). Dwukrotnie stwierdzano również gromadne nocowanie w marcu: 12.03.2000 – 1400 os. (JK) i największą koncentrację wiosenną 23.03.2003 – 18500 os. (JK). W styczniu stwierdzona 13 razy, najwięcej 10.01.1983 – 250 os. (JKh).

Mewa czarnogłowa *Larus melanocephalus*. Gatunek lęgowy. Po raz pierwszy stwierdzona w roku 1987: 12.04 i 09.05 – 1 ad. (JK). Być może pierwszy raz gniazdowała już w roku 2000, kiedy obserwowano przez cały maj 2–4 dorosłych ptaków, w tym też ptaki tokujące. W następnych latach już znajdowano gniazda: 2001 – 4 gn., 2003 – 2 gn., 2004 – 3 gn. W późniejszym okresie, po dłuższej przerwie bez pewnych dowodów lęgów, znaleziono dwa gniazda 30.05.2012 (JB, P. Kmiecik). Poza okresem lęgowym widziana dwukrotnie: 15.12.1996 – 1 ad. (GS), 20.10.1999 – 1 ad. (JB, R. Krakowczyk), a w późniejszym okresie nawet raz w styczniu, 15.01.2012 – 1 ad. (GS).

Orlica *Larus ichthyaetus*. Trzy stwierdzenia: 12–27.09.1995 – 1 ad. (Betleja i in. 1996), 09.08–02.09.1997 – 1 imm. (2 rok życia) (JK, JB), 18.08.2005 – 1 juv. (JB).

Mewa siwa *Larus canus*. W sumie 420 obserwacji, łącznie 14299 osobników. Obserwowana przez cały rok, przy czym od kwietnia do sierpnia nie więcej niż 10 ptaków. Największe koncentracje jesienne: 28.11.1999 – 2500 os. (GS), 24.12.2000 – 800 os. (JK), 26.12.2004 – 710 os. (JK) oraz wiosenne: 23.03.2003 – 750 os. (JK), 11.02.2001 – 520 os. (JK). Poza tym 28 obserwacji skupień 100–300 ptaków. W styczniu 25 obserwacji, maksymalnie 17.01.1999 – 320 os. (JK). Poza głównym okresem badań rekordowa koncentracja 28.12.2008 – 3500 os. (JK).

Mewa żółtonoga *Larus fuscus*. W sumie 48 obserwacji, łącznie 74 os., w tym 44 ad. lub subad. i 16 juv. i imm. Stwierdzenia dorosłych lub prawie dorosłych ptaków z czarnym płaszczem dotyczyły podgatunku *L. f. fuscus*. Dwukrotnie widziano osobniki wykazujące cechy podgatunków *graellsii/intermedius/heuglini*: 05.05.2002 – 1 ad. (JK), 07.05.2004 – 1 subad. (JB). Stwierdzana we wszystkich miesiącach pomiędzy skrajnymi datami: 24.03.2002 – 1 ad. i 28.11.2004 – 1 juv. (JK). Przy czym wiosną (III–VI) 16 stwierdzeń, łącznie 21 ptaków, a jesienią (VII–XI) 32 stwierdzenia, łącznie 53 os. Największe stado 02.09.2001 – 8 ad. (Z. Kajzer,

M. Maniakowski, M. Maziarz). Poza głównym okresem badań widziana także w styczniu, 07.01.2012 – 1 imm. (M. Nagler).

Mewa srebrzysta/białogłowa/romańska *Larus argentatus/michahellis/cachinnas*. W sumie 937 obserwacji, łącznie 44820 os. Ogromną większość obserwacji niełęgowych „dużych mew” potraktowano łącznie ze względu na wcześniejszą nieznaną ich cech umożliwiających rozpoznawanie tych trzech gatunków w terenie oraz występujące zwykle trudności w dostrzeganiu wszystkich niezbędnych do identyfikacji gatunku detali. Pierwsze obserwacje pochodzą z roku 1979 (JKh), a od roku 1994 nastąpił gwałtowny wzrost stwierdzeń i liczby ptaków. Mewy te stwierdzane były przez cały rok, ale najmniej licznie w styczniu i w kwietniu. W styczniu widziano je 14 razy, najwięcej 27.01.2002 – 59 os. (JK). Po raz pierwszy skupienie noclegowe ok. 500 ptaków stwierdzono 12.08.1997 (JB). W latach 2000–2004 skupienia powyżej 500 os. notowano osiem razy w okresie od maja do sierpnia i dwukrotnie w listopadzie. Najwięcej 10.07.2002 – 785 os. (JK).

Mewa srebrzysta *Larus argentatus*. Do roku 2004 brak jest pewnych obserwacji tego gatunku wobec stosowania przez obserwatorów zapisów alternatywnych *L.cachinnans/argentatus* i wcześniejszego traktowania „dużych mew” jako mew srebrzystych, bez znajomości cech odróżniających ten gatunek od mewy białogłowej.

Mewa romańska *Larus michahellis*. Gatunek lęgowy. Lęg mieszany z mewą białogłową miał miejsce w roku 1998. Pod koniec lat 90. i później wielokrotnie obserwowano pojedyncze dorosłe osobniki z intensywnie żółtymi nogami, które najprawdopodobniej należały właśnie do tego gatunku. Najczęściej widywano je od trzeciej dekady czerwca do końca sierpnia. Latem 2007 (20.06–07.08) czterokrotnie widziano 2–6 mew romańskich, w tym młodociane osobniki zabórzkowane na łęgowskich nad Adriatykiem, a najwięcej 29.07.2007 – 12 os. (10 ad., 2 imm.) (JB). Podobnie w roku 2009 pomiędzy 18 czerwca a 22 września dziewięć razy widziano 1–7 ptaków, a najwięcej 15.07.2009 – 11 os. (JB). Najpóźniejsze stwierdzenie 08.11.2006 – 1 ad. (JB).

Mewa białogłowa *Larus cachinnans*. Gatunek lęgowy. Pierwszy lęg zanotowano w roku 1998, gdy jedna para założyła gniazdo na pniu wierzby na wyspie w Zabłociu. Ustalono, że była to para mieszana *L. michahellis* – samiec i *L. cachinnans* – samica. Ptaki wyprowadziły 2 młode. W kolejnych latach gniazdowały już bezpośrednio na ziemi na wyspach: 1999 – 1 gn., 2000 – 7 gn. i po raz ostatni w 2001 – 9 gn.

Mewa polarna *Larus glaucoideus*. Jedyne stwierdzenie 17–28.01.2012 – 1–2 ad. (Chrząścik i in. 2013).

Mewa siodłata *Larus marinus*. Dwie obserwacje pojedynczych młodocianych ptaków: 30.10.1991 i 23.11.1995 (GS). W późniejszym okresie 16.01.2011 – 2 ad. (A. Bisztyga, A. Flis).

Rybitwa wielkodzioba *Hydroprogne caspia*. Wiosną stwierdzona tylko raz, 22.04.1990 – 1 ad. (JK). Regularnie stwierdzana od drugiej dekady sierpnia do połowy września. Wtedy widziana 32 razy, łącznie 67 ptaków, najczęściej 1–2 os., a maksymalnie 30.08.1987 – 6 os. (JK). Najpóźniej 03.10.2001 – 1 ad. (P. Malczyk).

Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*. Gatunek lęgowy. W poszczególnych latach liczebność par lęgowych zależała od dostępności miejsc do założenia kolonii. W XX w. ptaki gniazdowały głównie na pływających kożuchach roślinności wodnej, a później, przy niższych poziomach wody, na niewysokich, odsłoniętych wyspach. Najwięcej takich wysp wykorzystanych przez ptaki było w roku 2003 (tab. 1). Jednakże w niektóre lata przy nagłych przyborach wody w czerwcu prawie wszystkie gniazda ulegały zniszczeniu. Gniazda znajdowane były od maja do lipca, a ptaki lęgowe przebywały jeszcze w sierpniu. Przelot wiosenny i jesienny bardzo podobny. W drugiej i trzeciej dekadzie kwietnia stwierdzona 35 razy, łącznie 247 ptaków,

w skupieniach 1–55 osobników, najczęściej 2–8 ptaków. Przez cały wrzesień 37 stwierdzeń, łącznie 229 ptaków w grupach 1–55 os., najczęściej 2–6 ptaków. Skrajne daty: 13.04.2001 – 1 os. (JK), 15.10.1996 – 1 imm. (JB).

Rybitwa popielata *Sterna paradisaea*. Jeden dorosły osobnik widziany 05 i 10.08.2003 (DS, JK, RK).

Rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*. W sumie 14 obserwacji od czerwca do sierpnia, łącznie 23 ptaki, maksymalnie 22.08.1995 – 5 os. (K. Kokoszka, A. Ochmann). Skrajne daty: 18.04.1995 – 2 os. (P. Kozłowski), 08.09.1990 – 1 ad. (RK, RZ).

Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*. Gatunek lęgowy. Po raz pierwszy stwierdzona 18.05.1989 – 6 os. (JKh) i od tego roku już lęgowa. Kilkuletnie przerwy w gniazdowaniu związane były z zanikaniem szerokich szuwarów manny mielec, a maksymalne liczebności (238 i 436 par) odnotowano w latach 1995 i 2004, gdy warunki do budowy gniazd w szuwarach manny były najdogodniejsze (tab. 1). W następnych latach liczba gniazd malała i w latach 2005–2007 odpowiednio było: 125, 34 i 0 par lęgowych. W latach 2008–2014 niełęgowa. Skrajne daty: 21.04.1996 – 2 ad. (B. Pawlik), 21.04.2002 – 1 os. (JK), 03.10.2004 – 6 os. (JK, J. Jagiełko, I. Moczek).

Rybitwa czarna *Chlidonias niger*. Gatunek lęgowy. Liczebność lęgowa silnie fluktuowała w kolejnych latach. Największe kolonie notowano w latach, gdy istniały rozległe i gęste łany manny mielec z dużą ilością pływających kożuchów przegniętej roślinności. Wyjątkowo, przy niskim stanie wody w roku 2003, rybitwy zbudowały gniazda na kamienistej wyspie porośniętej rdestami. W latach 2005–2007 gniazdowało odpowiednio: 70, 15 i 25 par. W latach 2008–2014 niełęgowa. Gniazda znajdowane były od maja do lipca, a ptaki lęgowe przebywały jeszcze w sierpniu. W kwietniu stwierdzona 16 razy, łącznie 275 ptaków, w skupieniach 1–65 os., najczęściej 4–22 ptaków. We wrześniu 33 stwierdzenia, łącznie 247 ptaków, w grupach 1–30 os., najczęściej 2–7 ptaków. W październiku sześć stwierdzeń pojedynczych osobników. Skrajne daty: 18.04.1983 – 1 os. (JKh), 15.10.2000 – 1 os. (JK). Największe skupienia poza okresem lęgowym: 26.04.2003 – 65 os. (JK), 21.08.1994 – ponad 60 os. (P. Kozłowski), a w późniejszym okresie 07.08.2012 – 105 os. (JK).

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus*. Gatunek lęgowy. Trzykrotnie znaleziono gniazda: 1985 – 1 gn. na pływającym kożuchu w Zabłociu (Mol i Oleksik 1987), 1989 – 1 gn. na Pasiekach (GS) i 1992 – 2 gn. (Karczowisko i Zabłocie) (JK). Poza okresem, kiedy gniazdowała, widziana 32 razy, łącznie 163 ptaków. Wyraźny jedynie przelot wiosenny od końca kwietnia przez cały maj. Zanotowano wtedy 27 stwierdzeń, łącznie 156 ptaków w skupieniach do 31 os., najczęściej 2–6 ptaków. Skrajne daty: 24.04.2000 – ok. 20 ad. (JB), 10.08.2002 – 1 ad. (JK). Najwięcej: 11.05.1997 – 31 os. (JK).

Siniak *Columba oenas*. W sumie 5 obserwacji 1–2 ptaków.

Grzywacz *Columba palumbus*. Gatunek lęgowy. Corocznie stwierdzano kilka par lęgowych na drzewach porastających brzegi kanałów i Wisły w zachodniej części zbiornika. Skrajne daty: 05.03.1995 i 17.10.1999 po 1 os. (JK, M. Fijak). Najwięcej 28.09.1986 – 350 os. (JK).

Sierpówka *Streptopelia decaocto*. Gatunek lęgowy w bezpośredniej bliskości zbiornika. W Wiśle Małej obserwowano duże stada: 07.11.1993 – 850 os., 16.10.1994 – 365 os., 15.10.1995 – 120 os. (JK).

Turkawka *Streptopelia turtur*. Gatunek lęgowy. Gniazduje w lasach za południowym brzegiem zbiornika. Najwięcej widziano na polu przy zbiorniku 31.08.1991 – 45 os. (RK).

Kukułka *Cuculus canorus*. Gatunek lęgowy. Do 6 terytoriów samców w obrębie zbiornika i sąsiedztwa. Skrajne daty: 21.04.2000 – 2 samce i 25.10.1998 – 1 os. (JK, M. Fijak).

- Uszatka błotna** *Asio flammeus*. Łącznie 4 stwierdzenia pojedynczych ptaków: 04.03.1990, 08.10.2000, 05.10.2002 (JK) i 30.09.2001 – złapana 1 samica imm. (P. Malczyk).
- Jerzyk** *Apus apus*. W maju i czerwcu 10 razy stwierdzano koncentracje powyżej 300 ptaków, w tym 5 razy powyżej 1000 os.: 24.05.1987 – 1200 os. (JK), 29.05.1996 – 1000 os. (JB, GS), 03.06.2001 – 1400 os. (JK), 21.05.2003 – 2500 os. (JB, GS) i rekordowo 16.05.2004 – 11 tys. os. (JK). Skrajne daty: 19.04.2003 – 1 os. (JK), 22.09.1996 – 2 os. (PS).
- Zimorodek** *Alcedo atthis*. Gatunek lęgowy. Regularnie gniazduje głównie w korycie Wisły pomiędzy starymi wałami. W okresie badań stwierdzano najczęściej 1–3 pary, a jedynie w roku 1997 aż 7 par i w roku 1999 – 5 par. Notowany przez cały rok, w tym 5 razy w styczniu.
- Dudek** *Upupa epops*. Niełgowy w pobliżu zbiornika i tylko raz słyszano głos godowy 10.07.1992 (M. Szczepaniak). W sumie 22 obserwacje, łącznie 25 os. Skrajne daty: 27.03.1986 i 23.08.2000 – 1 os. (JB).
- Lerka** *Lullula arborea*. Dwie obserwacje pojedynczych ptaków 27.11.1986 i 14.03.2004 (JK).
- Skowronek** *Alauda arvensis*. Gatunek lęgowy. Śpiewające ptaki stwierdzano w obrębie zbiornika na łąkach w zachodniej części i na zarośniętym dnie przy niskich stanach wody. Skrajne daty: 07.02.2004 – 6 os. (JK), 29.11.1992 – 1 os. (JK). Intensywny przelot obserwowano 16.10.1997 – 1165 os. w ciągu 2,5 godz. (JK).
- Górnicek** *Eremophila alpestris*. Jedno stwierdzenie 11.11.1975 – 14 os. (WS).
- Brzegówka** *Riparia riparia*. Gatunek lęgowy. W latach 1982–1985 funkcjonowała kolonia koło Wisły Wielkiej licząca 80–100 norek (JKh, GS). W sierpniu i w pierwszej dekadzie września sześć razy zanotowano koncentracje co najmniej 1000 ptaków, najwięcej 30.08.1990 – 5000 os. (RK). Skrajne daty: 28.04.2002 i 10.10.1999 – 1 os. (JK).
- Dymówka** *Hirundo rustica*. Gatunek lęgowy. Gniazdowała tuż przy zbiorniku, w budynkach przepompowni. Od trzeciej dekady sierpnia do połowy września cztery razy notowano koncentracje powyżej 1000 ptaków, najwięcej 09.09.2001 – 10 tys. (JK). Skrajne daty: 31.03.1986, 31.03.2001 – 1 os. (JK) i 20.10.1999 – 1 os. (JB).
- Oknówka** *Delichon urbicum*. Gatunek lęgowy. Lęgowa nie co roku na budynkach przepompowni Podgrobek i Zarzecze (do 18 gn.) oraz na budynkach ujęć wody w Goczałkowicach (do 200 gn.). Skrajne daty: 16.04.1986 i 04.10.1997 – 1 os. (JK).
- Świergotek polny** *Anthus campestris*. Jedynie 18.05.1986 – 1 samiec (JK).
- Świergotek drzewny** *Anthus trivialis*. Gatunek lęgowy w zachodniej części zbiornika i w lasach wokół zbiornika. Skrajne daty: 12.04.1987 i 12.04.1992 – po 2 śpiewające samce (JK), 04.10.2001 – 1 złapany (P. Malczyk).
- Świergotek łąkowy** *Anthus pratensis*. Gatunek lęgowy. W niektóre lata stwierdzano pojedyncze pary lęgowe w zachodniej części zbiornika. Stwierdzany przez cały rok, raz w styczniu 27.01.1990 – 1 os. (JK). Najwięcej 17.10.1999 – 235 os. (JK, M. Fijak).
- Świergotek rdzawogardły** *Anthus cervinus*. Dwa stwierdzenia pojedynczych ptaków w maju 1995 oraz w pięciu innych latach dziewięć obserwacji w przedziale 08.09–15.10. Najwięcej 05.10.2002 – 25 os. (JK, J. Jagielko).
- Siwerniak** *Anthus spinoletta*. Dwa stwierdzenia na zaporze: 22.11.1993 – 1 os. (MK), 31.10.2004 – 2 os. (JK).
- Świergotek nadmorski** *Anthus petrosus*. Trzy obserwacje: 08.10.2000 – 2 os. i 15.10.2000 – 1 os. (JK) oraz 04.11.2001 – 1-2 os. (DS, T. Grochowski, M. Skóra).

Fot. 9. Szuwar mannowy na zbiorniku Goczałkowickim, lipiec 2006, foto. J. Betleja

Photo 9. Sweetgrass bed at the Goczałkowice Reservoir, July 2006; photograph by J. Betleja

Fot. 10. Podmokłe łąki od strony Strumienia na zbiorniku Goczałkowickim, kwiecień 2006, foto. J. Betleja

Photo 10. Damp meadows at the Goczałkowice Reservoir, April 2006; photograph by J. Betleja

- Pliszka żółta** *Motacilla flava*. Gatunek lęgowy na wilgotnych łąkach wokół zbiornika. Skrajne daty: 05.04.1998 i 02.12.2001 po 1 os. (JK). Najwięcej wiosną, 07.05.2000 – 105 os., w tym ok. 50 os. z podgatunku *M. f. thunbergi* (JK), a jesienią 15.08.1992 – 240 os. (JK).
- Pliszka cytrynowa** *Motacilla citreola*. Dwie obserwacje pojedynczych samców: 28.04.1996 (JK), 15.05.1998 (PS).
- Pliszka górska** *Motacilla cinerea*. W sierpniu i wrześniu w dziewięciu obserwacjach stwierdzono łącznie 12 ptaków. Zimowanie stwierdzono poza głównym okresem badań 27.12.2012–01.01.2013 – 1 os. (JK).
- Pliszka siwa** *Motacilla alba*. Gatunek lęgowy na obrzeżach zbiornika. Najliczniej stwierdzona wiosną 23.03.2003 – 70 os. (JK), a jesienią 15.08.1992 – 200 os. (JK). Skrajne daty: 12.02.1990 – 1 os. (JKh), 08.12.1996 – 1 os. (JK).
- Słowik szary** *Luscinia luscinia*. Gatunek lęgowy. W maju 1994, 95 i 99 słyszano 1–2 razy pojedynczego śpiewającego samca (JK).
- Słowik rdzawy** *Luscinia megarhynchos*. Gatunek lęgowy. Pojedyncze śpiewające samce niecorocznie stwierdzane w obrębie zbiornika.
- Podróżniczek** *Luscinia svecica*. Gatunek lęgowy. Pojedyncze śpiewające samce słyszano: 28.05.1994 (JB, GS) i 28.04.1996 (JK), a parę obserwowano 15.05.1989 (GS). Jesienią dwa razy schwytany w 2001 i późno obserwowany 02.10.1994 – 1 samiec (R. Czyż).
- Świerszczak** *Locustella naevia*. Gatunek lęgowy. Śpiewające samce stwierdzano głównie w zachodniej części zbiornika, zwykle 1–3 terytoriów, a najliczniej w latach 1988 i 1990 – 9 stanowisk. Skrajne daty: 30.04.1988 – 1 samiec (JK), 27.09.2001 – 1 schwytany (P. Malczyk).
- Strumieniówka** *Locustella fluviatilis*. Gatunek lęgowy. Śpiewające samce stwierdzano głównie w zachodniej części zbiornika najczęściej 1–3 terytoriów, natomiast w latach 1987–1989 stwierdzono 9–18 stanowisk. Najwcześniejsza obserwacja 30.04.1988 – 1 samiec (JK).
- Brzeczka** *Locustella luscinioides*. Gatunek lęgowy. Śpiewające samce stwierdzano we wszystkich częściach zbiornika, nawet w niewielkich kępach trzcin, najwięcej w roku 1986 – 7 stanowisk (tab. 1). Skrajne daty: 03.05.2000 – 2 samce (JK), 15.09.2001 – 1 schwytany (P. Malczyk).
- Wodniczka** *Acrocephalus paludicola*. Stwierdzona raz, 13.08.1996 – 1 os. (GS).
- Rokitniczka** *Acrocephalus schoenobaenus*. Gatunek lęgowy w liczbie kilkunastu par, maksymalnie 22 terytoria w roku 2004. Skrajne daty: 17.04.1986 i 24.10.1993 po 1 os. (JK).
- Łozówka** *Acrocephalus palustris*. Gatunek lęgowy. W niektóre lata notowano do 22 zajętych terytoriów. Skrajne daty: 03.05.2001 – 1 śpiewający samiec (JK), 03.10.2001 – 1 schwytany (P. Malczyk).
- Trzcinniczek** *Acrocephalus scirpaceus*. Gatunek lęgowy z reguły w liczbie kilku par, najliczniej gniazdował w roku 1999 – 13 par. Skrajne daty: 30.04.1997 – 1 śpiewający samiec (MK), 05.10.2001 – 1 schwytany (P. Malczyk).
- Trzciniaak** *Acrocephalus arundinaceus*. Gatunek lęgowy. Liczba terytoriów bardzo zmienna (tab. 1). W latach, kiedy istniały rozległe szuwały, notowano kilkanaście par, wyjątkowo nawet 41 w roku 1995. Skrajne daty: 21.04.1987 – 1 śpiewający samiec (GS), 26.09.2001 – 1 schwytany (P. Malczyk).
- Zniczek** *Regulus ignicapillus*. Stwierdzono zimowanie tego gatunku na skraju zbiornika w okolicy Karczowiska, gdzie sześciokrotnie w okresie 09.01–12.03.2000 widziano 1–2 samce (JK).

Wąsatka *Panurus biarmicus*. Gatunek lęgowy. W sumie 12 obserwacji, łącznie 39 ptaków. W roku 1983 parę ptaków wielokrotnie widywano w ujściu Bajerki, a 11.06.1989 w Zabłociu widziano parę z 4 juv. (GS).

Sikora lazurowa *Parus cyanus*. Jedno stwierdzenie, 03.12.1977 – 1 os. nad brzegiem zbiornika (WS).

Remiz *Remiz pendulinus*. Gatunek lęgowy. W niektórych latach stwierdzano kilkadziesiąt zajętych terytoriów, a różne wyniki liczebności wynikają głównie ze zmiennej intensywności penetracji odpowiednich środowisk (tab.1).

Rzepołuch *Carduelis flavirostris*. W sumie 16 obserwacji, łącznie 295 os., widzianych w okresie od października do grudnia i dwa razy w marcu. Najwięcej 15.10.1983 – 120 os. (JKh).

Dziwonia *Carpodacus erythrinus*. Gatunek lęgowy. Zmienna liczba stwierdzanych śpiewających samców w kolejnych latach (tab. 1). Choć maksymalnie stwierdzane liczebności pokrywają się z okresem najintensywniejszych badań w połowie lat 90. XX w., to jednak wyraźny spadek liczebności na początku XXI w. jest zauważalny. Skrajne daty: 15.05.1993 – 4 samce (GS), 28.08.1988 – 1 samiec (JK, S. Mosz).

Śnieguła *Plecrophenax nivalis*. W sumie 31 obserwacji, łącznie 429 os., widzianych w okresie od października do marca. Najwięcej 06.12.1982 – 55 os. (JKh).

Potrzos *Emberiza schoeniclus*. Gatunek lęgowy. Zmienna liczba stwierdzanych śpiewających samców związana jest tak z rozwojem szuwarów, jak i intensywnością penetracji terenu (tab. 1). Największe stado stwierdzono na zarośniętym rdestem dnie zbiornika 16.03.2003 – ok. 500 os. (M. Rojek). W styczniu widziano 10 razy 1–3 ptaków.

Gatunki lęgowe w obrębie zbiornika lub w bezpośredniej bliskości to: kręto-głów *Jynx troquilla*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł zielony *Picus viridis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, dzięciołek *Dendrocopos minor*, rudzik *Erethacus rubecula*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, kląskawka *Saxicola rubicola*, kos *Turdus merula*, zaganiacz *Hippolais icterina*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, piegża *Sylvia curruca*, cierniówka *Sylvia communis*, kap-turka *Sylvia atricapilla*, gajówka *Sylvia borin*, świstunka leśna *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *Phylloscopus collybita*, piecuszek *Phylloscopus trochilus*, mucho-łówka szara *Muscicapa striata*, raniuszek *Aegithalos caudatus*, modraszka *Cyanistes caeruleus*, bogatka *Parus major*, czarno-

główka *Poecile montanus*, wilga *Oriolus oriolus*, gąsiorek *Lanius collurio*, srokosz *Lanius excubitor*, sójka *Garrulus glandarius*, sroka *Pica pica*, szpak *Sturnus vulgaris*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *Passer montanus*, zięba *Fringilla coelebs*, trznadel *Emberiza citrinella*, ortolan *Emberiza hortulana*.

Poza wymienionymi powyżej gatunkami stwierdzono również następujące gatunki niełęgowe: uszatka *Asio otus*, puszczyk *Strix aluco*, jemioluska *Bombus garrulus*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, pokrzwynica *Prunella modularis*, pleszka *Phoenicurus phoenicurus*, biało-rzytka *Oenanthe oenanthe*, kwiczoł *Turdus pilaris*, śpiewak *Turdus philomelos*, drożdżik *Turdus iliacus*, paszkot *Turdus viscivorus*, mysikrólik *Regulus regulus*, muchołówka białoszyja *Ficedula albicol-*

lis, muchołówka żałobna *Ficedula hypoleuca*, sikora uboga *Poecile palustris*, czubatka *Lophophanes cristatus*, sosnowka *Periparus ater*, kowalik *Sitta europaea*, orzechówka *Nucifraga caryocates*, kawka *Corvus monedula*, gawron *Corvus frugilegus*, wrona siwa *Corvus cornix*, kruk *Corvus corax*, jer *Fringilla montifringilla*, kulczyk *Serinus serinus*, dzwonec *Chloris chloris*, szczygieł *Carduelis carduelis*, makolągwa *Carduelis cannabina*, czeczotka *Carduelis flammea*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*, gil *Pyrrhula pyrrhula*, grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*, potrzeszcz *Emberiza calandra*.

Dyskusja

Na Zbiorniku Goczałkowickim stwierdzono łącznie 258 gatunków ptaków, w tym 113 gatunków lęgowych. Najważniejszą grupą ptaków lęgowych były niewróblowe wodno-błotne, które gniazdowały w liczbie 44 gatunków, w tym gatunki rzadkie i zagrożone, znajdujące się na listach gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt (Głowaciński 2001) i w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej.

Zbiornik Goczałkowicki pod względem charakteru siedlisk i występujących ptaków najbardziej podobny jest do pięciokrotnie mniejszego zbiornika Świerklaniec, na którym utrzymywany jest w miarę stały poziom wody (Szlama i in. 2006). Porównania ugrupowań ptaków na zbiornikach wodnych wykazały, że awifauna Zbiornika Goczałkowickiego zbliżona jest także do zbiorników: Turawskiego, Kostrzyńskiego, Wonieść i Jezioro (Stawarczyk i Karnaś 1992, Szlama i in. 2006), pomimo regularnie zmieniającego się tam poziomu wody. Wahania

poziomu wody w cyklu rocznym na innych zbiornikach zaporowych np.: Nyskim, Turawskim, Otmuchowskim, Kostrzyńskim (PN Ujście Warty) i Jezioro były dużo większe niż na Zbiorniku Goczałkowickim, co skutkowało większymi koncentracjami przelotnych ptaków żerujących na płycznach i odsłoniętym piaszczystym lub błotnistym dnie tych zbiorników (Wilk i in. 2010). Niemniej jednak ogólny schemat przelotu ptaków siewkowych na Zbiorniku Goczałkowickim i innych zbiornikach zaporowych na Śląsku był podobny (Stawarczyk i in. 1996). Porównanie wodno-błotnej awifauny łęgowej Zbiornika Goczałkowickiego z naturalnym jeziorem Drużno (Nitecki i in. 2013) wykazało także duże podobieństwo – wskaźnik podobieństwa Sørensen 83% (Sørensen 1948). Oba akweny, mimo różnego pochodzenia, to płytkie, zarastające zbiorniki o niewielkich wahaniami poziomu wody i ograniczonej penetracji ludzi od strony wody jak i z brzegów.

Zbiornik Goczałkowicki wraz z położonymi na południe od zbiornika stawami hodowlanymi był uznawany za ważne miejsce dla ptaków we wszystkich opublikowanych zestawieniach ostoi ptaków w Polsce (Gromadzki i in. 1994, Siedło i in. 2004, Wilk i in. 2010). Znaczenie zbiornika jako ostoi ptasiej podkreślali też Wesołowski i Winiecki (1988) i Stawarczyk (2001).

Realna ochrona prawna Zbiornika Goczałkowickiego jako miejsca szczególnie cennego dla ptaków rozpoczęła się dopiero w momencie wdrażania programu Natura 2000. Już w roku 2004 ustanowiony został obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Górnej Wisły PLB240001,

obejmujący w całości Zbiornik Goczałkowicki oraz okoliczne stawy hodowlane, a w roku 2014 powstał plan zadań ochronnych dla tego obszaru. Gatunki ptaków kwalifikujące ten obszar do ochrony i będące przedmiotem ochrony w całej ostoi to: perkoz dwuczuby, zausznik, bączek, czapla purpurowa, ślepowron, gęgawa, krakwa, cyranka, płaskonos, głowienka, czernica, kokoszka, sieweczka rzeczna, krwawodziób, mewa czarnogłowa, śmieszka, rybitwa rzeczna, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna i muchołówka białoszyja. Jak widać w niniejszej pracy, większość gatunków z tej listy zmniejsza liczebność, a niektóre trwale wycofały się ze Zbiornika Goczałkowickiego, który jest głównym elementem w strukturze siedlisk ptaków w ostoi Dolina Górnej Wisły PLB240001.

Główne zagrożenia dla awifauny zbiornika, czyli zanikanie szuwarów i innych miejsc lęgowych ptaków oraz rozwój masowej rekreacji na brzegach i na powierzchni wody zbiornika, były wielokrotnie formułowane (Betleja i Henel 2004, Betleja i in. 2006, Król i Betleja 2010). Obecnie te zagrożenia zostały także wpisane do planu zadań ochronnych dla ostoi Dolina Górnej Wisły.

Zmiany liczebności ptaków lęgowych na Zbiorniku Goczałkowickim związane były ze zmianami rozległości szuwarów, głównie manny mielec, przy brzegach zbiornika. Zależało to głównie od wahań poziomu wody w kolejnych latach (ryc. 2), oraz działania pokrywy lodowej podczas zimy, która podczas wiosennych przyborów wody niszczyła rośliny rosnące na płytkiej wodzie. Także obecność roślinności ryb, np. amura białego *Cteno-*

pharyngodon idella, mogła przyczyniać się do okresowego zanikania szuwarów manny mielec (J. Erdmański inf. niepubl., Kasza 1999a). Również wpływ innych czynników mógł mieć istotne znaczenie dla rozwoju i zanikania roślinności przybrzeżnej i tym samym liczebności ptaków, np. skład chemiczny wody, koncentracja biogenów, dynamika fito- i zooplanktonu oraz makrobentosu czy wzmożony rozwój sinic (Kasza 2006). Jednak na obecnym poziomie wiedzy o funkcjonowaniu tego zbiornika nie jest możliwe jednoznaczne powiązanie tych czynników w wyraźne zależności (Kasza 1999a).

Stopniowe porzucanie uprawy pól i łąk w zachodniej, niezalewanej części zbiornika przyspieszyło w tym miejscu sukcesję krzewów i roślin zielnych (w tym gatunków inwazyjnych). Tym samym łąki stały się nieatrakcyjne dla wielu gatunków ptaków, np. siewkowców.

Jednym z czynników sprzyjających temu, że Zbiornik Goczałkowicki został uznany za ważną ostoję ptaków, było ograniczenie penetracji obszaru zbiornika przez ludzi. Zbiornik Goczałkowicki był i jest źródłem wody pitnej, w związku z czym wprowadzono różne ograniczenia i zakazy. Nie wolno było pływać sprzętem pływającym ani kąpać się w wodach zbiornika. Pływanie rekreacyjne w niektórych latach było dopuszczane tylko na ograniczonej powierzchni, ale po trwającym 25 lat całkowitym zakazie od roku 2010 znowu można tam uprawiać żeglarstwo. Wędkarstwo było ograniczone do niektórych fragmentów brzegu zbiornika, przez wiele lat wyłącznie od strony północnej. Penetracja cofki i południowego brzegu zbiornika przez

miejscową ludność była przez dziesięciolecia minimalna, ale w ostatnich latach i tamten rejon zbiornika został częściowo udostępniony dla wędkarzy. Na zbiorniku obowiązuje zakaz polowań na ptaki, a jedynie w niektórych latach prowadzony był jesienny odstrzał kormoranów.

Postępujące po roku 2004 zanikanie szuwarów odbiło się na liczebności ptaków i niegdyś lęgowe w dużych ilościach gatunki kolonijne (śmieszka, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, zauszniak, perkoz dwuczuby) albo drastycznie zmniejszyły liczebność, albo nie gniazdują już wcale. Być może jest to naturalny proces związany ze zmianami na zbiorniku zaporowym, kiedy podczas dziesięcioleci funkcjonowania pojawiają się okresy rozwoju i zamierania flory i fauny (Kasza 2006). Niemniej jednak w najbliższej przyszłości o statusie Zbiornika Goczałkowickiego jako ostoi ptaków decydować będą działania skierowane na przywrócenie siedlisk ptaków, które w poprzednich dekadach gniazdowały tam w spektakularnych liczebnościach.

Podziękowania

Autorzy serdecznie dziękują niżej wymienionym osobom za udostępnienie danych i udział w badaniach nad awifauną Zbiornika Goczałkowickiego:

Waldemar Amrozi, Leszek Barcik, Maurycy Baścik, Szymon Beuch, Andrzej Bisztyga, Adam Chlebowski, Paweł Czechowski, Roman Czyż, Jan Dastych, Marcin Faber, Adam Flis, Rafał Gawęda, Paweł Gębski, Mariusz Ginter, Marek Gizelski, Arkadiusz Gorczewski, Robert Gwiazda, Wincenty Harmata, Jenda Havránek, Agnieszka Henel, Krzysztof

Henel, Jadwiga Jagiełko, Grzegorz Jędro, Zbigniew Kajzer, Michał Karpeta, Piotr Kawa, Dawid Kilon, Anna Kleszcz, Mirosław Klich, Paweł Kmiecik, Krzysztof Kokoszka, Adam Kołoczyk, Paweł Kołodziejczyk, Jan Kowalik, Piotr Kozłowski, Ryszard Krakowczyk, Tadeusz Krotoski, Ignacy Kubok, Tadeusz Kuflikowski, Ewelina Kurach, Mateusz Ledwoń, Tomasz Lewczuk, Henryk Linert, Łukasz Łukasik, Mirosław Majcher, Paweł Malczyk, Michał Maniakowski, Marta Maziarz, Ryszard Mędrzak, Andrzej Michna, Jolanta Michna, Grzegorz Mikusiński, Aleksander Milewski, Iwona Moczek, Karol Mol, Adam Mosz, Stanisław Mosz, Maciej Nagler, Damian Nowak, Adrian Ochmann, Ireneusz Oleksik, Bernard Pawlik, Grzegorz Połutrenko, Piotr Profus, Ewa Pyśk, Mariusz Rojek, Sławomir Rubacha, Witold Ryka, Jan Saborin, Martin Šerek, Arkadiusz Sikora, Rafał Skowronek, Sebastian Słonina, Rafał Smykała, Andrzej Sojka, Marcin Stańczyk, Tor Stormark, Przemysław Strzelecki, Michał Szczepaniak, Henryk Szymiczek, Dariusz Szyra, Adam Śmietana, Marek Śniegoń, Wiesław Tabisz, Piotr Tadeusz, Zbigniew Tarnogórski, Jacek Udolf, Damian Wiehle, Leszek Witkowski, Bartłomiej Włodarski, Wiesław Wodecki, Jarosław Wojtczak, Tomasz Wyka, Tomasz Zawadzki, Krystyna Liersz-Żelasko.

Dziękujemy za udostępnienie danych z intensywnych badań Zbiornika Goczałkowickiego i okolic w sezonie lęgowym 1983 zorganizowanych przez Zespół Ekspedycyjny Ornitologów Uniwersytetu Wrocławskiego w składzie: Marta Borowiec, Andrzej Dyrz, Wojciech Grabiński, Tadeusz Stawarczyk, Józef Witkowski i Jan Lontkowski.

Specjalne podziękowania kierujemy także do Jerzego Erdmańskiego i Andrzeja Siudego za pomoc i ułatwienia w prowadzeniu kontroli zbiornika z wykorzystaniem sprzętu pływającego. Andrzejowi Siudemu dziękujemy także za udostępnienie zdjęć zbiornika oraz wyników pomiarów poziomu wody w zbiorniku.

Dziękujemy Radosławowi Gwoździowi i Justynie Lewandowskiej za pomoc w przygotowaniu mapy i wykresów.

Dziękujemy także Andrzejowi Czapulakowi za udostępnienie danych zebranych w Kartotece Awifauny Śląska we Wrocławiu.

W tekście przy datowanych obserwacjach podano nazwiska autorów obserwacji bądź ich inicjały. Inicjały autorów pracy: Jacek Betleja (JB), Jan Król (JK), Jan Kohut (JKh), Gustaw Schneider (GS) i obserwatorów o szczególnym znaczeniu: Zygmunt Bocheński (ZB), Marcin Karetta (MK), Robert Kruszyk (RK), Władysław Sikora (WS), Piotr Sroka (PS), Dariusz Szlama (DS), Robert Zbroński (RZ).

Tabela 1. Liczebność lęgowych gatunków ptaków na Zbiorniku Goczałkowickim w latach 1983-2004. x – brak danych

Table 1. Numbers of breeding species at the Goczałkowice Reservoir in 1983-2004. x – no data available

Gatunek	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	2	1	3	5	8	6	5	1	1	4	7	6	10	5	5	3	1	1	3	0	4	6
gęgawa <i>Anser anser</i>	0	0	0	1	3	7	5	0	0	3	5	7	9	7	5	5	6	10	4	3	2	8
krakwa <i>Anas strepera</i>	30	8	20	35	30	40	40	9	3	7	20	33	42	21	23	6	9	20	14	25	30	19
cyraneczka <i>Anas crecca</i>	3	1	1	2	1	3	3	1	0	5	2	2	6	8	4	0	0	1	2	6	1	1
cyranka <i>Anas querquedula</i>	40	9	10	40	50	50	60	8	1	6	40	20	38	17	26	2	0	12	12	15	20	8
plaskonos <i>Anas clypeata</i>	30	8	20	40	50	40	40	3	2	1	30	24	15	12	12	1	2	2	3	4	2	2
głowieńka <i>Aythya ferina</i>	x	x	11	50	60	70	70	8	0	5	80	58	27	16	4	3	0	0	0	1	2	2
podgorzałka <i>Aythya nyroca</i>	8	x	2	2	3	6	3	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
czernica <i>Aythya fuligula</i>	x	x	13	60	80	70	60	6	x	10	60	8	17	21	11	14	7	2	0	2	5	3
perkoz <i>Tachybatus ruficollis</i>	x	x	x	2	12	10	15	2	1	4	10	5	42	2	1	1	0	0	1	0	3	15
perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>	200	x	70	100	120	100	100	21	10	32	100	208	408	253	265	90	35	50	35	30	30	223
perkoz rdzawoszyi <i>Podiceps grisegena</i>	3	0	2	0	2	1	1	0	0	1	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	1
zauśnik <i>Podiceps nigricollis</i>	79	x	20	60	80	70	50	5	5	74	230	520	587	402	13	7	0	1	7	0	54	245
kormoran <i>Phalacrocorax carbo</i>	0	0	0	3	28	52	134	0	0	0	8	50	133	94	122	120	69	135	50	0	0	38
bąk <i>Botaurus stellaris</i>	2	x	1	2	1	1	3	0	0	1	2	2	3	2	0	0	0	0	2	0	4	4
bączek <i>ixobrychus minutus</i>	3	x	3	5	7	5	9	2	0	1	3	3	6	1	0	1	2	0	0	0	0	2
blotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	2	1	1	1	1	1	2	0	1	1	3	1	2	4	1	2	1	2	2	2	6	3
kropiatka <i>Porzana porzana</i>	x	x	2	3	10	9	7	x	1	3	4	x	8	2	x	2	x	x	x	1	3	9
kokoszka <i>Gallinula chloropus</i>	6	x	2	8	22	25	40	3	1	4	20	11	54	10	7	2	1	0	1	1	2	8
łyśka <i>Fulica atra</i>	8	x	21	41	150	80	100	17	4	10	5	133	306	137	20	1	x	3	11	x	3	275
sieweczka rzeczna <i>Charadrius dubius</i>	2	12	x	1	3	1	0	11	1	0	4	0	0	0	1	0	8	6	1	14	16	2
czajka <i>Vanellus vanellus</i>	10	30	25	x	67	54	39	45	x	x	x	4	36	15	22	6	8	x	x	4	45	16
kszyk <i>Gallinago gallinago</i>	9	5	6	9	6	12	13	5	8	3	11	6	1	0	0	0	0	0	1	0	3	1

Gatunek	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
rycyk <i>Limosa limosa</i>	9	13	7	5	5	4	3	6	4	2	2	2	3	0	0	2	2	3	2	2	2	1
krwawodziób <i>Tringa totanus</i>	15	12	7	7	8	23	12	10	7	2	15	17	15	4	14	6	12	7	4	13	30	2
śmieszka <i>Chroicocephalus ridibundus</i>	9200	x	750	3500	9700	6000	5500	700	770	750	x	5700	4700	8000	1500	2500	1750	1500	1900	800	3500	1050
rybitwa rzeczna <i>Sterna hirundo</i>	41	x	x	18	30	70	35	105	x	68	22	106	126	105	150	187	115	209	209	202	364	85
rybitwa białowąsa <i>Chlidonias hybrida</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	21	58	162	238	127	39	0	0	0	0	0	127	436
rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	106	25	50	60	40	80	100	0	25	85	170	152	157	141	62	84	x	30	40	x	35	70
brzęczka <i>Locustella luscinioides</i>	2	1	4	7	4	5	6	1	0	2	3	0	1	0	0	1	0	2	1	0	5	2
trzciniak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	10	x	3	21	16	17	15	4	1	4	7	11	41	34	6	4	6	3	4	0	4	15
remiz <i>Remiz pendulinus</i>	11	24	4	10	17	31	20	15	0	1	16	3	42	7	3	1	12	x	1	1	1	3
dziwonia <i>Carpodacus erythrinus</i>	2	7	3	8	8	6	7	9	5	9	14	8	15	28	23	3	6	5	5	2	x	3
potrzos <i>Emberiza schoeniclus</i>	6	x	x	4	12	10	x	x	x	6	4	18	77	17	3	3	29	5	x	8	10	28

Literatura

- Betleja J., Fajer M., Ruman M., Rzętała M., Waga J.M., Wilczek Z., Chylarecki P., Gwiazda R., Profus P., Joseph-Tomaszewska E.** 2006. Waloryzacja przyrodnicza obszaru Natura 2000 Dolina Górnej Wisły”. Maszynopis na zlecenie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. ss. 277.
- Betleja J., Henel K.** 2004. Dolina Górnej Wisły. s.549–552 w: Sidło P.O., Błaszowska B., Chylarecki P. (red.) *Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*. OTOP. Warszawa
- Betleja J., Karetta M., Król J., Schneider G.** 2002. Pierwsze stwierdzenie lęgu szablodzioba (*Recurvirostra avosetta*) na Śląsku. *Ptaki Śląska* 14: 167–170.
- Betleja J., Schneider G., Sroka P.** 1996. Obserwacja orlicy (*Larus ichthyaetus*) na Zbiorniku Goczałkowickim. *Ptaki Śląska* 11: 157–158.
- Bocheński Z.** 1961. Kamusznik, *Arenaria interpres* (L.) w Goczałkowicach. *Przegląd zool.*, 5, 254–255.
- Bocheński Z.** 1986. Development and structure of the Goczałkowice reservoir ecosystem. XVI. Birds. *Ekol. pol.*, 34, 523–535.
- Borowiec M., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1981. Próba uściślenia metody oceny liczebności ptaków wodnych. *Not. Orn.* 22: 47–61.
- Chrzęstik A., Beetleja J., Gwóźdź R., Skałban P.** 2013. Mewa polarna *Larus glaucooides* nowym gatunkiem na Śląsku. *Ptaki Śląska* 20: 70–74.
- Dyrcz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. *Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna*. Uniwersytet Wrocławski. Wrocław.
- Falkowski S., Erdmański J.** 2005. Gospodarka rybicka w wodociagowym zbiorniku zaporowym Goczałkowice w latach 1965–2004. Materiały z konferencji naukowo-technicznej z okazji jubileuszu 50-lecia budowy zbiornika wodnego na Małej Wiśle w Goczałkowicach. s. 91–106.
- Głowaciński Z.** (red.) 2001. *Polska czerwona Księga Zwierząt*. PWRiL. Warszawa.
- Gromadzki M., Dyrcz A., Głowaciński Z., Wieloch M.** 1994. *Ostoje ptaków w Polsce*. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Gdańsk.
- Kasza H.** 1999. Makrofity zbiornika Goczałkowickiego, Cz. 1 Występowanie. *Przyroda Górnej Śląska*. 16: 6–7.
- Kasza H.** 1999a. Makrofity zbiornika Goczałkowickiego, Cz. 2 Rozwój i zanikanie. *Przyroda Górnej Śląska*. 17: 8–9.
- Kasza H.** 2006. Flora i fauna w różnych etapach życia zbiornika Goczałkowice. Materiały z konferencji naukowo-technicznej z okazji jubileuszu 50-lecia budowy zbiornika wodnego na Małej Wiśle w Goczałkowicach. s. 73–89.
- Kołodziejczyk P., Orłowski G.** 2013. Naloty mewy trójpalczastej *Rissa tridactyla* na Śląsku w latach 2011–2012. *Ptaki Śląska* 20: 75–82.
- Komisja Faunistyczna.** 2014. Rewizja współczesnych i historycznych stwierdzeń rzadkich ptaków w Polsce. *Ornis Polonica* 55: 115–134.
- Kondracki. J.** 1998. *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa.
- Król J., Beetleja J.** 2010. Dolina Górnej Wisły. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red) *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. OTOP. Marki. s. 397–399.
- Mol K., Oleksik I.** 1987. Materiały do awifauny Śląska – *Chlidonias leucopterus*. *Ptaki Śląska* 5: 76–77.
- Nitecki C., Jakubas D., Typiak J.** 2013. Awifauna jeziora Druzno. W: Cz. Nitecki (red.). *Jezioro Druzno – Monografia Przyrodnicza*. Wyd. Mantis, Olsztyn. s. 113–190.
- Oleksik I., Karetta M., Król J., Mosz S., Strzelecki P.** 2011. Awifauna kompleksu stawowego w okolicach Goczałkowic- Zdroju (województwo śląskie). *Ptaki Śląska* 18: 37–59.
- Ranoszek E.** 1984. Weryfikacja metod oceny liczebności ptaków wodnych w warunkach stawów milickich. *Not. Orn.* 24: 177–201.
- Schneider, Schneider G.** 1989. Materiały do awifauny Śląska – warzęcha. *Ptaki Śląska* 7: 127.
- Sidło P.O., Błaszowska B., Chylarecki P.** (red.) 2004. *Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*. OTOP. Warszawa.
- Siudy A., Bilinik A., Świercz T., Szlęk Z.** 2006. Wielofunkcyjny zbiornik retencyjny Goczałkowice na Małej Wiśle i jego znaczenie dla gospodarki wodnej Górnej Śląska. Materiały z konferencji naukowo-technicznej z okazji jubileuszu 50-lecia budowy zbiornika wodnego na Małej Wiśle w Goczałkowicach. p: 7–22.

Sørensen T. 1948. A method of establishing groups of equal amplitude in plant sociology based on similarity of species and its application to analyses of the vegetation on Danish commons. Kong. Danske Vidensk. Selsk. Biol. Skr. 5: 1-34.

Stawarczyk T. 2001. Ornitologiczna waloryzacja akwenów Śląska. Ptaki Śląska. 13: 5–18.

Stawarczyk T., Grabiński W., Karnaś A. 1996. Migracja siewkowych Charadriiformes na zbiornikach Nyskim i Turawskim w latach 1976–94. Ptaki Śląska 11: 39–80.

Stawarczyk T., Karnaś A. 1992. Sukcesja lęgowych ptaków wodno-błotnych na zbiorniku Turawskim w latach 1977–1991. Ptaki Śląska 9: 1–15.

Szlama D., Belik K., Grochowski T., Kokoszka K., Kościelny H., Ochmann A., Ostański M., Skóra M., Wojtczak J. 2006. Ptaki Zbiornika Świerklaniec. Ptaki Śląska 16: 71–90.

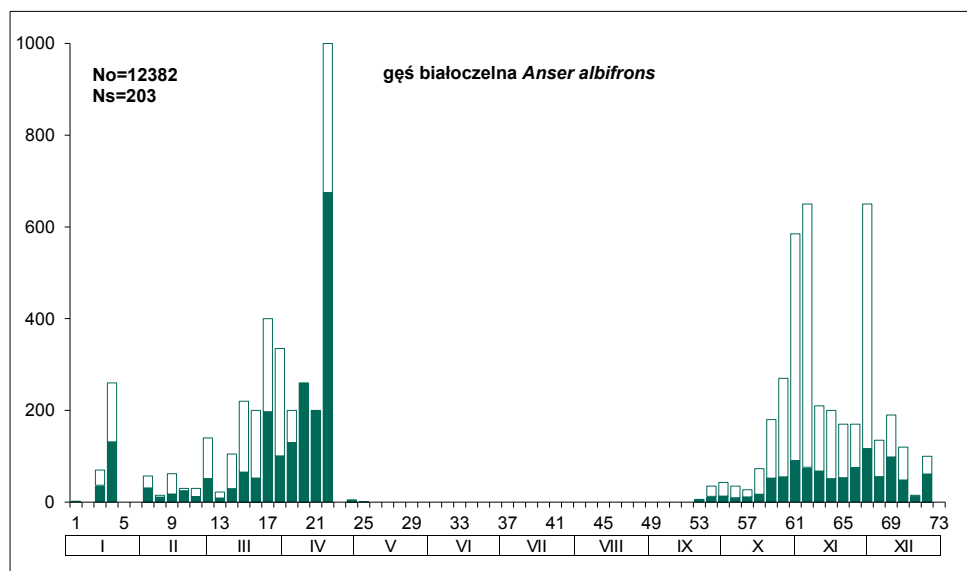
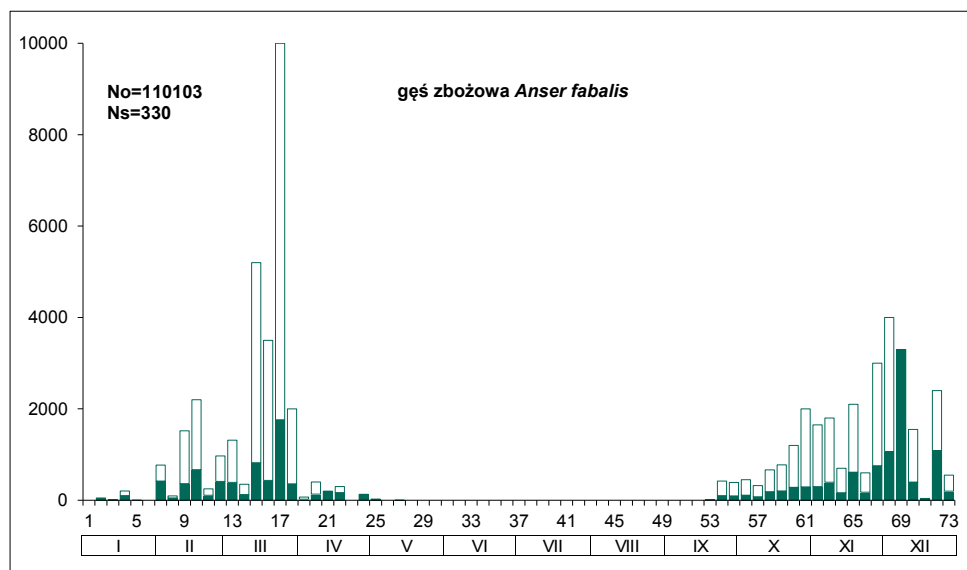
Wesołowski T., Winiecki A. 1988. Tereny po szczególnym znaczeniu dla ptaków wodnych i błotnych w Polsce. Not. Orn. 29 (1–2): 3–25.

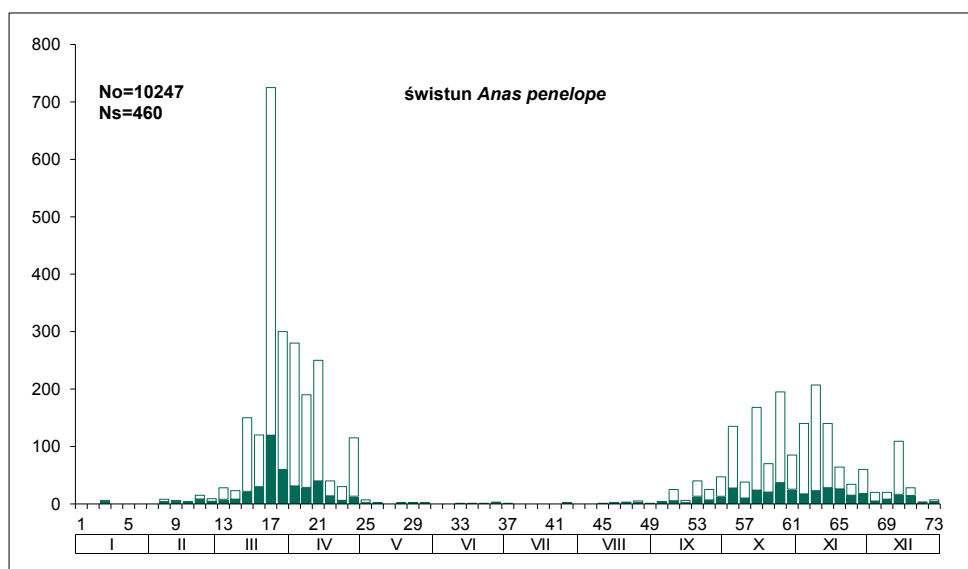
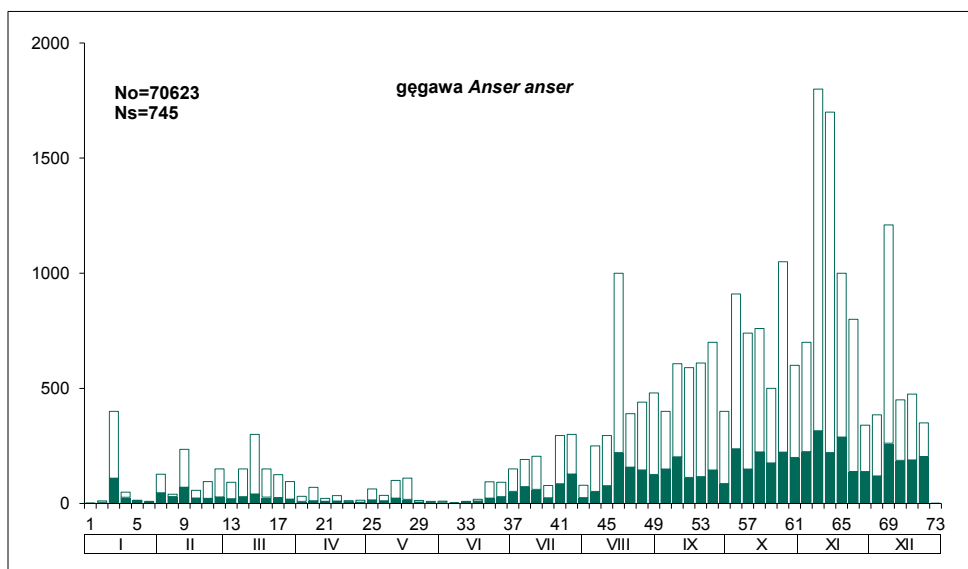
Wiehle D., Wilk T., Faber M., Betleja J., Malczyk P. 2002. Awifauna doliny górnej Wisły – część 1. Ptaki Ziemi Oświęcimsko-Zatorskiej. Not. Orn. 43: 227–253.

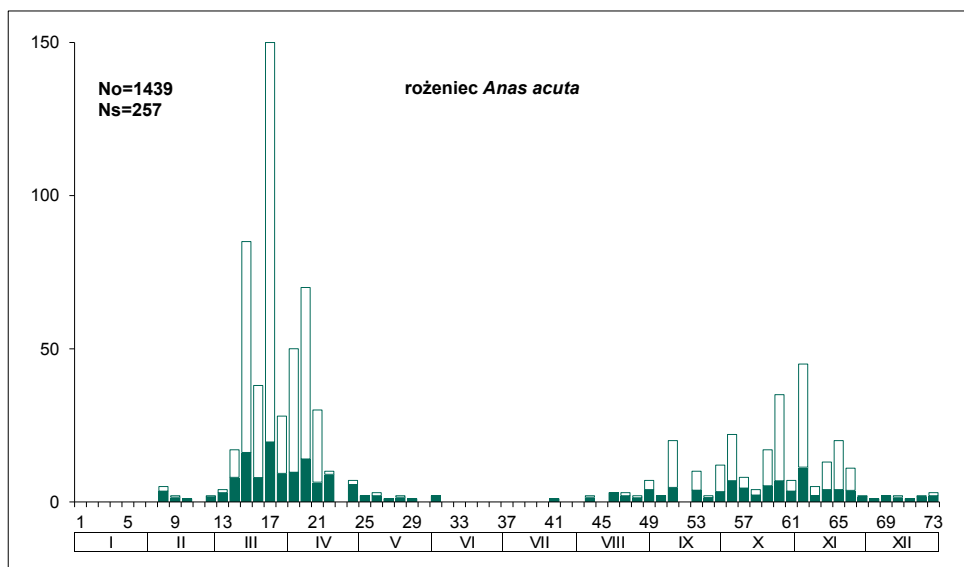
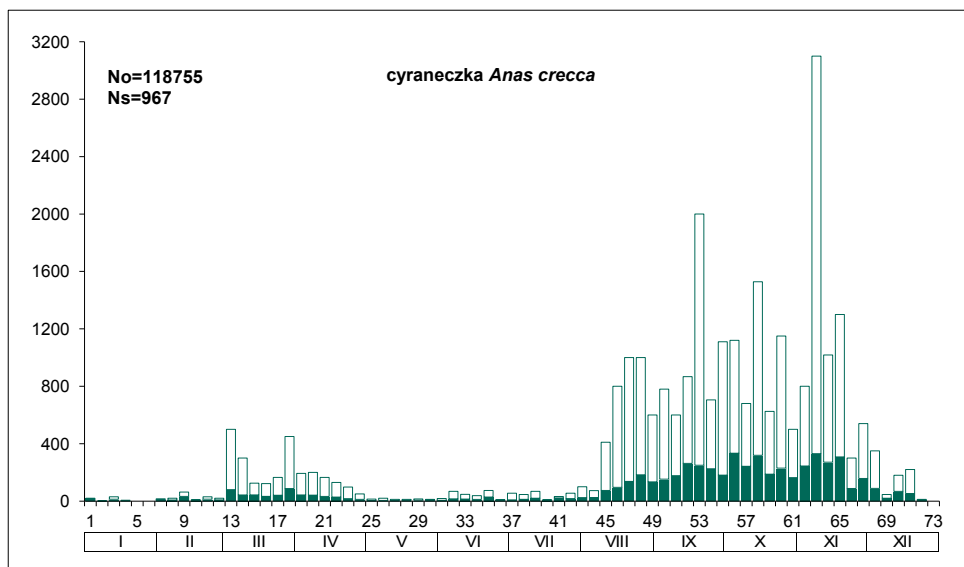
Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.) 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP. Marki.

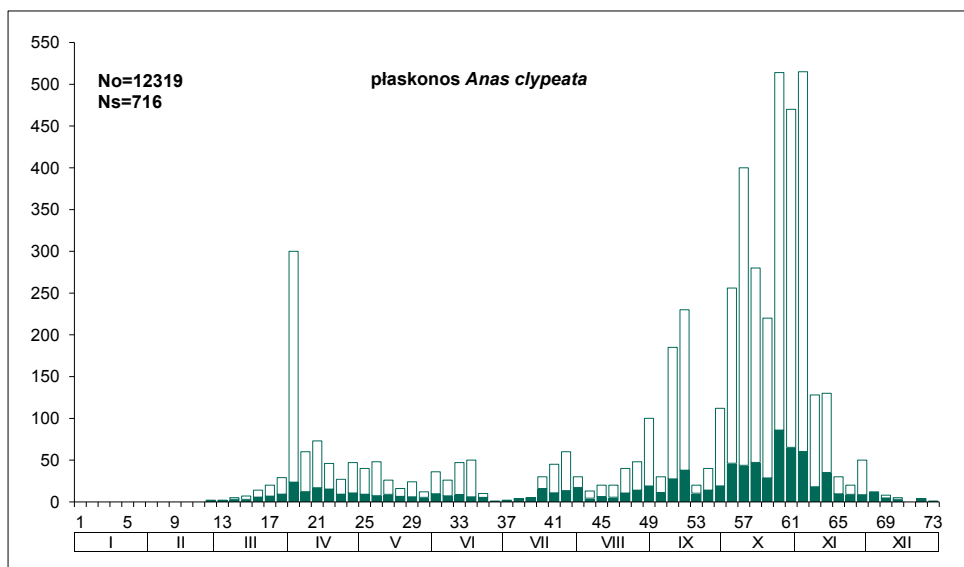
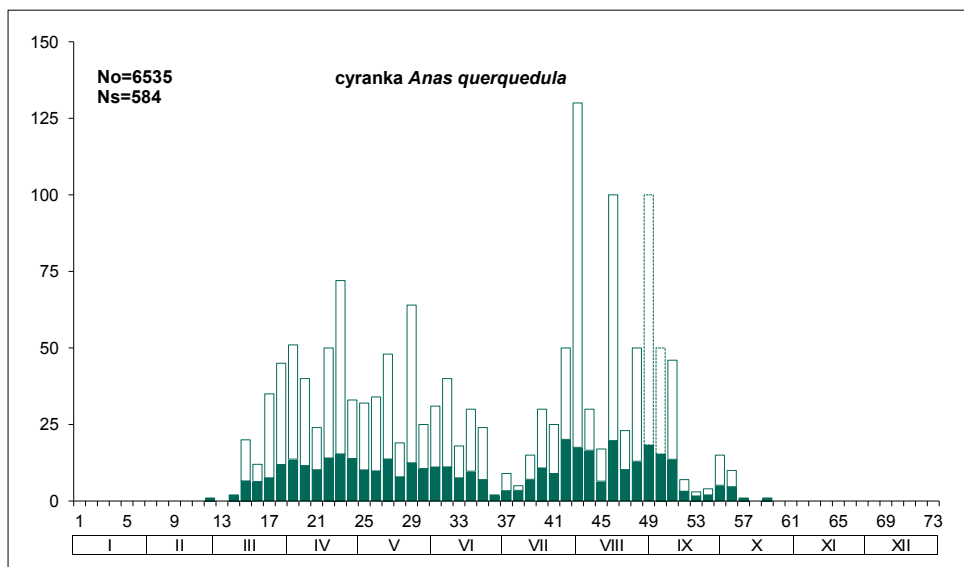
Załącznik 1. Dynamika liczebności wybranych gatunków na Zbiorniku Goczałkowickim do roku 2004. Słupki białe – maksymalna liczebność w pentadzie, słupki zielone – średnia liczebność w pentadzie. No – łączna liczba osobników, Ns – łączna liczba obserwacji

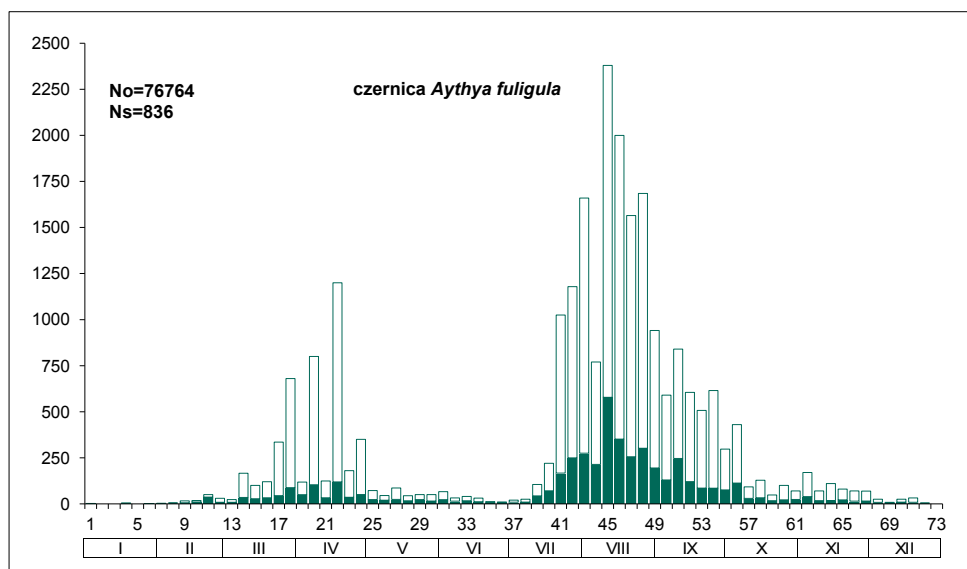
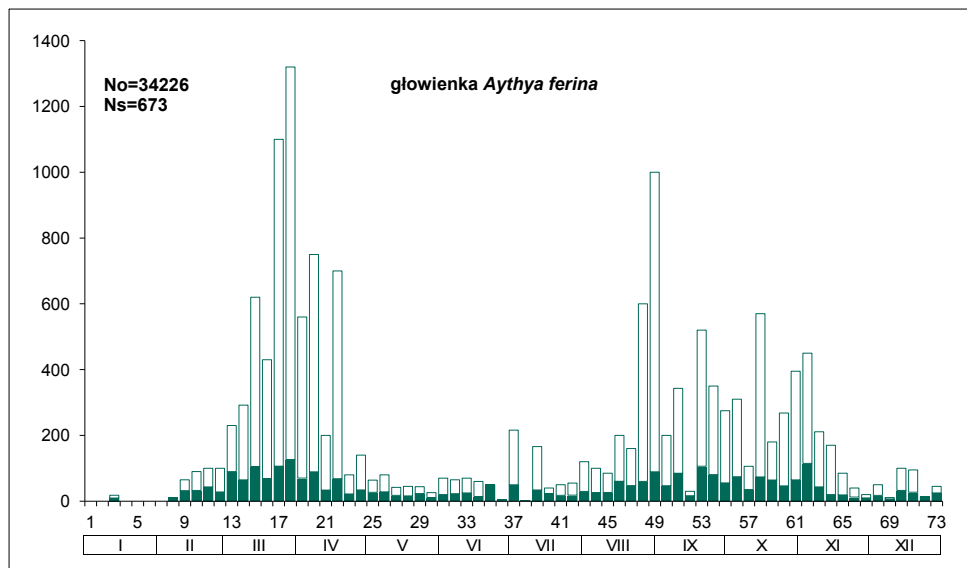
Appendix 1. Numbers of selected species at the Goczałkowicki Reservoir until 2004. White bars – maximum number in a pentad, green bars – average number in a pentad, No – total number of individuals, Ns – total number of surveys

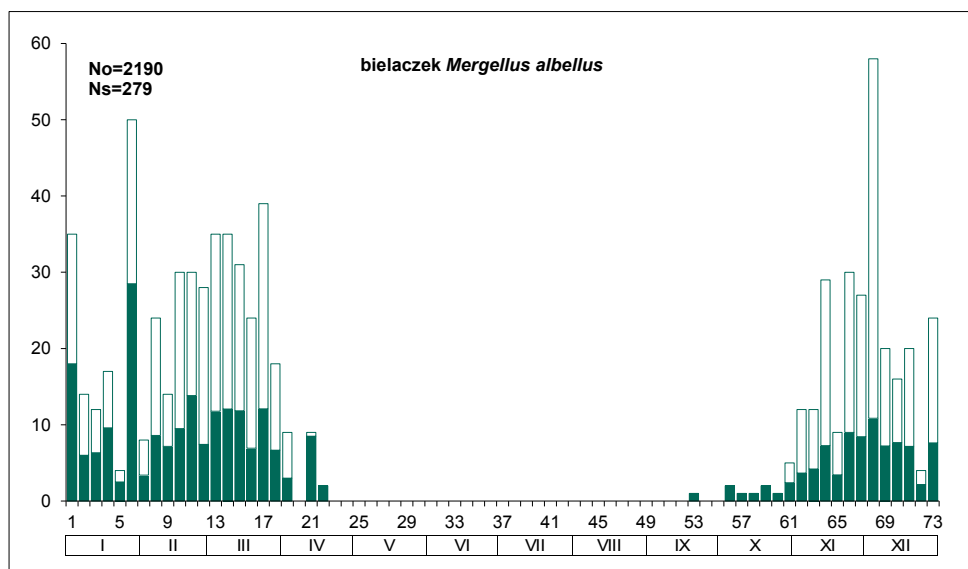
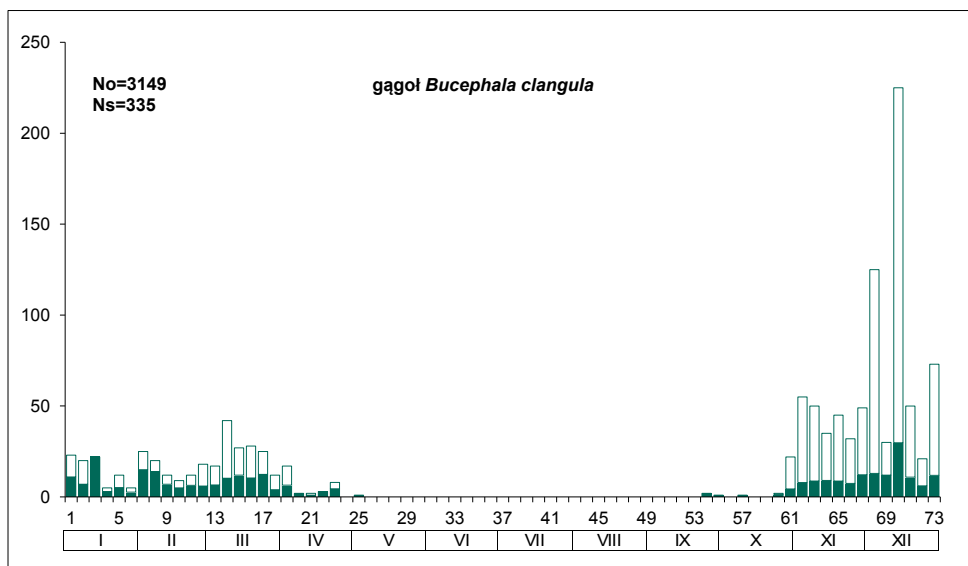

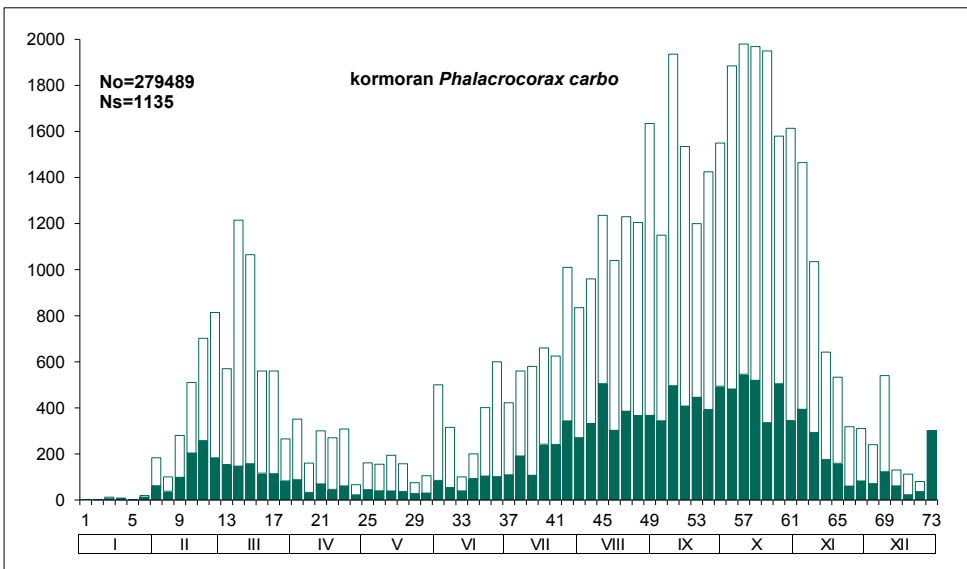
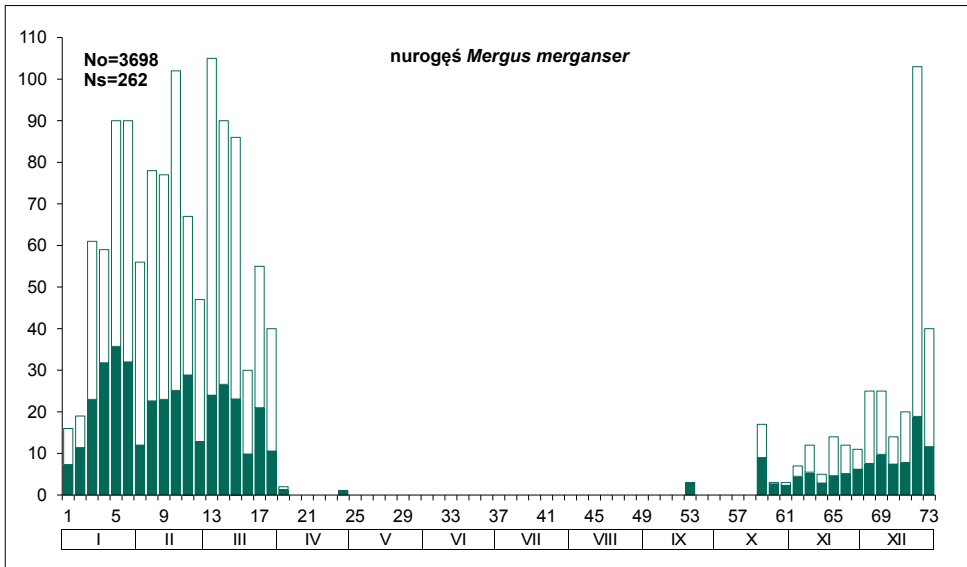

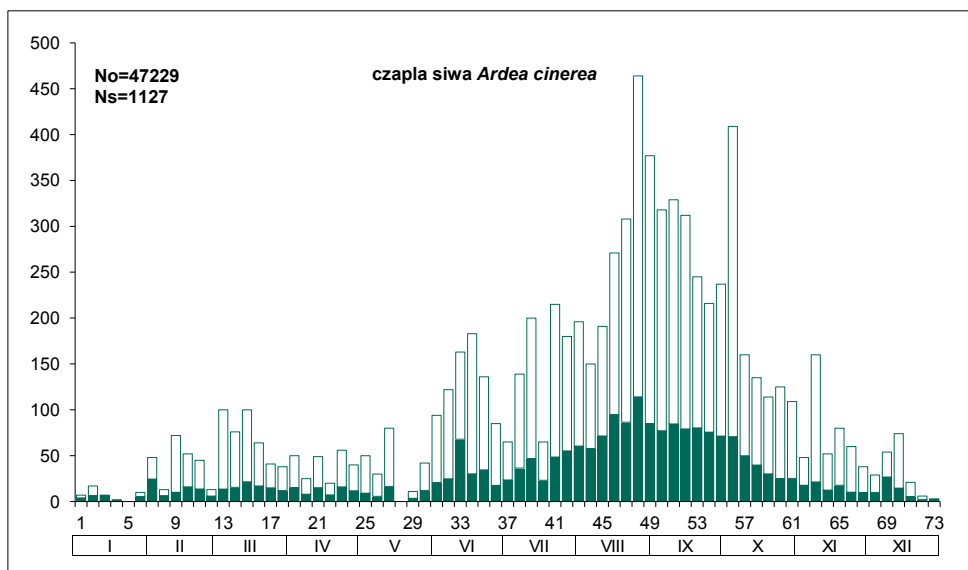
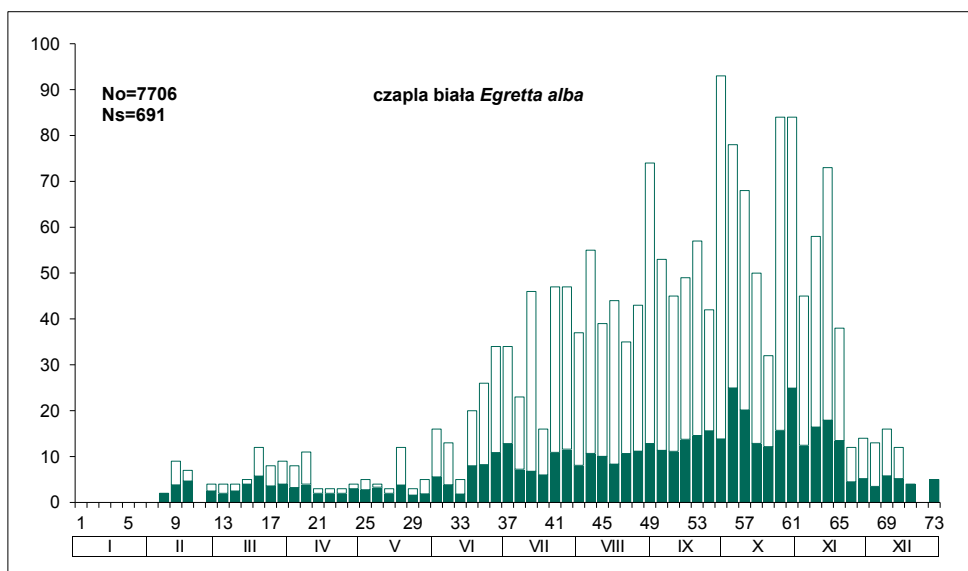

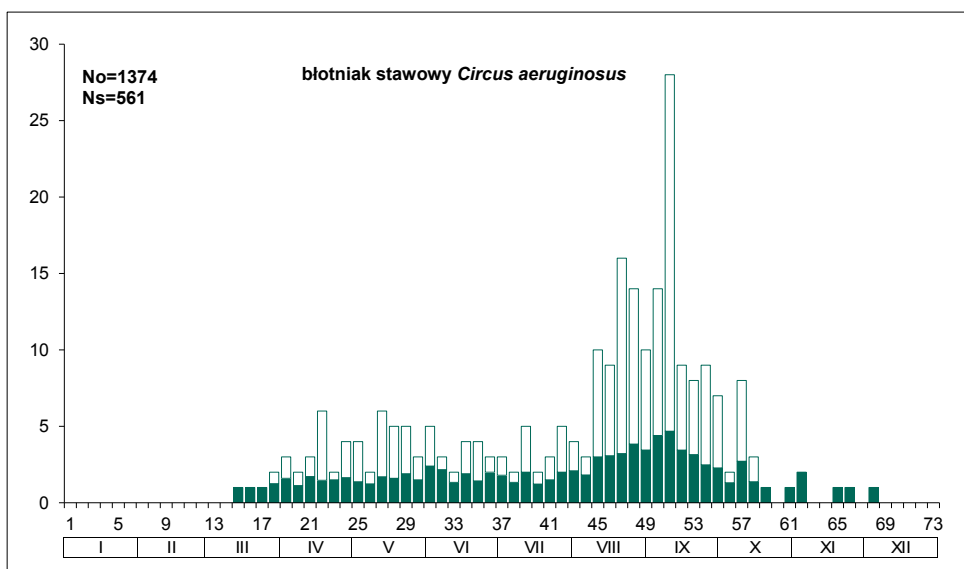
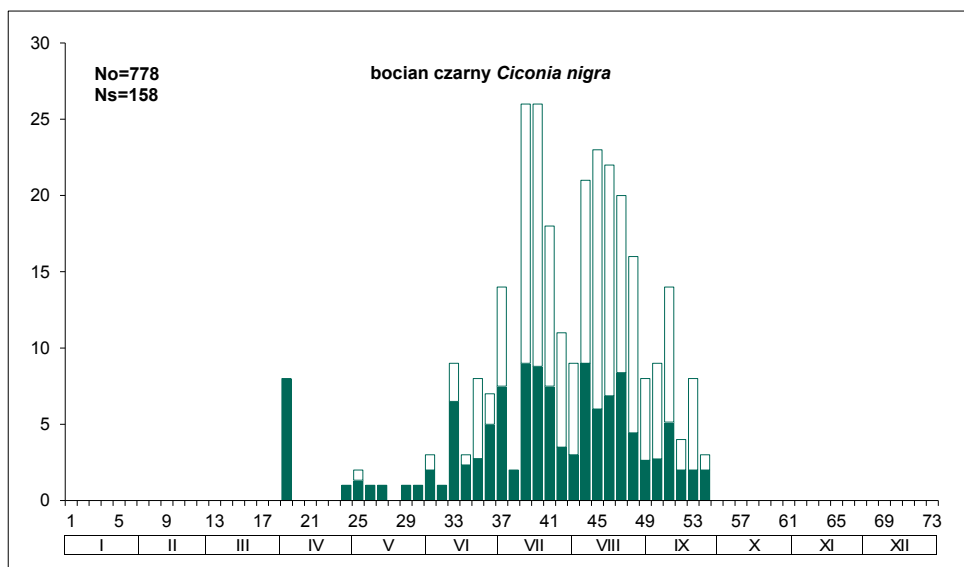

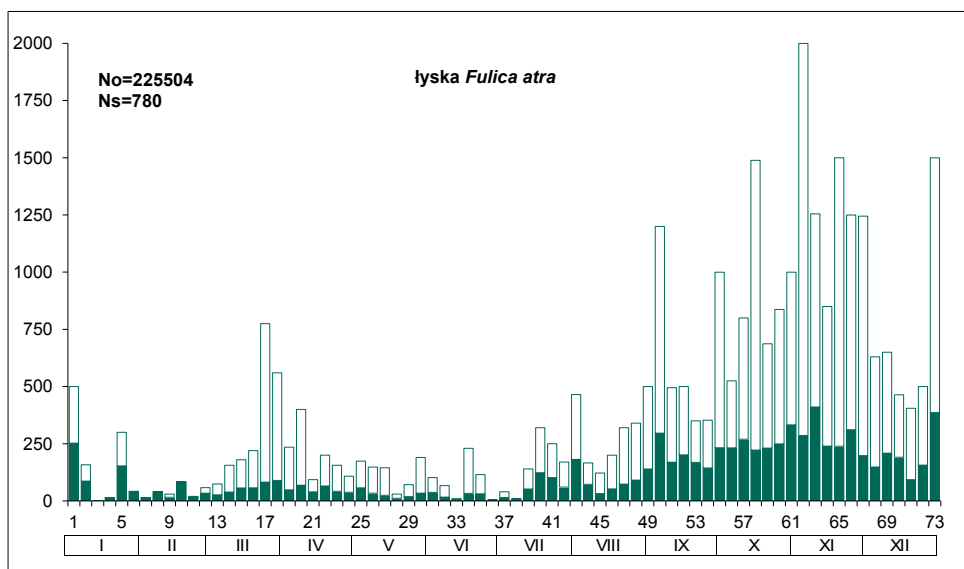
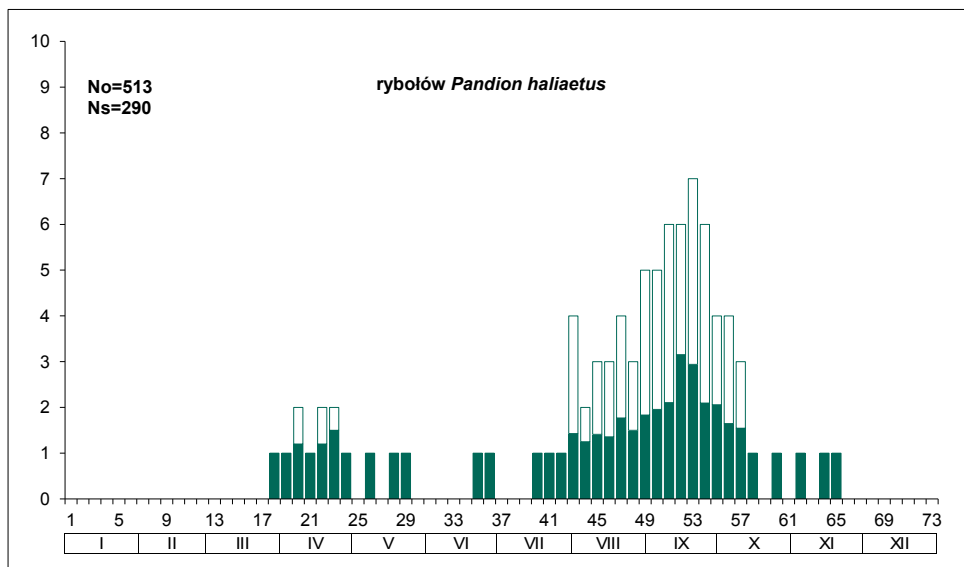

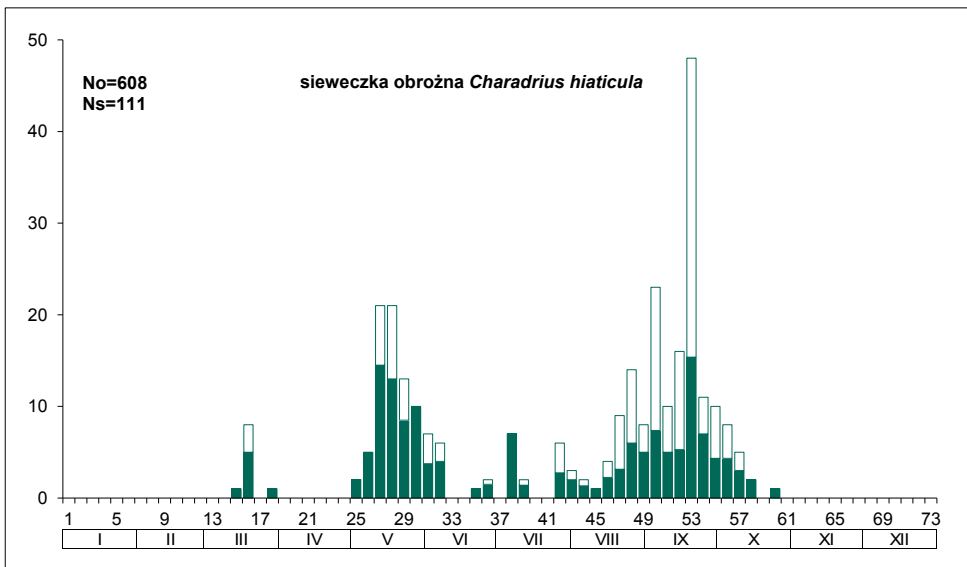
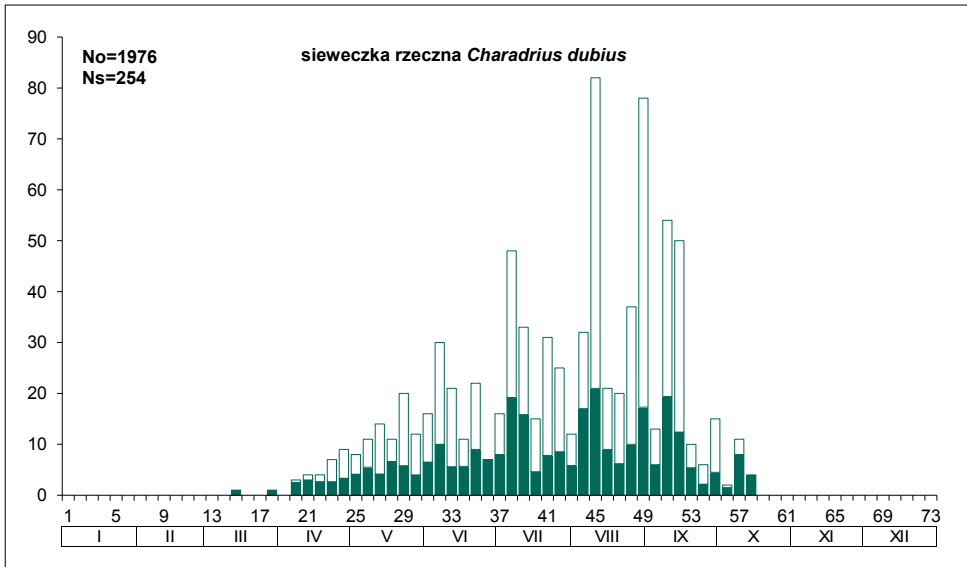

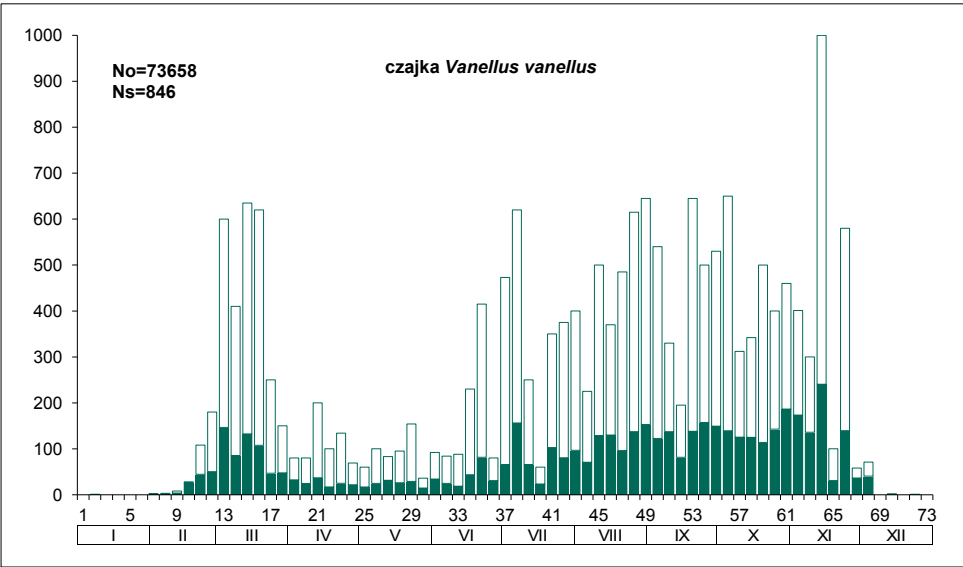
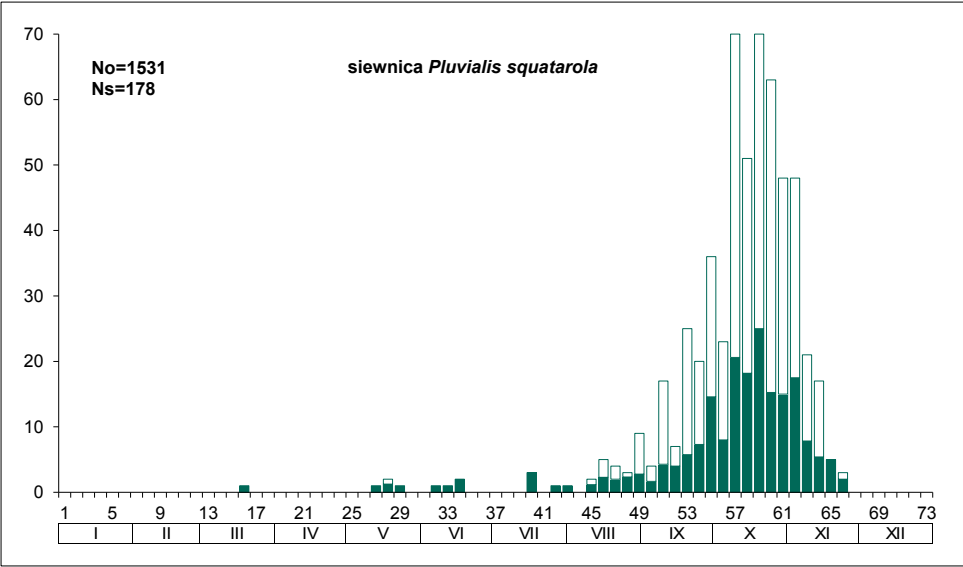

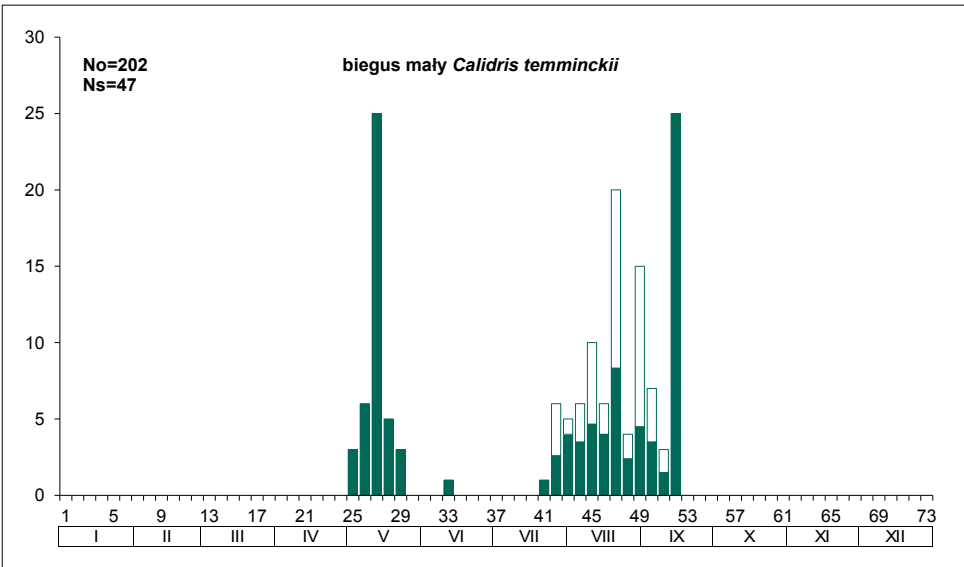
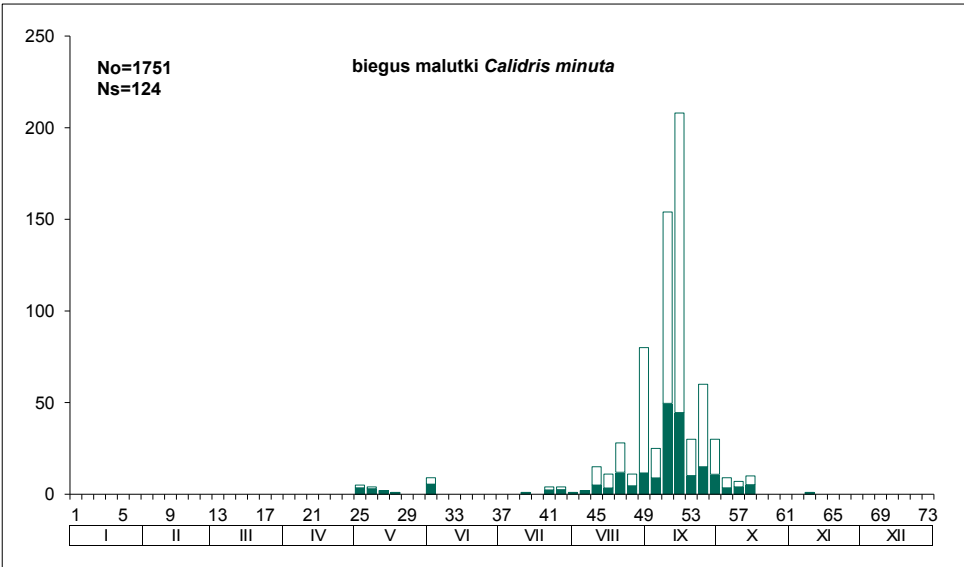

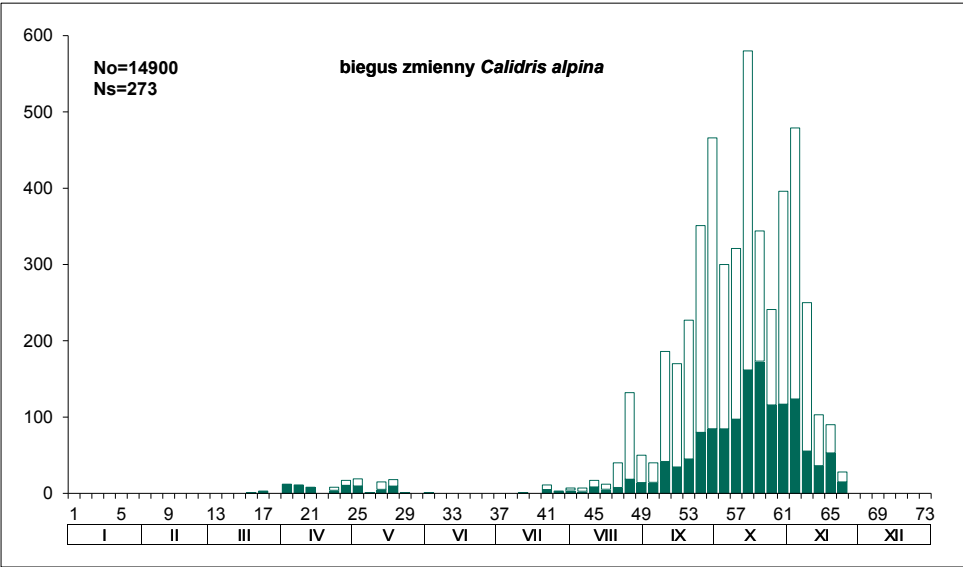
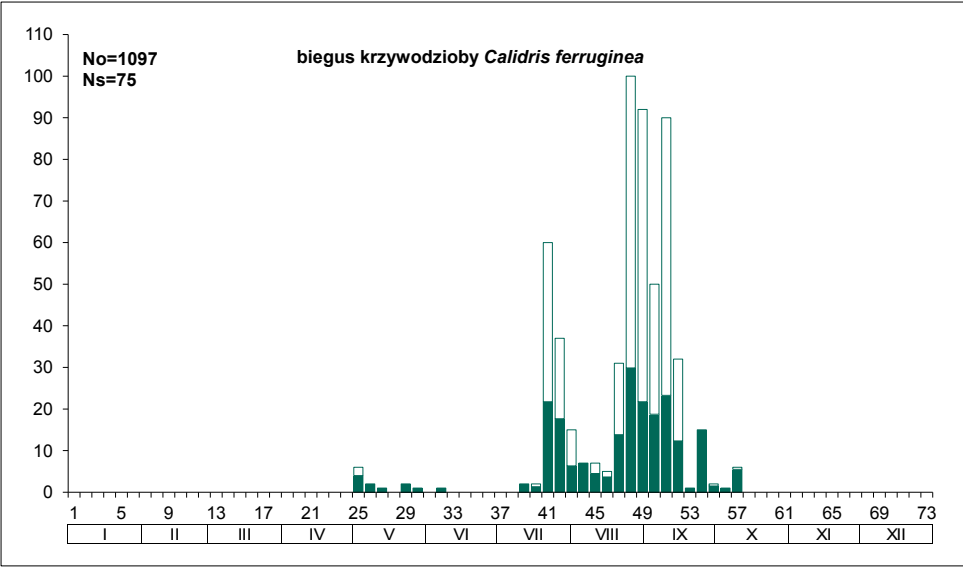

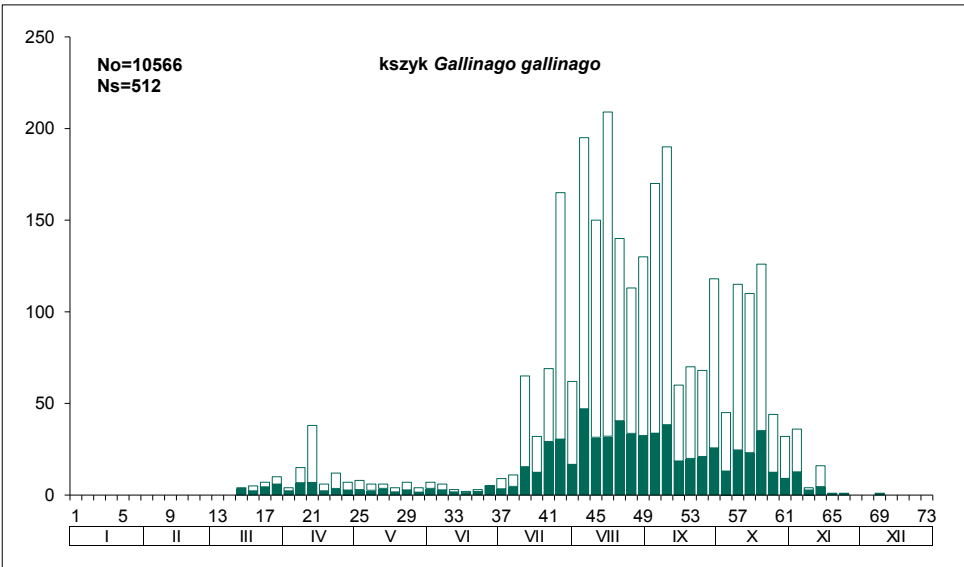
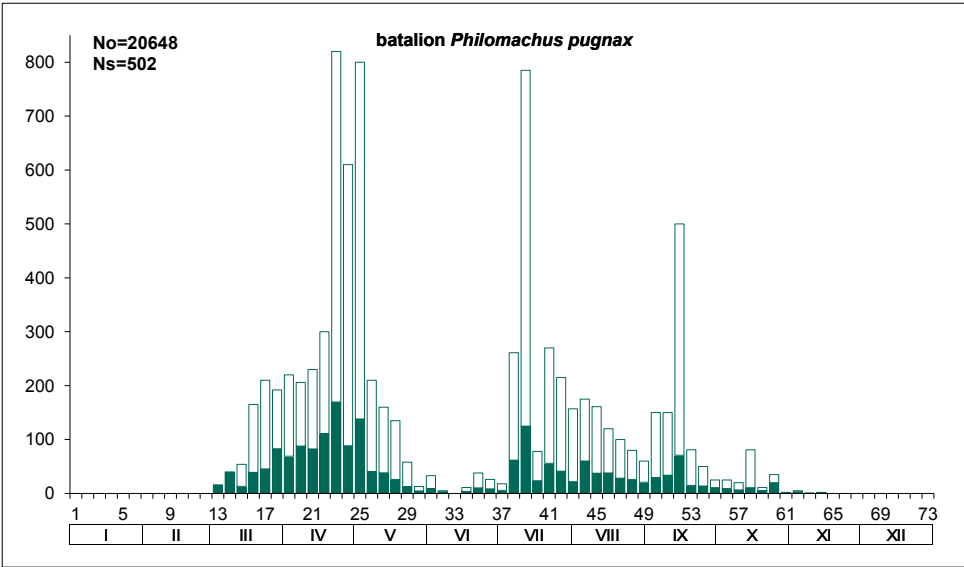

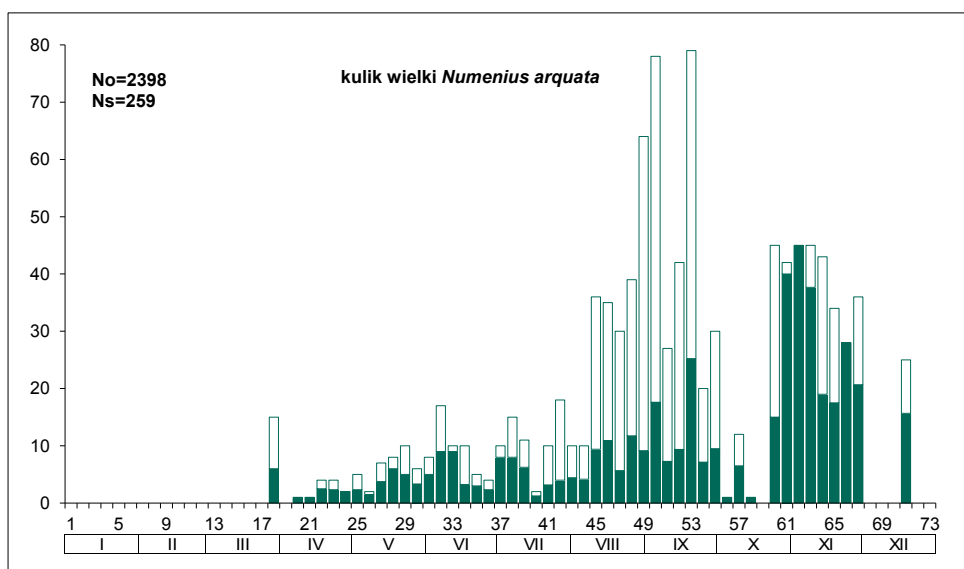
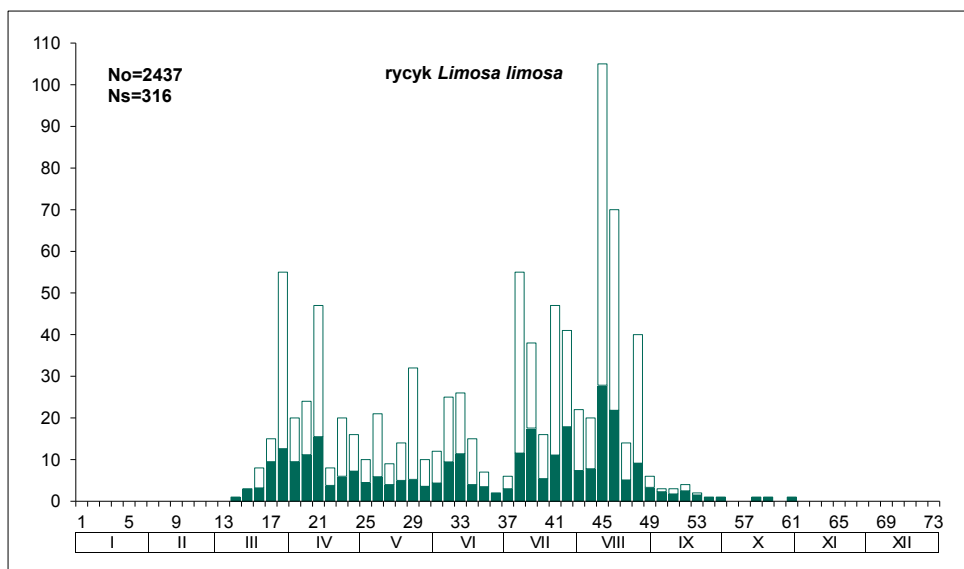

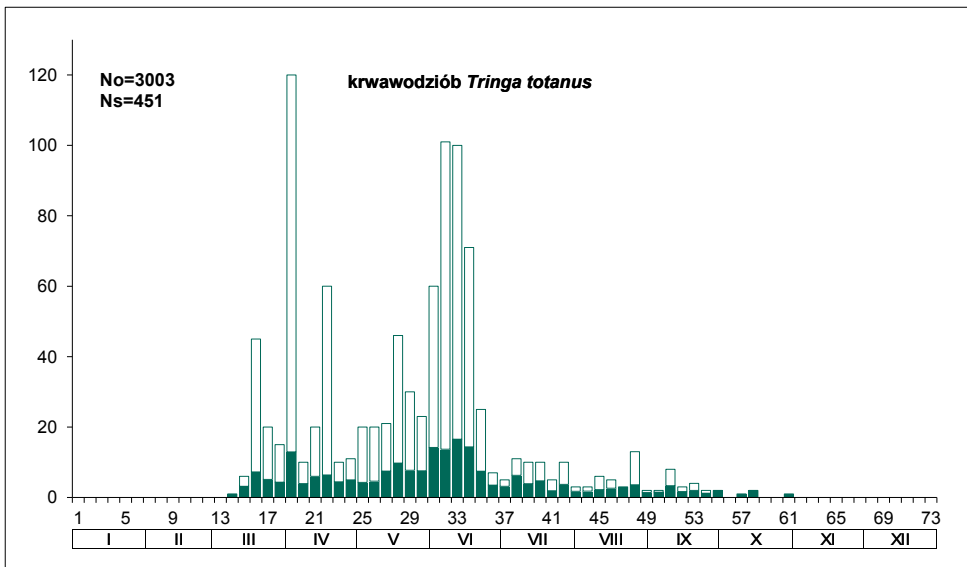
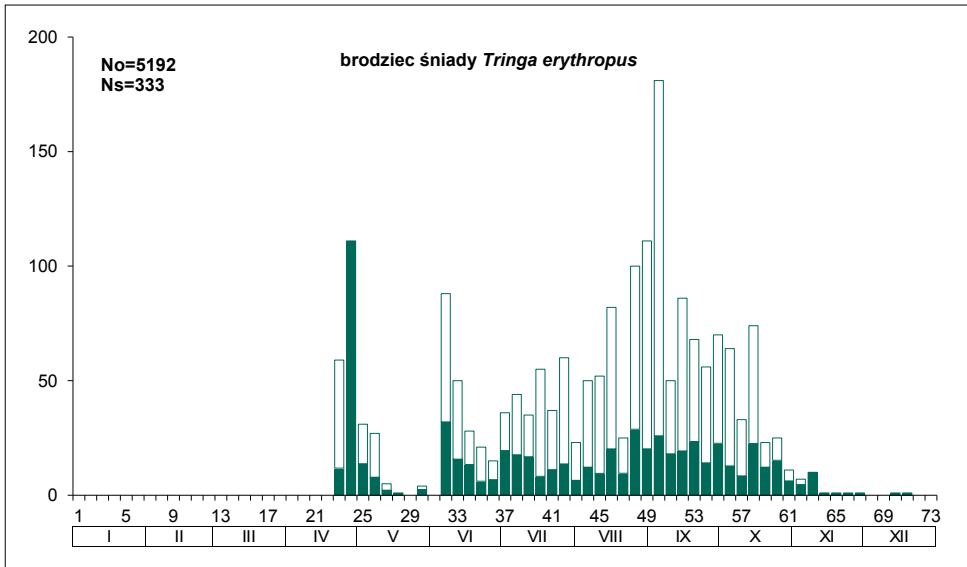

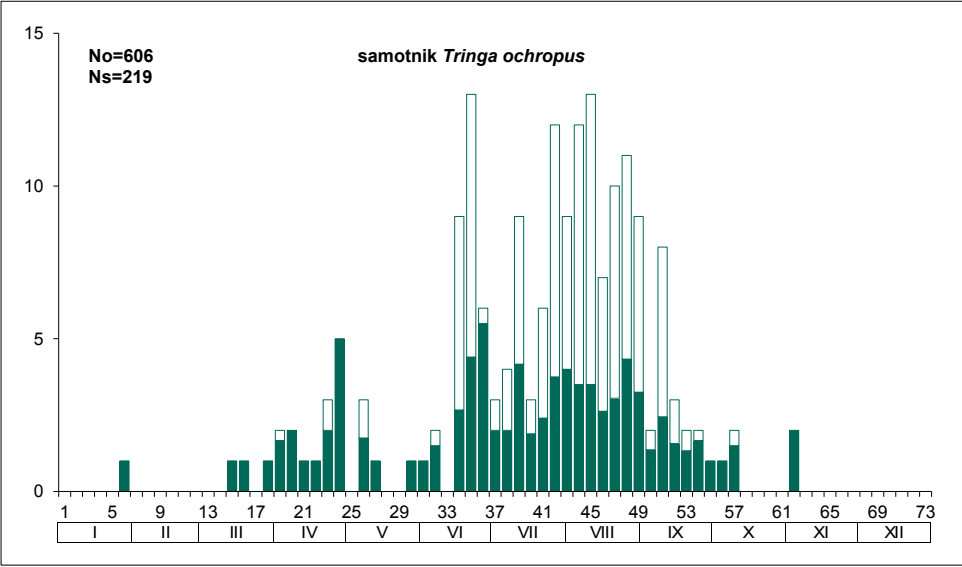
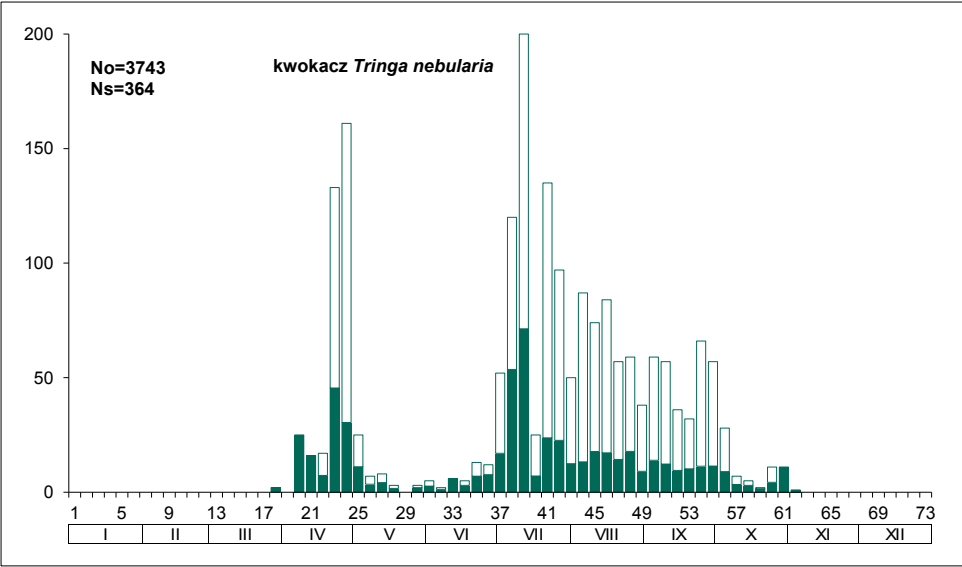

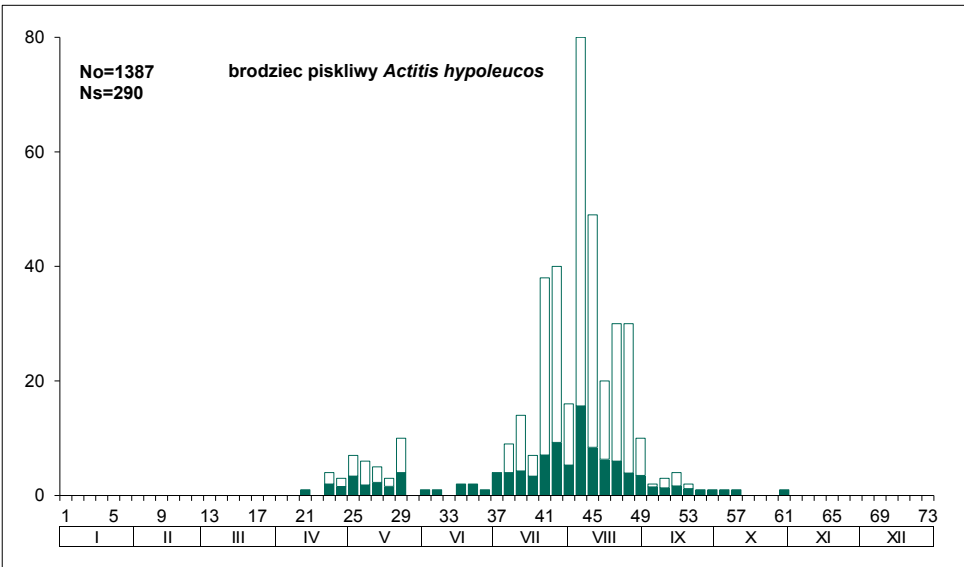
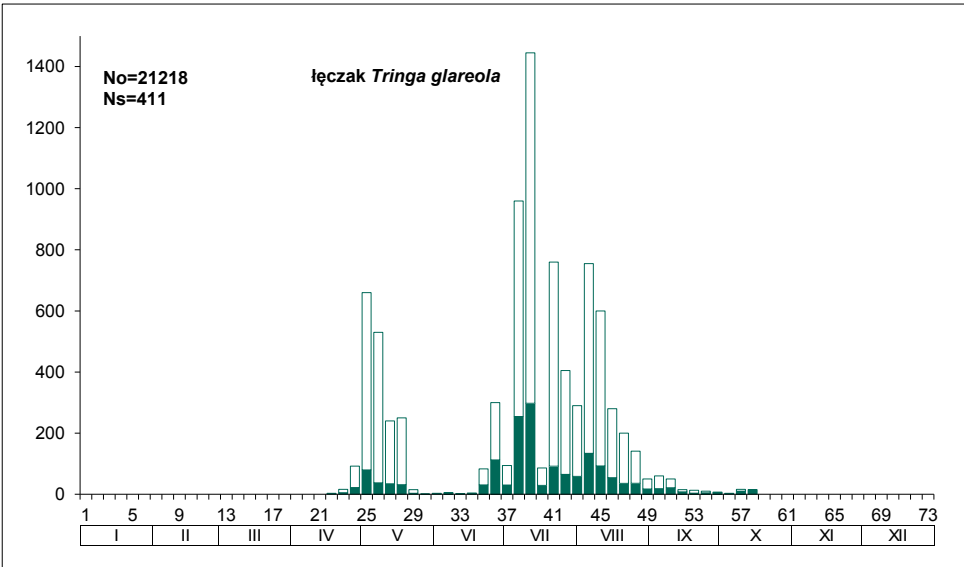

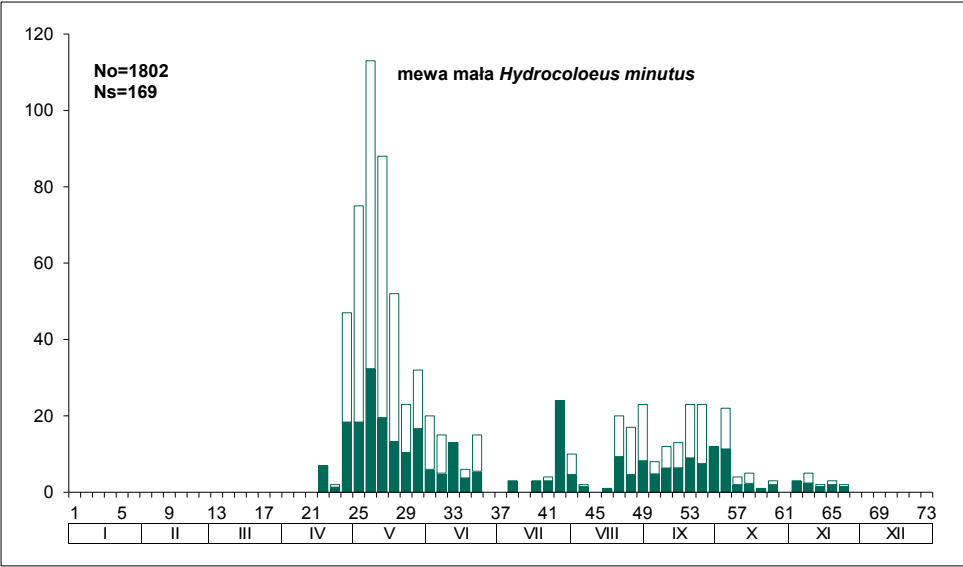

Ptaki Zbiornika Kuźnica Warężyńska

The birds of Kuźnica Warężyńska Reservoir

Słowa kluczowe: ptaki wodne, zmiany liczebności, sukcesja roślinności, zbiorniki retencyjne, zbiornik Kuźnica Warężyńska

Key words: waterbirds, changes in number, plant succession, reservoirs, Kuźnica Warężyńska Reservoir

Paweł Kmiecik

Radosław Gwóźdź

INFLUENCE Monitoring Przyrodniczy
ul. Korczaka 2/64, 41-300 Dąbrowa Górnicza
e-mail: influence@influence.pl

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice
e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Abstrakt

Na zbiorniku Kuźnica Warężyńska w latach 1994–2014 stwierdzono występowanie 202 gatunków ptaków, z czego 104 lęgowych. Miejsce to jest istotnym lęgowiskiem w regionie dla łąsznika, krwawodzioba, śmieszki, mewy białogłowej, mewy czarnogłowej, rybitwy rzecznej, a także dla brzegówki i podróżniczka. W okresie migracji notuje się tu duże stada grążyc. Zbiornik nie jest ważnym lęgowiskiem dla ptaków blaskodziobych (łąbodzi i kaczek pływających) ani miejscem odpoczynku dla migrujących gęsi. Zagrożeniem dla występujących tu ptaków jest sukcesja roślinności drzewiastej na wyspach, a także działalność rekreacyjna na całym obszarze zbiornika.

Abstract

A total of 202 bird species, including 104 breeding ones, were recorded at the Kuźnica Warężyńska Reservoir in 1994 – 2014. This reservoir is a regional important nesting site for the Black-necked Grebe, Common Redshank, Black-headed Gull, Caspian Gull, Mediterranean Gull, Common Tern, Sand Martin and Bluethroat. Large flocks of diving ducks are observed during migration. The reservoir is neither an important nesting site for swans and dabbling ducks nor stopover site for migrating geese. Main dangers for birds constitute succession of trees and bushes on islands as well as recreational activities within the whole reservoir area.

Wstęp

Badania awifauny zbiorników retencyjnych w naszym regionie podejmowano wielokrotnie (Stawarczyk 2001). Zwykle prace te nie obejmowały okresów powstawania zbiorników i prowadzone były na akwenach już istniejących. Kuźnica Warężyńska jest przykładem zbiornika, na którym zasiedlenie przez ptaki było monitorowane od początku jego powstania. Częściowe wyniki obserwacji ptaków na zbiorniku były publikowane w czasopismach popularnonauko-

wych (Kmieć 2009a, 2009b) oraz przy okazji zbierania danych do opracowania „Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce” (Kmieć i in. 2010).

Teren badań

Zbiornik Kuźnica Warężyńska (ryc. 1) znajduje się na terenie gminy Dąbrowa Górnicza (kolonia Piekło, Ratanice, Antoniów, Ujejsce) oraz Wojkowic Kościelnych (gm. Siewierz, pow. będziński) w województwie śląskim. Jest położony w Kotlinie Dąbrowskiej

Rycina 1. Mapa zbiornika Kuźnica Warężyńska i terenu badań

Figure 1. Map of the Kuźnica Warężyńska Reservoir and study plot

na Wyżynie Śląskiej (Kondracki 2002). Powstał po zalaniu kopalni piasku pod-sadzkowego o tej samej nazwie, w której eksploatacja była prowadzona od 1972 roku. Proces napełniania zbiornika rozpoczął się w 2002 roku, kiedy zaprzestano odpompowywania do Przemszy wód gruntowych, zalewających wyrobisko i zanotowano pierwszy nieznaczny przybór wody w północnej części wyrobiska. W kolejnych latach zalaniu ulegały znajdujące się coraz dalej na południe rejon piaskowni. Najpóźniej zatopiona została część między kolo-nią Piekło a Mariankami. Zbiornik oddano do użytku w sierpniu 2006 roku. Krótco potem osiągnął on docelowy poziom piętrzenia (264,0 m n.p.m.), przy którym powierzchnia lustra wody wynosi 496 ha (przy maksymalnym poziomie piętrzenia, 265,5 m n.p.m., powierzchnia wynosi 560 ha). Główne funkcje zbiornika to ochrona przeciwpowodziowa oraz retencja wody (Czy-lak i in. 2007).

Badaniami objęto cały zbiornik wraz z bezpośrednio przylegającymi terenami. Od zachodu teren badań ogranicza Czarna Przemsza, od północy rzeka Trzebyczka do Podbagienka, dalej na południowy wschód granicę stanowi brzeg wyrobiska aż po tory kolejowe w rejonie Piekła i dalej wzdłuż nich do mostu na Czarnej Przemszy koło Marianek. W części środkowo-wschodniej znajduje się płytka zatoka (zwana dalej „Zatoką”) z licznymi wyspami oraz dużym płatem szuwaru trzcinowego.

Materiały i metody

W zestawieniu awifauny uwzględniono dane zebrane w latach 1994–2014, chociaż zasadniczą część stanowią te z okresu, w którym trwały prace nad budową zbiornika (od czasu gdy zaczął podnosić się poziom wody w wyrobisku), a więc lata 2002–2007. W okresie tym wykonano łącznie 202 kontrole zbiornika.

W sezonie lęgowym najintensywniej penetrowany był rejon „Zatoki” wraz z wyspami. Poza tym okresem większą część kontroli prowadzono przy użyciu lunet z kilku punktów na brzegach zbiornika: z rejonu kolonii Piekło, Marianek, Ratanic, Kuźnicy Podleśnej oraz Wojkowic Kościelnych. Wówczas rzadziej prowadzono obserwacje w głębi „Zatoki”.

W sezonie lęgowym wykonywano również kontrole polegające na obejściu całego zbiornika i zanotowaniu wszystkich ptaków wodno-błotnych oraz wybranych ptaków innych gatunków. Dodatkowo 1–2 razy w sezonie kontrolowano „Zatokę” oraz wyspy przy użyciu pontonu. Dla perkoza dwuczubego *Podiceps cristatus*, zauszniaka *P. nigricolis*, łabędzia niemego *Cygnus olor*, śmieszki *Chroicocephalus ridibundus*, mewy czarnogłowej *Larus melanacephalus*, mewy białogłowej *L. cachinans* oraz rybitwy rzecznej *Sterna hirundo* za liczbę gniazdujących par przyjęto liczbę znalezionych gniazd. Liczebność kaczekowatych Anatidae, chruścieli Rallidae, siewkowców Charadrii oceniano na podstawie obserwacji zaniepokojonych ptaków dorosłych w szczycie pory lęgowej lub par wodzących młode. W przypadku

bąka *Botaurus stellaris*, bączka *Ixobrychus minimus*, ptaków wróblowych Passeriformes za liczbę par lęgowych przyjmowano liczbę odbywających się samców. Nie stosowano stymulacji głosowej. Dla brzegówki *Riparia riparia* liczono ukończone norki, ale nie określano liczby zajętych norek.

W latach 2008–2012 na zbiorniku prowadzone było obrączkowanie mew w koloniach na wyspach (PK). Przy tej okazji wykonywane były zabiegi polegające na usuwaniu roślinności z zarastających części wysp oraz liczono liczebności innych grup ptaków lęgowych. Na wyspach zbiornika prowadzony jest monitoring mewy czarnogłowej w ramach Monitoringu Gatunków Rzadkich (PK, RG).

W niniejszym zestawieniu wykorzystano dane następujących obserwatorów: Jacek Betleja (JB), Szymon Beuch (SB), Piotr Chara (PC), Adam Dybich (AD), Radosław Gwóźdź (RG), Bogusław Horbanowicz (BH), Agnieszka i Krzysztof Henel (AKH), Krystian Jainta (KJ), Marcin Karetta (MK), Sławomir Karpicki (SK), Paweł Kmieć (PK), Krzysztof Kokoszka (KK), Łukasz Krajewski (ŁK), Damian Kurlaj (DK), Piotr Łągosz (PŁ), Wojciech Miłosz (WM), Adrian Ochmann (AO), Artur Oruba (AO_r), Tomasz Świąciak (TŚ), Tomasz Wilk (TW), Jarosław Wojtczak (JW).

Przegląd gatunków

Łabędź niemy *Cygnus olor*. Corocznie lęgowy w liczbie 1–2 par (na „Zatoce” oraz w rejonie Ratanic). Widywany przez cały rok. Nie tworzył większych koncentracji – maksymalnie 23 os. (21.04.2007 r., PK).

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*. 1 obserwacja: 14.12.2010 r., 3 ad. w części północnej (PK).

Gęś zbożowa *Anser fabalis*. Przelotna. Częściej widywana podczas jesiennej wędrówki, chociaż wiosną notowano stada przelatujące nad zbiornikiem, np. 12.04.2004 r. dwa stada liczące ok. 200 i ok. 170 gęsi (mieszane z białoczelną, PK), 8.03.2009 r. ok. 300 (ŁK). Jesienią, notowano do 200 przelatujących gęsi – 17.10.2007 r. (KK, JW), ale zwykle od kilku do kilkudziesięciu. Bardzo rzadko siada na tafli zbiornika (tylko kilka obserwacji pojedynczych ptaków lub grupek kilku osobników).

Gęś białoczelna *Anser albifrons*. Przelotna. Kilkanaście stwierdzeń podczas wędrówki – jesienią zwykle po kilka osobników. Najwięcej obserwowano 21.10.2007 r. – ok. 30 os. (JB, DK). Wiosną notowana w przelatujących stadach gęsi zbożowych.

Gęgawa *Anser anser*. Przelotna. Zwykle notowano kilka do kilkunastu ptaków (w marcu, lipcu i od września do listopada). Maksymalnie obserwowano przelot ok. 50 i ok. 80 nad częścią wschodnią 11.03.2007 r. (PK) oraz ok. 60 ptaków 29.09.2007 r. (TŚ). Podobnie jak w przypadku innych gęsi obserwacje dotyczą przeważnie ptaków przelatujących, sporadycznie siadających na wodzie.

Bernikla kanadyjska *Branta canadensis*. Jedno stwierdzenie. Pojedynczego ptaka obserwowano na zbiorniku 22.12.2012 (JB).

Bernikla białolica *Branta leucopsis*. Jedno stwierdzenie. Jeden ptak 27.12.2009 r. (AD).

Kazarka rdzawa *Tadorna ferruginea*. Jedno stwierdzenie. W 2007 r. od kwietnia do lipca widywano na „Zatoce” 1 samiec (PK i in.).

Świstun *Anas penelope*. Przelotny. Wiosną stwierdzany od marca do połowy maja, maksymalnie ok. 400 ptaków 22.03.2009 r. (DK). Jesienią najwięcej (21 os.) odnotowano 28.10.2009 r. (PK). Sporadycznie spotykany zimą – 18.01 i 4.02.2004 r. widziano 1 samicę (PK), 7.01.2014 r. – 3 samce (RG) w części północnej.

Krakwa *Anas strepera*. Wyjątkowo lęgowa. W maju 2009 r. znaleziono martwą samicę przy pustym gnieździe (prawdopodobnie ofiara norki amerykańskiej, PK, WM). Poza tym przelotna – wiosną, w kwietniu i w maju na „Zatoce” do 5 ptaków. Nieco liczniej jesienią (od lipca do października) – najwięcej odnotowano 30.09.2007 r. na „Zatoce” – 23 ptaki (PK).

Cyraneczka *Anas crecca*. Przelotna. Wiosną obserwowana od marca do pierwszych dni maja, maksymalnie do 15 ptaków. W niektórych sezonach po 2–3 ptaki (także pary) obserwowano w czerwcu i lipcu. Przelot jesienny od połowy sierpnia, a ostatnie osobniki widywano do zamrznięcia akwenu. Największe stada notowano na przełomie października i listopada (np. 27.10 i 2.11.2005 r. odpowiednio ok. 130 i 200 os.). W grudniu widywano do ok. 50 ptaków, a w wyjątkowo łagodną zimę 2006/2007 aż ok. 100 os. (28.12.2006 r., DK).

Krzyżówka *Anas platyrhynchos*. Lęgowa. Stwierdzono do 6 par lęgowych, głównie w rejonie „Zatok”. Nie tworzyła większych koncentracji – maksymalnie ok. 170 ptaków 17.12.2009 r. (PK), zwykle jednak do kilkudziesięciu.

Rożeniec *Anas acuta*. Rzadko przelotny. Stwierdzony siedmiokrotnie. Zarówno wiosną, jak i jesienią, maksymalnie 6 ptaków 6.04.2009 r. (PK, KJ).

Cyranka *Anas querquedula*. Prawdopodobnie lęgowa. Kilkakrotnie do końca maja widywano niepokojącą się parę ptaków, w czerwcu i lipcu widywano samice bądź kilka samców. Nie udało się potwierdzić gniazdowania. Najczęściej stwierdzana w kwietniu, maksymalnie 10 ptaków na „Zatoce” 3.04.2007 r. (PK). Jesienią obserwowana sporadycznie.

Płaskonos *Anas clypeata*. Przelotny. Nielicznie obserwowany wiosną (w kwietniu do 7 os.) i jesienią (sierpień – listopad). Najpóźniejsza data wiosenna – para ptaków na „Zatoce” 25.05.2007 r. (PK). Maksymalnie 60 os. 13.11.2008 r. (PK).

Helmiatka *Netta rufina*. Przelotna. Od 2004 roku ok. 80 stwierdzeń, głównie jesiennych. Kilka obserwacji z okresu kwiecień – maj. Pojedyncze zimowe. Najwięcej – 6 os. (5 samic i 1 samca) widziano 31.10.2007 r. (PK). Najwcześniejsza obserwacja miała miejsce 4.04.2008 r. (RG), najpóźniejsza 19.12.2007 r. (PK).

Głowienka *Aythya ferina*. Lęgowa, do 4 par. Podczas przelotu wiosennego zwykle widywano do ok. 50 ptaków, a największe zgrupowanie liczące ok. 210 os. stwierdzono 31.03.2004 r. (PK). Zdecydowanie większe stada obserwowano jesienią (od końca września do grudnia), np. ok. 800 os. (11.11.2014 r., DK) i ok. 760 os. (4.12.2005 r., PK).

Czerniczka *Aythya collaris*. Dwa stwierdzenia. Dorosły samiec był widziany w części północnej 27.04.2005 r. (JB, SB, PK), dorosła samica w okresie 3–18.11.2008 r. (PK i in.).

Podgorzałka *Aythya nyroca*. Jedna obserwacja samca: 1.10.2011 r. (DK, KJ).

Czernica *Aythya fuligula*. Lęgowa. W latach 2005–2007 na zbiorniku stwierdzono 3–4 pary lęgowe. W okresie wędrówek największe koncentracje notowano jesienią (głównie od października do listopada, np. 23.10.2005 r. ok. 650 os. (PK), 13.11.2008 r. ok. 600 os. (PK)). Wiosną nie tworzyła tak dużych stad – maksymalnie ok. 140 ptaków widziano 29.04.2005 r. (PK).

Ogorzałka *Aythya marila*. Kilkanaście stwierdzeń w okresie od października do stycznia, 3 stwierdzenia kwietniowe. Największe stado – 19 ptaków – widziano 29.12.2013 r. (DK).

Łodówka *Clangula hyemalis*. Pięć obserwacji pojedynczych ptaków w szacie samicy – 17.04, 10.05.2012 r. (PK), 10.11.2012 r. (DK), 3.01.2013 r. (PŁ), 17.11.2013 r. (JB, DK) i 29.12.2013 r. (DK).

- Markaczka** *Melanitta nigra*. Kilka obserwacji od 1 do 7 ptaków w okresie listopad – grudzień, najwięcej – 7 ptaków w szacie samic 10.11.2012 r. (DK).
- Uhla** *Melanitta fusca*. Ok. 30 obserwacji w okresie listopad – marzec, maksymalnie 20 ptaków (6.01.2013 r., KJ). Jedna obserwacja kwietniowa 27.04.2007 r. (TŚ).
- Gągoł** *Bucephala clangula*. Przelotny. Notowany od połowy października aż do zamarznięcia zbiornika (zwykle do końca grudnia) i od początku marca do połowy kwietnia. Najwięcej – 28 ptaków (19 samic i 9 samców) widziano na „Zatoce” 27.11.2011 r. (PK). Najczęściej jednak na zbiorniku przebywało po kilka ptaków. Wiosną roku 2008 kilkakrotnie obserwowano hybrydę gągoła z bielaczkiem (KJ, PK, RG).
- Bielaczek** *Mergus albellus*. Kilkanaście stwierdzeń w okresie od listopada do marca, od 1 do 5 os.
- Szlachar** *Mergus serrator*. 11 obserwacji (6 kwietniowych, 5 w okresie listopad – styczeń), przeważnie 1–2 ptaków. Jedna obserwacja większego stada – 14.11.2008 r. widziano 21 os. (10 samców, 11 samic) w południowej części zbiornika (PK, RG).
- Nurogęś** *Mergus merganser*. Kilkanaście stwierdzeń w okresie październik – marzec, maksymalnie 17 os. (15.12.2010 r., PK).
- Sterniczka jamajska** *Oxyura jamaicensis*. Jedną samicę obserwowano w okresie 21–30.04.2011 r. w południowej części zbiornika (RG i in.), kolejną stwierdzono 16.04.2014 r. (RG i in.).
- Kuropatwa** *Perdix perdix*. Lęgowa. W rejonie zbiornika 1–2 pary lęgowe (głównie obrzeża północno-wschodnie). Jesienią i zimą maksymalnie do 30 ptaków w części północnej (13.11.2008 r., PK).
- Nur rdzawoszyi** *Gavia stellata*. Ponad 20 stwierdzeń od 1 do 6 os. w okresie październik – styczeń.
- Nur czarnoszyi** *Gavia arctica*. Ponad 70 stwierdzeń, corocznie obserwowany w okresie jesienno-zimowym, od 1 do 7 os. Rzadko stwierdzany w okresie wiosenno-letnim, w sezonach 2007 i 2009 obserwowano ptaki pozostające na zbiorniku przez kilka tygodni w okresie maj – sierpień.
- Perkozek** *Tachybaptus ruficollis*. Lęgowy, stwierdzono do 6 par. Obecny na zbiorniku praktycznie przez cały rok.
- Perkoz dwuczuby** *Podiceps cristatus*. Lęgowy, stwierdzono do 45 par, głównie na „Zatoce”. Przebywa na zbiorniku cały czas poza okresami, w których akwen zamarza.
- Perkoz rdzawoszyi** *Podiceps grisegena*. Lęgowy, 2–3 pary, chociaż do końca kwietnia 2007 roku notowano nawet 7 tokujących par (TŚ). Ostatnie ptaki notowane są do zamarznięcia zbiornika (zwykle koniec grudnia).
- Perkoz rogaty** *Podiceps auritus*. Co najmniej 40 obserwacji od 1 do 6 ptaków (16.11.2007 r., PK, AD), najczęściej w okresach listopad – grudzień i kwiecień – maj.
- Zausznik** *Podiceps nigricollis*. Lęgowy. Dokładna penetracja wysp w roku 2007 pozwoliła na wykrycie 27 gniazd tego gatunku (JB, PK), a w roku 2008 – 25 gniazd (PK). Po początku września praktycznie znika ze zbiornika, ale ostatnie ptaki notowano jeszcze na początku listopada.
- Kormoran** *Phalacrocorax carbo*. Lęgowy, przebywa na zbiorniku praktycznie przez cały rok. W marcu 2007 odnotowano pierwszą, nieudaną próbę lęgu. W sezonie 2014 stwierdzono 6 gniazd (RG). Obserwowano również nieudaną próbę gniazdowania na ziemi dwóch par (2010, PK). Maksymalnie stwierdzano ok. 180–200 os. (DK, PK).
- Kormoran mały** *Phalacrocorax pygmeus* (fot. 1). 12 stwierdzeń od 1 do 4 os. w latach 2007–2011. (w roku 2007 – do 2 os., 2008 – do 4 os., 2009 – do 3 os., 2010 – do 2 os., 2011 – 1 os.). W niektórych okresach ptaki przebywały na zbiorniku po kilka tygodni (na przykład 18.09–2.12.2007 r., 18.08 – 27.12.2008 r.) (Komisja Faunistyczna 2008, 2009).

Fot. 1. Kormoran mały *Phalacrocorax pygmeus*, 21.09.2007 r., zb. Kuźnica Warężyńska (fot. A. Dybich)

Photo 1. Pygmy Cormorant *Phalacrocorax pygmaeus*, 21.09.2007, Kuźnica Warężyńska Reservoir (fot. A. Dybich)

Bąk *Botaurus stellaris*. Przed całkowitym zalaniem wyrobiska, w latach 2003–2005, w części południowej słyszano w sezonie lęgowym 1 „buczącego” samca (PK, RG) poza tym dwie obserwacje pojedynczych ptaków: 4.12.1995 r. w cz. południowej wyrobiska (AOr), 1 ptak przełatujący nad trzcinowiskiem 18.05.2009 r. (PK), jeden odzywający się samiec w okolicy Piekła 17.04.2014 r. (RG).

Bączek *Ixobrychus minutus*. W 2003 roku (przed całkowitym zalaniem zbiornika) odzywającego się samca słyszano na stawiku w rejonie Marianek (PK), w latach 2006–2007 w rejonie wysp i na „Zatoce” notowano 1 odzywającego się samca. Dodatkowo kilkakrotnie stwierdzony po sezonie lęgowym.

Ślepowron *Nycticorax nycticorax*. 2 stwierdzenia: 14.07 i 27.08.2006 r. – na „Zatoce” widziano odpowiednio 2 i 4 juv.

Czapla nadobna *Egretta garzetta*. 1 stwierdzenie: 18.08.2008 r. – 1 os. w południowej części zbiornika (KJ, RG).

Czapla biała *Egretta alba*. Przelotna. Co najmniej 40 obserwacji, maksymalnie 15 ptaków (PK). Najpóźniejsza data – 1 os. 5.12.1996 r. (AOr).

- Czapla siwa** *Ardea cinerea*. Widywana cały rok. Wiosną oraz w sezonie lęgowym spotykano do 12 ptaków. Nieco większe stada stwierdzano jesienią, maksymalnie 1.09 i 6.10.2002 r. w części północnej odpowiednio 33 i 28 os. (PK).
- Bocian czarny** *Ciconia nigra*. 11 stwierdzeń w okresie od kwietnia do lipca, przelatujących lub żerujących ptaków (do 2 os.).
- Bocian biały** *Ciconia ciconia*. Nielicznie przelotny. Maksymalnie obserwowano 7 ptaków. Przed powstaniem zbiornika część północna była regularnie wykorzystywana jako żerowisko dla gniazdującej w pobliżu pary.
- Trzmielojad** *Pernis apivorus*. 2 stwierdzenia: 1 dorosłego widziano 19.06.2007 r. k. Ratanic (JB, PK), 1 ptaka 23.09.2008 r. w rejonie „Zatoki” (PK).
- Bielik** *Haliaeetus albicilla*. 12 obserwacji od października do stycznia, podczas których obserwowano 1–2 ptaki.
- Gadożer** *Circus gallicus*. 1 stwierdzenie: 6–8.05.2008 r. 1 ptak (w trzecim kalendarzowym roku życia) przebywał na wschodnim brzegu zbiornika (PK i inni).
- Błotniak stawowy** *Circus aeruginosus*. W 2003 r. prawdopodobnie lęgowy, w 2005 r. w części południowej obserwowano parę budującą gniazdo, niestety lęg zakończył się niepowodzeniem (gniazdo uległo zatopieniu, PK). W pozostałych latach tylko na przelotach notowano po kilka osobników.
- Błotniak zbożowy** *Circus cyaneus*. 9 stwierdzeń. Tylko jedno wiosenne – 1 os. 10.04.1996 r. (AOr), pozostałe w okresie wrzesień – styczeń, maksymalnie 3 ptaki 20.10.1997 r. (AOr).
- Błotniak łąkowy** *Circus pygargus*. Stwierdzony raz: 17.04.2005 r. dorosły samiec koło Podbagienka (PK, RG).
- Myszołów włochaty** *Buteo lagopus*. 2 stwierdzenia pojedynczych ptaków: 30.10.2008 r. (PK) i 12.11.2008 r. (RG).
- Rybołów** *Pandion haliaetus*. 4 obserwacje. Jeden raz widziany wiosną – 1 os. 12.04.2006 r. Jesienią 1–2 ptaki widywane we wrześniu (PK, ŁK).
- Pustułka** *Falco tinnunculus*. Lęgowa, na obrzeżach zbiornika znajdują się rewiry 4 par (PK).
- Kobuz** *Falco subbuteo*. 10 stwierdzeń, 1–2 os., najwcześniejsze 24.04.1997 r. (AOr), najpóźniejsze 6.10.2010 r. (PK).
- Wodnik** *Rallus aquaticus*. Lęgowy. Przed powstaniem zbiornika notowano do 8 terytoriów, później 1–3 pary. W niektórych sezonach zimowały 1–3 ptaki (PK, RG).
- Kropiatka** *Porzana porzana*. 3 stwierdzenia odżywających się samców z części wschodniej zbiornika: 3.05.2005 r. (AD), 12.04.2010 r. (TŚ), 20.04.2010 r. (ŁK).
- Derkacz** *Crex crex*. W rejonie Podbagienka, przy rzece Trzebyczce notowano 1–2 odżywające się samce w latach 2006, 2007 i 2011. Pojedynczego samca słyszano też przy zachodnim brzegu w roku 2014.
- Kokoszka** *Gallinula chloropus*. Lęgowa. 4–6 par (większość na „Zatoce”). Kilka zimowych stwierdzeń, np. 18.01 i 10.02.2005 r. odpowiednio 2 i 1 os. w części północnej (RG).
- Łyska** *Fulica atra* – lęgowa, do 46 par. Maksymalną koncentrację liczącą ok. 1900 ptaków odnotowano 11.11.2014 r. (DK).
- Żuraw** *Grus grus*. 8 obserwacji od 1 do 7 ptaków, głównie w okresie kwiecień – maj.
- Ostrygojad** *Haematopus ostralegus*. 2 obserwacje 2 i 8.08.2010 r. w części północnej (PC, KJ).

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*. Lęgowa. Przed zalaniem zbiornika na obszarze piaskowni notowano do 35 par (PK), aktualnie gniazduje do 10 par. Skrajne daty: 28.03.1999 r. (PK) – 4.09.2005 r. (JB).

Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. 2 i 4 ptaki widziano odpowiednio 24.08 i 11.09.2004 r. (PK).

Siewnica *Pluvialis squatarola*. 6.10.2002 r. w części północnej obserwowano 2 ptaki, a 19.10.2009 r. jednego (PK).

Czajka *Vanellus vanellus*. Lęgowa. Przed zalaniem zbiornika 8–12 par, po zalaniu do 5. Na przelotach wiosną od pierwszych dni marca, maksymalnie 68 migrujących ptaków (14.03.2004 r., PK). Później – w lipcu pojawiało się nieco więcej ptaków – np. ok. 50 widziano 21.07.2002 r. (PK) i 24.07.2005 r. (PK). Ostatnie ptaki stwierdzano pod koniec września.

Biegus rdzawy *Calidris canutus*. 1 ptaka widziano 11.09.2004 r. w części północnej zbiornika (PK).

Piaskowiec *Calidris alba*. Dwa stwierdzenia w części północnej 23.09.2008 r. (PK, RG) i 3.09.2010 r. (RG, PK).

Biegus malutki *Calidris minuta*. 4 stwierdzenia jesienne: po 1 ptaku widziano 11.09.2004 r. (PK), 3.10.2004 r. (AKH), 2.10.2008 r. (PK, KJ), dwa ptaki stwierdzono 23.09.2008 r. (PK).

Biegus mały *Calidris temminckii*. 4 stwierdzenia, w tym 2 wiosenne: np. w części północnej 1 ptak 4.05.2003 r. Po 2 os. widziano 19.07 i 27.08.2006 r. w rejonie „Zatoki” oraz 1 ptak 14.09.2009 r. koło Ratanic (PK).

Biegus krzywodzioby *Calidris ferruginea*. 3 obserwacje: 5 i 11.09.2004 r. odpowiednio 11 i 2 ptaki (AKH, PK), 27.07.2008 r. 1 os. w części wschodniej (KJ).

Biegus zmienny *Calidris alpina*. Nielicznie stwierdzany na przelotach: wiosną tylko dwa razy 4.05.2003 r. i 2.04.2009 r. w części północnej obserwowano po 1 ptaku (PK); jesienią ok. 20 stwierdzeń od pierwszej dekady sierpnia do pierwszej dekady października. Najwięcej, 11 os., widziano 5.09.2004 r. (PK).

Batalion *Philomachus pugnax*. 8 stwierdzeń, najwcześniejsze i najliczniejsze – 16 ptaków 26.03.2010 r. (PK), najpóźniejsze – 2 os. 11.09.2004 r. (PK).

Bekasik *Lymnocyptes minimus*. Łącznie około 30 stwierdzeń od 1 do 3 os., w tym ptaki zimujące w sezonach 2004/2005 i 2005/2006.

Kszyk *Gallinago gallinago*. Nielicznie przelotny, około 70 stwierdzeń. Zwykle widywano 1–2 ptaki, najczęściej (6 os.) zanotowano 21.07.2002 r. (PK). Wiosną od pierwszych dni marca do końca kwietnia, jesienią od końca czerwca do końca listopada. Zimą 2004/2005 i 2005/2006 notowano 1–2 os. na strumyku w części północnej. W przypadku tych sezonów trudno rozgraniczyć ostatnie jesienne i pierwsze wiosenne obserwacje od zimowania (PK).

Rycyk *Limosa limosa*. Tylko 2 stwierdzenia pojedynczych ptaków: 19.09.1995 r. (AO), 22.08.2008 r. (SK).

Szlamnik *Limosa lapponica*. 1 stwierdzenie pojedynczego osobnika 12.09.2010 r. w rejonie Piekła (TW).

Kulik mniejszy *Numenius phaeopus*. Dwa stwierdzenia: 30.04.2006 r. widziano 1 przelatującego ptaka (PK), 17.05.2011 r. obserwowano 1 os. w części północnej (PK).

Kulik wielki *Numenius arquata*. 7 stwierdzeń: pojedyncze ptaki widywano w sierpniu i wrześniu, dwa osobniki obserwowano w części północnej 7.09.2010 r. (MK).

Brodziec śniady *Tringa erythropus*. 9 stwierdzeń od 1 do 4 ptaków w okresie od czerwca do września.

Krwawodziób *Tringa totanus*. Lęgowy. Notowano do 5 par lęgowych, większość par w rejonie „Zatoki”. Skrajne daty: 21.03.2004 r. (PK) i 14.08.2006 r. (TŚ).

Kwokacz *Tringa nebularia*. Przelotny, około 30 stwierdzeń. Pojedyncze ptaki sporadycznie widywano wiosną, jesienią stwierdzany częściej (od lipca do pierwszych dni października). Najwięcej, 7 ptaków, widziano 21.08.2005 r. (PK).

Samotnik *Tringa ochropus*. Przelotny, ok. 20 obserwacji. Wiosną stwierdzany od końca marca do połowy kwietnia. Jesienią już od połowy czerwca do połowy sierpnia. Widywano od 1 do 3 ptaków.

Łęczak *Tringa glareola*. Przelotny. Wiosną od końca kwietnia do połowy maja, maksymalnie 13 ptaków 13.05.2005 r. (PK, BH). Jesienią od końca czerwca do pierwszych dni września. Największą koncentrację, liczącą 30 ptaków widziano 13.07.2006 r. (PK, TŚ).

Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*. Przelotny. Wiosną od połowy kwietnia do połowy maja, maksymalnie 7 ptaków 5.05.2009 r. (PK). W pierwszych dniach maja notowano tokujące pary, ale później nie stwierdzano obecności ptaków. Jesienią pierwsze ptaki pojawiały się w pierwszej dekadzie lipca, a ostatnie widywano w połowie października. Najwięcej – 8 os. zanotowano 31.08.2009 r. (PK).

Kamusznik *Arenaria interpres*. 1 stwierdzenie dorosłego ptaka na „Zatoce” 3.07.2008 r. (PK, AO).

Płatkonóg sztyldzioby *Phalaropus lobatus*. 15 i 21.08.2005 r. odpowiednio 3 i 6 młodocianych ptaków (JB, PK).

Mewa mała *Hydrocoloeus minutus*. Ponad 50 obserwacji pojedynczych ptaków i stad w okresie kwiecień – maj i wrzesień – listopad, największa liczebność – ok. 180 os. zanotowano 2.05.2012 r. (RG).

Śmieszka *Chroicocephalus ridibundus*. Lęgowa. W trakcie kontroli wysp stwierdzano od 800 do ponad 2000 par lęgowych (najwięcej w sezonie 2009 – 2115 par). W ostatnich latach liczebność maleje wraz z postępującym zarastaniem wysp oraz wzrostem liczebności mewy białogłowej. Przed 2006 r. notowano tutaj jedynie do kilkudziesięciu par i to nie w każdym sezonie.

Mewa czarnogłowa *Larus melanocephalus*. Lęgowa. W 2006 i 2007 roku na wyspach stwierdzono lęgi odpowiednio 1 i 2 par. Później nastąpił wzrost liczebności do 6 par w roku 2008 i ponowny spadek do 1 pary lęgowej w latach 2009 i 2011 związany prawdopodobnie z zarastaniem wysp. Kontrole w sezonach 2010, 2012–2014 nie wykazały lęgów tego gatunku.

Mewa siwa *Larus canus*. Przelotna. Obserwowana kilkadziesiąt razy, zwykle po kilka do kilkudziesięciu ptaków. Maksymalne zgrupowania liczyły do ok. 1000 os. 11.12.2007 r. (PK) oraz ok. 500 os. 5.04.2008 r. (PK).

Mewa żółtonoga *Larus fuscus*. Ponad 30 stwierdzeń od jednego do kilku ptaków, największa liczebność 10 os. 28.10.2011 r. (PK).

Mewa srebrzysta *Larus argentatus*. Kilka obserwacji 1–2 ptaków w okresie od października do stycznia.

Mewa romańska *Larus michahellis*. Jedno stwierdzenie jednego ptaka 20.08.2008 r. (PK, RG).

Mewa białogłowa *Larus cachinans*. Lęgowa. W 2006 r. odnotowano nieudaną próbę lęgu pierwszej pary. W kolejnych latach dochodziło do udanych lęgów i nastąpił znaczny wzrost liczebności, aż do około 100 par lęgowych w roku 2012. Później notowano spadek liczebności związany prawdopodobnie z zarastaniem wysp.

Fot. 2. Dorosła mewa czarnogłowa *Larus melanocephalus* w kolonii lęgowej na zb. Kuźnica Warężyńska (fot. M. Karetta)

Photo 2. Adult Mediterranean Gull *Larus melanocephalus* in its breeding colony at Kuźnica Warężyńska Reservoir (fot. M. Karetta)

Rybitwa wielkodzioba *Hydroprogne caspia*. 1 obserwacja: 3.07.2008 r. 1 ptak w rejonie „Zatoki” (PK, AO).

Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*. Lęgowa. W czasie eksploatacji wyrobiska stwierdzano do 2 par lęgowych. W kolejnych latach obserwowano wzrost liczebności do maksymalnego poziomu 80 par lęgowych w latach 2008 i 2009 (PK). W sezonie 2013 wykazano kilkanaście par lęgowych (RG).

Rybitwa popielata *Sterna paradisea*. Stwierdzona raz: 3.10.2007 r. 1 juv. w części południowej (RG, PK).

Rybitwa białoczelna *Sternula albifrons*. W części południowej na obecnie zatopionych wyspach w 2005 r. stwierdzono lęg 1 pary zakończony sukcesem (jedno pisklę) (PK) Poza tym dwukrotnie widziano po 2 dorosłe ptaki: 2.07.2006 r. (PK, DK) i 28.04.2007 r. (PK) i raz pojedynczego ptaka 28.07.2009 r. (TŚ).

Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida*. Ponad 30 stwierdzeń 1–10 osobników od kwietnia do września.

Rybitwa czarna *Chlidonias niger*. Przelotna. Spotykana na zbiorniku od kwietnia do września. Największe stado odnotowano 29.08.2007 r. – ok. 75 os. (PK), najwcześniejsza obserwacja 12.04.2012 r. (PK).

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus*. Kilkanaście obserwacji w okresie od kwietnia do lipca, maksymalnie 45 ptaków 9.05.2010 r. (PK).

Turkawka *Streptopelia turtur*. Kilukrotnie obserwowano 1–2 ptaki w okolicy Podbagienka i Piekła, gdzie w sezonie 2009 stwierdzono lęg (ŁK).

Zimorodek *Alcedo atthis*. Lęgowy, 1–2 pary. Dnia 18.05.2009 r. obserwowano dorosłego ptaka karmiącego podloty w pobliżu nory (PK, TŚ).

Dudek *Upupa epops*. Lęgowy. W różnych latach stwierdzano 1–2 pary. Przed zalaniem zbiornika notowano 3–4 terytoriów. Ptaki gniazdowały między innymi w stertach gruzu we wschodniej części zbiornika.

Fot. 3. Dudek *Upupa epops* na stercie gruzu, w której umieszczone było gniazdo przy zb. Kuźnica Warężyńska, 16.06.2008 r. (fot. M. Karetta)

Photo 3. Hoopoes *Upupa epops* at the Kuźnica Warężyńska Reservoir nesting among piles of rubble, 16.06.2008 (fot. M. Karetta)

Krętogłów *Jynx torquilla*. W rejonie zbiornika corocznie 1–2 pary lęgowe.

Lerka *Lululla arborea*. Lęgowa. Na obrzeżach zbiornika oraz w rejonie „Zatoki” notowano 7–12 śpiewających samców. Skrajne daty: 29.02.2008 r. (PK) – 23.10.2005 r. (PK).

Brzegówka *Riparia riparia*. Lęgowa. Przed zalaniem wyrobiska istniało więcej skarp i w części północnej notowano nawet do 1600 nor w kilku koloniach. W latach późniejszych stwierdzano 275–600 nor. Zdecydowana większość ptaków gnieździła się w części północnej na brzegu wschodnim. Na „Zatoce” i wyspach w niewielkich skarpach jedynie do ok. 50 norek.

- Świergotek polny** *Anthus campestris*. Przed zalaniem wyrobiska obserwowano 2 śpiewające samce. W latach 2002–2006 notowano nadal 2 terytoria (widziano także ptaki noszące pokarm), przy czym odpowiedni dla tego gatunku obszar uległ znacznej redukcji. W 2007 r. dokonano już tylko 1 obserwacji – 14.05 widziano 2 os. (PK). Po roku 2007 gatunku tego nie notowano.
- Siwerniak** *Anthus spinoletta*. 4 stwierdzenia: po 1 ptaku w cz. N widziano 22.12.2004 r. (PK, SB), 2.01.2005 r. (PK, RG), 1.12.2005 r. (PK), 9.02.2006 r. (PK).
- Jemiołuszk** *Bombycilla garrulus*. Tylko dwa stwierdzenia: 2 przelatujące ptaki 5.12.2004 r. i ok. 70 os. żerowało k. Marianek 4.01.2007 r. (PK).
- Pliszka żółta** *Motacilla flava*. Lęgowa. Pliszka „tundrowa” *M. f. thunbergi* – obserwowana w okolicy zbiornika trzy razy (PK, RG, DK).
- Słowik rdzawy** *Luscinia megarhynchos*. Lęgowy, na obrzeżach zbiornika notowano 2–4 śpiewających samców (PK).
- Podróżniczek** *Luscinia svecica*. W latach 2003–2006 notowano do 6 śpiewających samców w części wschodniej. Aktualnie po zalaniu większej części tego rejonu stwierdza się tam do 2 samców. Najwcześniej odnotowano 1 ptaka 1.04.2007 r. (PK).
- Kłaskawka** *Saxicola rubicola*. Lęgowa. Notowano do 8 par lęgowych.
- Białorzytka** *Oenanthe oenanthe*. Lęgowa. W różnych sezonach notowano do 9 par na kamienistym brzegu zachodnim (PK).
- Świerszczak** *Locustella naevia*. Lęgowy. Notowano 6–7 śpiewających samców, głównie na obrzeżach północnych (PK).
- Brzęczka** *Locustella luscinioides*. Możliwie lęgowa. 13.05.2005 r. słyszano 1 śpiewającego samca (PK).
- Rokitniczka** *Acrocephalus schoenobaenus*. Lęgowa. Notowano 2–4 śpiewających samców (PK).
- Łozówka** *Acrocephalus palustris*. Lęgowa. Stwierdzano 3–10 śpiewających samców (PK).
- Trzcinniczek** *Acrocephalus scirpaceus*. Lęgowy. Notowano 2–6 śpiewających samców (PK).
- Trzcinia** *Acrocephalus arundinaceus*. Lęgowy. Notowano 15–19 śpiewających samców, najwięcej na „Zatoce” (PK).
- Jarzębatka** *Sylvia nisoria*. Prawdopodobnie lęgowa. Na obrzeżach północno-zachodnich stwierdzano 2–3 śpiewające samce.
- Remiz** *Remiz pendulinus*. Lęgowy, 1–2 pary.
- Gąsiorek** *Lanius collurio*. Lęgowy, na obrzeżach zbiornika gniazduje do 7 par.
- Srokosz** *Lanius excubitor*. Lęgowy, 1–3 par. Dawniej lęgowy w wyrobisku. Zimujące srokosze notowano na obrzeżach w części północnej.
- Szczygieł** *Carduelis carduelis*. Lęgowy na obrzeżach. Poza sezonem notowano większe stada – 19.09.1999 r. ok. 230 ptaków (PK), 4.10.1998 r. ok. 150 os. (PK) oraz 1.10.2005 r. ok. 130 os. (PK).
- Rzępołuch** *Carduelis flavirostris*. Przelotny. Stwierdzony 9 razy w okresie od listopada do marca: maksymalnie 31 os. 9.11.2003 r. (PK).
- Czecotka** *Carduelis flammea*. Przelotna. Stwierdzona ponad 30 razy, największe stada odnotowano podczas nalotu tego gatunku na przełomie 2005 i 2006 r. – 200 i 150 ptaków stwierdzono odpowiednio 25.12.2005 r. (PK) i 2.01.2006 r. (PK).
- Śnieguła** *Plectrophenax nivalis*. Przelotna. Stwierdzona 8 razy w okresie od listopada do marca: maksymalnie 18 os. 13.11.2004 r. (PK).
- Potrząs** *Emberiza schoeniclus*. Lęgowy. Notowano 10–19 par lęgowych. Sporadycznie spotykany zimą. Największe stado odnotowano 26.03.2006 r. – ok. 75 ptaków (PK).

Ogółem na terenie badań stwierdzono 202 gatunków ptaków (w tym 104 lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe). 43 gatunki wymienione są w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej, z czego lęgowych (gniazda z jajami, karmienie piskląt, obserwacje podlotów) 8 gatunków (mewa czarnogłowa, rybitwa rzeczna, rybitwa białoczelna, lerka, gąsiorzek, świergotek polny, zimorodek), a prawdopodobnie lęgowych (obserwacje śpiewających/odzywających się w sezonie lęgowym samców, zaniepokojonych par, ptaków budujących gniazda) 7 gatunków (bąk, bączek, błotniak stawowy, kropiatka, derkacz, podróżniczek, jarzębatka).

Poza wymienionymi w zestawieniu, do lęgowych bądź prawdopodobnie lęgowych gatunków należą: bażant *Phasianus colchicus*, krogulec *Accipiter nisus*, myszołów *Buteo buteo*, sierpówka *Streptopelia decaocto*, kukułka *Cuculus canorus*, dzięcioł zielony *Picus viridis*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, dzięciołek *Dendrocopos minor*, skowronek *Alauda arvensis*, dymówka *Hirundo rustica*, oknówka *Delichon urbicum*, świergotek drzewny *Anthus trivialis*, pliszka siwa *Motacilla alba*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, rudzik *Erithacus rubecula*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, kos *Turdus merula*, kwiczoł *Turdus pilaris*, śpiewak *Turdus philomelos*, zaganiacz *Hippolais icterina*, piegża *Sylvia curruca*, cierniówka *Sylvia communis*, gajówka *Sylvia borin*, kapturka *Sylvia atricapilla*, świstunka leśna *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *Phylloscopus collybita*, piecuszek *Phylloscopus trochilus*, mysikrólik *Regulus regulus*, muchołówka szara *Muscicapa striata*, muchołówka żałobna *Ficedula hypoleuca*, raniuszek *Aegithalos cau-*

datus, czarnogłówka *Poecile montanus*, czubatka *Lophophanes cristatus*, bogatka *Parus major*, modraszka *Cyanistes caeruleus*, kowalik *Sitta europaea*, pełzacz leśny *Certhia familiaris*, pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*, wilga *Oriolus oriolus*, sójka *Garrulus glandarius*, sroka *Pica pica*, szpak *Sturnus vulgaris*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *Passer montanus*, zięba *Fringilla coelebs*, kulczyk *Serinus serinus*, dzwonec *Chloris chloris*, makolągwa *Carduelis cannabina*, grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*, trznadel *Emberiza citrinella*.

Listę uzupełniają niełęgowe: jastrząb *Accipiter gentilis*, grzywacz *Columba palumbus*, uszatka *Asio otus*, jerzyk *Apus apus*, dzięcioł czarny *Dryocopus maritus*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, pokrzywnica *Prunella modularis*, drożdżik *Turdus iliacus*, sikora uboga *Poecile palustris*, kawka *Corvus monedula*, gawron *Corvus frugilegus*, wrona siwa *Corvus cornix*, kruk *Corvus corax*, jer *Fringilla montifringilla*, czyż *Carduelis spinus*, gil *Pyrhulla pyrhulla*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*, potrzyszcz *Emberiza calandra*.

Dyskusja

Obserwacje ptaków na zbiorniku Kuźnica Warężyńska wykazały, że jest to ważne miejsce występowania ptaków wodno-błotnych w województwie śląskim. Obecność licznych i trudno dostępnych wysepek (fot. 2) przy wschodnim brzegu stanowi ważne lęgowisko mew: śmieszki, czarnogłowej i białogłowej oraz rybitwy rzecznej. Porównywalnie duże populacje tych gatunków zasiedlają tylko dwa inne zbiorniki w województwie śląskim – Goczałkowicki i Poraj (Betleja

Fot. 4. Widok na wyspę z kolonią mew na zb. Kuźnica Warężyńska, 29.04.2009 r. (fot. M. Karetta)

Photo 4. The island with gull colony at the Kuźnica Warężyńska Reservoir, 29.04.2009 (fot. M. Karetta)

i in. 2014, J. Betleja – inf. niepubl.). Do wyjątkowych należy przypadek lęgu rybitwy białoczelnej, co jest jedynym znanym stwierdzeniem gniazdowania na Górnym Śląsku i w całym województwie. Stałe lęgowiska tego gatunku na Śląsku znajdują się tylko na Zbiorniku Mietkowskim i zbiornikach w powiecie nyskim (Orłowski i Gębski 2010, Kopij 2012). Ze względu na lęgi mewy czarnogłowej na fragmencie zbiornika ustanowiono ostoję ptaków o znaczeniu międzynarodowym (Kmieć i in. 2010). Kuźnica Warężyńska jest również ważnym stanowiskiem lęgowym zausznika i perkoza rdzawoszyjnego na Górnym Śląsku. Prócz stawów w do-

linie górnej Wisły gatunki te gnieźdzą się jeszcze tylko na kilku stanowiskach, z łączną liczebnością nie przekraczającą 30 par (Kartoteka Awifauny Śląska). Interesujące wydają się próby skolonizowania zbiornika przez kormorany. Odnotowano rzadkie próby lęgów naziemnych (Cramp 2009).

Na terenie piaszkowni przed powstaniem zbiornika Kuźnica Warężyńska istniały bardzo liczne kolonie brzegówki, których liczebność przekraczała 1500 par. Plasowało to piaszkownię jako jedno z większych lęgów tego gatunku na Śląsku (Dyrz i in. 1991).

Zbiornik nie jest ważnym stanowiskiem lęgowym dla ptaków blaszkodio-
bnych Anseriformes. Nie stwierdzono tu
lęgów gęgawy, która zasiedla obecnie
większość dużych zbiorników i stawów
w konurbacji górnośląskiej (S. Beuch –
inf. niepubl.), a tutejsze populacje łabędzia
niemego, krzyżówki, czernicy i głowienki
są w skali regionu nieznaczące. Zbiornik
jest za to szczególnie licznie wykorzysty-
wany przez grążyce w okresie jesienno-zi-
mowym, kiedy to zanotowano koncentrac-
je do 800 głowienek i 650 czernic. W ich
stadach dwukrotnie udało się stwierdzić
obecność czerniczki, co było odpowied-
nio drugim i piątym stwierdzeniem tej
kaczki w Polsce (Komisja Faunistyczna
2006, 2009).

Zbiornik Kuźnica Warężyńska, podob-
nie jak sąsiadujące z nim zbiorniki Pogo-
ria I, II i III, nie ma znaczenia dla prze-
lotnych i zimujących stad gęsi. Ptaki te
zwykle mijają ten zbiornik, nie siadając
na tafli. Na oddalonym zaledwie o 15 km
na północny-zachód zb. Świerklaniec gęsi
odpoczywają corocznie, choć niezbyt licz-
nie, tworząc stada do maksymalnie 150
osobników (Szlama i in. 2006, S. Beuch,
inf. niepubl.). Z kolei na zb. Dzierżno Duże
(40 km na zachód) o powierzchni porów-
nywalnej ze zb. Kuźnica Warężyńska znaj-
duje się jedno z ważniejszych noclegowisk
gęsi na Śląsku, skupiające stada do mak-
symalnie 15 tysięcy osobników (Ławicki
i in. 2012). Różnice te wynikają najpraw-
dopodobniej z dostępności odpowied-
nich żerowisk w pobliżu tych zbiorników.
Wokół zb. Kuźnica Warężyńska brakuje
wielkopowierzchniowych pól uprawnych,
zwłaszcza upraw kukurydzy, które w sezo-

nie migracji gęsi są jednym z ważniejszych
miejsc żerowania tych ptaków.

Spośród ptaków wróblowych gniaz-
dujących na zbiorniku na uwagę zasłu-
guje podróżniczek, dla którego Kuźnica
Warężyńska jest jednym z pięciu miejsc
występowania w konurbacji górnoślą-
skiej (Beuch 2012). Jego populacja na
opisywanym zbiorniku jest jednak silnie
zagrożona z powodu sukcesji roślinno-
ści drzewiastej w miejscach, które do tej
pory zasiedlał. Problem sukcesji roślinno-
ści (głównie samosiejek osiki *Populus tre-
mula*, brzozy *Betula pendula* i sosny *Pinus
sylvestris*) jest również czynnikiem limi-
tującym lęgowe populacje mew i rybitw.
Na wyspach, do tej pory licznie zasiedla-
nych przez śmieszkę i mewę białogłową,
jest coraz mniej otwartych przestrzeni do
założenia gniazda. Przekłada się to na co-
raz mniejszą notowaną w ostatnich sezo-
nach liczebność gniazd tych ptaków. Do-
datkowym czynnikiem jest z pewnością
obecność norki amerykańskiej. Udoku-
mentowano zniszczone lęgi mew, krakwy
i zauszników spowodowane działalnością
tego ssaka (martwe ptaki przy gniazdach).

Zbiornik Kuźnica Warężyńska jest
też coraz intensywniej wykorzystywany
pod kątem rekreacyjnym. Wędkarze czę-
sto korzystają z wysp zasiedlanych przez
ptaki, a tafla jest w sezonie wakacyjnym
użytkowana przez amatorów sportów
wodnych. Może mieć to duże znaczenie
limitujące np. dla lęgowych populacji ka-
czek, przepłaszanych z miejsc lęgowych
jeszcze przed założeniem gniazd. Podobną
presję na gatunki lęgowe północnej części
wschodniego, piaszczystego brzegu zbior-
nika wywierają quady i samochody tere-
nowe.

Paweł Kmieciak (1983–2012) był związany z Kuźnicą Warężyńską jeszcze zanim powstał w tym miejscu zbiornik wodny. Mieszkał w jej najbliższym sąsiedztwie i to właśnie ta okolica była najczęstszym celem jego ptasich wypraw i przedmiotem badań. Po zalaniu zbiornika Paweł stał się opiekunem tego miejsca, walczył z sukcesem o przyznanie mu rangi ostoi. Na

wyspach prowadził obrączkowanie mew i rybitw, monitoring innych gatunków lęgowych. W maju 2012 roku podczas jednej z takich wypraw utonął. Ogromna część danych wykazanych w niniejszej pracy pochodzi od Pawła, który chciał, ale nie zdążył ich opublikować za życia. Kuźnica już nigdy nie będzie miała takiego miłośnika, przyjaciela i obrońcy.

Literatura

- Betleja J., Król J., Kohut J., Schneider G.** 2014. Ptaki Zbiornika Goczałkowickiego. Ptaki Śląska 21: 5–68.
- Beuch S.** 2012. Rozmieszczenie, liczebność i środowisko podróznicza *Luscinia svecica* w kornurbacji górnośląskiej. Ptaki Śląska 19: 79–94.
- Cramp S.** 2009. Birds of the Western Palearctic. BirdGuides [CD ROM]. Oxford University Press, Oxford.
- Czyłok A., Tyc A., Tyc A., Kulpiński K., Kmieciak P.** 2007. Szczegółowa waloryzacja przyrodnicza obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej, położonych nad zbiornikiem Kuźnica Warężyńska (w granicach administracyjnych Dąbrowy Górniczej). Urząd miejski w Dąbrowie Górniczej, Sosnowiec.
- Dyrcz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski. Wrocław.
- Kmieciak P.** 2009a. Przyroda Zbiornika Kuźnica Warężyńska Cz. 1. Ptaki lęgowe. Przyroda Górnego Śląska. 55: 10–11.
- Kmieciak P.** 2009b. Przyroda Zbiornika Kuźnica Warężyńska Cz. 2. Ptaki przelotne i zimujące. Przyroda Górnego Śląska. 56: 8–9.
- Kmieciak P., Gwóźdź R., Krajewski Ł., Kurlej D.** 2010. Zbiornik Kuźnica Warężyńska. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.) Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- Komisja Faunistyczna.** 2006. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2005. Not. Orn. 47: 97–124.
- Komisja Faunistyczna.** 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Not. Orn. 49: 81–115.
- Komisja Faunistyczna.** 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Not. Orn. 50: 111–142.
- Kondracki J.** 2002. Geografia regionalna Polski. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Kopij G.** 2012. Awifauna lęgowa Ziemi Nyskiej. Chrońmy Przyr. Ojcz. 68: 259–287.
- Ławicki Ł., Wylegała P., Wuczyński A., Smyk B., Lenkiewicz W., Polakowski M., Kruszyk R., Rubacha S., Janiszewski T.** Rozmieszczenie, charakterystyka i status ochronny noclegowisk gęsi w Polsce. Ornis Pol. 53: 23–38.
- Orłowski G., Gębski P.** 2010. Zbiornik Mietkowskiego. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.) Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- Stawarczyk T.** 2001. Ornitologiczna waloryzacja akwenów Śląska. Ptaki Śląska 13: 5–18.
- Szlama D., Belik K., Grochowski T., Kokoszka K., Kościelny H., Ochmann A., Ostański M., Skóra M., Wojtczak J.** 2006. Ptaki Zbiornika Świerklaniec. Ptaki Śląska 16: 71–90.

Występowanie sieweczki rzecznej *Charadrius dubius*, świergotka polnego *Anthus campestris* i białorzytki *Oenanthe oenanthe* na zwałowiskach kopalnianych w okolicach Bytomia

Occurrence of Little Ringed Plover *Charadrius dubius*, Tawny Pipit *Anthus campestris* and Northern Wheatear *Oenanthe oenanthe* on mine heaps in Bytom (Upper Silesian urban area)

Słowa kluczowe: sieweczka rzeczna, *Charadrius dubius*, świergotek polny, *Anthus campestris*, białorzytka, *Oenanthe oenanthe*, zwałowiska kopalniane, rekultywacja

Key words: Little Ringed Plover, Tawny Pipit, Northern Wheatear, mine heaps, reclamation

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice

e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Abstrakt

W latach 2006–2014 prowadzono obserwacje ptaków na 10 zwałowiskach kopalnianych (łącznie pow. ok. 146 ha) w okolicach Bytomia. Wykazano tam występowanie 5–13 par sieweczki rzecznej, 3–7 par świergotka polnego, 7–14 par białorzytki. Ptaki te preferowały obszary pozbawione roślinności lub z płatami roślinności trawiastej. Liczebności sieweczki i białorzytki utrzymywały się na podobnym poziomie, natomiast liczebność świergotka polnego wykazywała stały trend spadkowy. Zwracano również uwagę na przekształcenia terenu badań związane z zabiegami rekultywacji. Wykazano, że zalesianie powierzchni hałd sprzyja wycofywaniu się populacji badanych gatunków. W pracy przedstawiono propozycje i ewentualne sposoby ochrony zwałowisk zasiedlonych przez te gatunki, a także zasugerowano możliwość kompensacji likwidowanych terenów przemysłowych.

Abstract

Between 2006 and 2014 bird observations were carried out on the mine heaps near Bytom (total area 146 hectares). Breeding of 5–13 pairs of Little Ringed Plover, 3–7 pairs of Tawny Pipit, 7–14 pairs of Northern Wheatear were recorded. The birds preferred vegetation-free areas or patches of grass and bare ground. The number of Little Ringed Plover and Northern Wheatear remained unchanged while the number of Tawny Pipit tended to decrease. Attention has been paid to the changes of research area due to reclamation. It has been shown that the forestation of the mine heaps foster the withdrawal of the species in question. The paper presents some suggestions and possible means of protection of the mine heaps inhabited by the species. The possibility of compensation for the recultivated industrial areas has been suggested.

Wstęp

Zwałowiska kopalniane, popularnie zwane hałdami, to składowiska odpadów stałych powstałych na różnego rodzaju etapach wydobywania i obróbki węgla kamiennego lub rud metali. W ostatnim ćwierćwieczu z uwagi na niezwykle szkodliwe oddziaływanie hałd na środowisko (samozapłony, emisja gazów, toksycznych odcieków, pylenie, zanieczyszczenie metalami ciężkimi) wprowadzono obowiązki ich rekultywacji przez zalesianie bądź bezpośrednią likwidację. Powierzchnie zwałowisk jako miejsca ubogie pod względem roślinności nie stanowią dobrego siedliska dla wielu gatunków ptaków. Jednakże dla sieweczki rzecznej *Charadrius dubius*, świergotka polnego *Anthus campestris* i białorzytki *Oenanthe oenanthe* są to prawdopodobnie jedne z ważniejszych stanowisk występowania w konurbacji górnośląskiej.

Niniejsza praca przedstawia dotychczasowe wyniki obserwacji ptaków lęgowych na niezadrzewionych powierzchniach zwałowisk kopalnianych na Górnym Śląsku. Omówiony został również problem ich ochrony wobec prowadzonego programu rekultywacji miejsc ich występowania.

Teren badań

Badania prowadzone były w Bytomiu (pow. miasta: 6499 ha), mieście na prawach powiatu, wchodzącym w skład konurbacji górnośląskiej (woj. śląskie). Leży ono w zachodniej części Wyżyny Śląskiej w mezoregionie Wyżyna Katowicka (Kondracki 2002). Bytom jest miastem, na terenie którego znajduje się znaczna liczba zwałowisk. W latach 70.

ich powierzchnia obejmowała prawie 5% powierzchni miasta (Żmuda 1973, Chaber 1995).

Dane o występowaniu ptaków pochodzą z terenu dziesięciu zwałowisk. Osiem powierzchni zlokalizowanych było na terenie miasta Bytomia, natomiast dwie kolejne po stronie Zabrze i Piekara Śląskich, tuż przy granicy z Bytomiem (ryc. 1). Obserwacjami objęta została większość zwałowisk zlokalizowanych w Bytomiu, mogących stanowić siedlisko dla badanych gatunków. Wielkości powierzchni badawczych wahały się pomiędzy 6,2 a 27,6 ha (średnia powierzchnia – 14,6 ha) (tab. 1). Badane tereny charakteryzowały się różnymi właściwościami fizycznymi podłoża, w zależności od składu i pochodzenia odpadów wywożonych na poszczególne hałdy. W przypadku typowych zwałowisk węglowych kruszywo składało się ze skały płonnej o zmiennym składzie i ziarnistości. Tworzyły je głównie skały węglowe, ilasto-piaszczyste oraz żwirowce bądź mieszaniny tych odpadów. W jednym przypadku (powierzchnia „Rozbark”) badane zwałowisko utworzone zostało na osadnikach kopalni rud cynku i ołowiu i składało się przede wszystkim z odpadów poflotacyjnych o charakterze piaszczysto-gliniastym (Betleja 1993, Dwucet i Sołtysiak 1997). Nie w każdym wypadku udało się dokładnie zdiagnozować pochodzenie oraz skład kruszywa, z którego składała się konkretna powierzchnia badawcza.

Wybrane powierzchnie różniły się od siebie stopniem pokrycia terenu przez roślinność oraz jej składem gatunkowym i stopniem zaawansowania procesu suk-

cesji pierwotnej. Tylko nieliczne z nich reprezentowały jednolity stan pokrycia roślinnością. Na większości hałd występowały zarówno obszary jałowe, jak i takie, gdzie stwierdzono różne etapy zadarnienia lub samoistne wkraczanie roślinności drzewiastej. Obserwacje prowadzone były wyłącznie na obszarach pozbawionych roślinności lub będących w początkowej fazie sukcesji roślinności trawiastej i zielnej.

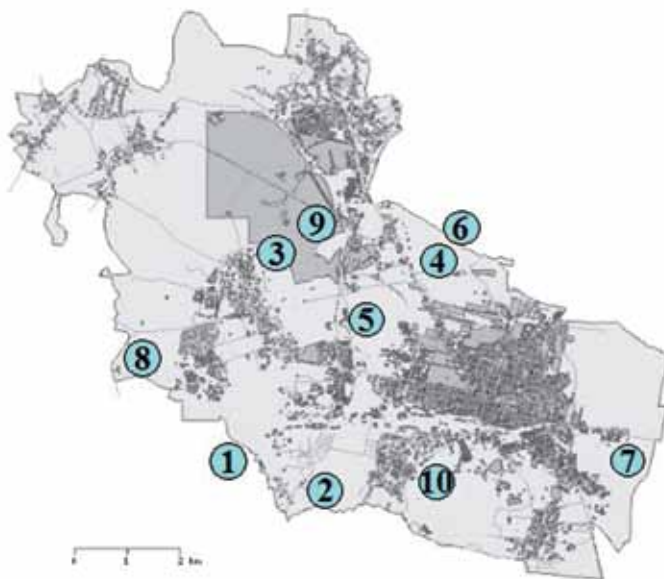
Przez czas trwania badań na części zwałowisk stwierdzono prace rekultywacyjne. Dwie z kontrolowanych hałd nie były przekształcane w ogóle. Wszelkie zmiany na wybranych powierzchniach przełożyły się na różny charakter siedlisk, na których prowadzono obserwacje ptaków. Zasięg i kierunek rekultywacji na poszczególnych zwałowiskach przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Powierzchnie badawcze. Stan na maj 2014

Table 1. Research areas in May 2014

Zwał Mine heap	Pow. całkowita (ha) Total area	Obszar zrekulty- wowany Recultiva- ted area	Kierunek re- kultywacji Type of reculti- vation	Struktura części niez- rekultywowanej Structure of unrecul- tivated ground	Lata badań Years of study
1. „Biskupice”	12,3	95%	usuwanie materiału rock removal	żwir, darń (obecnie lita skała) gravel, grass (pure rock nowadays)	2006- 2014
2. „Bobrek”	6,2	0%	–	żwir, skała płonna, od- pady komunalne, darń gravel, rocks, municipal waste, grass	2014
3. „Brantka”	10,2	100%	leśny forestry	żwir, skała płonna gravel, rocks	2006- 2014
4. „Dąbrowa”	16,9	80%	usuwanie materiału rock removal	łupki ilaste lub ilasto- piaszczyste, darń loam shales, loam-sand shales, grass	2010- 2014
5. „Karb”	15,2	0%	–	drobnoziarnista skała płonna, glina, darń fine-grained rock, clay, grass	2006- 2014
6. „Piekary”	17,8	30%	budowa centrum handlowego building of shop- ping centre	żwir, darń gravel, grass	2011, 2014

7. „Rozbark”	17,4	20%	usuwanie materiału + leśny (naturalna sukcesja) rock removal and forestry	osady po flotacyjnych rud cynku i ołowiu, darni flotation sediments grass	2008-2014
8. „Miechowice”	27,6	70%	leśny forestry	skała płonna rock	2006-2014
9. „Witor”	13,4	0%	–	żwir, glina, darni gravel, clay, grass	2014
10. „Zumerek”	9,3	100%	budowa pola golfowego golf course setting up	żwir, skała płonna, darni gravel, rock, grass	2010-2014
Łącznie/ Total	146,3				

Rycina 1. Rozmieszczenie powierzchni próbnych na mapie Bytomia. Numeracja powierzchni jest zgodna z tabelą 1

Figure 1. Distribution of research areas on the map of Bytom. Numbering of the areas in accordance with Table 1

Metodyka

Obserwacje na wybranych hałdach prowadzone były w różnych latach (tab. 1), co uzależnione było od stopnia pokrycia roślinnością drzewiastą bądź stopnia zaawansowania prac rekultywacyjnych w danym roku. Prace badawcze prowadzone były głównie w latach 2006–2011 na sześciu hałdach (Beuch 2012), a w latach późniejszych skontrolowano dodatkowo cztery, wcześniej niebadane powierzchnie. Jednoczesna kontrola wszystkich dziesięciu powierzchni odbyła się w roku 2014.

Kontrole prowadzone były od ostatniej dekady kwietnia do końca czerwca i odbywały się przede wszystkim w godzinach porannych (7.00–10.00), wyjątkowo również popołudniami. Rocznie wykonywano 3–4 kontrole każdej powierzchni, a czas spędzony na każdej z nich zależał od wielkości zwałowiska oraz stopnia zasiedlenia przez ptaki. Na najmniejszych zwałowiskach zasiedlonych przez 1–2 pary badanych gatunków pojedyncza kontrola trwała ok. 1 godziny, natomiast na większych powierzchniach od 2 do 3 godzin. Podczas każdej wizyty w terenie obchodzono cały obszar hałdy, prowadząc obserwacje z równoczesnym nasłuchem. Sposób penetracji terenu uzależniony był od warunków środowiskowych zwałowisk, zwykle jednak starano się obejść jak największą część badanej powierzchni, starając się nie niepokoić przy tym ptaków. Podczas obserwacji terenowych notowano obecność wszystkich ptaków, skupiając się przede wszystkim na osobnikach lęgowych. Zwracano więc uwagę na zachowania terytorialne – śpiew, toki, zachowanie agresywne wo-

bec innych osobników – oraz lęgowe: zaniepokojenie, odwodzenie, noszenie pokarmu, obecność rodzin z podlotami.

Dla badanych gatunków starano się określić dokładną liczebność populacji lęgowej w każdym roku i na każdej powierzchni. W ramach badań nie prowadzono specjalnych poszukiwań gniazd ptaków. W przypadku świergotka polnego stosowano na początku sezonu lęgowego metodę stymulacji głosowej na każdej z badanych powierzchni, zwłaszcza wtedy, gdy ptaki nie zostały wcześniej zlokalizowane wzrokowo lub słuchowo.

W związku z małą powierzchnią każdego ze zwałowisk, niemal nieograniczoną widocznością (niewielka ilość wysokich drzew) oraz łatwością w wykrywaniu badanych gatunków możliwe było uzyskanie miarodajnych wyników przy tej ilości kontroli.

Podczas kontroli terenowych prócz stwierdzenia obecności i określenia liczebności badanych gatunków ptaków, notowano także zmiany, jakie zaszły w siedlisku w stosunku do lat wcześniejszych, ze szczególnym uwzględnieniem zastosowania zabiegów rekultywacyjnych.

Wyniki

Kontrole bytomskich zwałowisk w sezonie lęgowym wykazały występowanie ok. 30 gatunków ptaków, z których większość stanowiły gatunki leśne stwierdzane na fragmentach najbardziej zadrzewionych. Na otwartych powierzchniach hałd (pozbawionych roślinności lub w początkowych stadiach sukcesji naturalnej) stwierdzano nielicznie lęgi gatunków typowych dla pól i obszarów łąkowych, takich jak czajka *Vanellus vanellus*,

skowronek *Alauda arvensis*, kłaskawka *Saxicola rubicola* czy pliszka żółta *Motacilla flava*. Gatunki te traktowały jednak hałdy jako siedlisko suboptymalne. Stwierdzano je wyjątkowo – na niewielu z kontrolowanych powierzchni próbnych, w małej liczbie lub nie co roku. W środowiskach otaczających hałdy, będących środowiskami typowymi dla tych gatunków, ich liczebności były wyższe, a terytoria zajmowane bardziej regularnie (obs. własne). W tym względzie wyjątek stanowią sieweczka rzeczna, świergotek polny i białorzytka, stwierdzane w każdym roku badań, na każdej lub prawie każdej powierzchni próbnej i praktycznie nienotowane w innych siedliskach poza zwałowiskami. Były to więc gatunki typowe dla niezadrzewionych fragmentów zwałowisk kopalnianych.

Sieweczka rzeczna

Jej liczebność na badanych powierzchniach była w ostatnich latach stabilna, stwierdzona łącznie na dziewięciu badanych powierzchniach (tab. 2). Najwięcej par stwierdzono w roku 2006, kiedy zwałowiska „Biskupice” (fot. 2) i „Zumerek” nie były jeszcze poddane zabiegom rekultywacyjnym i skupiały największą liczbę par lęgowych (po 5 par). Gatunkowi temu mogła wówczas sprzyjać obecna na szczycie obu zwałowisk płytka woda, przeciekająca z sąsiadujących osadników. Był to gatunek typowy dla hałd o szerokich, płaskich powierzchniach, pozbawionych jakiejkolwiek roślinności lub tylko fragmentarycznie porośniętych rzadką roślinnością trawiastą i zielną. Nie stwierdzono sieweczki na powierzchni „Rozbark”, gdzie większa część

powierzchni płaskich była silnie zadarniona. Zagadkowa jest obecność tego gatunku na powierzchni „Brantka”, która od roku 2010 została w 100% poddana zalesieniu. Mimo to ptaki tokowały nad hałdą i żerowały na jej obrzeżach, choć lęgu w ostatnich latach nie potwierdzono. Stanowisko to jest znane co najmniej od roku 1996 kiedy obserwowano ptaka dorosłego z pisklętami (Beuch 2012).

Świergotek polny

Gatunek zmniejszający liczebność na terenie badań (tab. 3). W latach 2006–2010 zajmował jeszcze pięć stanowisk, na których gnieździło się do 7 par, natomiast w okresie 2011–2014 obecne były tylko pojedyncze pary na trzech hałdach. W roku 1997 jego obecność podawano również z powierzchni „Miechowice” (K. Kokoszka – inf. niepubl.), ale nie stwierdzono go tam ponownie w trakcie niniejszych badań. Świergotek polny (fot. 1) preferował zwałowiska o powierzchni piaszczysto-ilastej lub z fragmentami o takim podłożu. Szczególnie istotna wydawała się obecność terenów porośniętych rzadką roślinnością trawiastą. Gatunek ten zachował się wyłącznie na stanowiskach, na których zwałowiska (lub zasiedlone fragmenty) nie były poddawane żadnym zabiegom rekultywacji. Wyjątkiem jest powierzchnia „Dąbrowa”, gdzie rekultywacja poprzez wybieranie materiału pod budowę autostrady stworzyła dla niego nowe dogodne siedliska.

Tabela 2. Liczebność sieweczki rzecznej *Charadrius dubius* na zwałowiskach kopalnianych w Bytomiu w latach 2006–2014

Table 2. Abundance of Little Ringed Plover *Charadrius dubius* on mine heaps in Bytom between 2006 and 2014

Stanowisko/lata site/years	2006–2010	2011–2013	2014
„Biskupice”	1–5	1	1
„Bobrek”	?	?	1
„Brantka”	1	1	1
„Dąbrowa”	1	1	1
„Karb”	1–2	1	2
„Miechowice”	0–2	1–2	1
„Piekary”	?	1	1
„Rozbark”	0	0	0
„Witor”	?	?	1
„Zumerek”	1–2	0	0
Łącznie/ Total	5–13	6–7	9

Tabela 3. Liczebność świergotka polnego *Anthus campestris* na zwałowiskach kopalnianych w Bytomiu w latach 2006–2014

Table 3. Abundance of Tawny Pipit *Anthus campestris* on mine heaps in Bytom between 2006 and 2014

Stanowisko/lata site/years	2006–2010	2011–2013	2014
„Biskupice”	0–1	0	0
„Bobrek”	?	?	0
„Brantka”	0	0	0
„Dąbrowa”	2	1	1
„Karb”	1	1	1
„Miechowice”	0	0	0
„Piekary”	?	0	0
„Rozbark”	2	1–2	1
„Witor”	?	?	0
„Zumerek”	1	0	0
Łącznie/ Total	7	3–4	3

Fot. 1. Samiec świergotka polnego *Anthus campestris* w maju 2011 r. na powierzchni „Karb” (fot. T. Tańczuk)

Photo 1. Male Tawny Pipit *Anthus campestris* on Karb mine heap in May 2011

Tabela 4. Liczebność białorzytki *Oenanthe oenanthe* na zwałowiskach kopalnianych w Bytomiu w latach 2006–2014

Table 4. Abundance of Northern Wheatear *Oenanthe oenanthe* on mine heaps in Bytom between 2006 and 2014

Stanowisko/lata site/years	2006–2010	2011–2013	2014
„Biskupice”	1–3	1–2	2
„Bobrek”	?	?	1
„Brantka”	0	0	0
„Dąbrowa”	1	1	5
„Karb”	1–5	2	1
„Miechowice”	1	1	1
„Piekary”	?	1	1
„Rozbark”	2	2	2
„Witor”	?	?	1
„Zumerek”	1	0	0
Łącznie/ Total	7–13	8–9	14

Białorzytka

Stwierdzona na dziewięciu powierzchniach badawczych (tab. 4). Jej liczebność była stabilna, a gwałtowne skoki liczby par na niektórych powierzchniach wynikały z pojawiania się lub znikania dogodnych miejsc lęgowych (np. stert kamieni). Gatunek był obecny na każdym otwartym fragmencie hałd, szczególnie w obszarach z nierównościami terenu – skaliste skarpy, strome spadki hałd, usypiska kamieni. Na zwałowiskach o podłożu drobnoziarnistym (piaski, ropy) gniazda budowane były np. w „korytach” wydrążonych przez wodę deszczową spływającą z powierzchni zwałowiska.

Dyskusja

Obserwacje ptaków na pozbawionych roślinności drzewiastej zwałowiskach kopalnianych w Bytomiu wykazały stałe występowanie sieweczki rzecznej, świergotka polnego i białorzytki jako ptaków lęgowych.

Badania w podobnych siedliskach, takich jak wyrobiska kopalni węgla brunatnego pod Koninem (łącznie ok. 18300 ha), również potwierdziły powszechne współwystępowanie tych trzech gatunków, a wysoka liczba stwierdzonych par świadczyła o tym, że nie są to siedliska zajmowane przypadkowo (Grzybek i in. 2012). Gatunki te stwierdzano również dość licznie na terenach ruderalnych na obrzeżach Warszawy (Lesiński 1997). Obecnie miejsca ich występowania zostały zagospodarowane i nie stwierdza się już ich lęgów w obrębie miasta (G. Lesiński – inf. niepubl.).

Dane zebrane z Pustyni Błędowskiej (z powierzchni próbnych o podobnej struk-

turze roślinności do tej ze zwałowisk kopalnianych) wykazały również obecność wszystkich trzech gatunków. Ich łączna liczebność była bardzo niska, prawdopodobnie ze względu na dość zaawansowaną sukcesję roślinności na wybranych powierzchniach (nawet na „pustyni otwartej”) (Kieś i in. 1997). Powtórzenie badań na tych samych powierzchniach w roku 2012 potwierdziło obecność tylko świergotka polnego (Kurlej i Ciach 2013).

Sieweczka rzeczna zasiedlała pierwotnie na Śląsku wyspy i łachy większych rzek, jednak po ich uregulowaniu w pierwszej połowie XX w. zaczęła zajmować sztuczne, antropogeniczne siedliska, takie jak wyrobiska piasku, żwirownie, zbiorniki zaporowe, gdzie w latach 80. gniazdowało ok. 80% regionalnej populacji (Dyrz i in. 1991). Spośród nowo zasiedlanych przez ten gatunek miejsc wymienienia się również tereny pokopalniane (Antczak 2007). We wnętrzu wyrobisk Konińskiego Zagłębia Węgla Brunatnego wykazano w roku 1997 aż 54 par lęgowych, choć w roku 2004 liczebność wynosiła już tylko 18–25 par (Grzybek i in. 2012). Do szczególnych przypadków zasiedlenia przez siewczkę miejsc stworzonych przez człowieka należy znalezienie dwóch gniazd na dachu zakładów tytoniowych pod Poznaniem (Wylegała 2004).

Badania preferencji siedliskowych świergotka polnego w środkowej Polsce wykazały, że najczęściej zasiedla on odłogowane pola i ugory (Dombrowski i Goławski 2004, Dombrowski 2007). Potwierdziły to również obserwacje spod Koła, gdzie na tego typu terenach wykazano najwyższe w Europie zagęszczenia gatunku (85 par/100 km²). Zwrócono jednak uwagę, że

duża część tamtejszej populacji może zajmować również sąsiadujące z polami wyrobiska kopalnianie węgla brunatnego (Grzybek i in. 2008).

Z kolei białorzytka spotykana jest na różnego typu terenach otwartych – od alpejskich łąk w górach, przez żwirownie, piaskownie, bagrowiska, tereny przemysłowe i ruderalne aż po jałowe pola uprawne ze stosami kamieni (Dyrz i in. 1991, Czyż i Kuźniak 2007). Badania w wyrobiskach pod Koninem wykazały jej stabilną populację w latach 1997 i 2004 wynoszącą 75–80 par.

Wszystkie z opisywanych tu trzech gatunków są spotykane na terenie całego kraju, jednak mają w Polsce status nielicz-

nych (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Sikora i in. 2007). O ile dla białorzytki i sieweczki rzecznej nie stwierdzono obecnie żadnych drastycznych zmian liczebności, o tyle świergotek polny został uznany za gatunek wykazujący najwyższe tempo spadku liczebności spośród wszystkich ptaków lęgowych Polski (Neubauer i in. 2011, Chodkiewicz i in. 2013). Potwierdzają to również badania z Europy Zachodniej (Hagemeijer i Blair 1997). Za przyczynę tego faktu podaje się przede wszystkim zmiany w użytkowaniu terenów rolniczych, a co za tym idzie – ograniczenie miejsc lęgowych i bazy pokarmowej (Grzybek i in. 2008). Przypuszczenia te zdają się potwierdzać badania ze środkowej Polski (okolice Siedlec), gdzie w nieprzekształco-

Fot. 2. . Silnie zadarniona i podmokła powierzchnia hałdy „Biskupice”. W czerwcu 2006 r. stanowiła siedlisko lęgowe dla wszystkich trzech badanych gatunków, a także dla m. in. kilku par czajki *Vanellus vanellus* (fot. S. Beuch)

Photo 2. Turf and wet surface of the „Biskupice” mine heap. In June 2006 it was a nesting site for all three examined species as well as for a few pairs of Lapwing

Fot. 3. . Zwałowisko „Miechowice”. Trwające nadal składowanie skały płonnej na tym zwałowisku hamuje sukcesję pierwotną, co sprzyja występowaniu sieweczki rzecznej i białorzutki. Maj 2011 (fot. S. Beuch)

Photo 3. „Miechowice” mine heap. Waste rock is still being brought to the heap and makes it impossible for primary succession to occur, which foster breeding of Little Ringed Plover and Northern Wheatear. May, 2011

nych, odpowiednich dla świergotka polnego siedliskach jego liczebność jest stabilna lub wręcz lekko rośnie, co ma związek z ponad 6-krotnym wzrostem udziału odłogowanych pól na badanej powierzchni w stosunku do lat wcześniejszych (Dombrowski i Goławski 2004).

Na Górnym Śląsku środowiska dogodne dla świergotka polnego, a także dla białorzutki i sieweczki rzecznej są rozmieszczone wyspowo i nieregularnie (Żmuda 1973). Biotopy te, jak większość wybieranych przez opisywane gatunki, są dość nietrwałe. Na zwałowiskach kopalnianych naturalna sukcesja roślinności zachodzi w sposób stosunkowo powolny. Według Balcerkiewicza (1997) powrót struktury leśnej na nieuży-

kowane pola uprawne następuje w ciągu kilkunastu lat. Po takim okresie przeciętne zwałowisko węglowe jest tylko z rzadka porośnięte roślinnością zielną (Greszta i Morawski 1972). Proces ten przyspiesza się przez celowe nasadzanie na hałdach szybko rosnących gatunków światłolubnych w celu rekultywowania szkodliwych dla środowiska i bezużytecznych gospodarczo hałd oraz innych nieużytków przemysłowych.

Z wyników badań przedstawionych w niniejszej pracy (tab. 1–4) wynika, że najbardziej stabilne populacje wszystkich trzech gatunków utrzymują się na powierzchniach, na których nie podjęto jeszcze działań rekultywacyjnych (np. powierzchnia „Karb”) lub na których dopiero rozpoczęto proces re-

kultywacji (np. powierzchnia „Rozbark”). Z dwóch obserwowanych sposobów rekultywacji najbardziej wpływającym na spadek liczebności badanych populacji ptaków wydaje się celowe zalesianie. Na niegdyś olbrzymiej (lata 1980–1990) i pozbawionej roślinności powierzchni „Miechowice” (fot. 3), po wprowadzeniu leśnego kierunku rekultywacji, wycofał się podawany w 1997 r. świergotek polny. Gniazdująca tu nadal 1 para białorzytek i 1–2 pary siewczek „zepchnięte” zostały do liczącej ok. 10 ha, wciąż użytkowanej części wyłączonej z zabiegów rekultywacyjnych. W roku 2014 świergotek polny zachował się wyłącznie na hałdach, gdzie nie prowadzi się procesu rekultywacji bądź jedynie wybiera się materiał z hałdy. Grzybek i inni (2008) podają, że zalesianie terenów, na których występuje świergotek polny, jest jednym z ważniejszych zagrożeń dla jego populacji.

Kieś i inni (1997) badając zbiorowiska ptaków, m.in. na Pustyni Błędowskiej, wykazali stosunkowo małe liczebności tych trzech gatunków. Z opisu terenu badań wynika, że na każdej z powierzchni występowała już bardzo zaawansowana faza zarastania. Do procesu tego przyczyniło się również celowe zalesianie obszaru, które rozpoczęło tu na masową skalę w drugiej połowie XX wieku. Z tego powodu stanowisko to opuścił w latach 80. m.in. kulon *Burhinus oedicnemus* (Hibisz i Partyka 2005).

Z trzech omawianych gatunków białorzytka wydaje się tym najbardziej oportunistycznym i odpornym na zmiany w środowisku. Jako gatunek ruderalny jest w stanie dostosować się do wielu typów środowisk. Nawet całkowita likwidacja hałdy „Biskupice” nie wpłynęła na jej wycofanie

się z tego terenu. Mimo to nawet ona nie toleruje wkraczającego na jej terytorium lasu, nawet na etapie świeżych nasadzeń (obs. własne). Tym bardziej dotyczy to świergotka i sieweczki rzecznej, które szybciej wycofują się z zarastających lub zagospodarowywanych stanowisk.

Zachowanie bioróżnorodności w tak przekształcanym przyrodniczo regionie jak Górny Śląsk, a zwłaszcza konurbacja górnośląska, jest szczególnie istotne (Przybylski 1991). Pogodzenie kwestii ochrony przyrody i ochrony środowiska w silnie przekształconych przez człowieka siedliskach wydaje się trudne, ale nie jest niemożliwe. Przykłady ochrony zanieczyszczonych terenów przemysłowych znane są m.in. z Niemiec, gdzie powołano szereg rezerwatów („Schlangenberg”, „Hammerberg” czy „Bleikuhlen”) na zwałowiskach o dużym stężeniu metali ciężkich (Grodzińska i Szarek-Łukaszewska 2002). Z terenu Polski znamy jedynie przypadek użytku ekologicznego „Pleszczotka Górski” pod Olkuszem, w którym najstarsza część kompleksu hałd cynkowo-ołowiowych została w roku 1997 wyłączona z rekultywacji w celu ochrony rzadkich gatunków roślin. Obecnie użytek ten zagrożony jest sukcesją sosny, która wkracza na teren chroniony z przyległych zwałowisk, gdzie wprowadzono leśny kierunek rekultywacji (Kowolik i in. 2010).

Dalsza rekultywacja zwałowisk na Górnym Śląsku może w przyszłości doprowadzić do znacznego ograniczenia liczebności sieweczki i białorzytki, a także prawdopodobnie do wymarcia świergotka polnego z obszaru konurbacji. Choć w odpowiednich siedliskach ten ostatni gatunek nadal utrzymuje stabilne populacje, to ogólnopolski trend jest zdecydowanie niepokojący.

Opracowanie możliwości ochrony tego typu siedlisk jest niezwykle trudne. Zaprzestanie prowadzenia rekultywacji (pomimo że stoi w konflikcie z prawem) może jedynie spowolnić tempo zarastania hałd, ale nie pozwoli zachować ich obecnej struktury. Przykład spod Poznania, gdzie na dachu wysypanym żwirem zagnieździły się sieweczki rzeczne (Wylegała 2004) pokazuje, że odpowiednie projektowanie nowych inwestycji może stworzyć nowe siedliska lęgowe. Takie sztuczne „hałdy” byłyby bezpieczniejsze dla lęgów (drapieżnictwo lądowe) i całkowicie bezpieczne dla środowiska. W celu zapewnienia dogodnych warunków dla wszystkich trzech omawianych gatunków prócz niezarośniętych przestrzeni piaszczystych lub żwirowych konieczne byłoby również stworzenie sztucznych miejsc lęgowych, np. usypisk z kamieni lub specjalnych budek lęgowych dla białorzytki i wprowadzenie częściowego zadarnienia dla świergotka. Nie wiadomo jednak na ile zasiedlanie dachów przez sieweczki jest powszechne i czy opisany przypadek z Poznania nie był tylko wyjątkiem.

Podziękowania

Dziękuję dr. hab. Patrykowi Rowińskiemu za uwagi do pierwszej wersji tekstu oraz Krzysztofowi Kokoszce i Arkadiuszowi Makowskiemu za przekazanie niepublikowanych obserwacji świergotka polnego sprzed okresu badań.

Literatura

- Antczak J.** 2007. Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer, G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Balcerekiewicz S.** 1997. Wokół „krajobrazu polnego” słów kilka. Przegl. Przyr. 8, 1–2: 3–12.
- Betleja J.** 1993. „Żabie Doły” – przykład ochrony struktur przyrodniczych w środowiskach silnie skażonych. Dziedzictwo przyrody terenów zanieczyszczonych. Materiały seminarium Gliwice 13–15 maja 1993.
- Beuch S.** 2012 msc. Wpływ rekultywacji zwałów kopalnianych na Górnym Śląsku na wybrane gatunki ptaków lęgowych. Praca inżynierska. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa.
- Chaber M.** 1995. Górnictwo węgla kamiennego a ekologia, w: Ekologiczne Problemy Górnego Śląska, red. Śliwiok J. Wszechnica Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk im. Walentego Rożdżeńkiego, Katowice.
- Chodkiewicz T., Neubauer G., Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Ostasiewicz M., Wylegała P., Ławicki L., Smyk B., Betleja J., Gaszewski K., Górski A., Grygoruk G., Kajtoch Ł., Kata K., Krogulec J., Lenkiewicz W., Marczakiewicz P., Nowak D., Pietrasz K., Rohde Z., Rubacha S., Stachyra P., Świętochowski P., Tumiel T., Urban M., Wieloch M., Woźniak B., Zielińska M., Zieliński P.** 2013. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2012–2013. Biuletyn Monitoringu Przyrody 11: 1–72.
- Czyż S., Kuźniak S.** 2007. Białorzytka *Oenanthe oenanthe*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer, G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Dombrowski A., Goławski A.** 2004. Znaczenie odłogów w preferencjach środowiskowych wybranych gatunków lęgowych ptaków w krajobrazie rolniczym środkowej Polski. Not. Orn. 45: 83–90.
- Dombrowski A.** 2007. Świergotek polny *Anthus campestris*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer, G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.

- Dwucet K., Sołtysiak M.** 1997. Walory przyrodniczo-krajobrazowe wybranych antropogenicznie odkształconych terenów województwa katowickiego. W: Żabińska T. (red). Stan i kierunki rozwoju turystyki w województwie katowickim. Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Katowice.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska - monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Greszta J., Morawski S.** 1972. Rekultywacja terenów przemysłowych. PWRiL, Warszawa.
- Grodzińska K., Szarek-Łukaszewska G.** 2002. Hałdy cynkowo-ołowiowe w okolicach Olkusza – przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Kosmos 51.2: 127–138.
- Grzybek J., Michalak I., Osiejuk T. S., Tryjanowski P.** 2008. Densities and habitat use of the Tawny Pipit *Anthus campestris* in the Wielkopolska region (W Poland). Acta Ornithol. 43: 221–225.
- Grzybek J., Zagalska-Neubauer M., Wałęcki R.** 2012. Ptaki Konińskiego Zagłębia Węgla Brunatnego. Ptaki Wielkopolski 1: 35–53.
- Hagemeijer E.J.M., Blair M.J.** 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.
- Hibisz A., Partyka J.** 2005. Konflikty człowiek – przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Materiały konferencji naukowej 16–17 czerwca 2005, PTG, Sosnowiec-Ojców.
- Kieś B., Schneider G., Tomek T.** 1997. Awifauna lęgowa charakterystycznych biotopów Zespołu Jurańskich Parków Krajobrazowych. Not. Orn. 38: 1–26.
- Kondracki J.** 2002. Geografia regionalna Polski. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Kowolik M., Szarek-Łukaszewska G., Jędrzejczyk-Korycińska M.** 2010. Użytek ekologiczny „Pleszczotka górską” w cynkowo-ołowiowym terenie pogórnym – potrzeba aktywnej ochrony. Chrońmy Przyr. Ojcz. 66 (1): 35–38.
- Kurlej D., Ciach M.** 2013. Zgrupowanie ptaków lęgowych Pustyni Błędowskiej w gradiencie sukcesji. Orn. Pol. 54: 187–195.
- Lesiński G.** 1997. Ptaki środowisk ruderalnych w peryferyjnych dzielnicach Warszawy. Not. Orn. 38: 223–228.
- Maciak F.** 1999. Ochrona i rekultywacja środowiska. Wydaw. SGGW, Warszawa.
- Neubauer G., Sikora A., Chodkiewicz T., Cenian Z., Chylarecki P., Archita B., Betleja J., Rohde Z., Wieloch M., Woźniak B., Zieliński P., Zielińska M.** 2011. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2008–2009. Biuletyn Monitoringu Przyrody 8/1: 1–40.
- Przybylski T.** 1991. Zagrożenie środowiska przyrodniczego w województwie katowickim. Fundacja Ekologiczna „Silesia”, Katowice.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P.** (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność, zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wylegała P.** 2004. Gniazdowanie sieweczki rzecznej *Charadrius dubius* na dachu budynku. Not. Orn. 45: 123–124.
- Żmuda S.** 1973. Antropogeniczne przeobrażenia środowiska przyrodniczego konurbacji górnośląskiej. Śląski Instytut Naukowy, Katowice.

Zanik górnośląskiej populacji dzierłatki *Galerida cristata* na przełomie XX i XXI wieku

Decline in the Crested Lark *Galerida cristata* population in Upper Silesia at the turn of 21st Century

Słowa kluczowe: dzierlatka, *Galerida cristata*, zanik populacji, miasta, tereny zurbanizowane, Górny Śląsk

Key words: Crested Lark, cities, population decline, industrial areas, Upper Silesia

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice
e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Abstrakt

W pracy zebrano dane o występowaniu dzierłatki na Górnym Śląsku w latach 1980–2014. Na początku lat 90. znanych było 37–45 par lęgowych na terenie 19 miast. Na początku XXI w. gniazdowało już tylko 4–17 par, a po roku 2008 nie potwierdzono żadnego pewnego przypadku lęgu dzierłatki. Większość dzierlatek w latach 80–90. gniazdowała na placach budowy osiedli mieszkaniowych i na terenach ruderalnych. Po zagospodarowaniu tych obszarów ostatnie pary zasiedlały trawniki osiedlowe i parkingi. Środowiska te są mniej urozmaicone, ograniczona jest liczba miejsc gniazdowych, kryjówek dla podlotów, a także baza pokarmowa. Presja drapieżników (koty, kuny, krukowate) i antropopresja (kosiarki, samochody) wydaje się więc wyższa, co mogło przyczynić się do zaniku populacji dzierłatki. W latach 2009–2014 dzierlatkę spotykano na Górnym Śląsku wyjątkowo, głównie zimą, i nie stwierdzono już wówczas par lęgowych.

Abstract

The collected data concerning the Crested Lark population in Upper Silesia refer to the period of 1980–2014. In the beginning of 1990s 37–45 breeding pairs were reported in 19 cities. In the beginning of 21st century only 4–17 pairs were reported and after 2008 no case of breeding was confirmed. Most of the Crested Lark population were nesting on residential building sites and ruderal areas. When the places were reclaimed, the last breeding pairs were found on residential urban lawns and parking lots which offered very limited number of nesting sites and feeding grounds. Such conditions accompanied by the high rate of predator pressure and anthropopressure (cars, lawn mowers) were not sufficient enough for the population of Crested Lark to survive. Between 2009 and 2014 Crested Lark was spotted occasionally, mainly in the winter and no breeding pairs were confirmed in Upper Silesia at that time.

Wstęp

Dzierlatka *Galerida cristata* jest gatunkiem szybko zmniejszającym liczebność w Polsce. W ciągu ostatniego ćwierćwiecza jej populacja zanikła niemal całkowicie w wielu regionach kraju (Kuźniak i Tryjanowski 2007). Dotyczy to zwłaszcza wschodniej i północnej części Polski, gdzie nigdy nie była gatunkiem liczным. Jako przyczyny wymierania dzierlatki w Polsce podaje się pogorszenie warunków do zimowania oraz zagospodarowywanie odpowiednich biotopów do łęgów, a także wzmożoną presję drapieżników, w tym ptaków krukowatych (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Obecną liczebność, rozmieszczenie i proces wymierania dzierlatki dokumentuje wiele publikacji z różnych miast i regionów Polski (np. Janiszewski i in. 2004, Misiuna 2006, 2008, Bożek i Hebda 2009, Wylegała i in. 2009, Sołowiej 2011, Wilżak i Pietrzak 2013). Brak natomiast aktualnych danych z obszaru Śląska, zwłaszcza z jego najbardziej zurbanizowanej i zindustrializowanej części – Górnego Śląska.

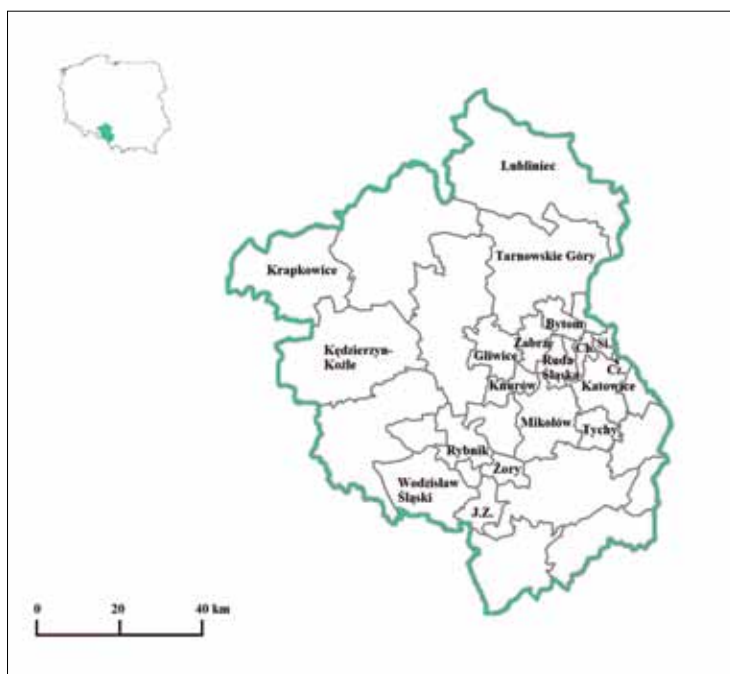
Teren badań

Badaniami objęty został obszar o powierzchni 6038 km². Tworzy go 10 powiatów i 12 miast na prawach powiatu, leżących w środkowej i zachodniej części województwa śląskiego oraz trzy powiaty ze wschodniej części województwa opolskiego (ryc. 1). Teren ten obejmuje większość obszaru Wyżyny Śląskiej i wschodnią część Niziny Śląskiej (fragmenty Równiny Opolskiej, Kotliny Raciborskiej i Płaskowyżu Głubczyckiego) (Kondracki 2013). Obecność dwóch dużych ośrodków przemysłowych – Górno-

śląskiego Okręgu Przemysłowego i Rybnickiego Okręgu Węglowego – sprawia, że obszar ten jest najgęściej zaludnionym (miejscami ponad 3000 osób/km²) oraz najbardziej zurbanizowanym i uprzemysłowionym miejscem w Polsce. Tereny zabudowane zajmują ok. 50% powierzchni, lasy ok. 25%, a obszary rolnicze ok. 20%. Działalność górnicza w tym regionie sprzyjała powstawaniu wokół miast licznych terenów ruderalnych. W drugiej połowie XX w. na obszarze samej konurbacji górnośląskiej istniało łącznie ok. 3700 ha nieużytków poprzemysłowych (Żmuda 1973). Przez ostatnie kilkadziesiąt lat w ramach prac rekultywacyjnych udział tego typu obszarów znacząco się zmniejszył (Maciak 1999).

Materiał i metody

Dane zebrane w niniejszej pracy to w większości (62% stwierdzeń) obserwacje dostarczone przez obserwatorów do Banku Informacji Awifaunistycznych Muzeum Górnośląskiego (BIAMG). Dotyczy to głównie danych historycznych z lat 80., 90. i początku XXI wieku. Część informacji (29%) pochodzi bezpośrednio od obserwatorów, którzy przekazali je w odpowiedzi na apel autora, wysłany na e-mailowe listy dyskusyjne i fora internetowe. Pozostałe dane (9%) to dane opublikowane w Internecie lub zaczerpnięte z literatury. Wszystkie poznane w ten sposób stanowiska dzierlatki zostały w miarę możliwości autora i innych obserwatorów ponownie odwiedzone w okresie marzec – maj w latach 2013 i 2014. Jeżeli środowisko było nadal optymalne dla dzierlatki, poszukiwano

Rycina 1. Teren badań z naniesionymi miastami/gminami, w których stwierdzono występowanie dzierłatki *Galerida cristata*. Ch. – Chorzów, Cz. – Czeladź, J.Z. – Jastrzębie-Zdrój, Si. – Siemianowice Śląskie

Figure 1. Place of research with towns/communes where Crested Lark was reported

ptaków przez dokładną penetrację terenu połączoną ze stymulacją głosową.

Dodatkowo wiosną 2014 r. sprawdzono również inne miejsca potencjalnego występowania dzierłatki. Były to parkingi hipermarketów i hal przemysłowych wzdłuż autostrad A4, A1 oraz Drogi Krajowej nr 88 na terenie Gliwic.

W latach 2006–2014, przy okazji innych badań, kontrolowano również większość otwartych terenów ruderalnych i poprzemysłowych (zwały odpadów kopalnianych) na terenie Bytomia,

które mogłyby odpowiadać dzierlatce (Beuch 2012, 2014).

Jako pewną parę lęgową uznawano ptaki, u których zaobserwowano wyraźne dowody gniazdowania, a także dorosłe pary przebywające w sezonie lęgowym w odpowiednim środowisku lęgowym. Pojedyncze obserwacje śpiewających samców lub pojedynczych ptaków w sezonie lęgowym uznawano za stanowisko prawdopodobne. Ptaki obserwowane po sezonie lęgowym uznawano za możliwe lęgowe w mieście, w którym były zaobserwowane.

Wyniki

Zebrane dane o występowaniu dzierlatki na Górnym Śląsku pochodzą z obszaru 19 miast (tab. 1, ryc. 2). Najwcześniejsze pochodzą z lat 1950–1960 z Katowic, ale jest to zaledwie kilka obserwacji jednego obserwatora. Wyrwykowe dane uzyskano z lat 70. z terenu Katowic, Rudy Śląskiej, Gliwic i Chorzowa. Nieco więcej informacji zostało zebranych w latach 80., choć brakuje z tego okresu regularnych liczeń i ujednoliconych danych dla większości miast. Najdokładniejsze dane pochodzą z ostatnich 25 lat, czyli z okresu 1990–2014. Prawdopodobnie wynika to z faktu, iż już na początku lat 90. dzierlatka była gatunkiem na tyle nielicznym, że obserwatorzy zaczęli zwracać na nią większą uwagę.

Poniżej znajduje się szczegółowa charakterystyka występowania dzierlatki w poszczególnych miastach Górnego Śląska (w kolejności alfabetycznej):

Bytom

Dnia 05.07.1991 r. obserwowano osobnika na zwałowiskach dawnej kopalni rud cynku i ołowiu w dzielnicy Rozbark, przy kompleksie stawowym „Żabie Doły” (A. Ochmann, K. Kokoszka). W roku 2000 stwierdzono ponadto jednego ptaka na parkingu nowo wybudowanego centrum handlowego Carrefour Plejada w dzielnicy Miechowice (R. Dobosz). Obydwa miejsca były potem regularnie kontrolowane, jednakże obecności dzierlatki nie wykazano.

Chorzów

W latach 70. obserwowano do trzech osobników na nowo powstającym osiedlu przy ul. Jubileuszowej na os. Batory. W późniejszych latach dzierlatki nie były tam spotykane mimo regularnych kontroli (E. Włochowicz). Zimą 1979/1980 jednego osobnika obserwowano na przystanku tramwajowym przy Wojewódzkim Parku Kultury i Wypoczynku, na przeciwko os. Tysiąclecia w Katowicach (P. Cempulik).

Czeladź

Dnia 21.06.1997 r. widziano jednego osobnika na rekultywowanej hałdzie w dzielnicy Nowy Czekaj (A. Ochmann, K. Kokoszka). Kontrola tego miejsca wiosną 2013 r. wykazała brak obecności dzierlatek, a także odpowiedniego siedliska do ich występowania.

Gliwice

W latach 1978–1982 przy targowisku w dzielnicy Żerniki gniazdowały 2–3 pary dzierlatki. W latach 1982–1983 jedną parę obserwowano w okolicy ul. Jasnej w Trynku. W 1988 r. spotkano pojedynczego ptaka na terenach przemysłowych w Bojkowie (Betleja i in. 2007).

Jesienią i zimą w latach 1990–1993 obserwowano regularnie 1–3 dzierlatki w rejonie ujścia rzeki Kłodnicy do zbiornika Dzierżno Duże (M. Ostański). Obserwacja stamtąd z końca kwietnia 1990 r. (P. Ryś) może wskazywać, że gatunek ten gnieździł się w pobliżu, np. na terenie pobliskich terenów przemysłowych w Łabędach. Miejsce to było i jest regularnie odwiedzane przez ornitologów i nigdy później nie stwierdzono tam dzierlatki.

W sierpniu 1993 r. widziano jednego ptaka na os. Kopernika (M. Ostański). W lipcu 1999 r. ponownie zaobserwowano pojedynczego ptaka na hałdach w Bojkowie (A. Gorczewski), a zimą 2013/2014 jednego osobnika obserwowano kilkakrotnie na parkingu hipermarketu Auchan w tej samej dzielnicy (M. Skóra, G. Schneider, M. Szczepanek). Na początku maja 2010 r. widziano dzierlatkę na parkingu marketu Tesco w Starych Gliwicach (W. Miłosz).

W czerwcu 2013 r. skontrolowano tereny przemysłowe w Bojkowie, a w kwietniu 2014 r. wszystkie większe powierzchnie halowe, w tym parkingi dużych centrów handlowych. Mimo stosowanej stymulacji głosowej kontrole te nie potwierdziły obecności gatunku.

Jastrzębie-Zdrój

W latach 1989–1991 wykazano lęgi 8–9 par na terenie miasta. Ptaki gniazdowały na otwartych przestrzeniach między osiedlami, na nieużytkach, boiskach i stadionach (Kruszyk 2002). Zimą 1989 r. notowano małe stadka na boisku KWK Jastrzębie na os. Przyjaźń (P. Grzonka).

W latach 1999–2002 populacja lęgowa zmniejszyła się do 5 par (Kruszyk 2002). Po tym okresie gatunek wycofał się z miasta, a ostatniego osobnika obserwowano tu w roku 2005 (R. Kruszyk).

Katowice

W lutym i kwietniu 1951 r. spotykano kilka osobników na opustoszałym wyrobisku po byłej cegielni w centrum miasta. W lutym 1952 r. kilka osobników widziano przy końskich odchodach w Bogucicach. W maju 1959 r. jednego

ptaka obserwowano przy torach tramwajowych w Szopienicach. W kwietniu 1962 r. widziano dzierlatkę przy torach kolejki wąskotorowej w południowej części miasta, a w lipcu 1964 r. ptaka widziano na obrzeżach lotniska w Muchowcu. W latach 1962, 1972 i 1974 obserwowano 1–2 osobniki na ugorach w okolicach „Famuru” w Piotrowicach. W lipcu 1985 r. spotkano pojedynczą dzierlatkę na terenach ruderalnych przy os. Witosa (J. Kotecki).

W latach 1981–1986 spotykano regularnie jedną parę przed akademikami na os. Paderewskiego (R. Dobosz). W maju 1991 r. obserwowano parę dzierlatek na terenach ruderalnych nieopodal oczyszczalni ścieków w Podlesiu nad rzeką Mleczną (M. Białecka).

Kędzierzyn-Koźle

W latach 1980–1991 wykazano na terenie miasta 5–7 par na os. Piastów, a w latach 1985–1991 kolejne 1–3 pary na os. Spółdzielców. Ostatnie dzierlatki na os. Piastów widziano w roku 1993. Ostatnia para w mieście gnieździła się na os. Pogorzelec w pobliżu schroniska dla zwierząt w latach 1994–1999 (P. Kozłowski). Po tym okresie dzierlatek na terenie miasta nie obserwowano (P. Kozłowski, R. Smykała).

Knurów

W styczniu 2002 r. pojedynczą dzierlatkę widziano pomiędzy blokami na os. mieszkaniowym (A. i A. Sokół). Być może w tym samym roku (bądź rok wcześniej lub rok później) na przełomie marca i kwietnia sfotografowano jednego ptaka na os. Wojska Polskiego przy ul. Wincen-

tego Witosza (M. Szczepanek). Wcześniej i później nie stwierdzono dzierlatki w tym mieście pomimo dużej aktywności kilku lokalnych ornitologów od lat 80.

Krapkowice (powiat)

W lutym 1982 r. i kwietniu 1990 r. obserwowano pojedyncze ptaki na placach budowy w Otmęcie (P. Kozłowski). W marcu 1991 r. widziano jednego ptaka na placu budowy w Zdzeszowicach (P. Kozłowski). Tamże, w połowie października 1993 r., stwierdzony został jeden osobnik na trawniku w centrum (A. i A. Sokół). W lutym 2013 r. widziano dwa osobniki na parkingu przed marketem Kaufland u zbiegu ul. Koziółka i Ligonia w Otmęcie (R. Świerad, Kartoteka Awifauny Śląska). Pod koniec stycznia 2014 r. w tej samej miejscowości widziano dzierlatkę na parkingu Biedronki przy ul. Kielińskiego (M. Pastrykiewicz, Kartoteka Awifauny Śląska).

Lubliniec (powiat)

Przed rokiem 1996 (bez sprecyzowanych lat) widywano dzierlatki w okolicy obecnego rezerwatu „Łęg nad Młynówką” w gminie Ciasna (J. Tyrol). W latach późniejszych nie stwierdzana.

Dnia 23.12.2001 r. widziano ptaka w okolicach Rynku w Lublińcu (R. Dobosz). Brak innych obserwacji dzierlatki z rejonu całych Lasów Lublinieckich (Kosiński i Belik 2006).

Mikołów

W latach 1988–1989 spotykano dwie pary z młodymi na terenach przemysłowych w Łaziskach Średnich. W latach 1990–1991 wykazywano tam lęgi tylko

jednej pary w okolicach składowiska odpadów graniczącym z hałdami kopalniami (M. i A. Białeccczy).

Ok. roku 2009 pojedynczą dzierlatkę obserwowano na parkingu marketu Auchan w Mikołowie (M. Domarecki, info: R. Tkocz).

Ruda Śląska

W latach 70. dzierlatka miała powszechnie występować na peryferiach Kochłowic (J. Wilk). W okresie tym obserwowano dzierlatki również na terenie gospodarstwa przy ul. Jasnej w dzielnicy Bielszowice. Gatunek był znany tutejszej ludności pod lokalną nazwą „śmigoluch” (A. Michna). W lipcu 1998 r. obserwowano dwie rodziny dzierlatki na hałdach w Bykowinie przy ul. Grzegorzka (A. Ochmann, J. Wojtczak). W roku 2006 potwierdzono tamże obecność pary (J. Wojtczak). W czerwcu 2007 r. widziano na trawniku tego osiedla trzy ptaki (fot. 1), z czego jeden trzymał w dziobie materiał do budowy gniazda (P. Kmiecik i in.). W roku 2008 obserwowano tam nadal jedną parę oraz znaleziono gniazdo z pisklętami, którym udało się przeżyć skoszenie trawnika kosiarką spalinową (A. Michna). Był to ostatni przypadek pewnego lęgu dzierlatki na Górnym Śląsku. W kolejnych latach, mimo poszukiwań połączonych ze stymulacją głosową, dzierlatek nie stwierdzono ani na osiedlu, ani na okolicznych hałdach.

Rybnik

Inwentaryzacja miasta w latach 1988–1990 wykazała 4–5 par lęgowych (T. Krotoski). Podobną liczebność wykazano tu w latach 1993–1996, kiedy lęgowe dzier-

latki obserwowano głównie na terenie os. Nowiny przy ul. Orzepowickiej oraz przy polu uprawnym w Brzezinach (B. Pawlik, M. Rojek). W roku 1998 znaleziono również stanowisko na os. Południe w Boguszowicach (K. Henel). Na początku XXI w. znano już tylko 2–3 pary dzierlatki – jedną na terenach ruderalnych we Wrzosach (B. Pawlik) oraz do dwóch par w okolicy rond przy ul. Budowlanych na os. Nowiny, gdzie ostatni raz obserwowano ten gatunek przy stacji benzynowej BP w roku 2005 (rondo Lievin i Zebrzydowickie) (K. Henel, T. Grochowski).

Siemianowice Śląskie

Na początku lipca 1993 r. obserwowano młodego ptaka na os. Budryka (A. Imiołczyk).

Ponadto ok. roku 2008 słyszano śpiewającego samca na os. w Bytkowie (W. Chrolik).

Tarnowskie Góry

Wiosną 2006 r. na terenie osiedla budowanego na tyłach szpitala im. dr. B. Hagera w Starych Tarnowicach obserwowano 2 śpiewające samce dzierlatki (K. Belik). Kontrola tego miejsca w czerwcu 2012 r. nie wykazała obecności ptaków ani nawet dogodnych warunków siedliskowych dla tego gatunku.

Tychy

Dnia 18.06.1989 r. na os. L obserwowano ptaka z pokarmem i tego samego dnia pojedynczego ptaka na os. R. W marcu 1990 r. jednego ptaka obserwowano na żwirowisku przy środkowym brzegu zbiornika Paprocany (M. i A. Bia-

łecy). W roku 1995 stwierdzono co najmniej trzy pary lęgowe na os. U, H i R (I. Oleksik, P. Strzelecki), a pod koniec grudnia 1995 r. obserwowano ptaka na brzegu osadnika Kopalni Węgla Kamiennego Murcki w Czułowie (J. Saborin). W roku 1996 potwierdzono stanowisko na os. R (I. Oleksik), a w czerwcu 1998 r. obserwowano parę dzierlatek przy stacji benzynowej JET na os. U (P. Strzelecki). Ptaki były obserwowane głównie na placach budowy osiedli mieszkaniowych i na osiedlach nowo powstałych. Po roku 1998 stanowiska dzierlatek w Tychach zanikły.

Wodzisław Śląski

W roku 1992 obserwowano na terenie miasta co najmniej 4 pary lęgowe dzierlatki. Dwie pary gniazdowały z sukcesem na nieużytkach przy os. Piastów, 1 para przy os. Dąbrówki i kolejna na terenach ruderalnych przy os. XXX-lecia. Podobna liczebność została stwierdzona w roku 1993, z tym że na os. Piastów stwierdzono tylko 1 parę, na os. XXX-lecia dwie, a na os. Dąbrówki nadal 1 parę. W roku 1994 ptaki opuściły stanowisko na os. Dąbrówki i stwierdzono wówczas dwie pary na os. Piastów i jedną na osiedlu XXX-lecia. W roku 1996 na os. Piastów stwierdzono już tylko 1 parę, a w roku następnym dwie pary lęgowe. W późniejszych latach pomimo odwiedzania tych samych osiedli dzierlatek nie stwierdzono (D. Szyra).

W dniach 24–25.01.2005 jednego osobnika dzierlatki widziano przy placu szkolnym na ul. Ligonii w Turzy Śląskiej (G. Chlebik).

Zabrze

Dnia 3.09.1993 r. obserwowano stadko 6 dziełatek przy Instytucie Inżynierii Środowiska przy ul. Marii Curie Skłodowskiej na terenie nowo wybudowanego osiedla bloków 10-piętrowych (M. Ostański). W latach 1997–2001 obserwowano pojedynczego śpiewającego samca na parkingu hipermarketu Makro przy ul. Korfantego, czyli niedaleko miejsca poprzedniej obserwacji (J. Betleja, G. Schneider).

Żory

Pierwszą informacją o dziełatce w Żorach jest obserwacja tokującego samca na przełomie marca i kwietnia 1988 r. na bliżej nieokreślonym osiedlu mieszkaniowym (A. Śmietana). Dopiero dokładne poszukiwania tego gatunku w latach 1991–1993 pozwoliły dobrze oszacować jego liczebność w mieście. W roku 1991 wykazano 3–4 pary lęgowe na os. Pawlikowskiego, 3–4 na os. Sikorskiego, 1 na os. Powstańców Śląskich oraz 1 na os. XXX-lecia PRL. W roku 1992 – 5 par na os. Pawlikowskiego i 6 na os. Sikorskiego. W roku 1993 – 2 pary na os. Pawlikowskiego, 5 na os. Sikorskiego (M. Karetta). Kolejne dokładne liczenia przeprowadzono 8.04.1997 r. Wykryto wtedy 2–3 pary na os. Sikorskiego oraz 3 pary na os. Pawlikowskiego. Ostatnia lęgowa para (lub pary) podawana była na początku XXI w. z os. Sikorskiego. W lipcu 2002 r. przy Al. Zjednoczonej Europy obserwowano rodzinę z dwoma młodymi (K. Henel). Co najmniej jedna para obserwowana była tu corocznie do marca 2011 r., kiedy to sfotografowano samca na stacji BP na rogu ul. Zwycięstwa i Al. Zjednoczonej Europy (K. Jainta). Poszukiwania

dziełatki na całym os. Sikorskiego w latach 2012–2014 nie wykazały obecności tego gatunku.

Poza ścisłym centrum Żor dziełatkę obserwowano także w roku 2009 lub 2010 na trawnikach hali Cables w Baranowicach, ale nigdy później jej tam nie spotkano (Z. Wnuk).

Inne miasta sąsiadujące z terenem badań

Uzyskano również niepublikowane dane dotyczące miast sąsiadujących z Górnym Śląskiem, ale leżących poza przyjętym w pracy terenem badań.

Częstochowa

W latach 1976–1980 jedną parę obserwowano w dzielnicy Raków. Na początku lat 80. stwierdzono 2 pary na ul. Wierzbowej na os. Wrzosowiak (R. Dobosz). Według Czyża (2007) w latach 2003–2007 gniazdowało jeszcze 8–10 par, głównie na os. Północ, Błeszno i Raków-Zachód.

Dąbrowa Górnicza

Latem ok. roku 2002 widziano jednego ptaka na stacji kolejowej Dąbrowa Towarowa niedaleko huty „Katowice”. W następnym roku, w tym samym miejscu, obserwowano latem 4 ptaki, prawdopodobnie rodzinę. W późniejszych latach, pomimo regularnych kontroli tego miejsca, dziełatek nie obserwowano (T. Święciak).

Chrzanów

W latach 1980–1987 wykazano do 5 par lęgowych na os. Trzebińska i Niepodległości. Ptaki gniazdowały na nieużytkach przy stacji kolejowej oraz przy ul.

Tabela 1. . Liczebność par lęgowych dzierłatki *Galerida cristata* w poszczególnych miastach Górnego Śląska w latach 1990–2014.

? – brak kontroli stanowiska.

o? – prawdopodobny brak par lęgowych (brak stwierdzeń mimo pobieżnych kontroli).

1(?) – możliwa para lęgowa (na podstawie jednorazowych obserwacji ptaków niewykazujących zachowań lęgowych, obserwowanych po sezonie lęgowym lub samotnych śpiewających samców). Wówczas liczbę tę wliczono tylko do maksymalnej możliwej sumy par lęgowych z danego okresu.

Table 1. Amount of breeding pairs of Crested Lark *Galerida cristata* in towns of Upper Silesia between 1990 and 2014.

? – site was not checked

o? – possible absence of nesting pairs (in spite of rough inspection).

1(?) – possible one nesting pair (single observations of birds that did not show mating behaviour after the breeding season or lonely singing males). The numbers were included in the estimated total of breeding pairs at that time.

Miasto/town	Lata/years				
	1990–1994	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014
Bytom	0–1(?)	0	0–1(?)	0	0
Czeladź	?	0–1	?	0	0
Gliwice	1–2(?)	0–1	0?	0–1(?)	0–1(?)
Jastrzębie-Zdrój	8–9	5	0–5	0–1(?)	0
Katowice	0–1	0	0	0	0
Kędzierzyn-Koźle	6–10	1	0	0	0
Knurów	0	0	0–1(?)	0	0
Krapkowice (pow.)	2–3	?	?	?	0–1(?)
Lubliniec (pow.)	0	0	0–1(?)	0	0
Mikołów	1–2	0?	0?	0–1(?)	0
Ruda Śląska	?	2	?	0–1	0
Rybnik	4–5	4–5	2–3	0–1(?)	0
Siemianowice Śl.	0–1(?)	?	?	0–1(?)	0
Tarnowskie Góry	?	?	?	0–2	0
Tychy	3–5	0–2	0	0	0
Wodzisław Śląski	3–4	1–2	0	0–1(?)	0
Zabrze	1	1	1	0	0
Żory	7–11	5–6(?)	1–2(?)	1–2(?)	0–1
SUMA/ total	37–45	19–27	4–13	1–12	0–3

Zielonej, ul. Kwiatowej i ul. Sikorskiego. W roku 1989 gniazdowały jeszcze 1–2 pary w okolicy ul. Okrzei i ul. Europejskiej na os. Niepodległości. W kolejnych latach obecności tego gatunku nie stwierdzono (P. Tadeusz).

Myszków

Ostatni raz dzierlatkę widziano tu zimą ok. roku 1980 w okolicach wysypiska śmieci. Wcześniej prawdopodobnie nielicznie lęgowa na terenie miasta (T. Święciak).

Sosnowiec

Dnia 30.12.1985 r. obserwowano stadko 8 ptaków w bliżej nieokreślonej części miasta (P. Łos) (Walaśz i in. 2000).

Żywiec

W czerwcu 2013 r. dwa samce obserwowano na wzgórzu „Matyska” w Radziechowach (H. Linert). Jest to jedyne obecnie znane stanowisko lęgowe w województwie śląskim i jednocześnie wyjątkowo wysoko położone (612 m n.p.m.).

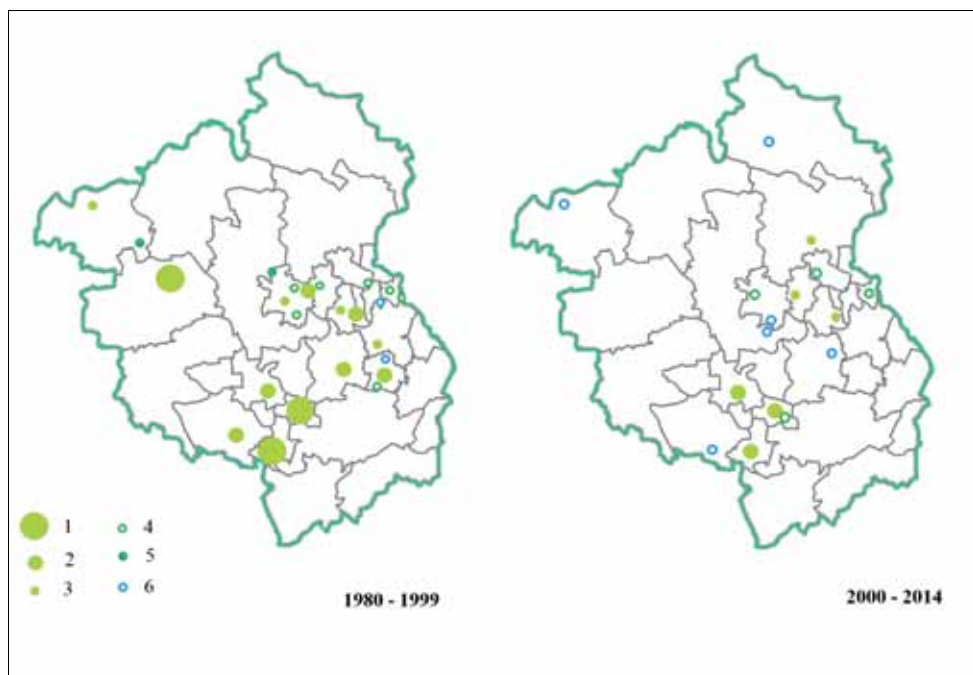
Dyskusja

Danych literaturowych, dokumentujących historyczny stan populacji dzierlatki na Górnym Śląsku, jest niewiele. Na początku XX w. zaznaczył się wzrost liczebności i dotyczył rzekomo całego Śląska, a na Górnym wynikał ze zwiększenia się ilości odpowiednich dla dzierlatki siedlisk. Prawdopodobnie wynikało to z dynamicznej rozbudowy osiedli mieszkaniowych i ośrodków przemysłowych w tym okresie. Kolejny wzrost liczebności miał miejsce po II wojnie światowej

i trwał do lat 70. włącznie (Dyrz i in. 1991). Brak jest innych informacji poza nieprecyzyjnym stwierdzeniem jakoby najobfitsze lęgowiska dzierlatki na Śląsku znajdowały się w „północno-wschodniej części Górnego Śląska” (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Dane zebrane na potrzeby niniejszej pracy nie potwierdzają jednak tego twierdzenia.

Z lat 1951–1964 uzyskano dane tylko z terenu Katowic, gdzie występowała wówczas na co najmniej siedmiu stanowiskach (J. Kotecki). Bardziej szczegółowe dane dotyczące liczebności i rozmieszczenia gatunku na całym terenie badań pochodzą dopiero z końca lat 70. i początku 80. XX wieku. Dzięki temu wiemy, że już wówczas gatunek ten był na Górnym Śląsku bardzo nieliczny, a na wielu obszarach w ogóle nie występował. Najbardziej kompletne dane dotyczące występowania dzierlatki dotyczą końca lat 80. i lat 90. XX wieku. Populacja dzierlatki skoncentrowana była wówczas w 3 rejonach. Najobficiej zasiedlone były miasta tzw. Rybnickiego Okręgu Węglowego, czyli Wodzisław Śląski, Rybnik, Jastrzębie-Zdrój i Żory. Mniejsze populacje zasiedlały obszar konurbacji górnośląskiej oraz rejonu Kędzierzyna-Koźła i Krapkowic (ryc. 2).

Spadek liczebności tego gatunku na Górnym Śląsku miał miejsce już na początku lat 80. Wówczas gatunek ten wyginął na przykład w Katowicach i Gliwicach (Betleja i in. 2007). Największy regres populacji dzierlatki miał jednak miejsce w końcu XX i na początku XXI w., kiedy gatunek ten wycofał się z takich miast jak Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Wodzisław Śląski czy Zabrze i drastycznie zmniejszył liczebność w najliczniej dotąd zasiedla-

Rycina 2. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych i miejsc obserwacji dzierłatki *Galerida cristata* na Górnym Śląsku w latach 1980–1999 i 2000–2014

1 – stanowiska lęgowe z 6–11 parami, 2 – stanowiska lęgowe z 2–5 parami, 3 – stanowisko 1 pary lęgowej, 4 – pojedyncze obserwacje z sezonu lęgowego, 5 – obserwacje z sezonu lęgowego i zimy, 6 – obserwacje zimowe.

Figure 2. Nesting sites and observations of Crested Lark *Galerida cristata* in Upper Silesia between 1980 and 1999, 2000 and 2014.

1 – nesting sites with 6 – 11 pairs, 2 – nesting sites with 2–5 pairs, 3 – nesting site of one pair, 4 – single observations of breeding season, 5 – observations of breeding and winter seasons, 6 – winter season observations

nych Żorach. Ostatni potwierdzony lęg dzierłatki na Górnym Śląsku miał miejsce w 2008 r. w Rudzie Śląskiej. Późniejsze obserwacje w regionie dotyczyły tylko pojedynczych ptaków, bez dowodu ich gniazdowania.

Z czeskiej części Śląska dzierlatka wycofała się całkowicie w latach 90. Obecnie najbliższe stałe lęgowiska tego gatunku

w Czechach znajdują się w południowych Morawach (Šťastný i in. 2010). W podobnym okresie znacząco skurczyła się populacja świętokrzyska dzierłatki. Ostatnie lęgowe pary wykryto tu w roku 2005 i 2006 w Kielcach i Ostrowcu Świętokrzyskim, choć jeszcze na początku XXI wieku wykazywano do 24 par (Misiuna 2006, 2008). Najbliższe aktualne stanowiska dzierłatki

w granicach Śląska znajdują się w Opolu. W latach 2007 i 2008 specjalne poszukiwania tego gatunku wykazały odpowiednio 11–14 i 15–21 par lęgowych, co wynosiło ok. 50–70% stanu populacji z lat 90. (Bożek i Hebda 2009). Obecnie dzierlatka nadal gniazduje w Opolu, choć jej dokładna liczebność nie jest znana. Kolejnym ważnym stanowiskiem bezpośrednio sąsiadującym z Górnym Śląskiem jest Częstochowa, gdzie w latach 2003–2007 notowano 8–10 par (Czyż 2007). Obecnie brak dowodów na to, iż dzierlatka nadal występuje w tym mieście (S. Czyż – dane niepubl.).

Aktualnie najliczniejsze populacje dzierlatki w kraju zasiedlają obrzeża wsi w Wielkopolsce, gdzie osiągają zagęszczenia sięgające nawet 9,2 pary/10 km² (Wylegała i in. 2009). Na Górnym Śląsku nie stwierdzono żadnego stanowiska w typowo wiejskim środowisku, co może wynikać z dużej przewagi miast nad terenami wiejskimi w tym regionie. W latach 80. i 90. dzierlatki zasiedlały głównie place budowy nowych osiedli mieszkaniowych oraz tereny ruderalne (nieużytki, zwały kopalniane, składowiska odpadów). Pod koniec lat 90. i w pierwszych latach XXI wieku, po zagospodarowaniu wcześniej zajmowanych siedlisk, ptaki spotykano głównie na otwartych terenach osiedli mieszkaniowych (trawnikach, boiskach) i terenach przemysłowo-handlowych (stacjach benzynowych, parkingach). Szczątkowa już wówczas populacja dzierlatki utrzymała się krótko w nowych siedliskach. Przyczyną zaniku tych populacji była prawdopodobnie wzmożona presja drapieżników oraz antropopresja (ruch samochodów, regularne koszenie trawników i poboczy) w siedliskach o dużo mniejszej

dostępności bezpiecznych miejsc gniazdowych i kryjówek dla podlotów. Przypuszcza się, że duży wpływ na spadek liczebności dzierlatek w miastach ma wzrost liczebności kuny domowej i przede wszystkim ptaków krukowatych (Tryjanowski i in. 2009). Zmiana zajmowanych siedlisk przez dzierlatki nastąpiła również we Wrocławiu, gdzie przeniosły się one z lęgówisk osiedlowych na duże trawniki wokół nowo powstałych hal przemysłowych i dużych supermarketów. Populacja ta wydaje się w ostatnich latach stabilna (T. Maszkało – inf. niepubl.). Kontrola analogicznych miejsc na Górnym Śląsku nie wykazała jednak obecności dzierlatki. Wszystko wskazuje więc na to, iż populacja tego gatunku w regionie zanikła zupełnie. Obserwacje z zimy 2013/2014 pojedynczych ptaków przy hipermarketach w Gliwicach i Krapkowicach mogą wskazywać na obecność kilku nieodkrytych par w tych miastach, jednak przy tak dużym tempie spadku krajowej populacji trudno liczyć na trwałą odbudowę górnośląskiej populacji w najbliższych latach.

Fot. 1. Dorosła dzierlatka *Galerida cristata* z pary lęgowej w Rudzie Śląskiej w czerwcu 2007 r. W następnym roku para ta wyprowadziła ostatni potwierdzony lęg tego gatunku na Górnym Śląsku (fot. M. Karetta)

Photo 1. Adult Crested Lark from the breeding pair in Ruda Śląska, June 2007. The following year the species was confirmed as a breeder for the last time

Podziękowania

Składam serdeczne podziękowania osobom, które przekazały swoje obserwacje dzierlatki z Górnego Śląska. Byli to kolejno: Krzysztof Belik, Jacek Betleja, Piotr Cempulik, Grzegorz Chlebek, Stanisław Czyż, Roland Dobosz, Arkadiusz Gorczewski, Tomasz Grochowski, Radosław Gwóźdź, Agnieszka Henel, Krzysztof Henel, Krystian Jainta, Marcin Karetta, Paweł Kmiecik, Krzysztof Kokoszka, Józef Kotecki, Piotr Kozłowski, Marian Koź-

lik, Robert Kruszyk, Henryk Linert, Andrzej Michna, Adrian Ochmann, Ireneusz Oleksik, Gustaw Schneider, Michał Skóra, Rafał Smykała, Marek Szczepanek, Dariusz Szyra, Tomasz Święciak, Piotr Tadeusz, Robert Tkocz, Eugeniusz Włochowicz, Zbigniew Wnuk.

Tomaszowi Maszkało dziękuję za cenne rady i pomoc w kontrolowaniu stanowisk dzierlatki wiosną 2014 r.

Literatura

- Betleja J., Cempulik P., Chrul Z., Grochowski T., Ostański M., Schneider G., Szlama D.** 2007. Atlas ptaków lęgowych Gliwic. Rozmieszczenie i liczebność w latach 1988–1990. Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Przyroda nr 17, Bytom.
- Beuch S.** 2012 msc. Wpływ rekultywacji zwałów kopalnianych na Górnym Śląsku na wybrane gatunki ptaków lęgowych. Praca inżynierska. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa.
- Beuch S.** 2014. Występowanie sieweczki rzecznej *Charadrius dubius*, świergotka polnego *Anthus campestris* i białorzutki *Oenanthe oenanthe* na zwałowiskach kopalnianych w Bytomiu. Ptaki Śląska 21. 87–100.
- Bożek M., Hebda G.** 2009. Rozmieszczenie i liczebność dzierlatki *Galerida cristata* w Opolu na początku 21. wieku. Not. Orn. 50: 51–54.
- Czyż S.** 2007. Atlas ptaków lęgowych Częstochowy 2003–2007. Wyd. S. Czyż, Częstochowa.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska – monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski. Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Janiszewski T., Wojciechowski Z., Pędziwilk A.** 2004. Rozmieszczenie i liczebność dzierlatki *Galerida cristata* i kłaskawki *Saxicola torquata* w Łodzi w latach 1994–2002. Not. Orn. 45: 49–54.
- Kondracki J.** 2013. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Kościelny H., Belik K.** 2006. Ptaki Lasów Lublińskich I. Przegląd gatunków – rozmieszczenie i liczebność. Chrońmy Przyr. Ojcz. 62, 3: 47–77.
- Kruszyk R.** 2002. Ptaki Jastrzębia-Zdroju i okolic. Urząd Miasta Jastrzębia-Zdroju, Jastrzębie-Zdrój.
- Kuźniak S., Tryjanowski P.** 2007. Dzierlatka *Galerida cristata*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Maciak F.** 1999. Ochrona i rekultywacja środowiska. Wydaw. SGGW, Warszawa.
- Misiuna Ł.** 2006. Zanik populacji lęgowej dzierlatki *Galerida cristata* w Kielcach w latach 1986–2005. Not. Orn. 47: 134–138.
- Misiuna Ł.** 2008. Populacja lęgowa dzierlatki *Galerida cristata* w Regionie Świętokrzyskim w latach 1985–2006. Not. Orn. 49: 250–256.
- Sołowiej M.** 2011. Zanikanie populacji lęgowej dzierlatki *Galerida cristata* w Szczecinie w latach 1999–2009. Ptaki Pomorza 2: 67–74.
- Šťastný K., Bejček V., Hudec K.** 2010. Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR. Aventinum, Praha.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność, zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L.** 2009. Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego. Bogucki Wydawnictwo naukowe, Poznań.
- Walas K. (red.), Cichocki W., Czerwiński B., Czyż S., Król W., Smykła J., Walasz A., Walasz K.** 2000. Atlas ptaków zimujących Małopolski. Monografia ptaków Małopolski. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Kraków.
- Wilżak T., Pietrzak T.** 2013. Populacja dzierlatki *Galerida cristata* w Kaliszu. Ptaki Wielkopolski 2: 120–125.
- Wylegała P., Krąkowski B., Sieracki P., Kasprzak A., Rosin Z.** 2009. Liczebność, zagęszczenie oraz siedliska lęgowe dzierlatki *Galerida cristata* w krajobrazie rolniczym Wielkopolski. Not. Orn. 50: 312–318.
- Żmuda S.** 1973. Antropogeniczne przeobrażenia środowiska przyrodniczego konurbacji górnośląskiej. Śląski Instytut Naukowy, Katowice.

Tworzenie się miejskich populacji lęgowych krzyżówki *Anas platyrhynchos* i czernicy *Aythya fuligula* w Legnicy i Wrocławiu

The formation of Mallard *Anas platyrhynchos* and Tufted Duck *Aythya fuligula* urban breeding populations in Legnica and Wrocław, SW Poland

Ludwik Tomiało

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego
Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
e-mail: tomilu@biol.uni.wroc.pl

Podczas wieloletnich badań awifauny Legnicy i Wrocławia udało się zanotować początek i sposób tworzenia się śródmiejskich populacji lęgowych dwóch gatunków kaczek.

Oddalone od siebie o około 65 km oba miasta Dolnego Śląska są położone pośród silnie odlesionej i żyznej Równiny Wrocławskiej. Legnica (110 tys. mieszkańców) posiada tylko parę kilkuhektarowych zbiorników wodnych, podczas gdy 640-tysięczny Wrocław leży nad Odrą z jej pięcioma dopływami i ma kilkadziesiąt zwykle również niewielkich zbiorników. Prawie 200-letni miejski park w Legnicy w swej okolonej hałaśliwymi ulicami części śródmiejskiej posiada sztuczny staw z zadrzewioną wyspą. Najpierw (od roku 1973) poczęły na tym stawie i w otaczają-

cym drzewostanie parkowym gnieździć się krzyżówki *Anas platyrhynchos*. Czy to była spontaniczna kolonizacja, nie wiemy. Nastąpiła ona z opóźnieniem wobec Wrocławia, gdzie zasiedlenie śródmieścia zostało zainicjowane przez człowieka poprzez celowe wypuszczenie w latach 1959 i 1960 w Ogrodzie Botanicznym mieszkańców kaczki krzyżówki z kaczkami domowymi wyhodowanymi w niewoli (Hryniewicz-Sudnik i Strojny 1968). Później w ogrodzie tym, w sztucznych koszach lęgowych, gnieździło się do 19 samic krzyżówek (Król 1977). Nawet po upływie pół wieku potomkowie mieszkańców zachowują specyficzne upierzenie, dzięki czemu można powątpiewać, by pierwsze krzyżówki przybyły do Legnicy z Wrocławia, ponieważ przez pierwszych 20 lat

obserwacji w rejonie Legnicy tylko raz zauważono samca-mieszkańca i dopiero w ostatnich latach pojawiło się ich kilka w parku legnickim. W innych miastach Europy nierzadkie krzyżowanie się kaczek domowych z dzikimi zwykle następowało dopiero po wnikięciu tych druhich na zbiorniki miejskie (Hagemeijer i Blair 1997), ale o sporadycznym krzyżowaniu się z wiejskimi kaczkami domowymi donoszono już w 19. wieku.

W parku legnickim maksymalną liczbę po 9-10 samic krzyżówek z pisklętami odnotowano w latach 2003 i 2004, plus stado niełęgowe kilkudziesięciu ptaków, głównie samców. Większość samic zakłada tam gniazda na wyspie pośród roślinności zielonej, czasem w znacznym zagęszczeniu, a w jednym przypadku (wysiadywanie pomiędzy 16 a 23 maja 2003) obserwowano gniazdo z wysiadującymi wspólnie dwiema samicami. Nieliczne samice zajmowały dziuple drzew parkowych, nawet daleko od wody.

Bardziej interesujące jest jednak powstanie w Legnicy niewielkiej miejskiej populacji czernicy *Aythya fuligula*, gatunku w zachodniej i północnej części Europy od dawna synurbijnego (np. w centrum Londynu od roku 1913 (Montier 1977)). W polskich miastach nie stwierdzono czernic rozmnażających się na zbiornikach śródmiejskich (Luniak i in. 2001, Betleja i in. 2007). Pierwszy raz samicę z pisklętami zauważyłem na legnickim stawie parkowym w lipcu 1996, a od wędkarzy uzyskałem informacje o tym, że rok czy dwa lata wcześniej miało tam miejsce celowe przesiedlenie kilku nielotnych ptaków tego gatunku z podmiejskich stawów. Dwa lata później, na

początku sierpnia widziano w parku cztery samice z młodymi, a w latach 2003 i 2004 po 7 samic z łączną liczbą ok. 35 i ok. 50 piskląt. Maksymalnie 11 samic z młodymi odnotowano w końcu lipca 2005 roku. Wysoki sukces lęgowy może być wydedukowany ze znacznej liczby piskląt w lęgach (4-8), co potwierdzałoby przypuszczenie, że gniazda na wyspie stawu parkowego są bardzo bezpieczne. Tylko raz pojawił się nad stawem przełotny bielik *Haliaeetus albicilla*, a obecny w parku lis *Vulpes vulpes*, kuny domowe *Martes foina* i szczury *Rattus* sp., mogą zabijać pisklęta, ale mimo tego większość z nich dorasta do samodzielności. Znamienną cechą jest tu przebywanie par lęgowych czernic (np. do 15 par w roku 2003) tylko w okresie kwietnia-czerwca, po czym samce znikają, a na zbiorniku pozostają same samice, po pewnym czasie już z potomstwem.

Obecność obu lęgowych kaczek sprzyja prawdopodobnie zasiedlaniu miast przez inne gatunki. Dnia 16.05.2004 zauważono w Legnicy samicę nurogęsi *Mergus merganser* z ośmioma kilkudniowymi pisklętami, której to rodziny nie było już 22 maja (prawdopodobnie przeniosła się na pobliską rzekę Kaczawę). W tym samym roku na stawie do końca czerwca przebywał też samiec świstuna *Anas penelope* tokujący do samic czernic. Pojawiały się także niełęgowe łabędzie nieme *Cygnus olor* (para lub pojedyncze). Obecność licznych ptaków wodnych przyciąga uwagę spacerowiczów tłumnie odwiedzających park i restaurację na brzegu stawu. Ptaki są tu stale dokarmiane przez ludzi, nawet w okresie wiosenno-letnim, wykazując brak płochliwości (Tomiałojć 2007).

Komentarz. Lepsze rozumienie procesów synurbizacji ptaków wymaga zachowania w pamięci możliwości, że i w przeszłości niejedno zasiedlenie terenu śródmiejskiego przez ptaki wodne mogło być zainicjowane przez ludzi, zwykle nie związanych ze środowiskiem ornitologów, wskutek czego nie ma o tym śladu w piśmiennictwie.

Summary

During regular bird observations in Legnica and Wrocław downtown parks the origin and development of very tame breeding populations of some duck species have been noticed. Breeding Mallard females were first reported in 1960 (Wrocław) and in 1973 (Central Park of Legnica). Wrocław population (recently several hundred, up to 19 families in the Botanical Gardens alone) descends partly from the hybrids between domestic ducks and wild Mallards released there in 1959. The origin of Legnica Mallards (a few dozen pairs) may be natural as the absence of hybrids during the first 20 years made early immigration from Wrocław hardly possible. The Tufted Ducks of Legnica (max. 11 families) are descendants of ducklings brought by anglers from the countryside and released into the park pond between 1994 and 1995. Additionally, in May 2004 a female Goosander with eight nestlings were seen on this pond. More frequent human contribution to the initiation of urban duck breeding is being suggested.

Literatura

Betleja J., Cempulik P., Chrul Z., Grochowski T., Ostański M., Schneider G., Szlama D. 2007. Ptaki lęgowe Gliwic – Rozmieszczenie i liczebność w latach 1988-1990. Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, nr 17: 1–156.

Hagemeijer W.J.M., Blair M.J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. T. & A.D. Poyser, London.

Hrynkiewicz-Sudnik J., Strojny W. 1968. Obserwacje biologii i ekologii kaczki krzyżówki, *Anas platyrhynchos* L., wprowadzonej na wody Wrocławia. Prz. Zool. 12: 312–321.

Król A. 1977 msc. Awifauna Ogrodu Botanicznego we Wrocławiu w latach 1975-1977. Praca dyplomowa, Zakład Ekologii Ptaków Instytutu Zoologii, Wrocław.

Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962-2000. Atlas Warszawy nr 8. IGiPZ PAN, Warszawa.

Montier D. 1977. Atlas of Breeding Birds of the London Area. London Nat. History Soc., B.T. Batsford Ltd, London.

Tomiałojć L. 2007. Zmiany awifauny lęgowej w dwóch parkach Legnicy po 40 latach. Not. Orn. 48: 232–245.

Gniazdowanie rybołowa *Pandion haliaetus* na Śląsku

Breeding of Osprey *Pandion haliaetus* in Silesia

Sławomir Rubacha

ul. Sobkowiaka 30b/4, 65-001 Zielona Góra

e-mail: srubacha1@gmail.com

Rybołów *Pandion haliaetus* jest skrajnie nielicznym gatunkiem lęgowym w Polsce. Obecny stan krajowej populacji, określony w latach 2012–2013 na podstawie Monitoringu Ptaków Polski, wynosi 33–39 par lęgowych (Chodkiewicz i in. 2013). Jeszcze w latach 1990. populację szacowano na 70–75 par (Mizera i Szymkiewicz 1996, Tomiałoć i Stawarczyk 2003), jednak kolejne liczenia prowadzone już w XXI wieku wykazały drastyczny spadek liczebności tego gatunku. W roku 2005 ptaki obserwowane były tylko w 39 rewirach, w r. 2006 w 32, a w r. 2007 w 37 rewirach. W latach 2008–2009 zajętych było 29 rewirów, natomiast w latach 2010–2012 – 28–31 rewirów (Mizera 2009, Neubauer i in. 2011, Chodkiewicz i in. 2012).

Pierwsze wzmianki dotyczące lęgów rybołowa na Śląsku pochodzą z pierwszej połowy XX wieku. Trzy pewne stanowiska lęgowe zlokalizowane były w okolicach Odolanowa, Kluczborka oraz Głogowa. Także w drugiej połowie XX wieku znane były jedynie trzy

stanowiska. W latach 1952–1956 ptaki gniazdowały w okolicach Lublińca, w roku 1959 para ptaków wybudowała gniazdo w okolicy Rudy Sułowskiej. W roku 1979 koło Zasiiek (woj. lubuskie), zlokalizowano gniazdo, w którym rybołowy z sukcesem wyprowadzały młode prawdopodobnie do 1983 roku (Dyrz i in. 1991).

Przez kolejne 30 lat nie stwierdzono lęgów rybołowa na Śląsku. Gatunek ten dość często pojawiał się w okresie lęgowym. Pojedyncze osobniki, a także niekiedy pary, obserwowane były przez autora m.in. na stawach Przemków (woj. dolnośląskie), Biecz, Niwica, Janików, Bronków, Mieszków (woj. lubuskie). Były to prawdopodobnie osobniki młodociane lub dorosłe po stratach w lęgach, a także ptaki gniazdujące po stronie niemieckiej. Wyjątkowo, w roku 2010 na stawach Bronków koło Krosna Odrzańskiego (woj. lubuskie), obserwowano parę dorosłych ptaków w miesiącach czerwiec – sierpień. Jeden z osobników posiadał niemiecką obrączkę. Ptak

zaobraczkowany został w roku 2004 jako pisklę w pobliżu miejscowości Kieselwiltz w Brandenburgii, około 40 kilometrów od stawów Bronków. Dnia 17 sierpnia stwierdzono tam trzy ptaki, w tym osobnika młodocianego (T. Olechno, P. Czechowski – inf. niepubl.).

Pierwsze gniazdo rybołowa na Śląsku w XXI wieku znalezione zostało w roku 2011 w okolicach Zgorzelca. Gniazdo zostało wybudowane na słupie wysokiego napięcia i jest to pierwszy przypadek lęgu w regionie od ponad 30 lat. Ptaki co roku odbywały tam lęgi z sukcesem. W 2011 roku odchowały jedno młode, w 2012 roku – 2, w 2013 – 1, w 2014 – 2 (Komitet Ochrony Orłów – inf. niepubl.).

Pomiędzy 8 a 19 kwietnia 2012 r. w pow. Strzelce Opolskie (woj. opolskie) obserwowano ptaki budujące gniazdo na olszy w pobliżu stawów rybnych (R. Świerad i in. – inf. niepubl.). Niestety pomimo solidnej już konstrukcji gniazda ptaki opuściły rewir. Prawdopodobnie przyczyną porzucenia gniazda było przepłoszenie ptaków przez właścicieli stawów.

W tym samym roku w okolicy Krosna Odrzańskiego (woj. lubuskie) para ptaków rozpoczęła w czerwcu budowę gniazda na słupie wysokiego napięcia. Rybołowy przebywały w rewirze do jesieni. W roku 2013 do gniazda przyleciał tylko jeden ptak i dopiero latem skojarzył się z drugim osobnikiem. Rok później rybołowy przystąpiły do lęgu. W połowie kwietnia obserwowano kopulacje. Wysiadującego na gnieździe ptaka obserwowano do początku czerwca, po czym ptaki z niewyjaśnionych przyczyn

zaprzystały dalszego wysiadywania. Oba rybołowy pozostały w rewirze.

Kolejna para lęgowa stwierdzona została w okolicy Brodów koło Lubska (woj. lubuskie). W roku 2013 na słupie wysokiego napięcia zostało wybudowane gniazdo (brak szczegółowej daty). Nie wiadomo jednak, czy ptaki przystąpiły wówczas do lęgu. Rok później rybołowy wyprowadziły tam 2 młode.

Ponowne przypadki lęgów rybołowów na Śląsku w dużej mierze związane są ze stałym wzrostem populacji rybołowa na terytorium Niemiec. W roku 2004 stwierdzono tam 470 par, z czego 275 w Brandenburgii i 150 w Meklemburgii – Pomorzu Przednim (Schmidt 2004). Zaznaczyć należy, że jeszcze w latach 70. liczebność tego gatunku oscylowała w Niemczech w granicach 73 par, co daje ponad 530% wzrost liczebności (Mrugasiewicz i in. 2006)! Dane z roku 2013 wskazują na wzrost niemieckiej populacji o kolejne 33% (627 par) w stosunku do roku 2004. W landach bezpośrednio graniczących ze Śląskiem stwierdzono 382 pary: Brandenburgia – 322, Saksonia – 60. W pozostałych landach: Meklemburgia – Pomorze Przednie – 188, Saksonia-Anhalt – 32, Dolna Saksonia – 14, Bawaria – 10, Turynia – 1 (Mebs i Schmidt 2014). Usytuowanie gniazd może również świadczyć o zasilaniu naszej populacji przez rybołowy pochodzące z Niemiec. Około 80% gniazd niemieckich rybołowów budowanych jest na słupach wysokiego napięcia (Schmidt 2001, 2004). Polska populacja głównie wykorzystywała drzewa (ok. 40%) oraz specjalne platformy gniazdowe (ok. 60%). Pierwsze polskie gniazdo na słu-

Fot. 1. Gniazda rybołowa *Pandion haliaetus* na Śląsku: A – okolice Zgorzelca, B – okolice Krosna Odrzańskiego, C – okolice Lubska (fot. S. Rubacha)

Photo 1. Silesian Osprey's nests: A – near Zgorzelec, B – near Krosno Odrzańskie, C – near Lubska

pie wysokiego napięcia zlokalizowano w r. 1992, a po pięciu latach było ich już cztery (Mizera i Rudawski 2000, Mizera i in. 2007). W ostatnich latach rybołowy w Polsce coraz częściej budują gniazda na słupach. Oprócz Śląska tego typu gniazdo znalezione zostało chociażby na Ziemi Lubuskiej w okolicach Budachowa w r. 2014 (K. Gajda – inf. niepubl.).

Główną przyczyną braku wzrostu populacji rybołowa na Śląsku, jak i w ca-

łej Polsce, jest negatywny stosunek człowieka do tego gatunku. Ptaki zabijane są głównie przez właścicieli stawów rybnych. W latach 2001–2008 stwierdzono w kraju aż 13 takich przypadków. Kolejnym problemem są kolizje z liniami energetycznymi, które w tym samym okresie spowodowały śmierć co najmniej 5 rybołowów (Mizera 2009).

Podziękowania

Pragnę podziękować osobom, które udostępniły dane dotyczące obserwacji rybołówów. Są to: Norbert Chmura, Paweł Czechowski, Adam Czubat, Krzysztof Gajda, Tomasz Olechno, Monika Pastrykiewicz, Rafał Świerad, Zdzisław Cenian. Dziękuję także Janowi Lontkowskiemu za udostępnienie literatury.

Summary

Ospreys are rare breeders in Silesia. First records date back to the first half of 20th century when Osprey nests were reported near Odolanów, Kluczbork and Głogów. In the second half of 20th century more nests were found not far from Lubliniec, Ruda Sułowska and Zasieki. In the present century the first nest was spotted on a high voltage pole near Zgorzelec in 2011 and the following years the pair bred successfully. In 2012 a pair of birds attempted to build a nest in a tree not far from Strzelce Opolskie, however the birds left the place. In the same year Ospreys built a nest on a high voltage pole near Krosno Odrzańskie. In 2013 only one bird came back from wintering and in the following year a pair attempted to breed unsuccessfully. In the same year another pair built a nest on a high voltage pole near Lubsko. A year later they reared 2 young.

Literatura

- Chodkiewicz T., Neubauer G., Meissner W., Sikora A., Chylarecki P., Woźniak B., Bzoma S., Brewka B., Rubacha S., Kus K., Rohde Z., Cenian Z., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kajtoch Ł., Szałański P., Betleja J. 2012. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2010–2012. Biuletyn Monitoringu Przyrody 9: 1–44.
- Chodkiewicz T., Neubauer G., Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Ostasiewicz M., Wylegała P., Ławicki Ł., Smyk B., Betleja J., Gaszewski K., Górski A., Grygoruk G., Kajtoch Ł., Kata K., Krogulec J., Lenkiewicz W., Marczakiewicz P., Nowak D., Pietrasz K., Rohde Z., Rubacha S., Stachyra S., Świętochowski P., Tumiel T., Urban M., Wieloch M., Woźniak B., Zielińska M., Zieliński P. 2013. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2012–2013. Biuletyn Monitoringu Przyrody 11: 1–72.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski. Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Mebs T., Schmidt D. 2014. Die Greivögel Europas, Nordafrikas und Vorderasiens. Biologie, Kennzeichen, Bestände. 2. wydanie. Kosmos, Stuttgart.
- Mizera T., Szymkiewicz M. 1996. The present status of the Osprey *Pandion haliaetus* in Poland. Eagle Studies 1996: 23–33.
- Mizera T., Rudawski W. 2000. Rybołów *Pandion haliaetus* ponownie gniazduje na Ziemi Lubuskiej. Przegląd Przyrodniczy 11, 4: 97–98.
- Mizera T., Rodziewicz M., Szymkiewicz M. 2007. Rybołów *Pandion haliaetus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Mizera T. 2009. Sytuacja rybołowa *Pandion haliaetus* w Polsce na początku XXI wieku. W: Anderwald D. (red.) Ochrona drapieżnych zwierząt, a rozwój cywilizacyjny społeczeństw ludzkich. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (22): 45–55.
- Mrugasiewicz A., Południowski M., Dylawerski M. 2006. Zmiany liczebności rybołowa *Pandion haliaetus* w Polsce w latach 1993–2004. W: Anderwald D. (red.) Ochrona drapieżnych zwierząt. Poszukiwanie kompromisów. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 2 (12): 65–79.
- Neubauer G., Sikora A., Chodkiewicz T., Cenian Z., Chylarecki P., Archita B., Betleja J., Rohde Z., Wieloch M., Woźniak B., Zieliński P., Zielińska M. 2011. Monitoring populacji ptaków Polski w latach 2008–2009. Biuletyn Monitoringu Przyrody 8/1: 1–40.
- Schmidt D. 2001. Die Bestandsentwicklung des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Deutschland im ausgehenden 20. Jahrhundert. Vogelwelt 122: 117–128.
- Schmidt D. 2004. Fischadler (*Pandion haliaetus*) W: Gedeon, K., Mitschke A., C. Sudfeldt C. 2004. Brutvögel in Deutschland. Stiftung Vogelmonitoring Deutschland. Hohenstein-Ernstthal.
- Schmidt D. 2004. Projekt Fischadler. NABU. Vogelschutzzentrum Mössingen.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTTP „pro Natura”, Wrocław.

Jesienny nalot kobczyka *Falco vespertinus* na Śląsku w roku 2012

Autumn irruption of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* in Silesia in 2012

Praca nr 5 Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego

Paweł Kołodziejczyk

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne
ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
e-mail: puszczyk74@gmail.com

Romuald Cisakowski

Domaszkowice 94, 48-303 Nysa
e-mail: arcis@neostrada.pl

Gwidon Gaudnik

ul. Jasnogórska 9, 44-100 Gliwice skr. poczt. 125
e-mail: bdegwimag@rubikon.pl

Maciej Buchalik

ul. Raciborska 66/6, 44-200 Rybnik
e-mail: mcbuch@ka.onet.pl

Waldemar Michalik

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne
ul. Krótka 12, 47-300 Żywocice
e-mail: w78m@poczta.onet.pl

Rafał Świerad

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne
ul. Ks. Schulza 12/1, 47-320 Gogolin
e-mail: swiergol1@go2.pl

Wiesław Wodecki

ul. Ogrodnicza 2a, 43-330 Wilamowice,
e-mail: wieslaw.wodecki@wp.pl

Kobczyk *Falco vespertinus* w Polsce to ptak nieregularnie przelotny lub zalatujący, a dawniej sporadycznie lęgowy (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Gniazduje on w Euroazji, od południowo-wschodniej Europy (gdzie występuje 25–49% populacji) po środkową Azję, na wschodzie sięgając po górny bieg rzeki Leny. Zimowiska znajdują się na obszarze środkowej i południowej Afryki. Obecnie kobczyk w Europie gniazduje w Rosji (europejska część) w liczbie 20 000–30 000 par, na Ukrainie 3 200–5 100 par, w Rumunii 1 300–1 600 par, na Węgrzech 600–700 par, w Serbii i Czarnogórze 250–300 par, w Mołdawii i we Włoszech 70–90 par, w Słowacji 20–100 par, w Bułgarii 15–50 par, w Gruzji 10–50 par, w Chorwacji 1–10 par oraz w Austrii i we Francji

po 1–5 par (BirdLife International 2004). Niektóre marginalne populacje południowo-zachodniej Europy są stabilne bądź odnotowano w nich wzrost liczebności. We Włoszech wzrost liczebności wyniósł ponad 80% (BirdLife International 2004). W pozostałych krajach leżących w obrębie pierwotnego zasięgu gatunku, takich jak Estonia oraz Niemcy, notuje się 0–10 par, na Białorusi 10–15 par. W innych, takich jak Polska i Czechy, obecnie jest on uznawany za wymarły. Efemeryczne gniazdowanie stwierdzano w Finlandii. W latach 1970–1990 gatunek ten przeżył silny, ponad trzydziestoprocentowy spadek liczebności. Największe spadki krajowych populacji odnotowano na Węgrzech (50–79%), w Bułgarii (30–49%) oraz Estonii, Serbii i Czarnogórze

Fot. 1. Kobczyk *Falco vespertinus*, pierwszoroczny ptak w szacie *juvenilis* obserwowany w dniu 14.09.2012 r. pod Mierzęcinem (gm. Pawłowiczki). Kobczyki z zasiadki najczęściej polowały na norniki *Microtus* sp. (fot. G. Gaudnik)

Photo 1. Red-footed Falcon *Falco vespertinus*, first-year bird observed on 14.09.2012 near Mierzęcín. Red-footed Falcon hunting for voles using sit-and-wait hunting strategy

(20–29%). Dekadę później w latach 1990–2000 odnotowano obniżenie liczebności o 30% w Rosji i na Ukrainie, a w roku 2009 odnotowano dalszy spadek liczebności o kolejne 23% na Ukrainie. Liczebność kobczyka maleje również we wschodniej Syberii. Za stabilne uznaje się populacje zasiedlające optymalne środowiska Azji Środkowej, w szczególności strefę lasostępu Kazachstanu, w której to kobczyki gniazdują w koloniach gawronów *Corvus frugilegus* (BirdLife International 2004).

Jesienna migracja kobczyka w Europie jest słabo zaznaczona, a odbywa się pomiędzy połową sierpnia a końcem października. Początkowo standardowy kierunek przelotu skierowany jest na zachód, następnie ptaki obierają kierunek na południe, przelatując szerokim frontem przez Półwysep Bałkański i wschodnią część Morza Śródziemnego. W końcu października osiągają zimowiska w południowej i południowo-zachodniej Afryce. Jesienna wędrówka kobczyków przez Europę nabiera niekiedy cech inwazyjnych nalołów (Cramp i Simmons 1979). W Europie takie inwazje rejestrowano w latach 1881, 1896, 1925, 1927, 1939, 1968, 1975, 1979 (Grabiński 1986). Mniejszy nalot odnotowano w roku 1995 w Szwecji i na Łotwie (Sikora i Cénian 1996). Czasowo zbieżny z nimi wzrost liczebności obserwowanych kobczyków odnotowano na obecnych ziemiach polskich w latach 1927, 1939, 1979 (Grabiński 1986). Większą liczbę (po 8 osobników) odnotowano w latach 1984 i 1989 (Sikora i Cénian 1996). Dotychczas na obszarze Polski inwazje notowano tylko wiosną w latach: 1882, 1936, 1981 i 1988 (Sikora i Cénian 1996). Inwazje są ściśle związane ze specy-

ficznym układem barycznym nad Europą, podczas którego kobczyki pojawiają się z dala od szlaku wędrówkowego. Gdy nad północno-wschodnią Europą rozbudowuje się silny układ wysokiego ciśnienia, powstają silne wiatry wschodnie i południowo-wschodnie, które spychają ptaki daleko na zachód (Grabiński 1986). Na wystąpienie inwazji ma też wpływ dostępność pokarmu, która może modyfikować trasę wędrówki kobczyka (Sikora i Cénian 1996 za Nightingale i Allsopp 1994). Celem niniejszej pracy jest podsumowanie i analiza nalołu kobczyka, która miała miejsce na Śląsku pod koniec lata i jesienią 2012 roku. Na podstawie zebranego materiału udało się określić: liczebności, skupiskowość, miejsca występowania, dynamikę przelotu oraz strukturę płciowo-wiekową. Do analizy wieku wyróżniono trzy kategorie: ptaki dorosłe (ad.), prawie dorosłe (imm.) i młodociane (juv.). Materiały wykorzystane w artykule zgromadzono w Kartotece Awifauny Śląska funkcjonującej przy Śląskim Towarzystwie Ornitologicznym (Zięba i Kołodziejczyk 2013). W okresie tym ŚTO zorganizowało akcję eksploracji Płaskowyżu Głubczyckiego (Kondracki 2000). Polegała ona na kontroli wyznaczonego obszaru, w tym obserwacji z dogodnych miejsc widokowych za pomocą lunety. W ten sposób przepatrywano w szczególności przesyłowe linie energetyczne i telekomunikacyjne, gdzie kobczyki najczęściej przesiadywały (fot. 1). Zaznaczyć należy, że autorzy z pomocą tej metodyki równolegle kontrolowali inne obszary Śląskiego Regionu Ornitologicznego (Wuczyński i Kołodziejczyk 2013), na których to kobczyków nie stwierdzono.

W pracy wykorzystano materiał obejmujący 53 obserwacje dokonane w sierpniu i wrześniu 2012 roku (tab. 1). Analizując poszczególne obserwacje, pogrupowano je w tzw. pojawy (Lewartowski i in. 1986, Kołodziejczyk i Orłowski 2013). Pojawem była zarówno pojedyncza obserwacja gatunku na danym stanowisku, obserwacja luźnego stada złożonego z kilku mniejszych grup ptaków, jak i kilka obserwacji tej samej lub zbliżonej liczby ptaków, zwłaszcza jeśli dodatkowe informacje dotyczące płci lub wieku ptaków sugerowały, że mogą to być te same osobniki. Dodatkowo poszczególne obserwacje migrujących ptaków dokonanych w ciągu jednego dnia liczeń z punktu obserwacyjnego traktowano jako oddzielne pojawy. Liczba pojawów była wykorzystywana przy analizie liczebności ptaków, miejsca występowania, struktury płci i wieku. Do analizy dynamiki przelotu przyjęto podział na pentady i operowano tzw. stwierdzeniami. Gdy obserwowano te same ptaki lub stado przez dłuższy czas, to dzielono ten czas na pentady i dla każdej pentady przyjmowano określoną liczbę ptaków. Jeśli w obrębie pentady odnotowano większą liczbę obserwacji, to w analizie uwzględniano tę, która dotyczyła największej liczby osobników.

W okresie zawartym pomiędzy 10.08 a 27.09 w 48 pojawach odnotowano 100 kobczyków (tab. 1). Rozmieszczenie

stwierżeń kobczyka na Śląsku nie było równomierne. Większość obserwacji skupiała się na dwóch obszarach: na Płaskowyżu Głubczyckim, gdzie odnotowano 30 pojawów, w których stwierdzono 75 kobczyków (w gm. Pawłowiczki w pow. kędzierzyńsko-kozielskim, gm. Baborów i Kietrz w pow. głubczyckim, gm. Lubrza i Głogówek w pow. prudnickim, gm. Nysa w pow. nyskim) oraz w gm. Wilamowice w pow. bielskim odpowiednio 9 pojawów z 19 ptakami. Mniej licznie kobczyki obserwowano na terenie przyległych powiatów: nyskiego (gm. Otmuchów i Skoroszyce) i strzeleckiego (gm. Leśnica). Odosobnionych obserwacji dokonano w pow. namysłowskim, wrocławskim, pszczyńskim i trzebnickim (ryc. 1). Na obraz rozmieszczenia kobczyka jesienią 2012 roku na Śląsku niewątpliwie wpływ miały dwa czynniki: większa aktywność ornitologów na Płaskowyżu Głubczyckim oraz okresowe wystąpienie na tym obszarze bogatej bazy żerowiskowej spowodowanej wysoką, w porównaniu z latami poprzednimi, liczebnością drobnych gryzoni („mysi rok”, obserwacje własne autorów z Płaskowyżu Głubczyckiego i innych obszarów Śląska). W gm. Wilamowice czynnikiem wpływającym na liczebność kobczyka było prowadzenie regularnych liczeń przelotu ptaków drapieżnych, gdzie w dolinie Soły obserwowano wędrujące kobczyki na SW (tab. 1).

Tabela 1. Wykaz obserwacji kobczyka na Śląsku jesienią 2012 r.

Table 1. Observation list of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* in Silesia in the autumn of 2012

Data	Miejsce	Gmina, powiat	Liczba ptaków, płeć, wiek, kierunek migracji	Obserwatorzy
10.08.	Księżę Pole	Baborów, głubczycki	1 juv.	Krzysztof Belik
15.08.	Kietrz	Kietrz, głubczycki	1 ?	Dariusz Szlama
19.08.	Trawniki	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Rafał Świerad
22.08.	Ucieszków	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 ? imm., 1 ?, 6 juv.	Krzysztof Belik
26.08.	Wierzbicice	Nysa, nyski	2 juv.	Romuald Cisakowski
26.08.	Nowy Browiniec	Lubrza, prudnicki	1 juv.	Romuald Cisakowski
28.08.	Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 juv.	Waldemar Michalik, Rafał Świerad, Przemysław Rymwid- Mickiewicz
28.08.	Sucha Psina	Baborów, głubczycki	1 juv.	Krzysztof Belik
1.09.	Ucieszków	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 ? imm., 1 juv.	Maciej Nagler, Zbigniew Wnuk
2.09.	Skoroszyce	Skoroszyce, nyski	1 juv.	Tomasz Maszkało
4.09.	Wierzch	Głogówek, prudnicki	2 juv.	Romuald Cisakowski
6.09.	Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Wademar Michalik
7.09.	Smogorzów	Namysłów, namysłowski	1 juv. SW	Tadeusz Drazny
8.09.	Stare Kotkowice	Głogówek, prudnicki	1 juv.	Paweł Kołodziejczyk
8.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Paweł Kołodziejczyk

8.09.	Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Paweł Kołodziejczyk
8.09.	Borzystawice	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Paweł Kołodziejczyk
8.09.	Smogórz	Namysłów, namysłowski	1 juv.	Tadeusz Drazny
8.09.	Wysoka	Leśnica, strzelecki	1 juv.	Rafał Świerad
9.09.	Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	3 juv.	Gwidon Gaudnik
9.09.	Kolonia Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 juv.	Gwidon Gaudnik
9.09.	Pasikurówice	Długotęka, wrocławski	1 juv.	Jerzy Błaszczyk
10.09.	Borzystawice	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	3 juv.	Romuald Cisakowski
10.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Michał Janosz
11.09.	Góreczno	Głogówek, prudnicki	2 juv.	Waldemar Michalik
11.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Michał Janosz
12.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Tomasz Maszkało
12.09.	Milice	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Tomasz Maszkało
14.09.	Biedrzychowice	Głogówek, prudnicki	3 juv.	Romuald Cisakowski
14.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 juv., 2 juv., 2 juv.	Gwidon Gaudnik
15.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2 juv.	Marta Światała, Dariusz Światała
15.09.	Wilamowice	Wilamowice, bielski	1 juv. SW	Wiesław Wodecki
15.09.	Głogówek	Głogówek, prudnicki	2 juv.	Marta Światała, Dariusz Światała

15.09.	Gierałtowiec	Reńska Wieś, kędzierzyńsko- kozielski	2 juv.	Maciej Buchalik
15.09.	Maciowakrze	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	1 juv.	Maciej Buchalik
16.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	2-3 juv.	Szymon Beuch
16.09.	Mierzęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	4 juv.	Agnieszka Tańczuk, Tomasz Tańczuk
16.09.	Pilszcz	Kietrz, głubczycki	1 juv.	Jakub Stańco, Ladislav Stańco
17.09.	Gościęcín	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	3 juv.	Maciej Kowalski, Tomasz Tańczuk
18.09.	Wisła Wielka	Pszczyna, pszczyński	1 juv.	Jadwiga Jagiełło
18.09.	Raławice Śląskie	Głogówek, prudnicki	2 juv., 3 juv., 5 juv.	Paweł Kołodziejczyk
19.09.	Wojnarowice	Sobótka, wrocławski	1 juv.	Paweł Kołodziejczyk
20.09.	Nieradowice	Otmuchów, nyski	1 juv.	Romuald Cisakowski
20.09.	zb. Otmuchowski	Otmuchów, nyski	1 juv.	Łukasz Czajka
21.09.	Wilamowice	Wilamowice, bielski	3 juv. SW, 2 juv. SW, 3 juv. SW, 1 juv. SW, 1 juv. SW	Wiesław Wodecki
22.09.	Dobrosławice	Pawłowiczki, kędzierzyńsko- kozielski	3 juv.	Maciej Nagler, Zbigniew Wnuk
24.09.	Szewce	Wisznia Mała, trzebnicki	1 juv. S	Grzegorz Orłowski
24.09.	Wilamowice	Wilamowice, bielski	1 juv. SW, 1 juv. SW, 3 juv. SW	Wiesław Wodecki
27.09.	Księżę Pole	Baborów, głubczycki	1 juv.	Krzysztof Belik

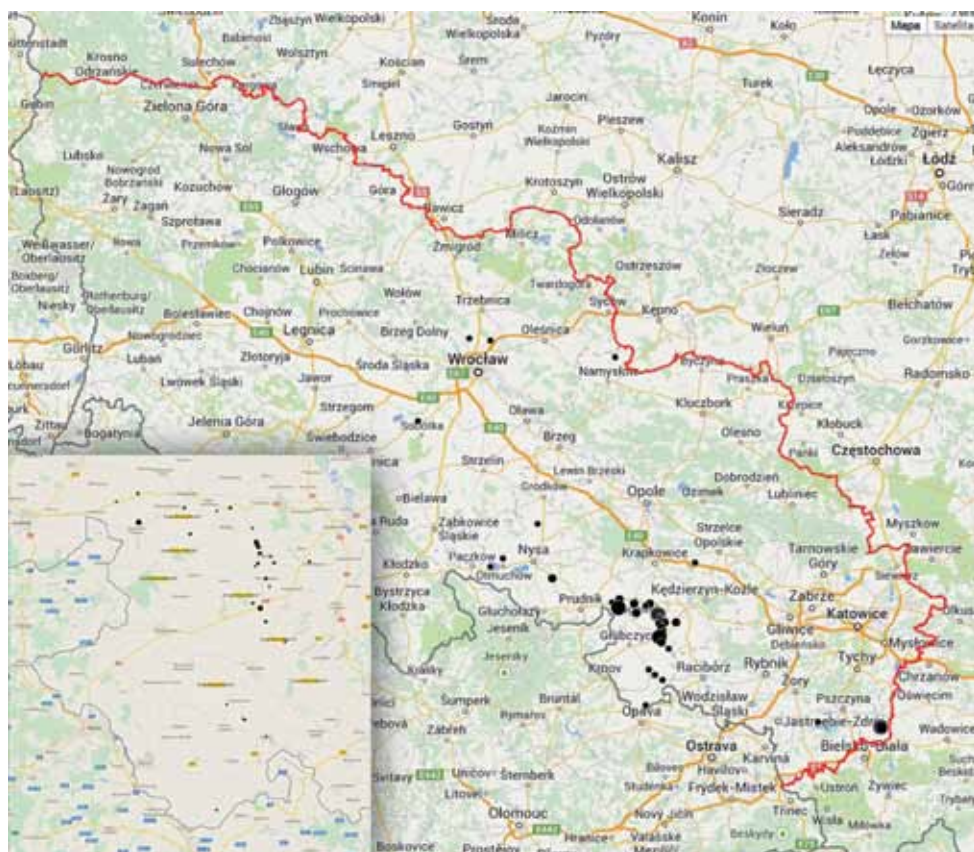
Fenologicznie pierwszych stwierdzeń dokonano 10.08 (1 juv. pod miejscowością Księżę Pole), 15.08 (1 samica pod Kietrzem) oraz 19.08 (1 juv. pod Trawnikiem).

Krótko po tym liczba wyraźnie wzrosła: 22.08 – 9 kobczyków (2 samce imm., 1 samica, 6 juv.) obserwowano pod Ucieszkowem. Szczyt liczebności był rozciągnięty

w czasie pomiędzy drugą a piątą pentadą września z maksimum przypadającym na czwartą pentadę, podczas której stwierdzono łącznie 22 ptaki (rys. 2). Liczba obserwacji silnie zmalała po 22.09 wraz z gwałtownym załamaniem pogody, kiedy to nad Polskę nasunął się głęboki niż z północnej Europy, któremu towarzyszyły intensywne opady deszczu oraz spadek temperatury do ok. 10°C (www.weatheronline.pl). Ostatnich obserwacji dokonano 24.09 (1 juv. migrujący na S pod Szewcami i 1 juv., 1 juv., 3 juv. migrujące na SW pod Wilamowicami) oraz 27.09 (1 juv. pod Księżym Polem). W dniach 21.09 i 24.09 pod Wilamowicami obserwowano intensywny przelot odpowiednio: 3 juv., 2 juv., 3 juv., 1 juv., 1 juv. i 1 juv., 1 juv., 3 juv. migrujących kobczyków w kierunku południowo-zachodnim, co prawdopodobnie miało związek z nadchodzącym niżowym frontem atmosferycznym, który spychał ptaki na południe.

Na Śląsku kobczyk ma status dawniej nielicznie lęgowego oraz skrajnie nielicznie przelotnego (Dyrcz i in. 1991 za Kollibayem 1906, Paxem 1925, Drescherem 1927). Dotychczas jedyny jesienny nalot kobczyka na Śląsku został odnotowany 85 lat temu w roku 1927, kiedy to pomiędzy 2 a 19 września zanotowano w 8 spotkaniach pojedyncze ptaki (Grabiński 1986 za Kirste i Schlott 1930). W Polsce przelot jesienny rozpoczyna się zwykle na początku drugiej dekady sierpnia, a większość obserwacji (55%) grupuje się pomiędzy 25.08 a 25.09 bez wyraźnego szczytu w czasie wędrówki

jesiennej. Termin rozpoczęcia nalogu na Śląsku jest zbieżny z początkiem przelotu jesiennego w kraju (tab. 1). Na Śląsku odmiennie niż w kraju nalot cechował się wyraźnym szczytem liczebności, który był rozciągnięty w czasie pomiędzy drugą a piątą pentadą września z maksimum przypadającym na koniec drugiej dekady września (czwarta pentada). Koniec nalogu przypadł na dzień 27.09, co dobrze wpisuje się w schemat obserwacji jesiennych na obszarze kraju. Przebieg nalogu na Śląsku był odmienny od zanotowanego w roku 1996 na Pobrzeżu Gdańskim, gdyż tam szczyt liczebności przypadł na trzecią dekadę sierpnia, a więc był wcześniejszy o około 25 dni. Również na trzecią dekadę sierpnia przypadł szczyt przelotu odnotowany w strefie przybrzeżnej w Finlandii, Estonii i Szwecji w latach 1975 i 1979 (Sikora i Cenian 1996). Na Pobrzeżu Gdańskim w ponad połowie przypadków (55%) obserwowano pojedyncze kobczyki (Sikora, Cenian 1996), gdy obecnie na Śląsku stanowiły one 54% ptaków. W Polsce jesiennie obserwacje pojedynczych osobników stanowią aż 84% obserwacji (Grabiński 1986). Udział stwierdzeń w przedziale 2–3 osobników wyniósł 38%, 4–5 – 2%, a 6–10 kobczyków – 6%. Największe luźne żerujące stada obserwowano zaledwie trzykrotnie: 18.09 pod Racławicami Śląskimi – 10 juv. w grupkach 2, 3 i 5 osobników, 22.08 pod Ucieszkowem – 2 samce imm., 1 samica, 6 juv. oraz 14.09 pod Mierzęcinem – 6 juv. w grupkach po 2 osobniki (błędnie opublikowano jako 1 juv., Obserwacje faunistyczne 2013).

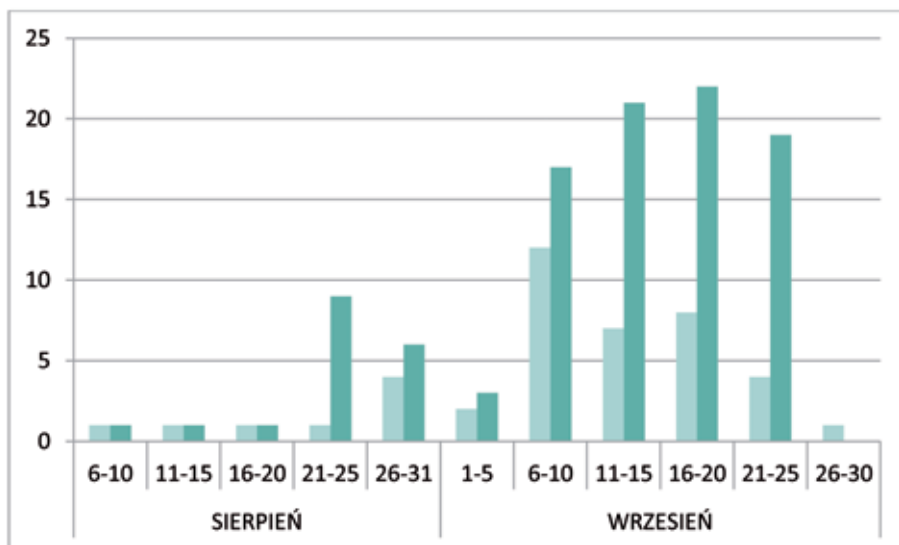

Rycina 1. Rozmieszczenie i liczebność kobczyka *Falco vespertinus* na Śląsku podczas nalotu jesienią w roku 2012. Najmniejsza kropka – 1 ptak, mała kropka – 2-3 ptaki, średnia kropka – 4-5 ptaków, największa kropka – 6-10 ptaków

Figure 1. Distribution and quantity of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* in Silesia during migrations in the autumn of 2012. The smallest dot - 1 bird, - small dot - 2-3 birds, medium dot - 4-5 birds, the biggest dot - 6-10 birds

Poza Śląskiem latem i jesienią 2012 roku odnotowano nalot kobczyka w południowej i wschodniej Polsce, który objął swoim zasięgiem Małopolskę i Lubelszczyznę (Michał Baran, inf. niepubl., <http://www.mto-kr.pl>, <http://forum.przyroda.org>). Szczególnie intensywny nalot miał miejsce we wschodniej Lubelszczyźnie,

gdzie obserwowano stada do kilkunastu osobników (www.lto.org.pl, obserwacje własne). Brak obserwacji na Śląsku dużych stad (powyżej 10 osobników) oraz zaledwie 3 obserwacje stad w zakresie 6–10 ptaków pozwala przypuszczać, że w skali kraju nalot na obszarze Śląskiego Regionu Ornitologicznego

Rycina 2. Liczebność kobczyków *Falco vespertinus* (N = 101) stwierdzonych na Śląsku w kolejnych pentadach jesieni w roku 2012. Słupek jasny – liczba stwierdzeń, słupek ciemny – liczba osobników

Figure 2. Quantity of Red-footed Falcon *Falco vespertinus* (N) recorded in Silesia in successive pentads of September 2012

nie był zbyt intensywny. Na terenie Polski Śląsk znajdował się na jego zachodnim skraju, co w większości potwierdzają obserwacje dokonane na południu i południowym-wschodzie regionu, gdzie w 42 pojawach zaobserwowano 97% kobczyków (tab. 1, rys. 1). W okresie nalotu nad północno-wschodnią Europą panował rozbudowany wyż, który kształtował pogodę w południowej Polsce, charakteryzującą się temperaturami, które wielokrotnie przekraczały 28°C (www.weatheronline.pl). Podczas obserwacji w terenie odnotowywano wiek i płeć ptaków. Spośród ptaków z oznaczonym

wiekem aż 96% kobczyków nosiło szaty młodociane, co jest zbieżne z danymi z nalogu z Pobrzeża Gdańskiego, gdzie udział tej grupy wiekowej wynosił 99%, a w Szwecji i Danii w latach 1975 i 1979 wahał się w granicach 70–95% (Sikora i Cenia 1996). W szacie prawie dorosłej (immaturus) stwierdzono 4%, nie stwierdzono zaś ptaków dorosłych. Wśród 100 kobczyków stwierdzono 4 samce i 2 samice. Głównym biotopem spotkań kobczyków były pola uprawne (79%, ścierńiska po rzepaku i zbożach, na których to ptaki najczęściej polowały z zaskaki na liniach i słupach energetycznych na

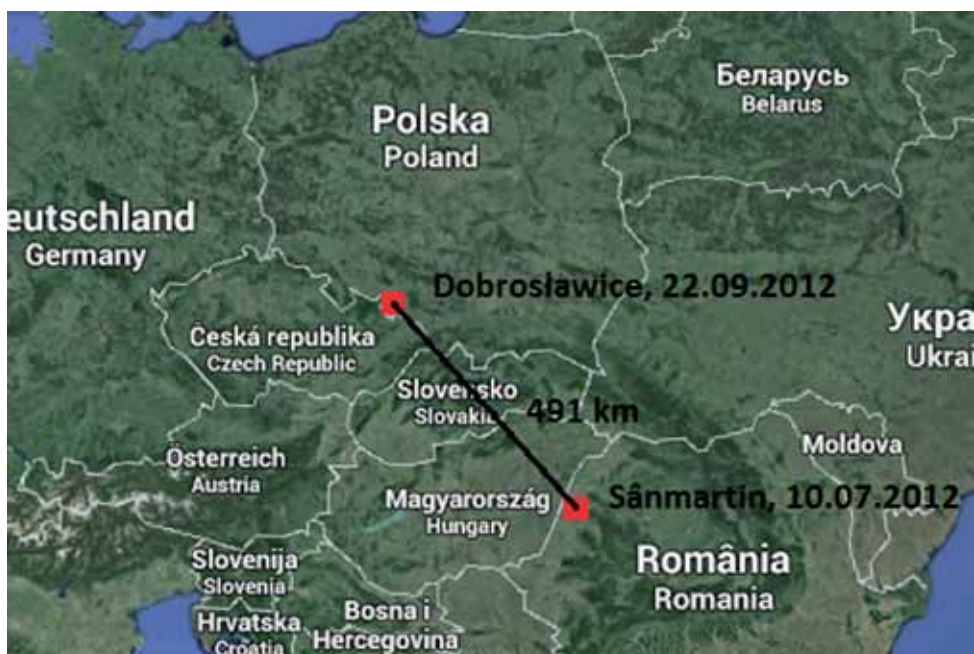
Fot. 2. Młodociany kobczyk *Falco vespertinus* zaobrączkowany w 2012 r. jako pisklę w gnieździe w kolonii pod Sânmartin w Rumunii, obserwowany ponownie w dniu 22.09.2012 r. pod Dobrosławicami (gm. Pawłowiczki) przez Macieja Naglera i Zbigniewa Wnuka, 491 km od miejsca wylęgu. (fot. Zbigniew Wnuk)

Photo 2. Red-footed Falcon *Falco vespertinus* ringed as chick in the colony near Sânmartin, Romania on 10.07.2012 and observed near Dobrosławice, 491 km from the breeding place on 22.09.2012

norniki *Microtus* sp. (fot. 1) i świerszcze Gryllidae sp.), doliny rzeczne (19%, obserwacje migrujących kobczyków wzdłuż doliny Soły) oraz zbiorniki zaporowe (2%, obserwacja polującego kobczyka na ważki Odonata sp.).

W dniu 22.09 pod Dobrosławicami (gm. Pawłowiczki) Maciej Nagler i Zbigniew Wnuk dokonali obserwacji jednego juwenalnego kobczyka (fot. 2), który przebywał z dwoma innymi osobnikami. Ptak ten posiadał metalową oraz kolorowe (czerwoną i żółtą) obrączki, które udało się odczytać. Ustalono, że osobnik ten zo-

stał zaobrączkowany 10.07.2012 roku jako pisklę w gnieździe w kolonii lęgowej pod Sânmartin w Rumunii, a po 2 miesiącach i 12 dniach został stwierdzony na Płaskowyżu Głubczyckim, 491 km od miejsca wylęgu (ryc. 3). Odczyt ptaka z obrączką pozwala przypuszczać, że podczas nalogów na obszarze Polski poza ptakami pochodzącymi ze wschodnich populacji pojawiają się również liczniej ptaki pochodzące z populacji lęgowych położonych w środkowej, a być może z południowej Europy.

Rycina 3. Przybliżona trasa wędrówki obrączkowanego kobczyka *Falco vespertinus* pomiędzy miejscem wylęgu a ponownego stwierdzenia latem i jesienią roku 2012

Figure 3. Approximate migratory route of the ringed Red-footed Falcon *Falco vespertinus* between the hatching place and the sighting place in the summer and autumn of 2012

Podziękowania

Pragniemy podziękować wszystkim ornitologom biorącym udział w zorganizowanych przez Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne badaniach „Kobczyk – jesień 2012, akcja liczenia kobczyka na Śląsku” oraz tym, którzy udostępniili swoje obserwacje. Należą do nich: Krzysztof Belik, Szymon Beuch, Jerzy Błaszczuk, Łukasz Czajka, Tadeusz Drazny, Jadwiga Jagiełko, Michał Janosz, Łukasz Kosicki,

Maciej Kowalski, Tomasz Maszkało, Maciej Nagler, Grzegorz Orłowski, Przemysław Rymwid-Mickiewicz, Paweł Skalban, Jakub Stančo, Ladislav Stančo, Dariusz Szlama, Dariusz Światała, Marta Światała, Agnieszka Tańczuk, Tomasz Tańczuk, Zbigniew Wnuk. Za pomoc w zdobyciu pozycji literaturowej dziękujemy Krzysztofowi Ostrowskiemu.

Summary

Between 10th August and 27th September 2012 over 100 Red-footed Falcons were recorded in 48 sightings in Silesia. The most numerous observations were performed between the second and the fourth pentad of September with the peak in the fourth pentad when 22 birds were recorded. In more than half of the cases (54%) single Red-footed Falcons were observed. The sightings of 2-3 birds amounted to 38%, 4-5 birds to 2% and 6-7 birds to 6%. The most numerous foraging flocks were observed only three times. Among the birds with determined age 96% were juvenile, 4% were immature and adults were not recorded. Among 100 Red-footed Falcons 4 males and 2 females were determined. The birds were mainly recorded on crop fields (79%, rape and cereal stubble), in river valleys (19%) and on reservoirs (2%). In the summer and autumn of 2012 Red-footed Falcons were also recorded in the south and east Poland with Małopolska region and Lublin region. Silesia was situated on the west edge of the influx area.

Literatura:

- Obserwacje faunistyczne.** 2013. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2012. Ptaki Śląska 20: 110–169.
- BirdLife International** 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International, Cambridge.
- Cramp S., Simmons K.L.E.** (eds). 1979. The Birds of the Western Palearctic. 2. Oxford University Press, Oxford.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Grabiński W.** 1986. Występowanie kobczyka (*Falco vespertinus*) w Polsce. Notatki ornitologiczne. 27: 129–138.
- Kołodziejczyk P., Orłowski G.** 2013. Naloty mew trójpalczastych *Rissa tridactyla* na Śląsku w latach 2011–2012. Ptaki Śląska 20: 75–82.
- Kondracki J.** 2000. Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. PWN Warszawa.
- Lewartowski Z., Stawarczyk T., Winiecki A.** 1986. Występowanie ogorzałki *Aythya marila*, edredona *Somateria molissima*, lodówki *Clangula hyemalis*, markaczki *Melanitta nigra* i uhli *Melanitta fusca* w głębi Polski. Acta Ornithologica 22: 51–92.
- Sikora A., Cenian Z.** 1996. Nalot kobczyka (*Falco vespertinus*) na Pobrzeżu Gdańskim jesienią 1996 roku. Notatki ornitologiczne. 37: 329–333.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”, Wrocław.
- Wuczyński A., Kołodziejczyk P.** 2013. Granice Śląskiego Regionu Ornitologicznego. Ptaki Śląska 20: 170–180.
- Zięba K., Kołodziejczyk P.** 2013. Reaktywacja Kartoteki Awifauny Śląska w postaci aplikacji internetowej. Ptaki Śląska 20: 181–184.

Trzecie stwierdzenie lęgu szablodzioba *Recurvirostra avosetta* na Śląsku

Third breeding record of Avocet *Recurvirostra avosetta* in Silesia

Aleksandra Wasińska

Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego

Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

e-mail: olawasinska@biol.uni.wroc.pl

Beata Czyż

Zakład Ekologii Behawioralnej

Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

e-mail: czyz@biol.uni.wroc.pl

Dnia 21.04.2012 r., podczas prowadzenia obserwacji ptaków na terenie rezerwatu „Stawy Milickie” w kompleksie Stawno, zaobserwowaliśmy dwa osobniki szablodzioba *Recurvirostra avosetta*, żerujące przy piaszczystych łąkach na stawie Słowian (51°32' N, 17°22' E). Wykonaliśmy dokumentację fotograficzną, jednak z powodu późnych godzin wieczornych i słabej jakości zdjęć, nie mogliśmy jednoznacznie określić płci osobników. Dwa dni później ptaki były nadal obecne w tym miejscu, a w późniejszym okresie obserwowane także przez innych obserwatorów. W dniu 11.05.2012 r. obserwowaliśmy osobnika siedzącego na piachu. Drugi osobnik w tym czasie żerował oraz odganiał inne ptaki z najbliższej okolicy, tj. siewczkę obrożną *Charadrius hiaticula*, łączaka *Tringa glareola* i krzyżówki *Anas platyrhynchos*. Po chwili

szablodzioby rozpoczęły nanoszenie materiału gniazdowego. Następnie jeden z osobników ponownie usiadł w tym samym miejscu. Kiedy ptak wysiadujący przerwał swoją czynność, zlokalizowaliśmy gniazdo z jednym jajem (Fot. 1). Wykonaliśmy dokumentację fotograficzną oraz obserwowaliśmy dalsze zachowanie osobników przez dwie godziny. Ustaliśmy, iż obserwowane przez nas osobniki to samica i samiec, tworzące parę. Ptaki podczas obserwacji na przemian siadały na gnieździe, kopulowały oraz żerowały. Kopulacja poprzedzona była zawsze przyjęciem przez samicę charakterystycznej pozy: szyja i głowa spoczywały na wodzie, a samiec w tym czasie okrążał kilka razy samicę, zanurzając dziób i chlapiąc wodą na boki (Fot. 2). Obserwacje prowadziłyśmy z drogi, która przebiega przez wieś Dyminy. Odległość, jaka dzieliła nas od

Fot. 1. Gniazdo szablodzioba *Recurvirostra avosetta* z jednym jajem, Stawy Milickie, maj 2012 (fot. B. Czyż)

Photo 1. Avocet nest with an egg, Milicz Ponds, May 2012

ptaków, wynosiła nie więcej niż 40 m. Następnego dnia (12 maja) zlokalizowałyśmy gniazdo w tym samym miejscu, jednak nie było w nim już jaja. Ptaki nie siadały na gnieździe, ale przebywały w jego okolicy, żerując, kopulując i odganiając intruzów. Poziom wody w stawie podnosił się, w wyniku czego wybrana przez ptaki piaszczysta wyseпка zmniejszała swoją powierzchnię. Dnia 13 maja zaobserwowałyśmy w tym samym miejscu także drugą parę szablodziobów. Pierwsza para nie przebywała już bezpośrednio w pobliżu gniazda, lecz na pobliskich płycznach. Pary znajdowały się w niedalekiej odległości od siebie. W tym czasie obie pary kopulowały, żerowały oraz

odpoczywały. Między 14 a 16 maja obie pary były nadal obecne na stawie Słowian. Poziom wody podnosił się bardzo szybko, zasłaniając płycznę blisko drogi, dlatego ptaki żerowały i odpoczywały na płycznach położonych dalej od brzegu. Po 16 maja ptaki obserwowaliśmy jeszcze kilkakrotnie na stawie Słowian, a kiedy zbiornik uległ napełnieniu, przemieściły się one na staw Staś Górny (jedna obserwacja). Później nie stwierdziłyśmy już szablodziobów w kompleksie Stawno.

Do 2007 roku odnotowano 6 przypadków gniazdowania (11 par na 6 stanowiskach) szablodzioba na terenie Polski (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Komisja

Fot. 2. Kopulacja szablodziobów *Recurvirostra avosetta*, Stawy Milickie, maj 2012 (fot. A. Wasińska)
Photo 2. Copulating pair of Avocets, Milicz Ponds, May 2012

Faunistyczna 2004, 2008). Następne stwierdzenia pochodzą dopiero z roku 2012, kiedy to zaobserwowano lęgi 8 par na 5 stanowiskach, w tym jednej pary na Stawach Milickich (niniejsza obserwacja), 4 par w Parku Narodowym „Ujście Warty”, 2 par w Wielkopolsce oraz 1 pary na odstojnikach cukrowni w miejscowości Szyjki w pow. ciechanowskim (Komisja Faunistyczna 2013). Rosnąca liczba stwierdzeń tego gatunku na terenie Polski może być wynikiem wzrostu liczebności populacji szablodzioba w północno-zachodniej Europie (Tucker i in. 1994, Birdlife International 2004, Wetlands International & SOVON 2011), co jest spowodowane między innymi ochroną

większości terenów lęgowych tego gatunku oraz poprawą warunków na zimowiskach (Tucker i in. 1994). Znaczący wzrost populacji tego gatunku nastąpił na lęgowiskach położonych wzdłuż wybrzeża Morza Północnego, gdzie w latach 1924–25 gnieździło się jedynie 1800 par, a w latach 80. już 16400–19700 (Tucker i in. 1994). W latach 90. i potem, w XXI wieku, zanotowano wzrost populacji zarówno w zachodniej, jak w i południowo-wschodniej Europie (Wetlands International & SOVON 2011).

Pierwszy lęg szablodzioba na Śląsku odnotowano w roku 2002 na Zbiorniku Goczałkowickim, gdzie gniazdowały dwie pary, w tym jedna wyprowadziła młode

(Betleja i in. 2002). W roku 2003 na stawie Rychlik w Zawadce (pow. pszczyński, woj. śląskie) miał miejsce drugi lęg tego gatunku i dotyczył również dwóch par z gniazdami (Krzanowski i Mleczo 2004). Opisany w niniejszej notatce lęg jest więc trzecim dla regionu śląskiego i pierwszym dla Doliny Baryczy. Szablodziób jest gatunkiem dość rzadko obserwowanym na terenie Śląska, w latach 1922–2012 znanych jest około 87 stwierdzeń tego gatunku (Dyrz i in. 1991, Obserwacje faunistyczne 2008, 2012, 2013), przy czym w Dolinie Baryczy obserwowano go ponad 20 razy (Witkowski i in. 1995, Kartoteka Awifauny Śląska 2014). Stwierdzenie opisane w niniejszym doniesieniu zostało pozytywnie zweryfikowane przez Komisję Faunistyczną SO PTZool (nr orzeczenia 12690 z 15.11.2012 r.).

Literatura

- Betleja J., Karetta M., Król J., Schneider G. 2002. Pierwsze stwierdzenie lęgu szablodzioba *Recurvirostra avosetta* na Śląsku. Ptaki Śląska 14: 167–170.
- BirdLife International (2004) Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International. Cambridge, UK: (BirdLife Conservation Series no. 12)
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Kartoteka Awifauny Śląska (online). 2014. Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne.
- Komisja Faunistyczna 2004. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2003. Not. Orn. 45: 169–194.
- Komisja Faunistyczna. 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Notatki Ornitologiczne 49: 81–115.
- Komisja Faunistyczna. 2013. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2012. Ornis Polonica 109–150.
- Krzanowski Z., Mleczo G. 2004. Drugi przypadek lęgu szablodzioba *Recurvirostra avosetta* na Śląsku. Ptaki Śląska 15: 129–130.

Summary

On 21.04.2012 two *Avocets Recurvirostra avosetta* were observed in the Stawno complex, Milicz Ponds Nature Reserve and on 11.05.2012 a nest with one egg was found. On the following day the nest was empty. From 13th May two pairs of Avocet were being observed on Milicz Ponds. They were resting, foraging and copulating, however another nesting attempt was not confirmed. The observation was the third breeding record of Avocet in Silesia. Between 1994 and 2011 six nests of Avocet were reported in Poland (11 pairs on six nesting sites) and in 2012 alone 8 breeding pairs on 5 nesting sites were found.

Obserwacje faunistyczne 2008. Ptaki Śląska 17: 91–107.

Obserwacje faunistyczne. 2012. Obserwacje faunistyczne z roku 2011. Ptaki Śląska 19: 153–180.

Obserwacje faunistyczne. 2013. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2012. Ptaki Śląska 20: 110–169.

Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

Tucker, G.M., Heath, M.F., Tomiałojć L., Grimmett R. F. A. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Conservation Series no. 3. BirdLife International, Cambridge.

Wetlands International & SOVON (2011) Analysis of trends of selected waterbird populations in the African-Eurasian Waterbird Agreement Area. Web resource. Wetlands International, Wageningen, The Netherlands. (<http://www.wetlands.org/AfricanEurasianWaterbirdCensus/AEWAConservationStatusReview/tabid/2578/Default.aspx>).

Witkowski J., Orłowska B., Ranożek E., Stawarczyk T. 1995. Awifauna doliny Baryczy. Notatki Ornitologiczne 36: 5–75.

Trzecie stwierdzenie mewy bladej *Larus hyperboreus* na Śląsku

The third record of Glaucous Gull *Larus hyperboreus* in Silesia

Adrian Ochmann

ul. Świętej Anny 19/11, 40-422 Katowice

e-mail: bladii@wp.pl

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice

e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Rafał Świerad

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne

ul. ks. Schulza 12/1, 47-320 Gogolin

e-mail: swiergol1@goo2.pl

Adam Chlebowski

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne

e-mail: chlebow@wp.pl

Paweł Kołodziejczyk

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne

ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

e-mail: puszczyk74@gmail.com

Rafał Walczybok

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne

os. Błękitne 6 b/12, 58-200 Dzierżoniów

e-mail: rafal.walczybok@gmail.com

W dniu 17 stycznia 2013 r. w trakcie obserwacji mew odpoczywających na ściernisku kukurydzy przy składowisku odpadów w Gliwicach (woj. śląskie), zaobserwowano młodocianą mewę bladą *Larus hyperboreus* (A. Ochmann). Ptak został sfotografowany i wstępnie oznaczony jako osobnik niedojrzały w pierwszej szacie zimowej. Obserwato-

rzy, którzy obserwowali go w późniejszych dniach w tym samym miejscu, wykonali dokumentację fotograficzną lepszej jakości, umożliwiającą weryfikację oznaczenia wieku tego ptaka – był to osobnik w trzecim kalendarzowym roku życia (druga szata zimowa).

Mewa miała masywną sylwetkę – była wyraźnie większa od młodej mewy bia-

łogłowej *L. cachinnans*, siedzącej obok. Od innych młodych mew obecnych w pobliżu wyróżniała się ubarwieniem. Głowa i tułów były koloru jasnobrązowego, przywodzącego na myśl barwę kawy z mlekiem. Białe lotki wyraźnie kontrastowały z ciemniejszym tułowiem. Gdy ptak kilka razy podniósł skrzydła, zauważono jednolicie jasnobrązowe pokrywy podskrzydłowe oraz białe lotki pierwszo- i drugorzędowe. Głowa ptaka była masywna, o płaskim profilu. Pióra u nasady dzioba były nieco jaśniejsze, a tęczówka oka jasna. Dziób ptaka był masywny, dość długi, o bladuróżowej barwie i czarnym końcu. Kolor czarny zajmował około 20% długości dzioba. Nie udało się zaobserwować ubarwie-

nia spodu ciała i nóg ptaka. Mewa biała powoli chodziła po ściernisku i odpoczywała, obserwując otoczenie. Odleciała razem z innymi mewami po około 40 minutach obserwacji. Wykonano dokumentację fotograficzną i video. Obserwacja uzyskała akceptację Komisji Faunistycznej. W dniach 3 i 4.02.2013 r. tę samą mewę błądą w okolicach gliwickiego składowiska odpadów obserwowali również inni obserwatorzy (G. Gaudnik, M. Skóra).

Kolejnej obserwacji tego ptaka dokonano wczesnym rankiem 10.02.2013 r. na zbiorniku Dzierżno Duże, oddalonym od składowiska o ponad 12 km w kierunku północno-zachodnim. Mewa błąda przebywała wówczas w stadzie około tysiąca

Fot. 1. Mewa biała *Larus hyperboreus* obserwowana 11.02.2013 na składowisku odpadów w Opolu (fot. M. Kowalski)

Photo 1. Glaucous Gull observed on 11.02.2013 on the landfill in Opole

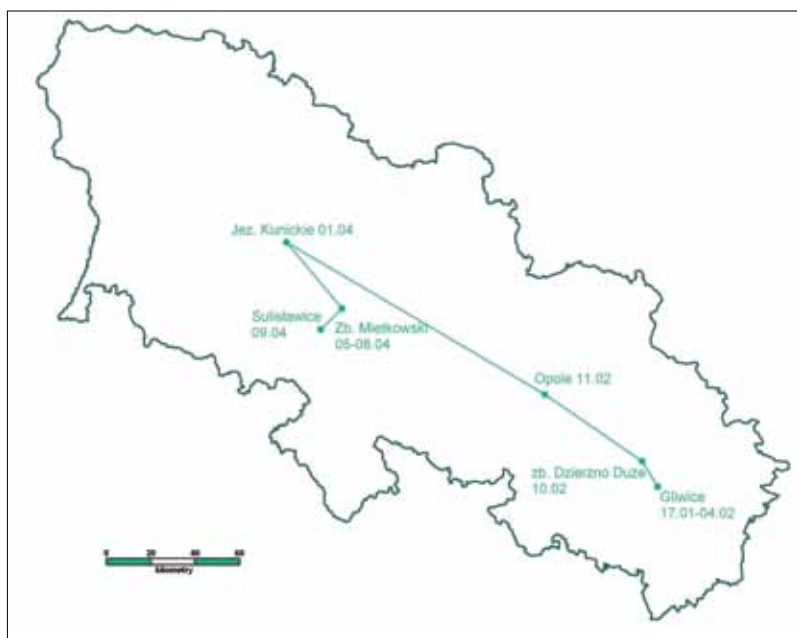
dużych mew. Około godziny dziesiątej większość mew (w tym prawdopodobnie obserwowana mewa błada) odleciała w kierunku Gliwic (S. Beuch, J. Lewandowska, P. Skałban).

Następnego dnia (11.02) mewa błada w szacie drugiej zimowej została zlokalizowana 52 km na północny-zachód od Dzierżna Dużego na składowisku odpadów w Opolu-Groszowicach (R. Świerad, M. Kowalski, M. Zawadzki, K. Krawczak, A. i T. Tańczuk).

Ponownej obserwacji tego osobnika dokonano dnia 01.04.2013 r. na Jeziorze Kunickim (woj. dolnośląskie) (A. Chlebowski, M. Kapelski). Następnie ptak przemieścił się w okolice Zbiornika Mietkowskiego (woj. dolnośląskie),

gdzie przebywał w dniach 05.06 i 08.04 (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski, A. Knychala). Pierwszej obserwacji dokonano w godzinach wieczornych na zlocie na noclegowisko w stadzie ponad tysiąca mew. W kolejnych dniach w ciągu dnia najczęściej przebywał na wyspie na środku zbiornika. Ostatniej obserwacji dokonano w dniu 09.04 w Sulisławicach pod Świdnicą (ok. 10 km na południowy-zachód od Zb. Mietkowskiego), nieopodal lokalnego składowiska odpadów (R. Walczybok, T. Zarzycki, M. Pach).

Porównanie indywidualnych cech widocznych na zdjęciach i w sporządzonych opisach wskazuje, że wszystkie powyższe obserwacje dotyczyły jednego osobnika mawy bladej, który od 17.01 do

Rycina 1. Mapa przedstawiająca przybliżoną trasę przemieszczeń trzeciej dla Śląska mawy bladej *Larus hyperboreus* obserwowanej w okresie 17.01 – 09.04.2013

Figure 1. Map of the third Silesian Glaucous Gull route in Silesia between 17.01.2013 and 09.04.2013

09.04.2013 r. obserwowany był w różnych miejscach Śląska (ryc. 1). Wszystkie obserwacje uzyskały pozytywne orzeczenia Komisji Faunistycznej (Komisja Faunistyczna 2014).

Jest to trzecie stwierdzenie mewy bladej na Śląsku. Pierwsza obserwacja miała miejsce 30.12.1995 r. na Zb. Rybnickim (woj. śląskie) i dotyczyła ptaka w pierwszej szacie zimowej (Pawlik i Rojek 1996). Kolejny ptak w pierwszym roku życia przebywał od 01.11 do 05.12.2005 r. na Zbiorniku Mietkowskim (Orłowski i Gębski 2008).

Mewa bladej jest gatunkiem arktycznym, gnieźdzącym się kolonijnie na wybrzeżach północnej Kanady, Grenlandii i Rosji (Olsen i Larsson 2003). W Palearktyce Zachodniej zasiedla głównie Islandię (8000–15000 par), Svalbard (4000–10000 par) i rosyjskie wybrzeże Oceanu Arktycznego (2500–10000 par) (BirdLife International 2004). Po sezonie lęgowym przemieszcza się na południe od lęgówisk. W Europie stwierdza się ją wtedy na wodach Atlantyku, np. wokół Wysp Brytyjskich czy na Morzu Północnym. W głębi kontynentu stwierdzana jest rzadko, choć widywano ją w nawet w Mołdawii, na Ukrainie, w Rumunii i we Włoszech. Wyjątkowo zalatuje nawet do Afryki, np. do Maroka i Tunezji, a także na Bliski Wschód: kilka stwierdzeń w Turcji, Jordanie i Izraelu (Cramp 2009). W Polsce stwierdzana jest corocznie, głównie w rejonie Zatoki Gdańskiej. W latach 1950–2000 odnotowano łącznie około 205 mew białych w 39 miejscach. W ostatnich latach wzrosła liczba obserwacji w głębi kraju. W latach 1990–2000 było to około 20%

wszystkich stwierdzeń tego gatunku. Większość z nich dokonano w Toruniu, a pojedyncze spotkania miały miejsce w Krakowie (woj. małopolskie), w Gośławicach (woj. wielkopolskie), w Słońsku (woj. lubuskie), w Morągu (woj. warmińsko-mazurskie) i w Białymstoku (woj. podlaskie) (Sikora 2001). W latach 2001–2010 dokonano ponad 60 stwierdzeń mewy bladej, z czego 14 w głębi lądu. Na uwagę zasługuje osobnik, który w okresie 2002–2010 regularnie zimował na podwarszawskim składowisku odpadów Łubna (woj. mazowieckie) (Komisja Faunistyczna 2002–2011).

Mewa bladej jest coraz częściej obserwowana w Polsce. Prawdopodobnie nie jest to tylko skutkiem większej liczby obserwatorów ptaków w kraju, ale również faktycznego wzrostu liczebności gatunku na południowych wybrzeżach Bałtyku (Sikora 2001). W związku z tym od roku 2010 jedynie obserwacje ze śródlądzia kraju podlegają weryfikacji Komisji Faunistycznej (Komisja Faunistyczna 2011).

Dziękujemy Bartoszowi Smykowi za pomoc w przygotowaniu mapy.

Summary

Between 17th January and 09th April 2013 an immature (second winter) Glaucous Gull was recorded in six different locations in Silesia. First the bird was found at the corn field near the landfill site in Gliwice (Upper Silesia) where it stayed to 04th February. On 10th February the bird was found at the Dzierżno Duże Reservoir. The following day it was discovered on the landfill in Opole (Opole voivodeship). Between 01st and 09th April the same Glaucous Gull was recorded at Kunice Lake, the Mietków Reservoir and near Świdnica (Lower Silesia). The same age group and plumage features indicate that it was the same bird in each location. The records were accepted by the Polish Avifaunistic Commission as the third record of this species in Silesia.

Literatura:

- BirdLife International** 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International. BirdLife International Series No. 12.
- Cramp S.** 2009. Birds of the Western Palearctic. Bird-Guides [CD ROM]. Oxford University Press, Oxford.
- Komisja Faunistyczna** 2002. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2001. Not. Orn. 43: 177–195.
- Komisja Faunistyczna** 2003. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2002. Not. Orn. 44: 195–219.
- Komisja Faunistyczna** 2004. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2003. Not. Orn. 45: 169–194.
- Komisja Faunistyczna** 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2004. Not. Orn. 46: 157–178.
- Komisja Faunistyczna** 2006. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2005. Not. Orn. 47: 97–124.
- Komisja Faunistyczna** 2007. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2006. Not. Orn. 48: 107–136.
- Komisja Faunistyczna** 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Not. Orn. 49: 81–115.
- Komisja Faunistyczna** 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Not. Orn. 50: 111–142.
- Komisja Faunistyczna** 2010. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2009. Ornis Pol. 51: 117–149.
- Komisja Faunistyczna** 2011. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2010. Ornis Pol. 52: 117–149.
- Komisja Faunistyczna** 2014. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2013. Ornis Pol. 55: 181–218.
- Olsen M. K.** 2003. Gulls of Europe, Asia and North America. Christopher Helm, London.
- Orłowski G., Gębski P.** 2008. Pojawy rzadkich gatunków ptaków na zbiorniku Mietkowskim. Ptaki Śląska 17: 49–60.
- Pawlik B., Rojek M.** 1996. Pierwsze stwierdzenie mewy bladej *Larus hyperboreus* na Śląsku. Ptaki Śląska 11: 156–157.
- Sikora A.** 2001. Występowanie mewy bladej *Larus hyperboreus* w Polsce. Not. Orn. 42: 37–49.

Zimowe obserwacje dudka *Upupa epops* w Polsce oraz opis zimowisk tego gatunku

Winter observations of Hoopoe *Upupa epops* in Poland and description of its winter sites

Marek Stajszczyk

e-mail: marekstajszczyk@wp.pl

Dnia 21.12.2013 r. we wsi Lubsza (pow. Brzeg, woj. opolskie) spostrzegłem nisko lecącego, niewielkiego ptaka, który usiadł na przydomowym trawniku. Był to dudek *Upupa epops*. Natychmiast po wyładowaniu zaczął żerować na nisko skoszonej i częściowo wydeptanej murawie, porastającej sztucznie podsypyany teren o południowo-wschodniej ekspozycji, w odległości zaledwie 3–4 m od budynku. Ptak sprawnie przemieszczał się, aktywnie sondując dziobem wierzchnią warstwę gruntu. Po chwili spłoszony odleciał. Ptaka, poza autorem niniejszego artykułu, obserwowały jeszcze 3 inne osoby (Stajszczyk i Borla 2013).

Dudka obserwowano w południowo-wschodniej, peryferyjnej części wsi Lubsza, znajdującej się na skraju Pradoliny Wrocławskiej i Równiny Oleśnickiej (Kondracki 2002). Teren, na którym obserwowano tego osobnika, to mozaika ugorów, niewielkich grup młodych drzew, głównie brzoź *Betula* sp. porastających nieuprawiane zagony oraz niskiej zabu-

dowy z licznymi koszonymi trawnikami (Stajszczyk i Borla 2013).

Obserwacja ta jest czwartym stwierdzeniem zimowania dudka na obecnym terytorium Polski. Wszystkie obserwacje pochodzą z terenu Śląska. Pierwsze i drugie dotyczą obserwacji dudka z 31.12.1934 r. oraz z grudnia 1936 r., dokonanych w rejonie Zgorzelca (Finck 1935, Berndt 1938). Obserwacje te Witkowski (1991) przypisał do obszarów po zachodniej stronie Nysy Łużyckiej, leżących obecnie po stronie niemieckiej. Opinię tę podważa przyrodnik i historyk ze Zgorzelca – Waldemar Bena (informacja ustna), wskazując na fakt, iż pierwszego stwierdzenia z 1934 r. dokonano koło wsi Studniska, na południowy wschód od Zgorzelca. Potwierdzeniem opinii W. Beny jest brak informacji o zimowaniu dudka na obszarze Saksonii (Steffens i in. 1998), co odnosi się do tej części Łużyc, która należy obecnie do Niemiec. W najnowszej monografii krajowej awifauny (Tomiałojć i Stawarczyk 2003) podane jest tylko pierwsze z cytowanych wy-

Fot. 1. Dudek *Upupa epops* obserwowany w Lubszy (woj. opolskie) w grudniu 2013 r. (fot. M. Stajszczyk)

Photo 1. Hoopoe observed in Lubsza (Opole voivodeship) in December 2013

żej dwóch zimowych stwierdzeń z rejonu Zgorzelca.

Trzecie zimowe stwierdzenie dudka w Polsce miało miejsce 02.02.2012 r. w Rudzińcu na Górnym Śląsku. Obserwacja ta została udokumentowana fotograficznie (K. Chrul – inf. niepubl.).

Tradycyjne zimowiska europejskich populacji dudka położone są w Afryce, zwłaszcza na południe od Sahary, w pasie Sahelu, od Senegalu po Somalię oraz w Kenii i Ugandzie, ale część ptaków dociera do Tanzanii, a nawet do Malawi (Curry-Lindahl 1975, Cramp 1985, Glutz von Blotzheim i Bauer 1994). Precyzyjne zlokalizowanie obszaru zimowisk euro-

pejskich dudków w Afryce uniemożliwia trudność w ich odróżnianiu od tamtejszego osiadłego podgatunku *Upupa epops senegalensis* (Ogilvie 1996, Redman i in. 2009, Schutz 2014). Populacje azjatyckie zimują głównie na południu tego kontynentu, od dolnego biegu Jangcy i pasma Himalajów, sięgając na południe po Cejlon i środkową część Półwyspu Malajskiego (Ricard 1970, Curry-Lindahl 1975, Glutz von Blotzheim i Bauer 1994, MacKinnon i Phillipps 2000, Schutz 2014). Sporadycznie notowano dudka na Filipinach – do lat 90. XX w. stwierdzono go 5 razy na wyspie Battan i jeden raz na wyspie Palawan (Kennedy i in. 2000). Ostat-

nio – 10.11.2011 r. oraz 6.02.2014 r. – odnotowano pojedyncze dudki na północy Australii (Dolby 2014, McCartney 2014).

Część europejskiej populacji dudka regularnie zimuje w zachodniej i środkowej części basenu Morza Śródziemnego – w południowej i wschodniej części Półwyspu Iberyjskiego i na Balearach oraz na południu Sardynii i Sycylii, a także na Wyspach Kanaryjskich i północnych krańcach Magrebu – od Maroka do Tunezji (Cramp 1985, Svensson i in. 2009). Co najmniej od lat 90. stosunkowo regularnie dudek był notowany zimą również na północnym wschodzie Hiszpanii – w Katalonii, m.in. w Aiguamolls, Barcelonie, delcie Ebro i stepach na zachód od Bujaraloz (Christopher 2006).

We wschodniej części basenu Morza Śródziemnego dudek regularnie zimuje w Izraelu, natomiast z Turcji pochodzą zaledwie dwa stwierdzenia z południa kraju – z rejonu Cukurova, 31.01.1998 r. i 2.01.2002 r. (Shirihai 1996, Kirwan i in. 2008). Regularnie dudek zimuje w Egipcie, zarówno w dolinie Nilu, jak i w delcie oraz w oazach na Saharze, zwłaszcza w algierskim masywie Ahaggar (Goodman i in. 1986, Glutz von Blotzheim i Bauer 1994, Reichlin i in. 2012). O zimowiskach na zachodnim wybrzeżu Libii sygnalizuje Jonsen (1992), Heinzel i in. (1995) i Svensson i in. (1999) oraz Reichlin i in. (2012). Poza tym dudek zimuje na czterech oddzielnych obszarach Półwyspu Arabskiego – w wąskim pasie gór wzdłuż wybrzeża Morza Czerwonego, na północy Arabii Saudyjskiej, gdzie osiadła populacja obserwowana jest m.in. w Dhahran oraz na wschodzie Jemenu i na pograniczu Zjednoczonych Emiratów Arabskich z Oma-

nem (Porter i Aspinall 2010, Lobley 2010, <http://beautyofbirds.com/hoopoes.html>).

Zimowania dudka stwierdzane są dość często w Europie Zachodniej, m.in. wielokrotnie w Wielkiej Brytanii (Tutt 1947, za: Glutz von Blotzheim i Bauer 1994, Parkin i Knox 2010), przy czym najnowsze stwierdzenie pochodzi z 13 grudnia 2013 r. z Walii (Anonymus 2013).

W Europie Środkowej odnotowano dotychczas co najmniej 6–7 zimowych obserwacji dudka. Poza wyżej wymienionymi obserwacjami z Polski były też obserwacje w rejonie Halle w Saksonii, w okolicach Pilzna na południu Czech, w Burgenlandzie na wschodzie Austrii i w zachodniej Szwajcarii (Glutz von Blotzheim i Bauer 1994, Schropfer i Koschkar 2006). W Słowacji najpóźniej notowano dudka 28 listopada (1932) oraz 1 grudnia (1969) (Ferianc 1979, Kuban i Duffek, za: Hudec 1983).

Skrajnie północne miejsca stwierdzeń zimowych w Europie, odnotowano w Fennoskandii. Z Finlandii pochodzą 3 zimowe stwierdzenia: 5.12.2005 r. (lokalizacja nieznana) oraz 24.12.2011 r. w Turku i 10.01.2012 r. w Kotka (Tarsiger.com). Co najmniej 3 zimowe stwierdzenia pochodzą ze Szwecji – dwa stwierdzenia z roku 1976 w południowych prowincjach Skania i Smaland oraz w 1990 r. w centralnej Szwecji – w prowincji Dalarna. Obserwacje te dotyczą osobników azjatyckiej formy, tzw. dudka tybetańskiego *Upupa epops saturata*. Być może za zimującego należy uznać również dudka z podgatunku *saturata*, obserwowanego 25.11.1993 r. na południu Szwecji, w prowincji Blekinge (Risberg 1977, za: Glutz von Blotzheim i Bauer 1994, Ericson 1997,

Schutz 2014). Poza tym czterokrotnie obserwowano zimujące dudki w Estonii, po raz ostatni 2.02.2009 r. w Parnumaa (Tarsiger.com).

Przypadki zimowania dudka odnotowano także na Zakaukaziu na Nizinie Lenkorańskiej w południowo wschodnim Azerbejdżanie (Ivanov 1976, Patrikeev 2004). Z południa Azji Środkowej ogólne informacje o przypadkach zimowania dudka pochodzą z Turkmenistanu i Tadżykistanu oraz wschodniej części Uzbekistanu – z Samarkandy i Taszkentu (Dolgushin i in. 1970, Ivanov 1976). O zimowaniu dudka na południu Kazachstanu, donosi Dolgushin i in. (1970), gdzie w sezonach 1961/62 i 1963/64 obserwowano pojedyncze ptaki w Ałma-Acie. Ptaki te widziane były zawsze w pobliżu zabudowań, co korespondowałoby z opisywaną obserwacją z Lubszy. Dolgushin i in. (1970) podaje, że dudki żerowały tam u podstaw budynków o południowej ekspozycji, gdzie śnieg najszybciej topniał, a ogrzany promieniami słonecznymi grunt umożliwiał dudkom żerowanie. O budynkach jako obiektach kumulujących ciepło informuje Hackel (2007). Piaszczysty grunt porośnięty krótką trawą należy do preferowanych przez dudka miejsc żerowania (Dombrowski 2004, Tryjanowski i in. 2009, M. Stajszczyk – obserwacje własne).

Zimowanie dudków w Europie na obszarach na północ od Alp i Pirenejów związane jest z powtarzającymi się łagodnymi późnymi jesieniami i zimami, jak to miało miejsce również jesienią i wczesną zimą 2013 r. Druga połowa XX w. oraz początek XXI w. to okres wzrostu średnich temperatur na półkuli północnej, złasz-

cza zimą (Woś 1995, Buckley i in. 2007), co może wspierać zjawisko pozostawiania dudków zimą w Europie Środkowej.

O stosunkowo dużej odporności dudka na stres termiczny świadczą notowane w różnych latach przypadki zimowania w oazach na Saharze i w głębi Półwyspu Arabskiego (Goodman i in. 1986, Porter i Aspinall 2010), gdzie nocą średnia temperatura spada, odpowiednio, do -5°C . oraz -7°C (Martyn 1985). Pozostaje to również w zgodności ze stwierdzeniem prawdopodobnie migrującego dudka w Himalajach na wysokości 6400 m n.p.m. (Ali i Ripley 1970) oraz przypadkami zalatywania aż w strefę tundry w rejonie północnego przedgórza Uralu i na Alaskę (Riabitsev 2002, Alderfer 2006).

Summary

On 21st December 2013 I took photographs of a Hoopoe foraging on a residential lawn in the village of Lubsza (Opole voivodeship). The bird was healthy and flyable. It was the forth winter record of the species in Poland. Its nearest regular winter sites are located in the Iberian Peninsula, on the Balearic Islands as well as in Sardinia and Sicily. The northernmost wintering records of Hoopoe in Europe were made in Fennoscandia and Estonia. In the case of Lower Silesia a sequence of mild and snow-free winters seemed to encourage the wintering.

Literatura

- Alderfer J.** 2006. National Geographic Complete Birds of North America. National Geographic Society. Washington.
- Ali S., Ripley S.D.** 1970. Handbook of the Birds of India and Pakistan. Vol.2. Oxford University Press. Bombay.
- Anonymus.** 2013. Fears for Hoopoe bird blown in by north Wales storm. BBC News. 13 December 2013.
- Berndt R.** 1938. Wiedehopf (*Upupa epops* L.) im Winter. Ber. Ver. schles. Orn. 23: 98.
- Buckley B., Hopkins E.J., Whitaker R.** 2007. Weather – A Visual Guide. Weldon Owen Pty Ltd. Sydney.
- Christopher S.** 2006 w: <http://www.birdforum.net/showthread.php?p=2265834>
- Cramp S.** (red.). 1985. The Birds of the Western Palearctic. Vol.4. Oxford University Press. Oxford.
- Curry-Lindahl K.** 1975. Fåglar över land och hav. En global översikt av fåglarnas flyttning. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Dolby T.** 2014. Eurasian Hoopoe in the Northern Territory. w: ebird.org/content/australia/news/eurasian-hoopoe-in-the-northern-territory
- Dolgushin I.A., Korelov M.N., Kuzmina M.A., Gavrilov E.I., Gavrin V.F., Kovshar A.F., Borodihin I.F., Rodionov E.F.** 1970. Pticy Kazahstana. T.III. Izdatelstvo Nauka Kazahskoy SSR. Alma-ata.
- Dombrowski A.** 2004. *Upupa epops* L., 1758 Dudgeon. w: Gromadzki M. (red.) Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ptaki (część 2). T.8. Ministerstwo Środowiska. Warszawa.
- Ericson P.G.P.** 1997. Swedish record of the eastern Palearctic Hoopoe subspecies *Upupa epops saturata*. Bull. B.O.C. 117, 1: 19–26.
- Ferianc O.** 1979. Vtaky Slovenska. T.2. Veda. Bratislava.
- Finck H.** 1935. Wiedehopf im Winter. Ber. Ver. schles. Orn. 20: 77.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M.** (red.) 1994. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. T.9. Aula Verlag. Wiesbaden.
- Goodman S.M., Meininger P.L., Mullie W.C.** 1986. The Birds of the Egyptian Western Desert. Misc. Publ. Mus. Zool. Univ. Mich. 172: 1–91.
- Hackel H.** 2007. Ulmer Naturführer – Wetter und Klimaphänomene. Eugen Ulmer KG. Stuttgart.
- Hudec K.** (red.). 1983. Fauna ČSSR. Ptaci-Aves. T.III/1. Academia. Praha.
- Ivanov A.I.** 1976. Katalog ptic SSSR. Izdatelstvo Nauka. Leningrad.
- Jonsson L.** 1992. Birds of Europe with North Africa and the Middle East. Christopher Helm A&C Black. London.
- Kennedy R.S., Gonzales P.C., Dickinson E.C., Miranda H.C.Jr., Fisher T.H.** 2000. A Field Guide to the Birds of the Philippines. Oxford University Press. Oxford.
- Kirwan G.M., Boyla K.A., Castell P., Demirci B., Ozen M., Welch H., Marlow T.** (red.) 2008. The Birds of Turkey. Christopher Helm A&C Black. London.
- Kondracki J.** 2002. Geografia fizyczna Polski. PWN. Warszawa.
- Lobley G.R.** 2010. <http://www.saudiaramcoworld.com/issue/201002/the.living.desert.htm>.
- MacKinnon J., Phillipps K.** 2000. A Field Guide to the Birds of China. Oxford University Press. Oxford.
- Martyn D.** 1985. Klimaty kuli ziemskiej. PWN. Warszawa.
- McCartney D.** 2014. Flight of fancy brings wanderers to Top End. w: NT News.
- Ogilvie M.** 1996. Żołny, kraski i dudki. w: Elphick T.E. (red.) Atlas wędrówek ptaków. PWRiL. Warszawa.
- Parkin D.T., Knox A.G.** 2010. The Status of Birds in Britain and Ireland. Electronic edition.
- Patrikeev M.** 2004. The Birds of Azerbaijan. Pensoft. Sofia-Moscow.
- Porter R., Aspinall S.** 2010. Birds of the Middle East. Christopher Helm. London.

- Redman N., Stevenson T., Fanshawe J.** (red.) 2009. Birds of the Horn of Africa. Christopher Helm. London.
- Reichlin T.S., Hobson K.A., Van Wilgenburg S.L., Schaub M., Wassenaar L.I., Martin-Vivaldi M., Arlettaz R., Jenni L.** 2013. Conservation through connectivity: can isotopic gradients in Africa reveal winter quarters of a migratory bird? *Oecologia* 171: 591–600.
- Riabitshev V.K.** 2002. Pticy Urala, Priuralia i zapadnoy Sibiri. Izdatelstvo Uralskogo universiteta. Yekaterynburg.
- Ricard M.** 1970. The Mystery of Animal Migration. The Country Book Club. London.
- Schutz P.** 2014. Hoopoe (*Upupa epops*). w: <http://www.coraciiformestag.com//Hoopoe/hoopoe.htm>
- Schropfer L., Koschkar S.** 2006. Winter occurrence of a Hoopoe (*Upupa epops*) in southwestern Bohemia. *Sylvia* 42: 120–122.
- Shirihai H.** 1996. The birds of Israel. Academic Press. London.
- Stajszczyk M. i Borla A.** 2013. Zimowy dudek. *Ptaki Polski* 32: 14.
- Steffens R., Saemann D. Grossler K.** (red.). 1998. Die Vogelwelt Sachsen. Gustaw Fischer Verlag, Jena.
- Svensson L., Grant J., Mullarney K., Zetterstrom D.** 1999. Bird Guide. HarperCollins Publishers Ltd. London.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L.** 2009. Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań.
- Witkowski J.** 1991. Dudek – *Upupa epops* L., 1758. w: Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. (red.) *Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna*. ZEP. Wrocław.
- Woś A.** 1995. ABC meteorologii. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań.

Drugie stwierdzenie jaskółki rudawej *Cecropis daurica* na Śląsku

The second record of Red-rumped Swallow *Cecropis daurica* in Silesia

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice
e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Dnia 04.05.2013, około godziny 07:30, nieopodal niewielkiego śródpolnego zalewiska w Bytomiu-Miechowicach zaobserwowałem dorosłą jaskółkę rudawą *Cecropis daurica*. Ptaka zauważyłem, gdy leciał nisko nad polem rzepaku. Potem obserwowałem go przez kilkadziesiąt minut, gdy żerował wraz z dymówkami *Hirundo rustica*, oknówkami *Delichon urbicum* i brzegówkami *Riparia riparia* nad polem lub zadrzewieniami. Kilka razy jaskółka rudawa latała w odległości około dwóch metrów ode mnie. Udało się ją wówczas sfilmować i sfotografować. Po pół godzinie na miejsce dotarli poinformowani o obserwacji – Justyna Lewandowska, Radosław Gwóźdź i Wojciech Miłosz. Ptaka odnaleźliśmy ponownie przy brzegu zalewiska „Bagno Bączek”, gdzie co chwilę pojawiał się żerując nisko nad wodą, niemal na wyciągnięcie ręki. Tam wraz z nowo przybyłymi Jackiem Betleją i Stanisławem Czyżem obserwowaliśmy jaskółkę do około godziny 10, kiedy zwiększyła pułap lotu i oddaliła się w stronę stawu Brantka.

W późniejszych godzinach (około godz. 14 i 16) udało się odnaleźć jaskółkę rudawą jeszcze kilku osobom (łącznie ptaka widziało 12 osób). Ostatni raz obserwowałem ją o godzinie 19:50, kiedy żerowała pomiędzy „Bagnem Bączek” a stawem Brantka na dość dużej wysokości. Następnego dnia ptaka nie stwierdzono w tym miejscu.

Obserwowany ptak był tej samej wielkości i proporcji co widziane jednocześnie dymówki. Z wierzchu, w oczy rzucał się przede wszystkim rudy kuper, u nasady ogona wyraźnie bledszy. Głowa, plecy, skrzydła i ogon wydawały się czarne. Dopiero z bliska można było zauważyć, że plecy mają granatowo opalizujący odcień, a na karku występuje żółto-ruda obroża. Brzuch, pierś, spód głowy i pokrywy podskrzydłowe były bladożółte. Z bliska można było dostrzec cienkie, podłużne, brązowe kreskowanie na piersi. Pokrywy podogonowe były czarne, co mocno kontrastowało z jasnym spodem ciała. Skrajne sterówki były wyraźnie dłuższe od reszty. Ptak co jakiś czas składał ogon,

Fot. 1. Dorosła jaskółka rudawa *Cecropis daurica* obserwowana nad „Bagnem Bączek” w Bytomiu (fot. S. Beuch)

Photo 1. Adult Red-rumped Swallow observed near Bączek Swamp in Bytom

przez co skrajne sterówki tworzyły jeden cienki „ogonek”. Charakterystyczną cechą obserwowanego osobnika była duża biała „plama” na plecach, będąca prawdopodobnie efektem rozczochrania lub miejscowego braku piór. W porównaniu do innych gatunków jaskółek, ptaka wyróżniało również zachowanie. Co jakiś czas jaskółka rudawa rozkładała szeroko skrzydła i ogon przez co jej lot stawał się zaskakująco powolny. W tej pozycji zataczała szerokie koła. Taki sposób latania był na tyle charakterystyczny, że ułatwiał wychwycenie jej w stadzie kilkudziesięciu innych jaskółek. Zachowanie to jest typowe dla tego gatunku (Turner i Rose 2010).

Obserwacja uzyskała pozytywne orzeczenie Komisji Faunistycznej (Komisja Faunistyczna 2014). Jest to dziesiąte stwierdzenie jaskółki rudawej w Polsce. Poprzednich obserwacji dokonano: w latach 1982 i 1987 na Podkarpaciu, w roku 1991 w Leszczyńskim, w 2003 r. na Pomorzu Zachodnim, w 2005 r. na Północnym Podlasiu, w 2006 r. dwa stwierdzenia – pod Gdańskiem i ponownie na Pomorzu Zachodnim, w 2007 r. w woj. lubuskim i w roku 2010 w Wielkopolsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Komisja Faunistyczna 2006, 2007, 2008, 2011). W roku 2013 oprócz obserwacji z Bytomia gatunek ten widziano 12 maja w Przerębie pod Oświę-

cimem, co było jedenastym stwierdzeniem w kraju (Komisja Faunistyczna 2014).

Opisywana tu obserwacja jest też drugim stwierdzeniem jaskółki rudawej na Śląsku po obserwacji z 30.07.2007 r. ze Zbiornika Dychowskiego w województwie lubuskim (Czechowski 2007).

Jaskółka rudawa zasiedla większą część Azji (podgatunki *C. d. daurica*, *C. d. japonica*, *C. d. nipalensis*, *C. d. hyperythra* i *C. d. erythropygia*), a jej osiadła populacja zamieszkuje Afrykę środkową (*C. d. kumboensis*, *C. d. emini*, *C. d. domicella* i *C. d. melanocrissus*). W Europie ptak ten (podgatunek *C. d. rufula*) gniazduje w pasie śródziemnomorskim, szczególnie na Półwyspie Iberyjskim (ok. 64% populacji) i Bałkańskim (ok. 36%) (Hagemeijer i Blair 1997). Liczebność europejskiej populacji jaskółki rudawej wykazuje trend wzrostowy połączony z ekspansją terytorialną w kierunku północnym (Turner i Rose 2010). Zjawisko to obserwowane jest już od połowy XX wieku. Gatunek zaczął wówczas kolonizować nowe kraje rejonu śródziemnomorskiego. Na przykład w roku 1963 stwierdzono pierwszy lęg we Włoszech. W latach osiemdziesiątych gniazdowało tu już 10-25 par, a w roku 2003 krajową populację szacowano na 20-50 par. W podobnym okresie jaskółka rudawa zaczęła gniazdować we Francji, a na początku XXI w. notowano tu już 71-81 par lęgowych. Wzrost liczebności i ekspansja w kierunku północnym przebiegała również w rejonie Bałkanów. W roku 1975 znaleziono pierwsze gniazdo w Rumunii, a w roku 2002 ich liczba wzrosła do 240 (Cramp 2009). Taki trend liczebności populacji u jaskółki rudawej utrzymuje się nadal (BirdLife International 2014). Przy-

czyny tego zjawiska są niejasne. Przypuszcza się, że wynika to z coraz częstszego zakładania gniazd w miejscach antropogenicznych, gdzie łatwiej o pokarm (del Hoyo i in. 2004). Jaskółka rudawa nie była nigdy ściśle związana z budynkami, tak jak dymówka. W wielu miejscach ptak ten buduje gniazda na półkach klifów, lub w sklepieniach jaskiń górskich. Ostatnio jednak ten trend się odменя. Na przykład w Bułgarii ponad 1/3 gniazd zakładana jest pod mostami (Turner i Rose 2010).

Pomimo dużej liczebności europejskiej populacji lęgowej (100.000 – 430.000 par) jaskółka rudawa jest gatunkiem bardzo rzadko spotykanym na północ od łęgowsk (Wilson i in. 2006, Cramp 2009). W Austrii, która leży dość blisko zwarłego zasięgu, do roku 2013 odnotowano tylko 22 stwierdzenia (www.club300.at). W Niemczech, od roku 2002, obserwowano ją 42 razy, z rekordowym rokiem 2013 kiedy dokonano aż 7 stwierdzeń (www.club300.de). W Czechach widziano ją tylko 5 razy – w roku 2003, oraz dwukrotnie w latach 2011 i 2013 (<http://fkco.cz>). Zastanawiająca jest stosunkowo duża liczba stwierdzeń w krajach skandynawskich, zwłaszcza w niewielkiej Danii, gdzie jaskółkę rudawą notowano już co najmniej 65 razy (www.netfugl.dk).

Najwięcej obserwacji jaskółki rudawej w Europie Środkowej dokonuje się wiosną. W Austrii wszystkie stwierdzenia przypadły na kwiecień i maj (www.club300.at). W Niemczech w latach 2002-2013 w kwietniu i maju miało miejsce aż 37 spotkań. Kolejne 4 przypadły na miesiące letnie i jedna, wyjątkowo późna, na początek li-

stopada (www.club300.de). W Polsce miesięczny rozkład obserwacji jaskółki rudawej wygląda następująco: kwiecień – 1, maj – 6, czerwiec – 1, lipiec – 1, październik – 1, listopad – 1 (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, Komisja Faunistyczna 2008, 2011, 2014). Warte odnotowania jest późnojesienne stwierdzenie młodego ptaka dnia 23.11.2006 r. w Międzyzdrojach (Kajzer 2010). Jest to prawdopodobnie najpóźniejsza obserwacja jaskółki rudawej w tej części Europy. W Danii, gdzie odnotowano najwięcej spotkań, najpóźniejsze miały miejsce w październiku.

Summary

On 4th May 2013 an adult Red-rumped Swallow was observed near a small pool surrounded by agricultural landscape in Bytom (Upper Silesia). The bird was foraging among Barn Swallows, House Martins and Sand Martins from dawn to dusk that day. Pictures of the bird were taken. It was the tenth record of Red-rumped Swallow in Poland and the second in Silesia.

Literatura

- BirdLife International** 2014. Species factsheet: *Hirundo daurica*. Pobrano z <http://www.birdlife.org> dnia 18/04/2014.
- Cramp S.** 2009. Birds of the Western Palearctic. BirdGuides [CD ROM]. Oxford University Press, Oxford.
- Czechowski P.** 2007. Obserwacja jaskółki rudawej *Cecropis daurica* na Ziemi Lubuskiej. Przegląd Przyr. 18: 140–141.
- Hagemeijer W.J.M., Blair M.J.** 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. T & A Poyser, London.
- del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J.** 2004. Handbook of the Birds of the World. Tom 9: Cotingas to Pipits and Wagtails. Lynx Edicions.
- Kajzer Z.** 2010. Późnojesienna obserwacja jaskółki rudawej *Cecropis daurica* na wybrzeżu zachodnim. Ptaki Pomorza 1: 91–93.
- Komisja Faunistyczna** 2006. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2005. Not. Orn. 47: 97–124.
- Komisja Faunistyczna** 2007. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2006. Not. Orn. 48: 107–136.
- Komisja Faunistyczna** 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Not. Orn. 49: 81–115.
- Komisja Faunistyczna** 2011. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2010. Ornis Pol. 52: 117–149.
- Komisja Faunistyczna** 2014. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2013. Ornis Pol. 55: 181–218.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”, Wrocław.
- Turner A., Rose C.** 2010. A Handbook to the Swallows and Martins of the World. Christopher Helm Publishers, London.
- Wilson J. D., Akriotis T., Balmer D. E., Hatton L., Miller S.** 2006. Biometrics and wing moult of migrating Red-rumped Swallows *Hirundo daurica* in Greece. Ringing & Migrating 23: 57–61.

Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w roku 2014

Wintering of water birds in Silesia in the year 2014

Paweł Grochowski

ul. Pałucka 51/5, 54-153 Wrocław

e-mail: merula@wp.pl

Szymon Beuch

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska

ul. św. Huberta 35, 40-543 Katowice

e-mail: szymon.beuch@gmail.com

Liczenia zimujących ptaków wodnych na Śląsku w roku 2014 były czwartą taką akcją przeprowadzoną w ramach ogólnopolskiego Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych (MZPW). Większość danych zebrano w dniach 10–13 stycznia. Liczenia obejmowały stałe obiekty zgłoszone do MZPW i Monitoringu Noclegowisk Gęsi oraz szereg innych obiektów nieobjętych ww. programami (ryc. 1).

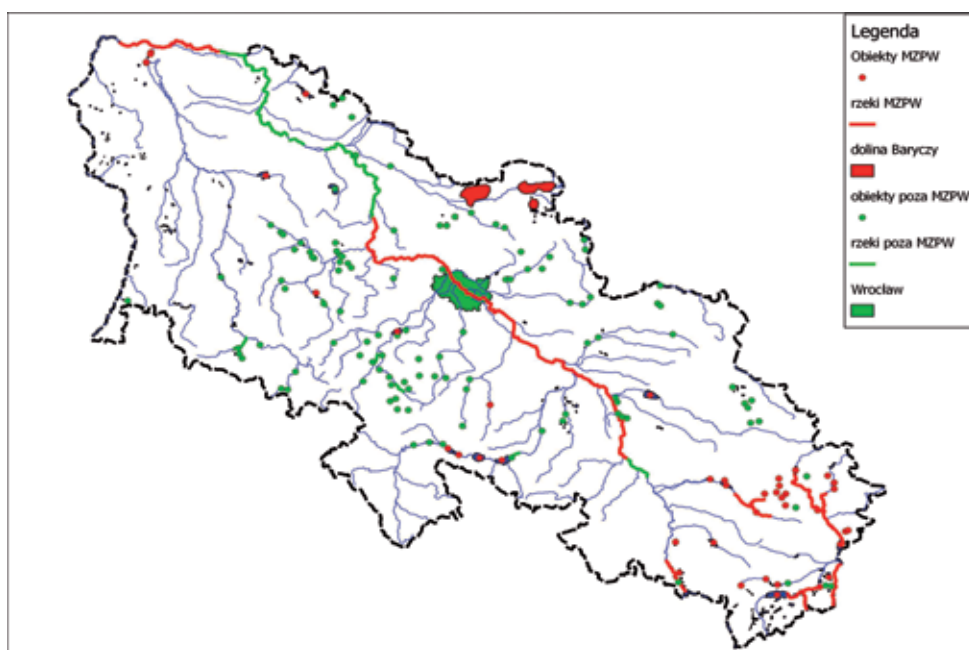
Zimę 2013/2014 można scharakteryzować jako bardzo łagodną. Zarówno w grudniu, jak i styczniu utrzymywała się dodatnia średnia dobową temperatura. Na zdecydowanej większości kontrolowanych obiektów nie wykazano zlodzenia.

W roku 2014 stwierdzono zimowanie 53 gatunków ptaków wodnych. Łączna liczebność zaobserwowanych ptaków wyniosła ponad 260 tysięcy osobników (tab. 1), co jest dotychczas najlepszym wynikiem osiągniętym podczas zimowych liczeń na Śląsku (Czapulak 1986, Czapulak

i Stawarczyk 1988, Czapulak 1991, Czapulak i Betleja 1998, Czapulak i Betleja 2001, Grochowski i Beuch 2012, Grochowski i Beuch 2013). Wynika to głównie z cieplej zimy, ale także z większej liczby skontrolowanych obiektów w tym roku. Szczegółowe dane na temat liczebności poszczególnych gatunków zostały przedstawione w tabeli 1. Najliczniejszym gatunkiem była tradycyjnie krzyżówka, której liczebność wyniosła ponad 125 tysięcy, co jest kolejnym rekordem jej liczebności w zimowych liczeniach na Śląsku (Grochowski i Beuch 2013). Podobnie jak w ubiegłych latach największą koncentrację krzyżówki zanotowano na zbiorniku Nyskim (6200 osobników). Stosunkowo licznie gatunek ten występował w dolinie Baryczy (prawie 22 tysiące osobników) oraz we Wrocławiu, gdzie w granicach administracyjnych miasta zimowało około 10 tysięcy osobników. Drugim pod względem liczebności gatunkiem była gęś

zbożowa, jej liczebność wyniosła prawie 56 tysięcy (spadek liczebności w stosunku do lat 2012 i 2013). Największą liczbę zanotowano na Zbiorniku Mietkowskim (ponad 21 tysięcy osobników), kolejne koncentracje na Nyskim i Otmuchowskim liczyły po około 6 tysięcy osobników. Trzecim pod względem liczebności gatunkiem była gęś białoczena, której stwierdzono około 20 tysięcy osobników. Jest to wysoka wartość, zwłaszcza w okresie zimowym. Zbliżone wartości notowano dotychczas jedynie w okresie mi-

gracji wiosennej w marcu (B. Smyk - inf. niepubl.). Wysoką liczebność osiągnęły także mewa śmieszka i mewa siwa, których naliczono po około 10 tysięcy osobników. Wyższą liczebność śmieszka wykazała ostatnio w 1989 r., a mewa siwa w 1995 r. Najwyższą liczebność w historii liczeń osiągnęła mewa białogłowa (ponad 5 tysięcy osobników). Największe koncentracje mewy siwej i białogłowej notowano na noclegowisku na zbiorniku Dzierżno Duże, gdzie stwierdzono odpowiednio 6 tysięcy i 3 tysiące osobników. Natomiast

Rycina 1. Lokalizacja obiektów skontrolowanych w trakcie akcji zimowych liczeń w roku 2014 w Śląskim Regionie Ornitologicznym

Figure 1. Location of places controlled within winter censuses in 2014 in the Silesian ornithological region.

śmieszka najliczniej nocowała we Wrocławiu (2700 osobników) oraz na Jeziorze Kunickim i zb. Dzierżno Duże (po 2000 osobników). W pierwszej dekadzie pod względem liczebności znalazły się także: łyśka (najwyższa liczebność od lat 80.), kormoran, nurogęś i łąbędź niemy. Dla ośmiu gatunków wykazano liczebność w przedziale od 100 do 1000 osobników. W przypadku 28 gatunków liczebność była mniejsza niż 100 osobników. W ciągu ostatnich 4 lat zwraca uwagę wzrost liczebności łąbędzia krzykliwego, czapli białej oraz żurawia.

Podziękowania

W roku 2014 w zimowych liczeniach uczestniczyło 127 osób. Byli to: Marek Banaś, Łukasz Berlik, Jacek Betleja, Szymon Beuch, Agnieszka Blachnik, Tomasz Blachucik, Marcin Bocheński, Genowefa Budnik, Andrzej Burecki, Grzegorz Chlebik, Anna Cibis, Zygmunt Cibis, Olaf Ciebia, Łukasz Czajka, Paweł Czechowski, Dariusz Czernek, Irena Danielecka, Ryszard Danielecki, Mariusz Dąbek, Kamil Dembiński, Marian Domagała, Tadeusz Drazny, Piotr Dziełkowski, Adam Dybich, Cezary Dziuba, Joanna Frankiewicz, Łukasz Fuglewicz, Stanisław Gacek, Andrzej Gabiński, Waldemar Górka, Bożena Gramsz, Paweł Grochowski, Radosław Grochowski, Kamila Grzesiak, Wojciech Grzesiak, Radosław Gwóźdź, Grzegorz Hebda, Bogdan Horbanowicz, Krystian Jainta, Marcela Jakubczyk, Katarzyna Jasnosh, Adam Jędrzejko, Marek Kapelski, Marcin Karetta, Kazimierz Kiejza, Antoni Knychała, Paweł Kołodziejczyk, Łukasz Kosicki, Józef Kotecki, Maciej Kowal-

ski, Karolina Krawczak, Jan Król, Robert Kruszyk, Paweł Kwaśniewicz, Mateusz Ledwoń, Wiesław Lenkiewicz, Justyna Lewandowska, Piotr Lewandowski, Andrzej Luzarowski, Arkadiusz Makowski, Marta Małyszko, Krzysztof Marczak, Tomasz Maszkało, Leszek Matacz, Nikodem Mazur, Waldemar Michalik, Kinga Mielcarska, Barbara Milewska, Janusz Milewski, Wojciech Miłosz, Maciej Nagler, Adrian Ochmann, Mariusz Ostański, Krzysztof Ostrowski, Marek Pach, Dawid Panasik, Ewa Paprzycka, Marzena Pastrykiewicz, Monika Pastrykiewicz, Barbara Piechowska, Małgorzata Pietkiewicz, Rafał Plezia, Joanna Pomorska-Grochowska, Karolina Radosz, Jarosław Regner, Mariusz Rojek, Alfred Rösler, Sławek Rubacha, Stanisław Rusiecki, Andrzej Ruszewicz, Wojciech Rybak, Przemysław Rymwid-Mickiewicz, Mirosław Sapko, Wojciech Seńków, Gustaw Schneider, Tomasz Sczansny, Ewa Smytyło, Maria Smutyło, Marzena Sikorska, Jarosław Słowikowski, Bartosz Smyk, Gabriela Sobczak, Grzegorz Sobczak, Andrzej Sojka, Marek Stajszczyk, Jerzy Stasiak, Dariusz Szlama, Hanna Sztwierzina, Aleksandra Szurlej-Kiełńska, Jakub Szymczak, Dariusz Szyra, Agnieszka Tańczuk, Tomasz Tańczuk, Katarzyna Turzańska, Rafał Walczybok, Piotr Wasiak, Aleksandra Wasińska, Andrzej Wąsicki, Zbigniew Włodarski, Jerzy Wróbel, Krzysztof Zadwórny, Tomasz Zarzycki, Michał Zawadzki, Kamil Zięba, Czesław Zontek, Iwona Żyśko, Karol Żyśko.

Wszystkim tym osobom dziękujemy za udział w akcji.

Justynie Lewandowskiej chcielibyśmy podziękować za pomoc w wykonaniu tabeli.

Tabela 1. Wyniki zimowych liczeń ptaków wodnych na Śląsku w styczniu 2014 roku**Table 1.** Water birds recorded in winter census conducted in Silesia in January 2014

Lp.	Nazwa polska Polish name	Nazwa łacińska Latin name	Odra Oder River	Wiśła Vistula River	Inne rzeki Other rivers	Zbiorniki Reservoirs	Stawy rybne Fish ponds	Osadniki Sedimentary ponds	Inne Others	Suma dla gatunku Total
1	krzyżówka	<i>Anas platyrhynchos</i>	44742	660	10251	25567	31282	1553	11591	125646
2	gęś zbożowa	<i>Anser fabalis</i>	241	0	1	42274	13409	0	1	55926
3	gęś białoczelna	<i>Anser albifrons</i>	0	0	0	19486	618	0	0	20104
4	śmieszka	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	887	0	613	2699	1089	0	5378	10666
5	mewa siwa	<i>Larus canus</i>	232	0	156	8527	810	110	584	10419
6	łyśka	<i>Fulica atra</i>	72	0	24	4400	720	106	936	6258
7	mewa białogłowa	<i>Larus cachinnans</i>	294	0	144	3542	918	1	535	5434
8	kormoran	<i>Phalacrocorax carbo</i>	1690	15	39	3134	94	47	68	5087
9	gęś nieoznaczona	<i>Anser sp.</i>	705	0	0	0	0	4000	0	4705
10	nurogęs	<i>Mergus merganser</i>	809	0	5	868	1507	0	168	3357
11	łabędź niemy	<i>Cygnus olor</i>	505	68	157	122	1058	33	357	2300
12	czernica	<i>Aythya fuligula</i>	328	0	3	1535	104	34	185	2189
13	czapla siwa	<i>Ardea cinerea</i>	117	4	42	148	1066	10	64	1451
14	gęgawa	<i>Anser anser</i>	218	0	0	206	636	4	380	1444
15	gągoł	<i>Bucephala clangula</i>	792	0	90	235	235	1	58	1411
16	łabędź krzykliwy	<i>Cygnus cygnus</i>	165	0	0	0	467	0	646	1278
17	czapla biała	<i>Egretta alba</i>	79	0	4	72	921	0	7	1083
18	cyraneczka	<i>Anas crecca</i>	99	5	167	574	89	100	11	1045
19	żuraw	<i>Grus grus</i>	2	0	0	0	91	0	639	732

20	mewa nieoznaczona	Larus sp.	0	0	600	0	0	0	0	600
21	perkoz dwuczuby	Podiceps cristatus	0	0	0	293	0	1	7	301
22	głowienka	Aythya ferina	0	1	0	87	103	12	47	250
23	„sołtys”	-	112	0	0	4	0	0	101	217
24	bielaczek	Mergellus albellus	37	0	5	109	51	4	5	211
25	perkozek	Tachybaptus ruficollis	65	4	117	3	0	8	4	201
26	kokoszka	Gallinula chloropus	0	1	138	3	19	4	0	165
27	bielik	Haliaetus albicilla	50	1	5	26	64	0	4	150
28	łabędź niemy	Cygnus olor	1	0	13	0	89	0	45	148
29	świstun	Anas penelope	30	0	0	13	4	0	21	68
30	krakwa	Anas strepera	11	0	1	5	40	0	8	65
31	mewa srebrzysta sensu lato	Larus argentatus sensu lato	34	0	0	9	3	0	0	46
32	kulik wielki	Numenius arquata	0	0	0	46	0	0	0	46
33	zimorodek	Alcedo atthis	18	0	9	3	11	1	3	45
34	ogorzałka	Aythya marila	2	0	0	26	3	0	13	44
35	uhla	Melanitta fusca	0	0	0	32	0	0	2	34
36	czajka	Vanellus vanellus	2	0	0	0	25	0	1	28
37	mewa srebrzysta	Larus argentatus	0	0	0	18	2	0	2	22
38	pluszcz	Cinclus cinclus	0	0	14	0	0	0	0	14
39	wodnik	Rallus aquaticus	0	0	4	1	2	0	2	9
40	rożeniec	Anas acuta	4	0	0	0	2	0	1	7
41	łodówka	Clangula hyemalis	2	0	0	2	0	0	2	6
42	samotnik	Tringa ochropus	2	0	0	0	0	0	4	6
43	nur czarnoszyi	Gavia arctica	0	0	0	5	0	0	0	5

44	mewa romańska	<i>Larus michahellis</i>	0	0	0	0	5	0	0	0	0	5
45	gęsiówka egipska	<i>Alopochen aegyptiaca</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	4	4
46	mandarynka	<i>Aix galericulata</i>	2	0	0	0	0	0	0	0	1	3
47	nur rdzawoszyi	<i>Gavia stellata</i>	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
48	mewa żółtonoga	<i>Larus fuscus</i>	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
49	bekasik	<i>Lymnocryptes minimus</i>	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3
50	bernikla białolica	<i>Branta leucopsis</i>	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
51	szlachar	<i>Mergus serrator</i>	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
52	pliszka górska	<i>Motacilla cinerea</i>	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
53	perkoz rdzawoszyi	<i>Podiceps grisegena</i>	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
54	karolinka	<i>Aix sponsa</i>	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
55	płatkonos	<i>Anas clypeata</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
56	gęś krótkodzioba	<i>Anser brachyrhynchus</i>	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
57	kszyk	<i>Gallinago gallinago</i>	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
SUMA			52350	759	12604	114092	55532	6033	21886	263256		

Summary

Between 10th and 13th January 2014 the annual winter census of wintering water birds was conducted in the Silesia. 142 participants took part in the project. They recorded more than 260 thousand birds of 53 species. The most numerous wintering species were the Mallard (more than 125 thousand birds), the Bean Goose (nearly 56 thousand), the White-fronted Goose (over 20 thousand), the Common Gull and Black-headed Gull (both species approx. 10 thousand).

Literatura

Czapulak A. 1986. Wyniki zimowych liczeń ptaków wodnych na Śląsku w latach 1983 - 1984. Ptaki Śląska 4: 69–79

Czapulak A., Stawarczyk T. 1988. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1985–1987. Ptaki Śląska 6: 25–42.

Czapulak A. 1991. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1988–1989. Ptaki Śląska 8: 118–127.

Czapulak A., Betleja J. 1998. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1990–1995. Ptaki Śląska 12: 127–143.

Czapulak A., Betleja J. 2001. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1996–1999. Ptaki Śląska 13: 107–123.

Grochowski P., Beuch S. 2012. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 2011 i 2012. Ptaki Śląska 19: 144–152.

Grochowski P., Beuch S. 2013. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w roku 2013. Ptaki Śląska 20: 104–109.

Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2013

Important bird observation in Silesia in 2013

Niniejsze zestawienie zawiera obserwacje faunistyczne dokonane w roku 2013 na obszarze Śląskiego Regionu Ornitologicznego (Wuczyński i Kołodziejczyk 2013). Składa się ono tradycyjnie z trzech części – obserwacji fenologicznych, obserwacji dużych stad oraz obserwacji ptaków rzadkich i nielicznych. Poniższe dane skompletowano głównie na podstawie danych zgromadzonych w działającej od września 2013 r. nowej Kartotece Awifauny Śląska (Kołodziejczyk i Zięba 2013). Ponadto, wykorzystano informacje dostępne na stronach internetowych publikujących bieżące doniesienia z terenu (www.birdwatching.pl, <http://forum.przyroda.org>, www.ptaki.opole.pl), na e-mailowych ornitologicznych listach dyskusyjnych oraz dane przesłane bezpośrednio przez obserwatorów. Obserwacje gatunków podlegających weryfikacji Komisji Faunistycznej Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego (KF) zestawiono na podstawie opublikowanego raportu KF (Komisja Faunistyczna 2014) oraz orzeczeń znajdujących się na internetowej witrynie KF (www.komisjafaunistyczna.pl).

Lista prezentowanych gatunków i kryteriów, według których dokonano poniż-

szego zestawienia uległa kilku zmianom wobec wcześniejszych raportów (Obserwacje faunistyczne 2011, 2012, 2013). Ze względu na dużą liczbę stwierdzeń w roku zrezygnowano z publikowania wszystkich obserwacji łabędzia czarnodziobego *Cygnus columbianus* z Doliny Baryczy, gęsi krótkodziobej *Anser brachyrhynchus*, bernikli białolicy *Branta leucopsis*, ohara *Tadorna tadorna*, ogorzałki *Aythya marila*, uhli *Melanitta fusca* i nurów rdzawoszyjego *Gavia stellata* i czarnoszyjego *G. arctica*. Zebrano natomiast obserwacje fenologiczne i dużych stad tych gatunków, które zestawiono w odpowiednich działach. Ponadto, do zestawienia gatunków rzadkich i nielicznych dodano obserwacje ślepowrona *Nycticorax nycticorax* spoza obszaru województwa śląskiego.

W roku 2013 awifauna Śląska wzbogaciła się o dwa nowe gatunki – brodziec żółtonogi *Tringa flavipes* i rybitwę różową *Sterna dougalii*. Na uwagę zasługują również drugie stwierdzenia mowy polarnej *Larus glaucooides* i jaskółki rudawej *Cecropis daurica* oraz trzecie stwierdzenia nura białodziobego *Gavia adamsii* i mowy bladej *Larus hyperboreus*. Wyróżnić należy także pierwszą od prawie 20 lat

obserwację dropia *Otis tarda* i nowe stanowisko lęgowe łączaka *Tringa glareola*. Warto zwrócić uwagę na brak obserwacji w roku sprawozdawczym bernikli kana-dyjskiej *Branta canadensis* oraz wydrzyka ostrosternego *Stercorarius parasiticus*.

Wyróżnić należy szczególnie aktywnych obserwatorów, których dane stanowią istotną część niniejszego raportu. Są to ornitolodzy, którzy (do listopada 2014 r.) zdążyli przekazać ponad 1000 obserwacji do Kartoteki Awifauny Śląska (KAŚ). W kolejności od najbardziej aktywnych byli to: Paweł Kołodziejczyk, Szymon Beuch, Maciej Kowalski, Wiesław Lenkiewicz, Tomasz Szymala, Andrzej Zalisz, Tomasz Maszkało, Andrzej

Andrzejczyk, Marian Domagała i Bartosz Smyk.

Podziękowanie należy się również weryfikatorom KAŚ, którzy czuwali nad poprawnością i rzetelnością wprowadzanych danych. Byli to (w kolejności alfabetycznej): Paweł Kołodziejczyk, Maciej Kowalski, Dawid Panasiuk, Zbigniew Wnuk i Michał Zawadzki.

Obserwacje zawarte w niniejszym zestawieniu są własnością intelektualną ich autorów i powinny być cytowane z podaniem ich nazwisk. Samo zestawienie należy cytować stosując poniższy schemat:

„Obserwacje faunistyczne 2014. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2013. Ptaki Śląska 21: ss.”

Obserwacje fenologiczne Phenological records

bernikla białolica *Branta leucopsis*

śląskie:

21.06 – 1 ad., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (E. Paprzycka)

22, 28.09 – 1 ad., rez. Łężczok, pow. raciborski (B. Pawlik)

ohar *Tadorna tadorna*

dolnośląskie:

21.12 – 1 ♀, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (W. Lenkiewicz, G. Orłowski)

krakwa *Anas strepera*

dolnośląskie:

01, 05.01 – 1 ♂, Rokitki, pow. legnicki (M. Sapko)

02, 12.01 – 1 ♀, zb. Dobromierz, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk, R. Walczybok, T. Zarzycki)

06.01 – 1 ♂, zb. Słup, pow. jaworski (P. Kołodziejczyk)

12.01 – 1 ♂, Park Szczytnicki, Wrocław (pow.) (B. Smyk), 15.01 – 1 ♂, Bartoszowice, Wrocław (pow.)

(A. Knychala), 24.01 – 1 ♂, Park Szczytnicki (W. Czaplejewicz), 3 ♂♂ i 1 ♀, Bartoszowice (L. Duduś)

12.01 – 1 ♂, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

27.01 – 1 ♂, Kozanów, Wrocław (pow.) (R. Adamus)

22.12 – 15 ♂♂ i 6 ♀♀, Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

24-31.12 – 3 ♂♂ i 1 ♀, Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz i inni)
24.12 – 10 ♂♂ i 10 ♀♀, Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
24.12 – 1 ♂, Strzelin (pow.) (P. Kołodziejczyk)
25.12 – 4 ♂♂ i 1 ♀, Goliszów, pow. legnicki (M. Sapko)
27.12 – 11 ♂♂ i 1 ♀, rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko)

opolskie:

13.01 – 1 ♂, Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (M. Kowalski, T. i A. Tańczuk)
24.01, 08.02 – 1 para, Kosorowice, pow. opolski (M. Pastrykiewicz, M. Pastrykiewicz)
25.12 – 1 ♂, Nysa (pow.) (J. Wójcicki)
28.12 – 1 ♂, Malina, Opole (pow.) (M. Kowalski)

śląskie:

01.01 – 1 ♂, zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (A. Gorczewski), 06.01 – 6 os., tamże (M. Skóra), 10.01 – 15 ♂♂ i 11 ♀♀, tamże (S. Beuch), 14.01 – 4 os. tamże (R. Kruszyk), 20.01 – 2 ♂♂ i 3 ♀♀, tamże (K. Jainta), 23.01 – 12 os., tamże (M. Skóra)
19.12-17.02.2014 – 1 ♂, Świętochłowice (pow.) (E. Paprzycka i inni)
22.12-11.01.2014 – 1 ♂ i 2 ♀♀, zb. Pławniowice, pow. gliwicki (G. Gaudnik, R. Mehlich)
22.12 – 4 ♂♂ i 2 ♀♀, Buków, pow. raciborski (Z. Wnuk), 28.12 – 1 ♂ i 1 ♀, tamże (M. Nagler)
27.12 – 1 ♂, Landek, pow. bielski (R. Kruszyk, M. Wierzbicki, Z. Wnuk)

rożeniec *Anas acuta*

dolnośląskie:

06, 12.01 – 1 ♂, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
11.01 – 1 ♂, Maślice, Wrocław (pow.) (T. Maszkało, M. Sikorska), 09.02 – 1 ♂, Kozanów, Wrocław (pow.) (A. Knychala)
14.01 – 1 ♂, Kowale, Wrocław (pow.) (A. Gorczewski)
31.01 – 1 ♀, Maślice, Wrocław (pow.) (A. Knychala)
09.02 – 1 ♂, zb. Słup, pow. jaworski (I. i R. Danieleccy)
21.12 – 1 ♀, Proszkowice, pow. wrocławski (W. Lenkiewicz)
22.12 – 1 ♂, 23.12 – 1 ♂ i 1 ♀, Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
22.12 – 10 os., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)
23.12 – 1 ♀, Jez. Koskowickie, pow. legnicki (T. Maszkało, B. Smyk)
23.12 – 1 ♀/imm., Ruda Żmigrodzka, pow. trzebnicki (G. Orłowski)
24.12 – 1 ♂, Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
24.12 – 1 ♂, Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

lubuskie:

01.01 – 1 ♂, zb. Dychów, pow. krośnieński (P. Czechowski)

opolskie:

12.01 – 3 ♂♂ i 4 ♀♀/imm., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

13.01 – 1 ♂, Buków, pow. wodzisławski (M. Rojek)
14.01-23.02 – 1-2 ♂♂ zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (T. Kosut i inni)
26.01 – 1 ♂, Roszków, pow. raciborski (M. Nagler)
16, 19.02 – 1 ♀, Szopienice, Katowice (pow.) (A. Ochmann, E. Paprzycka)

płaskonos *Anas clypeata*

dolnośląskie:

05, 12.01 – 1 ♀, Bielawa, pow. dzierzoniowski (M. Pach)
04.02 – 1 ♂, Rędzin, Wrocław (pow.) (R. Walczybok)

24.12 – 1 ♂, Potasznia, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

opolskie:

12.01 – 2 ♂♂ i 8 ♀♀, Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

13.01 – 1 ♂, rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)

hełmiatka *Netta rufina*

lubuskie:

14.01 – 1 ♂, zb. Dychów, pow. krośnieński (A. Wąsicki)

śląskie:

06.01 – 1 ♂ ad., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (M. Skóra)

11.01 – 1 ♂ imm., Szarlej, Piekary Śląskie (pow.) (S. Beuch), 12.01 – 1 ♂ imm., tamże (A. i K. Ochmann)

24.02 – 1 ♂ imm., Świętochłowice (pow.) (E. Paprzycka)

29.12 – 1 ♂, zb. Pogoria III, Dąbrowa Górnicza (pow.) (K. Jainta)

podgorzałka *Aythya nyroca*

śląskie:

08, 16.02 – 1 ♂, Szopienice, Katowice (pow.) (P. Łagosz, A. Ochmann)

uhla *Melanitta fusca*

dolnośląskie:

15.06 – 1 ♂ imm., Ruda Żmigrodzka, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

przepiórka *Coturnix coturnix*

dolnośląskie:

11.11 – 1 os., Jelenin, pow. strzeliński (B. Kaźmierczak)

opolskie:

25.01 – 1 os. martwy, Opole (pow.) (A. Kuńka)

śląskie:

11.04 – 1 os., Palowice, pow. rybnicki (M. Szczepanek)

12.04 – 1 os., Dankowice, pow. bielski (W. Wodecki)

14.04 – 1 ♂, osadnik Farskie, pow. gliwicki (M. Skóra)

• Na uwagę zasługuje znalezienie martwego ptaka w styczniu w Opolu, co może sugerować próbę zimowania.

perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*

opolskie:

13-14.01 – 1 os., Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (M. Kowalski i inni)

śląskie:

06.01 – 1 imm., Zb. Pławniowice, pow. gliwicki (G. Gaudnik)

15.12 – 4 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Król). 26, 29.12 – 3 os., 30-31.12 – 1 os., tamże (M. Nagler i inni)

27.12 – 2 os., zb. Dzierżno Duże i Dzierżno Małe, pow. gliwicki (S. Beuch, P. Skalban, T. Biwo)

bąk *Botaurus stellaris*

lubuskie:

17.12 – 1 os., Lasek, pow. żarski (J. Lewandowski)

śląskie:

06.01 – 1 os., staw Papierok, Żory (pow.) (Z. Włodarski)

12.01 – 1 os., Biskupice, Zabrze (pow.) (S. Beuch, A. Burecki, A. Makowski)

bączek *Ixobrychus minutus*

opolskie:

06.10 – 1 ♂, Ujeździec, pow. nyski (M. Domagała)

bocian biały *Ciconia ciconia*

dolnośląskie:

03.10 – 1 os., Romanów, pow. strzeliński (M. Domagała)

opolskie:

03-05.01 – 1 os., 29.01 – 1 os. martwy, Siedlec, pow. strzelecki (M. Pastrykiewicz)

bocian czarny *Ciconia nigra*

śląskie:

31.10 – 1 imm., Wielikąt, pow. wodzisławski (A. Suchecki), 03.11 – 1 imm., tamże (S. Beuch i inni),

05.11 – 1 imm., tamże (M. Nagler), 09.11 – 1 imm., tamże (A. Fichna i inni)

trzmiełojad *Pernis apivorus*

dolnośląskie:

13.10 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

20.10 – 1 os., Rogacz, Góry Kaczawskie, pow. złotoryjski (K. Struś)

błotniak zbożowy *Circus cyaneus*

dolnośląskie:

24.05 – 1 ♀ ad., Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala)

opolskie:

07.07 – 1 ♂ ad., Półwieś, Opole (pow.) (Ł. Wiśniewski)

kania czarna *Milvus migrans*

dolnośląskie:

11.10 – 1 os., Węglewo, pow. trzebnicki (T. Szymala)

kania ruda *Milvus milvus*

dolnośląskie:

04.01 – 1 os., Mirków, pow. wrocławski (A. Gorczewski)

02.02 – 1 os., Wąsosz, pow. górowski (P. Kołodziejczyk, K. Zięba)

lubuskie:

12.01 – 1 os., Sarbia, pow. krośnieński (A. Wąsicki)

kobuz *Falco subbuteo*

dolnośląskie:

20.10 – 1 juv., Ruda Sułowska, pow. milicki (B. Rudnicki i inni)

zielonka *Porzana parva*

opolskie:

06.10 – cn. 1 os., Ujeździec, pow. nyski (M. Domagała)

06.10 – 1 os., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

zuraw *Grus grus*

dolnośląskie:

05.01 – 421 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (P. Kołodziejczyk), 12.01 – 718 os., 19.01. – 970 os. 20.01 – 1042 os., 26.01 – 843 os., 27.01 – 654 os., tamże (W. Górka)

09.01 – 10 os., Środa Śląska (pow.) (M. Szeruga)

09.01 – 2 os., Zimna Woda, pow. lubiński (M. Sapko)

22.12 – 549 os., 24.12 – 233 os., 26.12 – 482 os., 27.12 – 598 os., 29.12 – 578 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

22.12 – cn. 228 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

22.12 – ok. 500 os., 25.12 – 277 os., Kotowice, pow. trzebnicki (W. Górka)

23.12 – 2 ad., Bychowo, pow. trzebnicki (T. Szymala, G. Burkowski)

23.12 – 65 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

25.12 – 232 os., Kaszyce Milickie, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

25.12-20.02.2014 – 1 para i 1 os., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

26.12 – 2 os., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)

26.12 – 4 os., Miłosna, pow. lubiński (B. Smyk)

27.12 – 2 os., Stradomia Wierzchnia, pow. oleśnicki (P. Łuczak)

30.12 – 100 os., Grądzik, pow. trzebnicki (T. Szymala, G. Burkowski)

30.12 – 19 os., Osiek, pow. trzebnicki (T. Szymala, G. Burkowski)

31.12 – 180 os., Karnice, pow. trzebnicki (T. Szymala, G. Burkowski)

31.12 – 4 os., Kryniczno, pow. trzebnicki (T. Maszkało, A. Knychala, M. Sikorska)

31.12 – 11 os., Małuszyn, pow. trzebnicki (M. Pietkiewicz, K. Jasnosz, P. Kwaśniewicz)

lubuskie:

04.01 – 29 ad., rez. Gubińskie Mokradła, pow. krośnieński (J. Lewandowski)

opolskie:

07.01 – 2 os., Chrzastowice, pow. opolski (M. Kowalski, M. Zawadzki, T. Tańczuk)

21.12-17.01.2014 – 2 ad. i 1 imm., Nowe Smarchowice, pow. namysłowski (W. Moliński, K. Żyśko)

22.12 – 2 os., Kępa, pow. opolski (Ł. Berlik)

22.12 – 20 os., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

25.12-09.02.2014 – 21 os., Czepielowice, pow. brzeski (J. Regner i inni)

30.12 – 4 os., Kąty Opolskie, pow. opolski (H. Pastrykiewicz)

31.12 – 9 ad. i 1 juv., Jakubowice, pow. namysłowski (K. Żyśko)

31.12 – 2 ad., Józefków, pow. namysłowski (K. Żyśko)

sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*

opolskie:

10.11 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski, A. Kowalska, Ł. Berlik)

sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*

dolnośląskie:

13, 16.10 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

siewka złota *Pluvialis apricaria*

dolnośląskie:

03.02 – 8 os., Budziszów/ Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

23.12 – 7 os., Radziądz, pow. trzebnicki (G. Orłowski)

25.12 – 35 os., Kaszyce Milickie, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

28.12 – 29 os., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

czajka *Vanellus vanellus*

dolnośląskie:

01.01 – 1 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

14.12 – 262 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

15.12 – 6 os., Dobroszyce, pow. oleśnicki (W. Smagała)

22-23.12 – 2 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz, G. Orłowski), 26.12 – 3 os., tamże (W. Lenkiewicz)

23.12 – 79 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

28.12 – 37 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (K. Krukowski)

29.12 – 40 os., Paszowice, pow. jaworski (I. i R. Danieleccy)

opolskie:

22.12 – 11 os., Olszanka, pow. brzeski (S. i J. Regner, M. Stajszczyk)

30.12 – 3 os., Konradowa, pow. nyski (J. Wójcicki)

biegus zmienny *Calidris alpina*

dolnośląskie:

03.12 – 3 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

śląskie:

05-07.12 – 2 os., Gołysz, pow. cieszyński (K. Liersz-Żelasko, P. Żelasko)

13.12 – 1 os., zb. Pławniowice, pow. gliwicki (G. Gaudnik)

biegus krzywodzioby *Calidris ferruginea*

dolnośląskie:

15.10 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski, J. Zygadło), 17.10 – 1 juv. tamże (P. Kołodziejczyk)

biegus malutki *Calidris minuta*

śląskie:

02.05 – 1 ad., rez. Łęczczok, pow. raciborski (Z. Wnuk)

kszyk *Gallinago gallinago*

dolnośląskie:

24.02 – 2 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

opolskie:

13, 24.01 – 1 os., Kosorowice, pow. opolski (R. Świerad, M. Pastrykiewicz)

11-24.02 – 1 os., Gogolin, pow. krapkowicki (R. Świerad)
14.12 – 2 os., Kosorowice, pow. opolski (R. Świerad)
21.12 – 1 os., Gogolin, pow. krapkowicki (R. Mehlich)

śląskie:

12, 16.01 – 2 os., Karb, Bytom (pow.) (S. Beuch i inni)
21.12 – 1 os., Karb, Bytom (pow.) (S. Beuch)

bekasik *Lymnocryptes minimus*

dolnośląskie:

17, 23.01. – 3 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 12.02 – 2 os., tamże (R. Walczybok)
15.12 – 1 os., zb. Komorów, pow. świdnicki (T. Zarzycki, J. Słowikowski)
18.12 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (K. Zakrzewski)
31.12 – 1 os., zb. Topola, pow. ząbkowicki (K. Zakrzewski)

śląskie:

05.01 – 1 os., osadnik Farskie, pow. gliwicki, (M. Skóra)
06.01 – 1 os., staw Papierok, Żory (pow.) (Z. Włodarski), 23.01 – 2 os., tamże (B. Pawlik, A. Sojka, Z. Włodarski)
12, 16.01 – 3 os., Karb, Bytom (pow.) (S. Beuch i inni)
21.12 – 3 os., Karb, Bytom (pow.) (S. Beuch)

słonka *Scolopax rusticola*

dolnośląskie:

22.12 – 1 os., Polanka, Góry Kaczawskie, pow. złotoryjski (K. Struś)

śląskie:

07.12 – 1 os. martwy, Siemianowice Śląskie (pow.) (A. Skowroński)
17.12 – 1 os., Bibiela, pow. tarnogórski (R. Gwóźdź, A. Szczepańczyk)

kulik wielki *Numenius arquata*

dolnośląskie:

11.12 – 81 os., 13.12 – 3 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski), 15.12 – 92 os., tamże (G. Orłowski, W. Lenkiewicz), 19.12 – 85 os., tamże (W. Lenkiewicz), 27.12 – 49 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 28.12 – 69 os., tamże (G. Orłowski), 31.12 – 89 os., tamże (P. Kołodziejczyk)
14-31.12 – 3 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz i inni)

brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*

dolnośląskie:

17.12 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski), 18.12 – 1 os. tamże (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski)
31.12 – 1 os., zb. Topola, pow. ząbkowicki (K. Zakrzewski)

samotnik *Tringa ochropus*

dolnośląskie:

13.01-20.02 – 1 os., 28.01 – 2 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka i inni)
05.02 – 2 os., Zb. Dolnobrzeski, pow. średzki (A. Kąkol)
27.02 – 1 os., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)
22, 29.12 – 1 os. Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

opolskie:

- 13.01 – 1 os., Kosorowice, pow. opolski (R. Świerad), 24.01-24.02 – 2 os. tamże (M. i M. Pastrykiewicz)
12.12 – 2 os., Kosorowice, pow. opolski (M. Pastrykiewicz), 14.02 – 2 os., tamże (R. Świerad)
29.12 – 3 os., Gogolin, pow. krapkowicki (R. Mehlich, R. Świerad)

śląskie:

- 13.01 – 2 os., rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)
27.01 – 1 os., Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Niemiec)
28.12 – 1 os., Buków, pow. wodzisławski (M. Nagler)

brodziec śniady *Tringa erythropus***dolnośląskie:**

- 02.11 – 61 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 05.11 – 50 os., tamże (W. Lenkiewicz, D. Panasiuk)
02.11 – 6 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
03, 05.11 – 1 os., Niedźwiedzice, pow. legnicki (M. Sapko)
09.11 – 16 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko i inni)
10.11 – 20 os., Ruda Sułowska, pow. trzebnicki (Ł. Matyjasiać i inni)

opolskie:

- 10.11 – 4 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski)

śląskie:

- 02.11 – 7 os., Landek, pow. bielski (J. Niemiec)

kwokacz *Tringa nebularia***dolnośląskie:**

- 11.11 – 2 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
16.11 – 1 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

łączak *Tringa glareola***dolnośląskie:**

- 11.10 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

opolskie:

- 13.10 – 3 os., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)
13.10 – 1 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

- 31.10 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Nagler)

krwawodziób *Tringa totanus***dolnośląskie:**

- 26.10 – 1 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (I. i R. Danieleccy)

śląskie:

- 02.11 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (R. Walczybok, M. Pach, T. Zarzycki), 03.11 – 1 os., tamże (S. Beuch, M. Nagler, P. Skałban), 05, 08.11 – 1 os., tamże (M. Nagler)

mewa mała *Hydrocoloeus minutus***dolnośląskie:**

- 11.01 – 1 ad., Nowa Karczma, Wrocław (pow.) (T. Maszkało, M. Sikorska)

mewa żółtonoga *Larus fuscus*

dolnośląskie:

13-26.01 – 1 imm. (1. zima), zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (M. Dąbek, P. Kołodziejczyk, B. Adamczyk)

01.02 – 1 imm. (1. zima), Osobowice, Wrocław (pow.) (G. Orłowski)

21.12 – 1 ad. i 1 imm., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (W. Lenkiewicz, G. Orłowski), 22.12 – 1 imm., 30.12 – 1 ad. i 1 imm., tamże (G. Orłowski), 31.12 – 3 imm., tamże (P. Kołodziejczyk)

22-25.12 – 1 imm. (1. zima), zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (M. Dąbek, B. Adamczyk), 26.12 – 1 imm. (1. zima), tamże (M. Dąbek, J. Słowikowski, W. Seńków), 27.12 – 1 ad. i 2 imm., tamże (M. Dąbek i inni), 28.12 – 1 imm., tamże (M. Dąbek), 30.12 – 1 ad. i 2 imm., tamże (M. Dąbek, B. Adamczyk, J. Słowikowski)

29.12 – 1 imm (1. zima), Jez. Kunickie, pow. legnicki (G. Orłowski)

śląskie:

18.01-15.02 – 1 ad., Gliwice (pow.) (J. Betleja i inni)

rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*

dolnośląskie:

03-04.10 – 1 imm., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski)

rybitwa czarna *Chlidonias niger*

dolnośląskie:

02.10 – 1 ad., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)

siniak *Columba oenas*

dolnośląskie:

03.01 – 4 os., Młodzianów, pow. milicki (L. Matacz)

11.01 – 1 os., Świdnica (pow.) (P. Kołodziejczyk)

27.01 – 8 os., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)

02.02 – 2 os., Wąsosz, pow. górowski (P. Kołodziejczyk, K. Zięba)

08.02 – 41 os., Strzelin (pow.) (R. Walczybok, M. Zarzycki)

10-11.02 – 1 os., Wrocławski Ogród Zoologiczny, Wrocław (pow.) (S. Rusiecki, B. Smyk, P. Nowak)

13.02 – 22 os., Kunów, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

30.12 – 1 os., Osiek, pow. trzebnicki (T. Szymala, G. Burkowski)

lubuskie:

01.01 – 60 os., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 12.01 – 136 os., tamże (A. Wąsicki), 16.01 – 130 os., 10.02 – 2 os., tamże (P. Czechowski, A. Dubicka)

opolskie:

07.01 – 7 os., 12.01, 02.02 – 4 os., Chrzastowice, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Tańczuk, M. Lepka)

13.01 – 1 os., Groszowice, Opole (pow.) (M. Kowalski, A. i T. Tańczuk)

16.01 – 1 os., Gogolin, pow. krapkowicki (M. Pastrykiewicz)

09.02 – 93 os., Smarchowice Śląskie, pow. namysłowski (G. Hebda)

21.12 – 13 os., Kosorowice, pow. opolski (R. Świerad)

śląskie:

29.12 – 1 os., Lubomia, pow. wodzisławski (Z. Wnuk)

grzywacz *Columba palumbus*

dolnośląskie:

01.01 – 2 os., Goliśzów, pow. legnicki (M. Sapko)

05.01 – 1 os., Olbin, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk)
 12.01-11.02 – do 134 os., Biskupin i Dąbie, Wrocław (pow.) (B. Smyk i inni)
 15.01-08.02 – do 10 os., Grabiszyn, Wrocław (pow.) (B. Smyk)
 16.01 – 12 os., Karłowice, Wrocław (pow.) (A. Knychala)
 19.01-09.02 – do 56 os., Osobowice, Wrocław (S. Rusiecki)
 20.01-12.02 – do 9 os., Kozanów, Wrocław (pow.) (P. Grochowski, B. Smyk, T. Stawarczyk)
 20.01-12.02 – do 14 os., Sępólno, Wrocław (pow.) (B. Smyk)
 14.02 – 3 os., Park Wschodni, Wrocław (pow.) (P. Kwaśniewicz)
 18-26.12 – do 5 os., Park Skowroni (D. Panasiuk, B. Smyk)
 27.12 – 13 os., Osobowice, Wrocław (pow.) (S. Rusiecki)
 27.12 – cn. 107 os., Dąbie, Wrocław (pow.) (A. Knychala, Ł. Kosicki, B. Smyk)
 28.12 – cn. 18 os., Grabiszyn, Wrocław (pow.) (B. Smyk)
 28.12 – 55 os., Sępólno, Wrocław (pow.) (S. Rusiecki)

lubuskie:

01.01 – 5 os., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 12.01 – 165 os., tamże (A. Wąsicki), 16.01 – 30 os., tamże (P. Czechowski, A. Dubicka), 31.01 – 80 os., tamże (P. Czechowski, M. Bocheński)
 02.01 – 1 os., 04.01 – 3 os., Zielona Góra (pow.) (P. Czechowski), 18.01 – 5 os., 2 os., tamże (P. Czechowski, A. Dubicka)
 09.01 – 100 os., rz. Odra, Radnica, pow. krośnieński (P. Czechowski)
 11.01 – 2 os., Nietków, pow. zielonogórski (P. Czechowski, A. Dubicka)
 07.02 – 1 os., Gubin, pow. krośnieński (J. Lewandowski)

opolskie:

06.01 – 3 os., Pasieka, Opole (pow.) (Ł. Wiśniewski), 12.01 – cn. 18 os., tamże (Ł. Berlik), 10.02 – 6 os., tamże (Ł. Wiśniewski)
 06.01 – 1 os., Polanowice, pow. kluczborski (T. Drazny)
 01.02 – 1 os., Wyspa Bolko, Opole (pow.) (M. Zawadzki, M. Kowalski), 18.02 – 16 os., tamże (M. Kowalski, K. Krawczak), 19.02 – 1 os., tamże (T. Maszkało)
 16.02 – 1 os., Jaśkowice, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Zawadzki, S. Łubieński)

śląskie:

06.01 – 1 os., Katowice (pow.) (A. i Z. Cibis)
 29.12 – 1 os., Lubomia, pow. wodzisławski (Z. Wnuk)

kukułka *Cuculus canorus*

dolnośląskie:

11.09 – 1 juv., zb. Słup, pow. jaworski (M. Kapelski)
 02.10 – 1 juv., Błotnica, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

śląskie:

23.09 – 1 juv., Dąbrowa Miejska, Bytom (pow.) (S. Beuch)

jerzyk *Apus apus*

dolnośląskie:

14.04 – 3 os., Wrocław (pow.) (A. Bujanowicz)
 26.09 – 1 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko)

opolskie:

17.04 – 5 os., Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (M. Kowalski, R. Kowalski)
 17.04 – 9 os., Opole (pow.) (M. Kowalski, A. Kowalska, K. Kowalska)
 18.04 – cn. 3 os., Zaodrże, Opole (pow.) (Ł. Berlik)

śląskie:

- 11.04 – 1 os., Tychy (pow.) (R. Krakowczyk)
14.04 – 1 os., Kleszczów, Żory (pow.) (A. Sojka)
16.04 – 2 os., Miechów, Bytom (pow.) (S. Beuch)
17.04 – 1 os., zb. Świerkianiec, pow. tarnogórski (S. Beuch)
19.04 – 40 os., „Żabie Doły”, Chorzów (pow.) (S. Beuch)
20.04 – 1 os., Piekary Śląskie (pow.) (E. Paprzycka)
22.09 – 1 os., rez. Łęczczok, pow. raciborski (B. Pawlik)

dudek *Upupa epops***opolskie:**

- 25.03 – 1 os., Mroczkowa, pow. nyski (T. Maszkało, M. Sikorska)

skowronek *Alauda arvensis***dolnośląskie:**

- 13.01 – 1 os., Borzęcin, pow. trzebnicki (B. Smyk)
13.01 – 1 os., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)

lubuskie:

- 16.01 – 10 os., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)

opolskie:

- 12.01 – 2 os., Stary Paczków, pow. nyski (M. Domagała)
24.01 – 7 os., Odrowąż, pow. krapkowicki (R. Świerad)
25.01 – 2 os., Skoroszyce, pow. nyski (T. Maszkało, A. Knychala)

śląskie:

- 16.01 – 2 os., Taciszów, pow. gliwicki (M. Skóra)
19, 22.01 – 1 os., Gliwice (pow.) (G. Gaudnik)
27.01 – 10 os., Szałsza, pow. tarnogórski (M. Skóra)

brzegówka *Riparia riparia***opolskie:**

- 09.04 – 1 os., Opole (pow.) (M. Zawadzki)

dymówka *Hirundo rustica***dolnośląskie:**

- 09.11 – 2 os., Grabówka, pow. trzebnicki (P. Głowacki i inni), 10.11 – 1 os., tamże (P. Malik i inni)
15.11 – 1 os., Niedźwiedź, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

świergotek polny *Anthus campestris***opolskie:**

- 04.10 – 1 os., Kucoby, pow. oleski (K. Kokoszka)

śląskie:

- 18.04 – 1 os., Niezdara, pow. tarnogórski (R. Gwóźdź)
19.04 – 1 ♂, Rozbark, Bytom (pow.) (S. Beuch)

świergotek drzewny *Anthus trivialis***dolnośląskie:**

- 13.10 – 3 os., Nagórnik, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)

świergotek łąkowy *Anthus pratensis*

dolnośląskie:

- 16.01 – ok. 30 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk, A. Knychala), 19.01 – ok. 70 os., 27.01 – 19 os., tamże (P. Kołodziejczyk)
17.01 – 3 os., 12.02 – 2 os., 23.01 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 18.01 – 2 os., tamże (R. Walczybok)
26.12 – 1 os., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)
27.12 – 5 os., „Łąki Ostaszowskie”, pow. polkowicki (M. Sapko)

opolskie:

- 12.01 – 4 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

- 11.01 – 1 os., Szarlej, Piekary Śląskie (pow.) (S. Beuch)

siwerniak *Anthus spinoletta*

dolnośląskie:

- 16.01 – 4 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (A. Knychala, P. Kołodziejczyk), 17.02 – 2 os., tamże (P. Kołodziejczyk)
15.01 – 1 os., Strzelin (pow.) (P. Kołodziejczyk)
26.12 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (A. Knychala)

opolskie:

- 10, 12.01 – 17 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski, (M. Domagała)

śląskie:

- 13.01 – 1 os., rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)
18.01 – 1 os., rz. Brynica, Piekary Śląskie (pow.) (R. Gwóźdź)
19.01 – 2 os., 27.01 – 1 os., Zb. Rybnicki, Rybnik (pow.) (Z. Wnuk)
25.01 – 1 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (T. Maszkało, A. Knychala)
24.12 – 2 os. Zb. Rybnicki, Rybnik (pow.) (Z. Wnuk)

pliszka żółta *Motacilla flava*

śląskie:

- 28.10 – 1 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

pliszka górska *Motacilla cinerea*

dolnośląskie:

- 05.01 – 1 os., Świdnica (pow.) (J. Słowikowski, M. Słowikowski)
14.01 – 1 os., Lubawka, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)
24, 28.12 – 1 os., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (J. Słowikowski, M. Dąbek)
29.12 – 1 os., Bielawa, pow. dzierżoniowski (M. Pach)

opolskie:

- 22.01 – 1 os., Brzeźce, pow. kędzierzyńsko-kozielski (P. Berezowski)

śląskie:

- 15.11.2012-31.01 – 1 os., Ruda Śląska (pow.) (E. Włochowicz)
13.01 – 1 os., rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)

pliszka siwa *Motacilla alba*

dolnośląskie:

- 12.01 – 1 imm., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

15-16.01 – 1 os., 19.01 – 2 imm., 27.01 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk, A. Knychala, P. Kołodziejczyk)

30.01 – 1 os., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

25.12 – 1 os., Goliszów, pow. legnicki (M. Sapko)

31.12 – 2 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (G. Orłowski)

opolskie:

21, 28.12 – 1 os., Groszowice, Opole (pow.) (R. Świerad, W. Michalik)

śląskie:

19.01 – 2 os., Zb. Rybnicki, Rybnik (pow.) (Z. Wnuk)

30.12 – 2 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler, J. Banaś)

jemiołuszka *Bombycilla garrulus*

śląskie:

02.05 – 1 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

pokrzywnica *Prunella modularis*

dolnośląskie:

09.01 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski, (R. Walczybok)

15.01 – 1 os., Dzierżoniów (pow.) (R. Walczybok)

21.01 – 1 os., Ołbin, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk)

13.02 – 1 os., Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

21.02 – 1 os., Karłowice, Wrocław (pow.) (forum.przyroda.org)

opolskie:

14.01 – 1 os., Półwieś, Opole (pow.) (G. Hebda)

śląskie:

01.01 – 1 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Król)

03, 13.01 – 1 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

12.01 – 5 os., Biskupice, Zabrze (pow.) (S. Beuch, A. Burecki, A. Makowski)

13.01 – 1 os., Park Bolesława Chrobrego, Gliwice (pow.) (M. Skóra)

13.01 – 5 os., rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)

18.01 – 1 os., Szombierki, Bytom (pow.) (A. Ochmann)

27.01 – 1 os., Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Niemiec)

21.12 – 1 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

25.12 – 1 os., Biskupice, Zabrze (pow.) (S. Beuch, A. Burecki)

kopciuszek *Phoenicurus ochruros*

dolnośląskie:

30.12 – 1 os., zb. Słup, pow. jaworski (D. Karpowicz, K. Dembiński)

opolskie:

11.01 – 1 ♀, Chorula, pow. krapkowicki (R. Świerad)

śląskie:

24.12 – 1 ♂, Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

pleszka *Phoenicurus phoenicurus*

dolnośląskie:

22.03 – 1 ♂, Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

poklaskwa *Saxicola rubetra*

dolnośląskie:

31.10 – 1 juv., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)

05-26.11 – 1 os., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

białorzytka *Oenanthe oenanthe*

dolnośląskie:

08.10 – 1 juv., Grzymalin, pow. legnicki (M. Sapko)

śpiewak *Turdus philomelos*

dolnośląskie:

20.01 – 1 os. (fot. 1), Sobótka, pow. wrocławski (K. Zakrzewski)

drożdżik *Turdus iliacus*

dolnośląskie:

19.01 – 24 os., Dąbie, Wrocław (pow.) (B. Smyk)

05.02 – 1 os., Park Grabiszyński, Wrocław (pow.) (W. Smagała)

16.02 – 5 os., Lubnów, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

opolskie:

15.01 – 1 os., Bierkowice, Opole (pow.) (Ł. Wiśniewski)

śląskie:

24.12 – 1 os., Pławniowice, pow. gliwicki (G. Gaudnik)

Fot. 1. Zimujący śpiewak *Turdus philomelos* w Sobótce w styczniu 2013 r. (fot. K. Zakrzewski)

Photo 1. Song Thrush wintering in Sobótka (Lower Silesia), January 2013

brzęczka *Locustella luscinioides*

opolskie:

26.09 – 1 os., Ujeździec, pow. nyski (M. Domagała)

12.10 – 1 os., Gościce, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

29.09 – 1 imm., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Beuch, P. Skalbán)

rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*

opolskie:

06.10 – 1 os., Gościce, pow. nyski (M. Domagała)

06.10 – 1 juv., Ujeździec, pow. nyski (M. Domagała)

12.10 – 1 os., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus*

dolnośląskie:

14.04 – 1 ♂, Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala)

opolskie:

17.04 – 1 ♂, Krasowa, pow. krapkowicki (R. Świerad)

trzciniak *Acrocephalus arundinaceus*

dolnośląskie:

06-07.10 – 1 imm., Ostroszowice, pow. dzierzoniowski (M. Pach)

kapturka *Sylvia atricapilla*

dolnośląskie:

16.11 – 1 ♀ imm. schwytana, Ruda Milicka, pow. milicki (H. Sztwiertnia i inni)

18.11 – 1 ♂, Mirków, pow. wrocławski (A. Gorczewski)

pierwiosnek *Phylloscopus collybita*

dolnośląskie:

14-30.12 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

30.12 – 1 os., Zakrzów, Wrocław (pow.) (Z. Marciniak)

opolskie:

01.12 – 1 os., Żywocice, pow. krapkowicki (W. Michalik, J. Nogacki)

śląskie:

03.03 – 1 os., Baranowice, pow. cieszyński (K. Liersz-Żelasko)

mucholówka żałobna *Ficedula hypoleuca*

śląskie:

19.10 – 1 os., Wiry, pow. mikołowski (R. Tkocz)

26-30.11 – 1 os., Chorzów (pow.) (A. i Z. Cibis, E. Paprzycka)

remiz *Remiz pendulinus*

śląskie:

10.12 – 1 os. (fot. 2), osadnik Farskie, pow. gliwicki (A. Suchecki)

Fot. 2. Remiz *Remiz pendulinus* obserwowany w grudniu 2013 r. nad osadnikiem Farskie (fot. A. Suhecki)

Photo 2. Penduline Tit in December 2013 near Farskie sedimentary pond (Upper Silesia)

gąsiorek *Lanius collurio*

dolnośląskie:

- 23.04 – 1 ♂, Imbramowice, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk)
- 01.10 – 1 juv., Tyńczyk, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
- 03.10 – 1 juv., Lubawka, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)
- 04.10 – 1 juv., Przemków, pow. polkowicki (M. Sapko)
- 05.10 – 1 juv., Tuszyn, pow. dzierzoniowski (R. Walczybok)
- 07.10 – 1 juv., Rzecznka, pow. wałbrzyski (K. Żarkowski)
- 08.10 – 1 juv., Mikołajowice, pow. legnicki (M. Kapelski)

opolskie:

- 04.10 – 1 juv., Osina Wielka, pow. nyski (M. Sikorska, T. Maszkało)
- 05.10 – 1 juv., Łany, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, B. Pawlik, Z. Wnuk)
- 10.10 – 1 juv., Przygorzele, pow. namysłowski (K. Żyśko)

śląskie:

- 27.04 – 1 ♂, Wiry, pow. mikołowski (R. Tkocz)
- 03-04.10 – 1 juv., Miechowice, Bytom (E. Paprzycka, S. Beuch)

kulczyk *Serinus serinus*

dolnośląskie:

- 15-16.01, 15.02 – 1 os., 19.02 – 2 os., 22.02 – 5 os., Miłostów, Wrocław (pow.) (A. Gorczewski)

Obserwacje dużych stad Large flocks records

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*

dolnośląskie:

- 14.10 – 43 ad. i 1 juv., Potasznia, pow. milicki, 25.10 – 24 ad. i 3 juv., Bartniki, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
25.10 – 46 ad., Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala), 26.10 – 28 ad., 01-02.11 – 64 ad. i 8 juv., 03.11 – 86 ad. i 8 juv., 09.11 – 128 ad. i 18 juv., tamże, 15.11 – 159 ad. i 28 juv., Ligołka, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 16.11 – 188 os., Prusice, pow. trzebnicki (M. Kowalski i inni), 17.11 – 155 ad. i 25 juv., 24.11 – 168 ad. i 23 juv., 01.12 – 182 ad. i 29 juv., 08.12 – 153 ad. i 30 juv., 14.12 – 175 ad. i 24 juv., 23.12 – 73 ad. i 22 juv., Jamnik (W. Lenkiewicz), 22.12 – 86 ad. i 4 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 23.12 – 94 ad. i 14 juv., tamże (W. Lenkiewicz, G. Orłowski), 26.12 – 143 ad. i 33 juv., tamże (W. Lenkiewicz)
24.12 – 25 ad. i 14 juv., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus*

dolnośląskie:

- 05.01 – 560 ad. i 75 imm., 13.01 – 447 ad. i 73 imm., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
18.03 – 120 os., Bychowo, pow. trzebnicki (T. Szymala)
14.12 – 92 ad. i 14 juv., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
23.12 – 102 ad. i 30 juv., 26.12 – 161 ad. i 41 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
24.12 – 89 ad. i 29 juv., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)
29.12-01.01.2014 – 320 ad. i 80 imm., Trzebicko, pow. milicki (R. Markowski)

lubuskie:

- 01.01 – 200 ad. i 55 imm., 13.01 – 328 ad. i 83 imm., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 31.01 – 212 ad. i 56 imm. tamże (P. Czechowski, M. Bocheński), 10.02 – 170 os. tamże (P. Czechowski, A. Dubicka), 14.02 – 100 os., 86 ad. i 18 imm., tamże (P. Czechowski, M. Bocheński)
08.12 – 739 ad. i 112 juv., Czarnowo, pow. krośnieński (A. Wąsicki)
24.11 – 90 ad., 14 imm., Strumiennie, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 02.12 – 120 ad., 14 imm., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, M. Bocheński), 20.12 – 1048 ad., 226 imm., tamże (P. Czechowski, G. Jędro, S. Rubacha), 26.12 – 300 os., tamże (P. Czechowski i inni)

gęś zbożowa *Anser fabalis*

dolnośląskie:

- 12.01 – 32440 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
09.03 – 46360 os., 23.03 – 47570 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
17.11 – 24140 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

- 12.01 – 21730 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)
16.11 – 54600 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

gęś białoczelna *Anser albifrons*

dolnośląskie:

- 09.03 – 2390 os., 23.03 – 12430 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
17.11 – 2100 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

16.11 – 4500 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

30.12 – 2000 os., Ścibórz, pow. nyski (K. Zakrzewski)

gęś zbożowa/ białoczelna *Anser fabalis/ albifrons***dolnośląskie:**

22.03 – 20181 os., Brzezia Łąka, pow. wrocławski (S. Rusiecki)

opolskie:

17.03 – 76000 os., 23.03 – 34940 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

gęś krótkodzioba *Anser brachyrhynchus***dolnośląskie:**

20.03 – 9 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski, P. Kołodziejczyk)

07.04 – 5 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

gęgawa *Anser anser***dolnośląskie:**

15.09 – 1750 os., 21.09 – 1180 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

21.09 – 1260 os., 28.09 – 1870 os., 25.10 – 1060 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

21.09 – 2100 os., 25.10 – 1940 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

bernikla białolica *Branta leucopsis***dolnośląskie:**

12.01 – 5 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

17.03 – 7 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (D. Panasiuk i inni), 18.03 – 8 os., Gola Świdnicka, pow. świdnicki, (P. Kołodziejczyk), 20, 30.03 – 6 os., Zb. Mietkowski (P. Kołodziejczyk, M. Dąbek)

23.03 – 6 os., Rosochata, pow. legnicki (M. Kapelski)

24.03 – 5 os., Czatkowice, pow. milicki (W. Grzesiak i inni)

30.03 – 9 os., Potasznia, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

12.10 – 6 ad., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

lubuskie:

09.01 – 5 os., rz. Odra, Radnica, pow. krośnieński (P. Czechowski)

opolskie:

17.03 – 7 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

ohar *Tadorna tadorna***dolnośląskie:**

09, 15.09 – 6 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała, J. Szymczak)

16.11 – 6 ad. i 2 imm., Zb. Nyski, pow. nyski (J. Szymczak)

krakwa *Anas strepera***dolnośląskie:**

01.09 – 100 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko), 15.09 – ok. 500 os., tamże (A. Chlebowski, Ł. Pobiedziński), 19.09 – 200 os., 21.09 – 500 os., 30.09 – 600 os., tamże (M. Sapko),

01.10 – 1070 os., tamże (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski), 04.10 – 750 os., 13.10 – 850 os., 24.10 – 550 os., 01.11 – 600 os., 17.11 – 760 os., tamże (M. Sapko)

opolskie:

27.08 – 106 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

03.09 – 108 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (T. Maszkało, M. Sikorska)

01.11 – 270 os., Zb. Goczałkowski, pow. pszczyński (M. Nagler)

cyraneczka *Anas crecca*

dolnośląskie:

21.09 – 1100 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko), 01.10 – 1920 os., tamże (P. Kołodziejczyk)

13.10 – 1070 os., Stawno, pow. milicki (B. Smyk)

20.10 – 1750 os., 24.11 – 1100 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 05.11 – cn. 2200 os., tamże (T. Maszkało, D. Panasiuk)

opolskie:

30.08 – 1310 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 20.10 – 1277 os., tamże (J. Szymczak), 03.11 – 1350 os., tamże (M. Domagała)

rożeniec *Anas acuta*

dolnośląskie:

01.10 – 29 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski)

18.10 – 30 os., Potasznia, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

opolskie:

30.03 – cn. 30 os., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

07.04 – 22 os., Otmęt, Krapkowice (pow.) (R. Świerad)

19-20.10 – cn. 45 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

pląskonos *Anas clypeata*

dolnośląskie:

20.04 – 220 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

14.09 – 850 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

01.10 – 585 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski)

05.10 – 550 os., 20.10 – 330 os., 03.11 – 940 os., 10.11 – 1000 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

06.10 – 503 os., 13.10 – 550 os., 20.10 – 340 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

13.10 – 836 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

opolskie:

09.09 – 268 os., 03.11 – cn. 350 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

hełmiatka *Netta rufina*

śląskie:

07.04 – 15 ♂♂ i 10 ♀♀, Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Nagler), 12.04 – 55 os., tamże (M. Janosz),

13.04 – 31 ♂♂ i 12 ♀♀, 29.05 – 18 ♂♂ i 5 ♀♀, tamże (Z. Wnuk)

13.04 – 17 ♂♂ i 10 ♀♀, rez. Łęczczok, pow. raciborski (Z. Wnuk), 14.04 – 34 os., tamże (R. Świerad i inni)

16.06 – 16 ♂♂ i 8 ♀♀, rez. Łęczczok, pow. raciborski (D. Szyra)

głowienka *Aythya ferina*

dolnośląskie:

30.06 – 1220 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
07.09 – 2140 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
21.09 – 2390 os., Zielony Dąb, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

czernica *Aythya fuligula*

dolnośląskie:

01.05 – 755 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

ogorzałka *Aythya marila*

dolnośląskie:

15.12 – 3 ♂♂ i 8 ♀♀, 17.12 – 3 ♂♂ i 7 ♀♀, 21.12 – 5 ♂♂ imm. i 9 ♀♀, Proszkowice, pow. wrocławski (W. Lenkiewicz), 28.12 – 13 ♀♀/ imm., tamże (M. Szeruga)

opolskie:

23.01 – 1 ♂ i 12 ♀♀, 04.02 – 3 ♂♂ i 10 ♀♀, Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (M. Zawadzki)
23.01-04.02 – 3 ♂♂ i 8-9 ♀♀/ imm., Wyspa Bolko, Opole (pow.) (M. Zawadzki i inni), 9-21.02 – 4 ♂♂ i 7-8 ♀♀/ imm., tamże (M. Jasiurska-Kwiecień i inni), 27.02 – 5 ♂♂ i 9 ♀♀/ imm., tamże (M. Kowalski, M. Zawadzki), 28.02 – 6 ♂♂ i 8 ♀♀/ imm., tamże (M. Zawadzki)
24.03 – 4 ♂♂ i 7 ♀♀/ imm., Malina, Opole (pow.) (M. Kowalski, K. Krawczak)

śląskie:

29.12 – 7 ♂♂ imm., 1 ♀ ad. i 11 juv., zb. Kuźnica Warężyńska, Dąbrowa Górnicza (pow.) (D. Kurlej)

uhla *Melanitta fusca*

dolnośląskie:

11.04 – 13 ♀♀/ imm., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
28.12 – 12 ♀♀/ juv., zb. Słup, pow. jaworski (I. i R. Danieleccy)

opolskie:

02.01 – 11 ♀♀/ juv., Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (M. Kowalski, A. Kowalska, Ł. Berlik), 07.01 – 1 ♂ i 12 ♀♀/ juv., tamże (M. Kowalski, M. Zawadzki), 13.01 – 11 ♀♀/ imm., tamże (M. Kowalski, A. i T. Tańczuk), 14.01 – 13 ♀♀/ imm., tamże (R. Świerad)
05.01 – 21 os., 16.01 – 18 os., 21.02 – 10 os., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

06.01 – 20 os., zb. Kuźnica Warężyńska, Dąbrowa Górnicza (pow.) (K. Jainta)
10.01 – 12 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch)
12.01 – 11 os., zb. Dzierżno Małe, pow. gliwicki (W. Miłosz)
08.12 – 12 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Betleja, R. Krakowczyk)

gągoł *Bucephala clangula*

dolnośląskie:

12.01 – 121 os., 06.02 – 226 os., 07.02 – 387 os., 01.03 – 200 os., 10.03 – 190 os., 01.04 – 320 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
27.12 – 103 os., Niezgoda, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

śląskie:

10.03 – 110 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Rojek)
16.03 – 100 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch)

bielaczek *Mergellus albellus*

dolnośląskie:

06.04 – 31 os., Niezgoda, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

lubuskie:

10.02 – 12 ♂♂ i 19 ♀♀, zb. Raduszec, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)

śląskie:

19.12 – 10 ♂♂ i 30 ♀♀, zb. Dzierżno Małe, pow. gliwicki (S. Beuch)

nurogęś *Mergus merganser*

dolnośląskie:

04.10 – 635 os., 20.10 – 760 os., Radziądz, 01.11 – 1280 os., Jamnik, 22.11 – 1050 os., 30.11 – 1780 os., Ruda Żmigrodzka, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

nur rdzawoszyi *Gavia stellata*

śląskie:

30.11 – 1 ad. i 4 juv., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Beuch, P. Skałban)

nur czarnoszyi *Gavia arctica*

dolnośląskie:

11, 13.12 – 10 os., 15-18.12 – 11 os., 30.12 – 12 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski i inni)

perkozek *Tachybaptus ruficollis*

dolnośląskie:

15.09 – 150 os., Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (A. Chlebowski, Ł. Pobiedziński)

21.09 – 142 os., Niezgoda, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

śląskie:

11.08 – cn. 50 os., Goczałkowice-Zdrój, pow. pszczyński (R. Krakowczyk)

perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*

dolnośląskie:

29.09 – 521 os., 04.10 – 574 os., 13.10 – 370 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

31.10 – 311 os., 12.11 – 323 os., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko), 26.11 – ok. 500 os., tamże (H. Szwiertnia, M. Pietkiewicz, P. Kwaśniewicz)

opolskie:

20.10 – 345 os., 16.11 – 536 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

01.10 – 430 os., 17.10 – 360 os., 02.11 – 340 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch)

14.11 – 300 os., 23.11 – 500 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)

zausznik *Podiceps nigricollis*

dolnośląskie:

20.04 – 113 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

kormoran *Phalacrocorax carbo*

dolnośląskie:

02.04 – 980 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

16.10 – 900 os., 16.11 – 920 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

18.10 – cn. 800 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (G. Gaudnik)

15.12 – 1000 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Król)

czapla siwa *Ardea cinerea***dolnośląskie:**

05.01 – 200 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

31.01 – 204 os., Sławoszowice, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

18.09 – 200 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko, K. Zadwórny), 30.09 – 200 os., tamże (M. Sapko)

13.10 – 360 os., 24.12 – 240 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

10.11 – 204 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

22.11 – 320 os., 30.11 – 220 os., 27.12 – 220 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

01.12 – 265 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

czapla biała *Egretta alba***dolnośląskie:**

08.09 – 400 os., 22.09 – 320 os., 13.10 – 223 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

15.09 – 350 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (A. Chlebowski, Ł. Pobiedziński), 18.09 – 370 os., tamże (M. Sapko, K. Zadwórny), 30.09 – 350 os., tamże (M. Sapko), 01.10 – 430 os., tamże (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski), 04.10 – 430 os., tamże (M. Sapko)

11.10 – 678 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 13.10 – 330 os., tamże (W. Lenkiewicz i inni), 20.10 – 457 os., tamże (W. Lenkiewicz), 25.10 – 310 os., tamże (T. Szymala), 26.10 – 934 os., 01.11 – 576 os., 22.11 – 606 os., 22.12 – 275 os., tamże (W. Lenkiewicz)

11.10 – 232 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 13.10 – 600 os., tamże (W. Lenkiewicz i inni), 10.11 – 455 os., 16.11 – 680 os., tamże (W. Lenkiewicz)

śląskie:

06.10 – 300 os., Ochaby Wielkie, pow. cieszyński (K. Liersz-Żelasko, P. Żelasko)

24.10 – 280 os., rez. Łęczok, pow. raciborski (B. Pawlik, Z. Włodarski)

bocian czarny *Ciconia nigra***opolskie:**

25.08 – 22 os., Jamnik, pow. trzebnicki (G. Burkowski)

bielik *Haliaeetus albicilla***dolnośląskie:**

24.04 – 20 os., Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala)

08.09 – 26 os., 29.09 – 32 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

11.10 – 45 os., 12.10 – 74 os., 13.10 – 94 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

26.10 – 36 os., 02.11 – 32 os., 05.11 – 23 os., 24.11 – 30 os., 07.12 – 44 os., 14.12 – 32 os., 26.12 – 24 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

błotniak stawowy *Circus aeruginosus***opolskie:**

29.05 – 14 os., Ucieszków, pow. kędzierzyńsko-kozielski (P. Żyła, Ł. Berlik), 04.06 – 12 os., tamże (M. Kowalski, P. Żyła)

myszolów *Buteo buteo*

opolskie:

05.10 – 95 os., Baborów, pow. głubczycki (M. Nagler, B. Pawlik, Z. Wnuk)

pustułka *Falco tinnunculus*

dolnośląskie:

27.08 – 13 os., Ślęza, pow. wrocławski (S. Beuch)

łyśka *Fulica atra*

śląskie:

03.09 – 1058 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (T. Maszkało, M. Sikorska)

23.10 – cn. 1150 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch), 29.10 – 1316 os., tamże (S. Beuch, P. Skalbán), 02.11 – cn. 1197 os., tamże (S. Beuch)

02.11 – 1903 os., zb. Pogoria III, Dąbrowa Górnicza (pow.) (K. Jainta)

29.12 – 1200 os., zb. Kuźnica Warężyńska, Dąbrowa Górnicza (pow.) (K. Jainta)

żuraw *Grus grus*

dolnośląskie:

04.10 – 4101 os., 13.10 – 4200 os., 20.10 – 1300 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

05.10 – 1495 os., 14.10 – 1450 os., 09.11 – 1530 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

05.10 – 4159 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

13.10 – 1370 os., 18.10 – 1800 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

17.11 - cn. 1200 os., Domanowice, pow. trzebnicki (B. Smyk i inni)

sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*

dolnośląskie:

27.08 – 31 os., 06.09 – 132 os., 10.09 – 69 os., 11.09 – 54 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 03.09 – 88 os., tamże (A. Kąkol, M. Szeruga, G. Orłowski)

opolskie:

28.08 – 30 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Zawadzki, M. Paluch, P. Waclawik), 31.08, 02.09 – 40 os., tamże (M. Zawadzki), 03.09 – 32 os., tamże (M. Zawadzki, M. Kowalski)

03.09 – 41 os., 13.09 – 58 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 08.09 – 43 os., 10.09 – 64 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 15.09 – 30 os., tamże (J. Szymczak)

09.09 – 41 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

siewka złota *Pluvialis apricaria*

dolnośląskie:

20-23.10 – 256-260 os., Niedźwiedzice, pow. legnicki (M. Kapelski, M. Sapko), 02-03.11 – 520 os., tamże (M. Sapko)

20.10 – 150 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

22.10 – 270 os., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Szymala), 26.10 – 875 os., tamże (W. Lenkiewicz, T. Szymala), 08.11 – 840 os., tamże (W. Lenkiewicz)

26.10 – 470 os., 03.11 – 300 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

27.10 – 740 os., 03.11 – 780 os., 11.11 – 890 os., 16.11 – 1080 os., Ruda Sułowska, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

14.12 – 194 os., Strużyna, pow. strzeliński (G. Hebda)

opolskie:

19.10 – ok. 330 os., Strzelce, pow. namysłowski (M. Sikorska, T. Maszkało)

śląskie:

13.03 – 300 os., Czekanów/ Świątoszowice, pow. tarnogórski (W. Miłoś, R. Gwóźdź)

29.10 – 300 os., 05.11 – 165 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Nagler)

siewnica *Pluvialis squatarola***dolnośląskie:**

15.10 – 63 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski, J. Zygałło), 17.10 – 77 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 19.10 – 89 os., tamże (A. Knychala), 20.10 – 83 os., tamże (A. Kąkol, M. Szeruga), 22.10 – 57 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 24.10 – 50 os., tamże (G. Orłowski)

opolskie:

10.11 – 52 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski, Ł. Berlik, A. Kowalska)

czajka *Vanellus vanellus***dolnośląskie:**

31.10 – ok. 2000 os., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)

biegus zmienny *Calidris alpina***dolnośląskie:**

01.10 – 222 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski), 04.10 – 300 os., tamże (M. Sapko), 06.10 – cn. 200 os., tamże (M. Sapko, A. Stachnik, K. Zadwórny)

biegus krzywodzioby *Calidris ferruginea***dolnośląskie:**

29.08 – 3 ad. i 49 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 01.09 – 55 os., tamże (A. Gorczewski, L. Duduś), 02.09 – 4 ad. i 53 juv., 04.09 – 3 ad. i 57 juv., tamże (P. Kołodziejczyk)

batalion *Philomachus pugnax***opolskie:**

28.08 – 260 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 249 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 09.09 – 228 os., tamże (M. Domagała), 08.09 – 301 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 13.09 – 253 os., tamże (P. Kołodziejczyk)

kszyk *Gallinago gallinago***dolnośląskie:**

24.07 – 100 os., Grądzik, pow. trzebnicki (T. Szymala)
30.09 – 109 os., Strzelin (pow.) (M. Domagała)

opolskie:

02.08 – cn. 250 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała), 15.08 – 150 os., tamże (J. Szymczak), 19.08 – 112 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 28.08 – 108 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 31.08 – 100 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Zawadzki)

kulik wielki *Numenius arquata*

opolskie:

28.08 – 180 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 166 os., tamże (J. Szymczak, P. Kołodziejczyk, T. Kołodziejczyk), 31.08 – 184 os., 06.09 – 170 os., 09.09 – 181 os., tamże (J. Szymczak)

brodziec śniady *Tringa erythropus*

dolnośląskie:

30.08 – 175 os., 01.09 – 180 os., 15.09 – 175 os., 28.09 – 103 os., 04.10 – 266 os., 05.10 – 252 os., 12.10 – 352 os., 19.10 – 257 os., 26.10 – 116 os., 27.10 – 148 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz) 13.10 – 160 os., Stawno, pow. milicki (B. Smyk), 18.10 – 150 os., tamże (W. Lenkiewicz)

opolskie:

10.09 – 108 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

śląskie:

05.10 – 171 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (S. Beuch, A. Makowski)

kwokacz *Tringa nebularia*

dolnośląskie:

21.04 – 78 os., Klimontów, pow. górowski (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

15.08 – 62 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała), 19.08 – 53 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 23.08 – 57 os., 28.08 – 74 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 53 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 03.09 – 34 os., tamże (M. Domagała, P. Kołodziejczyk), 09.09 – 57 os., tamże (M. Domagała)

03.09 – 47 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk)

śląskie:

21.04 – 60 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (Z. Wnuk)

mewa mała *Hydrocoloeus minutus*

dolnośląskie:

24.04 – 150 os., Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala)

28.04 – 205 os., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

śląskie:

23.04 – 180 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (J. Betleja, A. Sojka)

mewa srebrzysta *Larus argentatus*

dolnośląskie:

11.01 – 360 os., 18.02 – 215 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

mewa białogłowa *Larus cachinnans*

dolnośląskie:

11.02 – 1440 os., 18.02 – 1450 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 24.09 – 1120 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 16.11 – 1540 os., tamże (G. Orłowski) 17.10 – 1340 os., Jez. Kunickie, pow. legnicki (G. Orłowski)

opolskie:

13.09 – 1100 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk)

śląskie:

26.01 – cn. 1000 os., Buków, pow. raciborski (M. Rojek)

mewa białogłowa/ srebrzysta/ romańska *Larus cachinnans/ argentatus/ michahellis***dolnośląskie:**

16.10 – 1951 os., 19.11 – 2516 os., 30.12 – 1907 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

19.11 – 1558 os., 22.11 – 1380 os., Jez. Kunickie, pow. legnicki (G. Orłowski)

śląskie:

10.12 – cn. 1000 os., zb. Pogoria III, Dąbrowa Górnicza (pow.) (E. Paprzycka)

22.12 – 1800 os., Zb. Paprocański, Tychy (pow.) (R. Tkocz)

mewa romańska *Larus michahellis***opolskie:**

08.08 – 65 ad., 4 imm. i 3 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk)

mewa żółtonoga *Larus fuscus***dolnośląskie:**

05.04 – 14 ad., Osobowice, Wrocław (G. Orłowski)

05.04 – 15 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 07.04 – 31 os., tamże (G. Orłowski, D. Zelig, A. Kąkol), 08.04 – 27 ad., tamże (P. Kołodziejczyk)

27.09 – 8 ad., 2 subad., 1 imm. i 8 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

14.09 – 18 ad. i 4 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

01.04 – 11 ad., 05.04 – 27 ad., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Nagler, Z. Wnuk)

rybitwa czarna *Chlidonias niger***dolnośląskie:**

10.08 – 118 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski)

śląskie:

21.04 – 88 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Janosz, Z. Włodarski)

rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus***dolnośląskie:**

06.05 – 120 ad., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)

siniak *Columba oenas***lubuskie:**

24.02 – 150 os., Wysokie, pow. zielonogórski (A. Wąsicki)

08.12 – 150 os., Czarnowo, pow. krośnieński (A. Wąsicki)

grzywacz *Columba palumbus*

lubuskie:

06.04 – 1000 os., rz. Odra, Radnica, pow. krośnieński (P. Czechowski)

śląskie:

24.04 – 1300 os., Bobrowniki Śląskie, pow. tarnogórski (S. Kuś)

skowronek *Alauda arvensis*

dolnośląskie:

12.03 – 200 os., Jordanów Śląski, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

16.03 – 300 os., 04.04 – 500 os., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)

20.03 – 1210 os., Śliwice, pow. wrocławski (A. Gorczewski)

05.10 – 120 os., Doboszowice, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

opolskie:

13.03 – 220 os., Smarchowice Wielkie, pow. namysłowski (G. Hebda)

13.03 – 310 os., Makowice, pow. nyski (T. Maszkało)

01.04 – 200 os., Baborów, pow. głubczycki (M. Nagler, Z. Wnuk)

dzierlatka *Galerida cristata*

dolnośląskie:

12.01 – 11 os., Sulisławice, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk)

18.01 – 13 os., 11.02 – 11 os., Zawiszów, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk)

29.09 – 11 os., Bielany Wrocławskie, Wrocław (pow.) (K. Zakrzewski)

brzegówka *Riparia riparia*

dolnośląskie:

20.08 – 1300 os., 02.09 – 5000 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

02.09 – 500 os., zb. Słup, pow. jaworski (I. i R. Danieleccy)

opolskie:

08.08 – 1950 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 23.08 – 930 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

dymówka *Hirundo rustica*

dolnośląskie:

03.06 – 1000 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

02.09 – 2000 os., zb. Słup, pow. jaworski (I. i R. Danieleccy)

04.09 – 1000 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

07.09 – 1000 os., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

17.09 – 2200 os., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

22.09 – 2000 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

opolskie:

04.09 – 1000 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski, D. Panasiuk, T. Maszkało)

17.09 – 2000 os., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

18.09 – 5000 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, T. Maszkało, D. Panasiuk), 20.09 – 5000 os., tamże (M. Domagała)

18.09 – 3000 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, T. Maszkało, D. Panasiuk)

jemiołuszka *Bombycilla garrulus*

dolnośląskie:

- 03.02 – 1200 os., Osobowice, Wrocław (pow.) (W. Górka)
20.02 – 3000 os., Park Wschodni, Wrocław (pow.) (M. Piesiak)
03.03 – 600 os., Kielczów, pow. wrocławski (T. Maszkało, K. Jasnosz, M. Leszczyński)
21.03 – 800-1000 os., Psie Pole, Wrocław (P. Łuczak)
27.03 – 800 os., Park Wschodni, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk)
29.03 – 1000 os., Kuźniki, Wrocław (pow.) (P. Szymański)

opolskie:

- 26.02 – 600 os., 03.04 – ok. 700 os., Krapkowice (pow.) (W. Michalik)
07.03 – 600 os., Popielów, pow. opolski (A. Andrzejczyk)
07.03 – 500 os., Bierkowice, Opole (pow.) (Ł. Wiśniewski)
15.03 – ok. 500 os., Opole (pow.) (M. Zawadzki)

śląskie:

- 13.02 – 793 os., Os. Kopernika, Gliwice (pow.) (T. Kosut)
21.02 – 1000 os., Gliwice (pow.) (R. Tkocz)
23.02 – 3050 os., Jasienica, pow. bielski (J. Król)

kos *Turdus merula*

dolnośląskie:

- 27.03 – 30 os., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

śpiewak *Turdus philomelos*

opolskie:

- 24, 27.03 – 50 os., Opole (pow.) (M. Zawadzki)

paszkat *Turdus viscivorus*

opolskie:

- 15.03 – 30 os., 28.03 – 100 os., Opole (pow.) (M. Zawadzki)

modraszka *Cyanistes caeruleus*

dolnośląskie:

- 24.10 – 32 os., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

sroka *Pica pica*

śląskie:

- 01.11 – 117 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)

wrona siwa *Corvus cornix*

dolnośląskie:

- 27.12 – 490 os., Dąbie, Wrocław (pow.) (B. Smyk)

szpak *Sturnus vulgaris*

opolskie:

- 23.03 – 30000 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

wróbel *Passer domesticus*

dolnośląskie:

29.08 – ok. 200 os., Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

mazurek *Passer montanus*

dolnośląskie:

10.02 – 633 os., 13.02 – 1078 os., 15.02 – 526 os., 17.02 – 700 os., Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

07.09 – 500 os., Osina Mała, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

zięba *Fringilla coelebs*

dolnośląskie:

20.01 – 500 os., Borzęcin, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

szczygieł *Carduelis carduelis*

dolnośląskie:

31.08 – 100 os., Kątki, pow. świdnicki (J. Słowikowski)

27.09 – cn. 200 os., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

03.11 – 155 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk)

czyż *Carduelis spinus*

dolnośląskie:

27.12 – 500 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko)

makolągwa *Carduelis cannabina*

dolnośląskie:

29.11 – 560 os., Uniszów, pow. strzebiński (K. Ostrowski)

krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*

dolnośląskie:

14.09 – 80 os., Owcza Głowa, Góry Krucze, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)

grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*

opolskie:

01.12 – cn. 250 os., Januszkowice, pow. krapkowicki (R. Świerad)

potrzos *Emberiza schoeniclus*

dolnośląskie:

30.03 – 260 os., Dzierżoniów (pow.) (R. Walczybok)

potrzeszcz *Emberiza calandra*

dolnośląskie:

13.02 – 350 os., Ręków, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

Obserwacje gatunków rzadkich i nielicznych Rare and scarce species records

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus*⁴

dolnośląskie:

21.04 – 2 ad., Bartodzieje, pow. górowski (P. Kołodziejczyk)
01.10 – 2 ad., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk, A. Chlebowski), 04.10 – 5 ad., 06.10 – 3 ad., 13.10 – 7 ad. i 1 juv., tamże (M. Sapko, A. Stachnik, K. Zadwórny), 19.10 – 12 ad., tamże (M. Kapelski), 24.10 – 22 ad. i 1 juv., tamże (M. Sapko), 01.11 – 2 ad., tamże (A. Chlebowski), 09.11 – 11 ad., tamże (M. Sapko i inni), 16.11 – 27 ad., tamże (A. Chlebowski), 17.11 – 10 ad., tamże (M. Sapko), 27.12 – 25 ad., tamże (M. Sapko)

lubuskie:

01.01 – 2 ad. i 2 imm., Nowy Raduszek, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)
09.01 – 2 ad., rz. Odra, Radnica, pow. krośnieński (P. Czechowski)
13.01 – 5 ad., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski)
17.03 – 1 ad., Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, M. Bocheński)
08.12 – 12 ad., Czarnowo, pow. krośnieński (A. Wąsicki)

opolskie:

10, 12.01 – 1 ad., 11.04 – 1 ad., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

08.12-19.01.2014 – 1 ad., Landek, pow. bielski (J. Betleja i inni)

gęś mała *Anser erythropus*

dolnośląskie:

17.03 – 1 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski)
05, 19.10 – 1 ad. i 1 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
03.11 – 1 ad. i 1 juv., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

opolskie:

23.03 – 1 ad., Gościejowice, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Tańczuk)

bernikla obrożna *Branta bernicla*

dolnośląskie:

31.10 – 2 juv., Ruda Sułowska, pow. milicki (A. Kuźnia)

śląskie:

28.12 – 1 os., Tworków, pow. raciborski (M. Nagler)

bernikla rdzawoszyja *Branta ruficollis*

dolnośląskie:

20.03 – 1 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski), 25.03, 02.04 – 1 ad. i 1 imm., tamże (P. Kołodziejczyk)
27.11 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski, J. Zygadło)

śląskie:

16-17.03 – 1 ad., rez. Łęczczok, pow. raciborski (Z. Wnuk, B. Pawlik)
28.12 – 1 os., Tworków, pow. wodzisławski (M. Nagler)

⁴ poza Doliną Baryczy

gęsiówka egipska *Alopochen aegyptiaca*

dolnośląskie:

- 16.03 – 1 os., Kalinowa, pow. strzebiński (M. Szczupał)
25.03 – 1 para, Jaczków, pow. wałbrzyski (P. Wasiak, K. Żarkowski)
12.05 – 1 ad., Niezgodą, pow. trzebnicki (D. Panasiuk, T. Maszkało)
13.05-12.06 – 1 para, Zb. Mietkowski i Chwałów, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk i inni)
20.05 – 1 para, Pilce, pow. ząbkowicki (R. Walczybok)
29.05 – 1 ad., Podgórzyn, pow. jeleniogórski (J. Milewski, B. Milewska), 01-02.07 – 1 para z 3 pull., tamże (B. Gramsz)
31.05, 25.07 – 1 para, 31.07 – 1 os., zb. Niedów, pow. zgorzelecki (M. Sikorska i inni)
11.07 – 3 ad., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)
11.08 – 1 ad., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (J. Słowikowski, M. Słowikowski)
12.11-31.12 – 1-2 ad., Zb. Mietkowski i Chwałów, pow. wrocławski (G. Orłowski i inni)
29.12 – 1 os., Spalona, pow. legnicki (A. Chlebowski)

lubuskie:

- 01.05 – 1 ad., Mycielin, pow. żagański (P. Lewandowski)
20.06 – 1 ad., Laski, pow. zielonogórski (P. Czechowski)

opolskie:

- 25.04 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (T. Maszkało), 30.06-30.07 – 1 para, tamże (M. Domagała, P. Kołodziejczyk)
20.05 – 1 os., 01.07 – 1 ad., Zb. Paczkowski, pow. nyski (R. Walczybok)

śląskie:

- 29.04 – 1 ad., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (S. Bzoma)
23.05 – 1 para z 6 pull., Buków, pow. wodzisławski (M. Rojek)
09.02-16.04 – 1-2 os., Roszków, pow. raciborski (M. Rojek i inni), 31.05 – 1 ad., 21.07 – 2 ad., tamże (Z. Wnuk)
02.06 – 1 para z 9 pull., Bluszczów, pow. wodzisławski (M. Rojek)
28.07 – 1 para z 2 pull., Brzezie, Racibórz (pow.) (M. Rojek)
19.10 – 12 os., Nieboczowy, pow. wodzisławski (M. Buchalik, D. Świtała), 29.10 – 4 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (G. Gaudnik), 21.11 – 2 os., Zabełków, pow. raciborski (M. Nagler, J. Banaś), 28.12 – 13 os., Nieboczowy (M. Nagler)

kazarka rdzawa *Tadorna ferruginea*

dolnośląskie:

- 21.04 – 1 para, Grabownica, pow. milicki (W. Górka, K. Komarowska, L. Komarowski)
26.06 – 1 os., Prusowice, pow. wrocławski (T. Maszkało, M. Sikorska)
10.08 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)
13.10 – 1 ad., Radziądz, pow. żmigrodzki (A. Kąkol, D. Zelig, M. Szeruga)

opolskie:

- 23.04 – 1 ♂ i 2 os., Zb. Otmuchowski (M. Domagała)
• Dwie letnie obserwacje z peryferii Wrocławia mogą dotyczyć osobników z grupy uciekinierów z niewoli, widywanych w centrum miasta od stycznia 2013 (patrz niżej)

mandarynka *Aix galericulata*

dolnośląskie:

- 11.01-03.03 – 1 ♂, Maślice, Wrocław (pow.) (T. Maszkało i inni), 01.04 – 1 para, tamże (D. Mazurkiewicz), 21.10-10.02.2014 – 1 ♂, tamże (D. Panasiuk i inni)
24-27.01 – 1 ♂ i 2 ♀♀, 02.02-17.04 – 1 para, Kamienna Góra (pow.) (P. Wasiak i inni)

04-09.02 – 1 ♀, Stare Miasto, Wrocław (pow.) (K. Jasnosz, A. Jasnosz)
21-24.11 – 1 ♂ zb. Komorów, pow. świdnicki (W. Seńków, J. Słowikowski)

opolskie:

01.01-26.02 – 1-2 ♂♂, Opole (pow.) (M. Kowalski i inni), 07.04-25.12 – 1 ♂, tamże (Ł. Berlik i inni)
04.01 – 2 ♂♂, Jarnołtówek, pow. nyski (M. Sikorska)
07.04 – 1 ♂, Miejsce, pow. namysłowski (J. Regner, M. Stajszczyk)
08-20.09 – 1 ad. i 3 juv., Brzeg (pow.) (M. Stajszczyk, J. Regner)
24.12 – 1 ♀, Dębnik, pow. namysłowski (K. Żyśko, I. Żyśko)

śląskie:

27.01 – 1 ♂, Pszczyna (pow.) (D. Broncel)
01.10 – 1 ♀, rez. Łęczok, pow. raciborski (B. Pawlik)
10.11 – 1 ♂, Wielikąt, pow. wodzisławski (R. Kruszyk)

hełmiatka *Netta rufina*

śląskie:

01.05-13.07 – 8-13 par (8 ♀♀ z pull.), Wielikąt, pow. wodzisławski (D. Szyra, R. Szyra)
01.07-04.08 – 3 ♀♀ z pull., Landek, pow. bielski (J. Jagielko, P. Kołodziejczyk)
07.08 – 2 ♀♀ z pull. (3 i 7), Łęczok, pow. raciborski (Z. Wnuk)

edredon *Somateria mollissima*

śląskie:

02-07.10 – 1 ♂ imm. (fot. 3), Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch i inni)

Fot. 3. Edredon *Somateria mollissima* obserwowany w październiku 2013 r. w Bytomiu (fot. S. Beuch)

Photo 3. Eider observed in Bytom in October 2013

lodówka *Clangula hyemalis*

opolskie:

19.10 – 1 ♀, Zb. Otmuchowski, pow. nyski (T. Zarzycki)

śląskie:

05-06.01 – 1 ♀, zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (D. Szlama, M. Skóra)

06.01 – 1 ♀, zb. Kuźnica Warężyńska, Dąbrowa Górnicza (pow.) (K. Jainta)

17-18.11 – 1 ♀, zb. Kuźnica Warężyńska, Dąbrowa Górnicza (pow.) (J. Betleja, D. Kurlej, R. Gwóźdź),

30.12 – 1 ♀, tamże (E. Paprzycka)

12-21.12 – 1 ♀, osadnik Farskie, pow. gliwicki (M. Skóra i inni)

15.12 – 1 os., zb. Łąka, pow. pszczyński (D. Światała), 27.12 – 1 ♀, tamże (J. Niemiec i inni)

27.12 – 1 ♀, zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch, P. Skałban)

28.12 – 1 ♀, Buków, pow. wodzisławski (M. Nagler)

markaczka *Melanitta nigra*

dolnośląskie:

01.03 – 1 ♂ i 1 ♀, Radziadz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

06.04 – 1 ♂ ad., zb. Słup, pow. jaworski (P. Kołodziejczyk)

lubuskie:

13.03 – 1 ♂, zb. Raduszec, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)

śląskie:

01.01 – 1 ♀, zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (A. Gorczewski), 05-11.01 – 1 para, tamże (D. Szlama, G. Gaudnik, S. Beuch)

16-23.03 – 1 ♂ ad., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch i inni)

15.12 – 1 ♀, zb. Łąka, pow. pszczyński (J. Król, D. Światała)

szlachar *Mergus serrator*

dolnośląskie:

12.01 – 2 ♀♀/ juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

29.03 – 1 para, Owiesno, pow. dzierzoniowski (M. Pach)

11.04 – 1 para, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

14.04 – 5 ♂♂ i 4 ♀♀, Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz, A. Kąkol)

14.04 – 1 ♀, Radziadz, pow. trzebnicki (A. Kąkol)

20.04 – 6 ad., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

17.10-13.12 – 1 ♀/ juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski, J. Zygałło),

16.12 – 3 ♀♀/ imm., tamże (G. Orłowski), 17.12 – 2 ♀♀/ imm., tamże (W. Lenkiewicz), 22.12 – 1 ♀/ imm., tamże (G. Orłowski)

21.10-09.11 – 1 ♀, Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala i inni)

27.10 – 1 ♀, Radziadz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

07.11 – 2 ♀♀ ad., 12.11 – 4 ♂♂ i 1 ♀, zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)

30.11 – 1 ♂ i 2 ♀♀, 01.12 – 2 ♀♀, Ruda Żmigrodzka, pow. trzebnicki, 08.12 – 1 ♀, Jamnik, pow. trzebnicki, 14, 26.12 – 1 ♀, Ruda Żmigrodzka (W. Lenkiewicz)

24.12 – 2 ♂♂ ad., Zb. Lubachowski, pow. wałbrzyski (R. Walczybok)

opolskie:

20.04 – 6 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)

30.06 – 1 ♂ ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

16-18.11 – 4 ♀♀/ juv., 30.11 – 1 ♀/ juv., zb. Michalice, pow. namysłowski (K. Żyśko, I. Żyśko)

30.11 – 2 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)

śląskie:

30.03 – 1 ♀, Roszków, pow. raciborski (Z. Wnuk)

20.04 – 1 ♂ i 2 ♀♀, zb. Dzierżno Duże (S. Beuch), 24.04 – 1 ♂ i 1 ♀, tamże (M. Skóra)
 14.11 – 1 ♀/ juv., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)
 26.12 – 1 ♂, Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)
 27.12 – 2 ♀♀/ juv., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Niemiec)

nur białodzioby *Gavia adamsii*

śląskie:

26.12-07.01.2014 – 1 juv. (fot. 4), Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler, K. Liersz-Żelasko, P. Żelasko)
 • Trzecie stwierdzenie na Śląsku (Zawadzki i in. 2012)

Fot. 4. Trzeci dla Śląska nur białodzioby *Gavia adamsii* przebywający na zbiorniku Goczałkowickim zimą 2013/ 2014 r. (fot. K. Ostrowski)

Photo 4. Third Silesian Yellow-billed Loon recorded at Goczałkowice Reservoir in the Winter 2013/2014

perkoz rogaty *Podiceps auritus*

dolnośląskie:

21.01 – 1 os. schwytany, Wałbrzych (pow.), wypuszczony na Zb. Mietkowskim, pow. wrocławski (K. Żarkowski)
 17-24.02, 23.03 – 1 ad., Zb. Dolnobrzeski, pow. wołowski (A. Kąkol, D. Zelig)

opolskie:

12, 26.10 – 2 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)
 18.10 – 4 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, Ł. Czajka, M. Domagała)

śląskie:

23.04 – 1 ad., rez. Łęczok, pow. raciborski (M. Janosz)
 30.04 – 1 ad., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch, J. Lewandowska)
 10.06 – 1 ad., Goczałkowice-Zdrój, pow. pszczyński (R. Krakowczyk)
 19.10 – 1 os., rez. Łęczok, pow. raciborski (D. Światała, M. Buchalik)

18.11 – 1 os., Roszków, pow. raciborski (K. Jainta)
07.12 – 2 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (D. Świtała)

kormoran mały *Phalacrocorax pygmeus*

opolskie:

04.09 – 1 juv., Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

03.09 – 1 juv., Wielikąt, pow. wodzisławski (T. Maszkało, M. Sikorska)

• Wobec rzadkości pojawów tego gatunku na Śląsku w ostatnich latach nie można wykluczyć, że oba stwierdzenia dotyczą tego samego osobnika

ślepowron *Nycticorax nycticorax*⁵

dolnośląskie:

03.05 – 1 ad., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (J. Słowikowski)

16.07 – 1 juv., Ruda Sułowska, pow. milicki (B. Smyk)

23.07 – 3 juv., 20.08 – 2 juv., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz), 27.08 – 1 juv., tamże (G. Burkowski)

24.08 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (A. Kloskowski)

27.08 – 1 os., zb. Bukówka, pow. kamiennogórski (H. Sztwiertnia i inni), 19.09 – 1 ad., tamże (P. Wasiak)

opolskie:

30.05 – 1 os., Zaodrże, Opole (pow.) (M. Zawadzki)

17.08 – 1 juv., Brzeg (pow.) (J. Regner)

22.08 – 1 os., Pasieka, Opole (pow.) (M. Zawadzki)

30.08 – 1 os., Głogówek, pow. prudnicki (M. Kowalski, R. Kowalski)

13.09 – cn. 3 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk)

czapla nadobna *Egretta garzetta*

dolnośląskie:

06-15.09 – 1 os., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Szymala, W. Lenkiewicz)

opolskie:

10.05 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Zawadzki, A. i T. Tańczuk)

25.05 – 1 os., Bierawa, pow. kędzierzyńsko-kozielski (P. Berezowski)

02, 14.08 – 1 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała, R. Walczybok), 15-16.08 – 2 os., tamże (P. Kołodziejczyk, J. Szymczak, M. Domagała), 17-19.08 – 1-3 os., tamże (D. Świtała i inni), 22.08 – 4 os., tamże (M. Domagała), 23.08 – 11 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 28.08 – 4 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 2 os., tamże (J. Szymczak, P. Kołodziejczyk), 31.08-01.09 – 4 os., tamże (J. Szymczak), 03.09 – 2 os., tamże (M. Domagała), 06.09 – 4 os., tamże (J. Szymczak)

04.08 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała), 23.08 – 1 os., tamże (J. Wójcicki), 28.08 – 3 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 03.09 – 1 os., tamże (P. Kołodziejczyk), 10, 13.09 – 2 os., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

23-26.08 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (G. Sobczak i inni), 28.08 – 3 os., tamże (M. Kowalski, D. Panasiuk, T. Maszkało), 30-31.08 – 3 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak i inni), 01.09 – 1 os., tamże (G. Gaudnik, J. Stasiak), 02.09 – 2 os., tamże (M. Zawadzki, G. Hebda, A. Kuńka), 03.09 – 1 os., tamże (M. Zawadzki, M. Kowalski), 04.09 – 2 os., tamże (M. Zawadzki, M. Kowalski, T. Tańczuk), 06.09 – 1 os., tamże (Ł. Berlik), 07, 15.09 – 2 os., tamże (M. Kowalski i inni)

14.09 – 1 os., Brzeg (pow.) (M. Stajszczyk, G. Rączka)

⁵ poza woj. śląskim

śląskie:

05.08 – 2 os., Kiczyce, pow. cieszyński (J. Gil)

13.08 – 1 os., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Beuch)

14.08 – 1 os., Ochaby Wielkie, pow. cieszyński (K. Liersz-Żelasko, P. Żelasko)

17.08 – 1 os., Pawłowice, pow. pszczyński (Z. Włodarski)

18.08 – 1 os., zb. Słupsko, pow. gliwicki (T. Biwo)

18-31.08 – 1 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (P. Skalban, S. Beuch, A. Ochmann)

czapla purpurowa *Ardea purpurea***dolnośląskie:**

22.04 – 1 imm., Stawno, pow. milicki (B. Orłowska)

opolskie:

22.06 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (J. Szymczak)

15-16.08 – 1 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała, J. Szymczak)

05.09 – 1 juv., Zb. Paczkowski, pow. nyski (R. Walczybok)

14.09 – 1 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

śląskie:

12.07 – 1 ad. (fot. 5), osadnik Farskie, pow. gliwicki (A. Suhecki)

28.08 – 1 juv., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)

• Sierpniowe i wrześniowe obserwacje z powiatu nyskiego mogą dotyczyć tego samego przemieszczającego się osobnika

Fot. 5. Czapla purpurowa *Ardea purpurea* widziana w maju 2013 r. przy osadniku Farskie (fot. A. Suhecki)

Photo 4. Purple Heron observed in May 2013 near Farskie sedimentary pond (Upper Silesia)

ibis kasztanowaty *Plegadis falcinellus*

śląskie:

04.06.05 – 1 os., rez. Łęczczok, pow. raciborski (B. Pawlik, J. Banaś)

10.06 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (D. Szyra)

26-27.10 – 1 os., Góra, pow. pszczyński (A. Luzarowski i inni)

warzęcha *Platalea leucorodia*

opolskie:

06.09 – 2 ad., Namysłów (pow.) (K. Kowalska)

sęp płowy *Gyps fulvus*

opolskie:

21.08 – 1 imm., Głuszyna, pow. namysłowski (T. Drazny)

gadożer *Circaetus gallicus*

śląskie:

17.05 – 1 os., Sieraków Śląski, pow. lubliniecki (H. Kościelny, K. Belik)

błotniak stepowy *Circus macrourus*

dolnośląskie:

29.08 – 1 ♂ ad., Budziszów, pow. wrocławski (T. Maszkało, K. Ostrowski)

30.08 – 1 juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski, M. Sikorska, T. Maszkało)

opolskie:

15.06 – 1 imm., Biernatówek, pow. głubczycki (A. Czubat, Ł. Berlik)

kurhannik *Buteo rufinus*

dolnośląskie:

17.08 – 1 juv., Zagrodno, pow. złotoryjski (S. Rubacha, A. Łobacz)

opolskie:

25.08 – 1 os., Borzysławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk)

28-29.08 – 1 imm., Naczęsławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Kowalski i inni)

07.09 – 1 juv., Głogówek, pow. prudnicki (R. Świerad)

22.09 – 1 juv., Borzysławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (G. Gaudnik)

25.09 – 1 juv., Strzelce, pow. namysłowski (M. Sikorska, T. Maszkało)

27.09 – 1 juv., Grodzisko, pow. kędzierzyńsko-kozielski (G. Gaudnik)

27.09 – 1 juv., Włochy, pow. namysłowski (K. Żyśko)

orlik krzykliwy *Aquila pomarina*⁶

dolnośląskie:

10.04 – 1 os., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

13.04 – 1 ad., polder Jamnik, pow. trzebnicki (T. Szymala)

05.05 – 1 subad., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

24.05 – 1 ad., Zagrodno, pow. złotoryjski (S. Rubacha, A. Wąsicki)

14.09 – 1 os., rez. Góra Miłek, Góry Kaczawskie, pow. złotoryjski (K. Struś)

18.09 – 1 ad., Słup, pow. średzki (D. Zelig)

⁶ poza Borami Stobrawskimi

opolskie:

08.04 – 1 os., Lenartowice, Kędzierzyn-Koźle (pow.) (P. Berezowski)

05.05 – 1 os., Gogolin, pow. krapkowicki (M. Pastrykiewicz)

17.06 – 1 ad., Brzezina, pow. brzeski (M. Stajszczyk)

24, 31.08 – 1 imm. (2 r. kal.), Ciesznów, pow. prudnicki (Z. Wnuk, R. Świerad, M. Pastrykiewicz)

31.08 – 1 imm. (2 r. kal.), Milice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk)

04.09 – 1 ad./ subad., Strzelce, pow. namysłowski (T. Maszkało)

19.09 – 1 ad./ subad., Strzelce, pow. namysłowski (T. Maszkało, D. Panasiuk, M. Sikorska)

śląskie:

04.05 – 1 os., rez. Łęczczok, pow. raciborski (B. Pawlik)

orlik grubodzioby *Aquila clanga***dolnośląskie:**

10.04 – 1 ad., z nadajnikiem satelitarnym (birdmap.5dvision.ee, odczyt – B. Nowak)

orzeł cesarski *Aquila heliaca***śląskie:**

19.09 – 1 juv., Wielikąt, pow. wodzisławski (A. Ochmann)

orzeł przedni *Aquila chrysaetos***dolnośląskie:**

07.07 – 1 imm., Szrenica, Karkonosze, pow. jeleniogórski (G. Burkowski, T. Szymala)

26-27.10 – 1 juv., Chmielarz, Góry Kaczawskie, pow. złotoryjski (K. Struś, G. Bobrowicz)

opolskie:

05.01 – 1 imm., Grudynia Wielka, pow. kędzierzyńsko-kozielski (G. Gaudnik)

śląskie:

06.12 – 1 juv., Łubie, pow. tarnogórski (K. Belik)

rybołów *Pandion haliaetus***dolnośląskie:**

2013 – 1 para z 1 juv., pow. zgorzelecki (W. Bena, J. Lontkowski)

lubuskie:

2013 – 1 para z gniazdem, pow. krośnieński (S. Rubacha i inni)

kobczyk *Falco vespertinus***dolnośląskie:**

08.05 – 1 ♂ ad., Kondratowice, pow. strzeliński (P. Kołodziejczyk)

08.05 – 1 ♂ imm., Wiewierz, pow. górówski (J. Ratajczak)

29.08 – 2 juv., Miłochów, 2 juv., Pszenno, 2 juv., Kątki, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk, T. Kołodziejczyk), 31.08 – 2 juv., Gogołów, 4 juv., Krzczonów, pow. świdnicki (P. Kołodziejczyk), 31.08 – 8 juv., Pszenno (J. Słowikowski), 02.09 – 4 juv., Gogołów (R. Walczybok), 04.09 – 1 juv., tamże (M. Pach), 21.09 – 3 juv., Bystrzyca Dolna, pow. świdnicki (J. Słowikowski)

29.08-02.09 – 1 ♀ ad. i 2 juv., Mikołajowice, pow. legnicki (M. Kapelski), 05.09 – 2 juv., Taczalin, pow. legnicki (M. Kapelski)

29.08 – 1 juv., 07.09 – 2 juv., Zagrodno, pow. złotoryjski (S. Rubacha)

31.08 – 1 ♀ ad. i 2 juv., Grzegorzów, pow. jaworski (D. Panasiuk i inni), 05.09 – 1 ♀ i 10 juv., tamże (K. Żarkowski), 08.09 – 1 ♀ i 5 juv., tamże (M. Sapko, K. Zadwórny), 01.10 – 1 juv. (ranny dostarczony do azylu), okolice Myśliborza, pow. jaworski (inf. K. Struś)

01.09 – 1 ♀ ad., Żmigródek, pow. trzebnicki (T. Szymala)
 06.09 – 1 juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 08.09 – 2 juv., Jenkowie, pow. średzki (A. Chlebowski)
 17.09 – 2 juv., Prusy, pow. strzeliński (Ł. Czajka)
 18.09 – 1 juv., Strachowice, Wrocław (pow.) (P. Pasiak, H. Talarek)
 19.09 – 1 juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 25.09 – 2 juv., Braszowice, pow. ząbkowicki (K. Zakrzewski)
 27.09 – 1 juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

opolskie:

02.05 – 1 para, Konradowa, pow. nyski (J. Wójcicki)
 11.05 – 1 ♂ imm., Krapkowice (pow.) (R. Świerad)
 24.08 – 1 juv., Gościęcin, pow. kędzierzyńsko-kozielski (S. Beuch, A. Ochmann), 25.08 – 1 juv., Borzy-
 sławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk), 28.08 – 1 juv., Mierzęcin, 1 juv., Mi-
 lice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Kowalski, D. Panasiuk, T. Maszkało), 31.08 – 1 juv., Dzień-
 mirów, pow. głubczycki, 1 juv., Ucieszków, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk),
 31.08 – 1 juv., Trawniki, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Janosz i inni), 04.09 – 3 juv., 07.09 – 8
 juv., Dobrosławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Janosz), 08.09 – 6 juv., tamże (M. Nagler, R.
 Kruszyk, Z. Wnuk), 10.09 – 2 juv., Gościęcin, 3 juv., Ucieszków (M. Janosz)
 30.08 – 2 juv., Trzeboszowice, pow. nyski (M. Domagała)
 31.08 – 1 juv., Głogówek, pow. prudnicki (M. Skóra, T. Grochowski), 31.08 – 1 juv., Stare Kotkowice,
 pow. prudnicki (D. Światała, M. Buchalik), 08.09 – 2 juv., tamże (M. Nagler, R. Kruszyk, Z. Wnuk),
 08.09 – 1 juv., Dzierżysławice, pow. prudnicki (W. Michalik)
 02.09 – 1 juv., Zawada, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Tańczuk)
 09.09 – 1 juv., Kluczbork (pow.) (A. Ochmann)
 13.09 – 1 juv., Rożniatów, pow. strzelecki (R. Świerad)
 18.09 – 1 juv., Winów, pow. opolski (Ł. Berlik)
 29.09 – 1 ♀ ad., Kazimierz, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. i D. Światała)

śląskie:

08.05 – 1 ♀ imm., osadnik Farskie, pow. gliwicki (R. Tkocz)
 27.08 – 2 juv., Gołuchowice, pow. będziński (R. Gwóźdź)
 31.08 – 1 ♀, zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (E. Paprzycka)
 01.09 – 1 ♂ ad., 1 juv., Dąbrówka Wielka, Piekary Śląskie (pow.) (J. Wojtczak, K. Kokoszka)
 06.09 – 1 juv., Tworków, pow. raciborski (W. Cichy)
 21.09 – 1 juv., Pietraszyn, pow. raciborski (M. Nagler, Z. Wnuk)

drzemlik *Falco columbarius*

dolnośląskie:

24.01, 13.02 – 1 ♀ i 1 ♀/ juv., Ręków, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
 06.02 – 1 ♀/ juv., Częstocice, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 09.02 – 1 ♀/ juv., Węglewo, pow. trzebnicki (T. Szymala)
 20.03 – 1 ♀/ juv., Płoski, pow. górowski (T. Szymala)
 23.03 – 1 ♀, Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)
 30.03 – 1 ♂ ad., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)
 02.04 – 1 ♀/ juv., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)
 11.04 – 1 ♀/ juv., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 14.04 – 1 ♀/ juv., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 19.04 – 1 ♀/ juv., Rochowice, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 29.04 – 1 os., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (Ł. Czajka)
 28.09 – 1 ♀/ juv., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Szymala)

30.09 – 1 ♀/ juv., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 03.10 – 1 ♀/ juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 03, 15.10 – 1 ♀/ juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski)
 09.10 – 1 ♀/ juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 14.10 – 2 ♀♀/ juv., Mościsko, pow. dzierzoniowski (R. Walczybok)
 17.10 – 1 ♂, Grochowiska, pow. ząbkowicki (K. Zakrzewski)
 19.10 – 1 ♀/ juv., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)
 20.10 – 1 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 21.10 – 1 ♂ ad., Goliszów, pow. legnicki (M. Sapko)
 23.10 – 1 ♀/ juv., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 25.10 – 1 ♀/ juv., Kunów, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)
 26.10 – 1 ♀/ juv., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
 05-19.11 – 1 ♀/ juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 10.11 – 1 ♂, Chojnów, pow. legnicki (A. Wąsicki)
 21.11 – 1 ♀/ juv., Słup, pow. jaworski (J. Słowikowski, W. Seńków)
 29.11 – 1 os., 05.12 – 1 ♀/ juv., Uniszów, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 16.12 – 1 ♀/ juv., Rochowice, pow. strzeliński, 30.12 1 ♀/ juv., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)
 18.12 – 1 ♂ ad., Magnice, pow. wrocławski (K. Zakrzewski)
 28.12 – 1 ♂ ad., Przełęcz Walimska, Góry Sowie, pow. wałbrzyski (J. Słowikowski, W. Seńków)
 29.12 – 1 ♀/ juv., Komorów, pow. świdnicki (J. Słowikowski, W. Seńków, M. Słowikowski)
 29.12 – 1 ♂ ad., Witoszów Dolny, pow. świdnicki (J. Słowikowski, W. Seńków)

lubuskie:

01.01 – 1 ♀/ juv., 16.01 – 1 ♀, Czarnowo, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)
 11.03 – 1 ♂ ad., rez. Gubińskie Mokradła, pow. krośnieński (J. Lewandowski)
 04.05 – 1 ♂, Laski, pow. zielonogórski (P. Czechowski)

opolskie:

06.01 – 1 ♀/ juv., Głuszyna, pow. namysłowski (T. Drazny)
 10.01 – 1 ♂, Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)
 12.01 – 1 os., Chorula, pow. krapkowicki (W. Michalik, R. Świerad, P. Rymwid-Mickiewicz)
 23.02 – 1 ♀, Gwoźdźce, pow. krapkowicki (W. Michalik)
 24.02, 10.03 – 1 ♂, Zimnice Wielkie, pow. opolski (W. Michalik)
 03, 17.03 – 1 ♀/ imm., Głuszyna, pow. namysłowski (T. Drazny)
 16.03 – 1 ♀/ juv., Stare Koźle, pow. kędzierzyńsko-kozielski (P. Berezowski)
 20.03 – 1 ♀/ imm., Skoroszyce, pow. nyski (T. Maszkało)
 26.03 – 1 ♀/ imm., Polanowice, pow. kluczborski (T. Drazny)
 06.04 – 1 os., Chrzastowice, pow. opolski (M. Lepka)
 07.04 – 1 os., Kórnicza, pow. krapkowicki (R. Świerad, W. Michalik)
 14.09 – 1 ♀/ juv., Biała Nyska, pow. nyski (M. Domagała)
 17.09 – 1 ♀/ imm., zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)
 18.09 – 1 ♀/ juv., Chociebórz, pow. nyski (D. Panasiuk, T. Maszkało)
 20.09 – 1 ♀/ juv., zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)
 21.09 – 1 ♀/ juv., Dobrosławice, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk)
 22.09 – 1 ♀/ juv., Grodzisko, pow. kędzierzyńsko-kozielski (R. Świerad)
 25, 28.09 – 1 ♀/ juv., Strzelce, pow. namysłowski (T. Maszkało i inni)
 29.09 – 1 os., Kazimierz, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. i D. Światała)
 05.10 – 1 ♀/ juv., Baborów, pow. głubczycki (B. Pawlik, M. Nagler, Z. Wnuk)
 05.10 – 1 ♀/ juv., Zb. Turawski, pow. opolski (R. Świerad, J. Stasiak), 06.10 – 2 ♀♀/ juv., tamże (Ł. Berlik i inni)
 23.10 – 1 ♀/ juv., zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

10.11 – 1 ♀/ juv., Mikołajowa, pow. brzeski (G. Hebda)
25.11 – 1 ♀/ juv., Chociebórz, pow. nyski (T. Maszkało)

śląskie:

02.01 – 1 ♀/juv., Pławniowice, pow. gliwicki (M. Skóra)
08.12 – 1 ♀/juv., Świbie, pow. gliwicki (M. Skóra)
20.03 – 1 ♀/juv., Toszek, pow. gliwicki (M. Skóra)
21.09 – 1 ♀/ juv., Pawłów, pow. raciborski (M. Nagler)
24.09 – 1 ♀/ juv., Gronie, Mikołów (pow.) (R. Tkocz)

raróg *Falco cherrug*

opolskie:

11.03 – 1 ad., Skarbiszów, pow. opolski (M. Zawadzki, T. Tańczuk)
19.05 – 1 os., Lewice, pow. głubczycki (D. Szlama)
15.09 – 1 ad., Żelazna, pow. opolski (T. Stawarczyk)

drop *Otis tarda*

lubuskie:

05-07.08 – 1 ♂, Siedlnica, pow. wschowski (M. Panek i inni)
• Pierwsze stwierdzenie dropia na Śląsku po 19 latach (Kościelny 1994)

ostrygojad *Haematopus ostralegus*

dolnośląskie:

21.09 – 2 os., zb. Bukówka, pow. kamiennogórski (H. Sztwiertnia i inni)
24.09 – 5 os., Śliwice, pow. wrocławski (A. Gorczewski)
01-06.10 – 1 juv., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk i inni)

opolskie:

30.04 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)
06.08 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski, T. Tańczuk), 01-02.09 – 1 ad., tamże (J. Stasiak, M. Zawadzki)
03-18.09 – 1 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk i inni)

śląskie:

16.04 – 1 ad., Sulików, pow. będziński (R. Gwóźdź)
23.04-01.05 – 1 ad., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Kuś i inni)

szczudlak *Himantopus himantopus*

dolnośląskie:

08.05-27.08 – 1 para z 4 pull./ juv., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (G. Orłowski i inni),
18.05-15.06 – 1 ♂ imm., tamże (W. Górka i inni), 27.07-06.08 – 1 ♀, tamże (B. Kruk i inni)
20.05 – 1 os., Stawno, pow. milicki (A. Wasińska)
26.05 – 1 os., Potasznia, pow. milicki (Z. Marciniak, M. Marciniak, J. Marciniak)

śląskie:

23.04 – 3 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (J. Banaś, M. Nagler)
18.05 – 2 os., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (P. Skalbán)
08.06 – 2 ♂♂, Gołysz, pow. cieszyński (P. Kołodziejczyk)

szablodziób *Recurvirostra avosetta*

dolnośląskie:

25.05 – 1 ad., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (P. Kołodziejczyk, M. Cieślak)

opolskie:

20.04 – 2 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

18.08 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

18.08 – 1 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (A. Kuźnia i inni)

śląskie:

27.04 – 2 ad., Bogdała, pow. lubliniecki (M. Borowik, D. Celiński)

biegus rdzawy *Calidris canutus***dolnośląskie:**

16, 20.08 – 1 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

25-26.08 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (D. Zelig i inni), 31.08-03.09 – 1-2 juv., tamże (A. Chlebowski i inni), 04-09.09 – 1-3 juv., tamże (P. Kołodziejczyk i inni), 11-12.09 – 4 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski), 15.09 – 1 juv., tamże (D. Panasiuk, A. Knychala, K. Jasnosz), 29.09 – 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk)

30.08 – 1 juv., osadnik Gilów, pow. polkowicki (M. Sapko)

07-08.09 – 1 juv., 15.09 – 3 juv., 20-21.09 – 1 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

18-21.09 – 1-2 juv., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko, K. Zadwórny)

26.09 – 1 ad., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko)

opolskie:

18-27.08 – 1 juv., Zb. Turawski, pow. opolski (P. Kołodziejczyk i inni), 28.08 – 4 juv., tamże (M. Zawadzki i inni), 29-31.08 – 1-2 juv., tamże (M. Kowalski i inni), 02.09 – 15 juv., tamże (M. Zawadzki, G. Hebda, A. Kuńka), 03.09 – 6 juv., 04.09 – 4 juv., tamże (M. Zawadzki i inni), 06-07.09 – 1 juv., tamże (Ł. Berlik i inni), 10.09 – 4 juv., tamże (M. Kowalski, Ł. Berlik, K. Krawczak), 14-15.09 – 1 juv., tamże (R. Świerad, M. Kowalski, K. Krawczak)

28.08 – 2 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 01.09 – 5 juv., tamże (K. Zakrzewski, P. Kołodziejczyk), 03.09 – 2 juv., tamże (M. Domagała, P. Kołodziejczyk), 06-14.09 – 1 juv., tamże (J. Szymczak, M. Domagała)

01, 03.09 – 2 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Wójcik, P. Kołodziejczyk), 18.09 – 1 juv., tamże (Ł. Czajka i inni)

śląskie:

31.08, 05.09 – 2 juv., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (A. Ochmann, S. Beuch, J. Lewandowska)

06-12.09 – 1 juv., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Beuch)

piaskowiec *Calidris alba***dolnośląskie:**

29.08 – 1 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk i inni)

30-31.08 – 1 juv., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)

03.09 – 2 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (A. Kąkol, G. Orłowski, M. Szeruga), 08.09 – 1 juv., tamże (J. Słowikowski), 09.09 – 3 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 11-12.09 – 5-6 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski), 13, 15.09 – 2 juv., tamże (J. Słowikowski i inni), 23.09-17.10 – 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 20, 24.10 – 2 os., tamże (A. Kąkol, M. Szeruga, G. Orłowski), 29.10 – 1 juv., tamże (G. Orłowski)

18-21.09 – 1-2 juv., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (M. Sapko)

22.09 – 1 os., Stawno, pow. milicki (W. Lenkiewicz)

27.09 – 1 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Szymala), 04-06.10 – 1 os., tamże (W. Lenkiewicz)

opolskie:

17.08 – 1 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (D. Światała, W. Cichy, M. Janosz), 28, 30.08 – 1 ad. i 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 01.09 – 1 ad. i 3 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, J. Szymczak), 03.09 – 1 juv., tamże (M. Domagała, P. Kołodziejczyk), 09.09 – 2 juv., tamże (M. Domagała)

27.08 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Wójcik), 28.08 – 3 ad. i 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk). 03.09 – 2 juv., 08.09 – 3 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 10.09 – 6 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domała), 13.09 – 14 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 15.09 – 5 juv., tamże (J. Szymczak), 18.09 – 6 os., tamże (Ł. Czajka i inni)

28.08 – 6 juv., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Zawadzki i inni), 30.08 – 3 juv., tamże (M. Pastrykiewicz), 31.08 – 1 juv., tamże (M. Zawadzki), 02.09 – 8 os., tamże (G. Hebda, A. Kuńka, M. Zawadzki), 03-04.09 – 7 juv., tamże (M. Zawadzki i inni), 06-07.09 – 3-4 juv., tamże (Ł. Berlik i inni), 10.09 – 7 juv., tamże (M. Kowalski, Ł. Berlik, K. Krawczak), 14.09 – 11 juv., tamże (R. Świerad), 15.09 – 3 juv., tamże (M. Kowalski, K. Krawczak), 21.09 – 9 os., tamże (M. Pastrykiewicz, M. Pastrykiewicz)

śląskie:

28.08 – 2 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)

05.09 – 1 juv., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch, J. Lewandowska)

07.09 – 2 os., Wojkowice, pow. będziński (J. Wojtczak)

10.11 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (G. Gaudnik)

biegus arktyczny *Calidris melanotos*

opolskie:

25-31.08 – 1 ad., Zb. Turawski, pow. opolski (P. Kołodziejczyk i inni)

śląskie:

04.09 – 1 juv. (fot. 6), Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)

Fot. 6. Biegus arktyczny *Calidris melanotos* widziany we wrześniu 2013 r. nad Zb. Goczałkowickim (fot. M. Nagler)

Photo 6. Pectoral Sandpiper recorded in September 2013 at Goczałkowice reservoir

biegus płaskodzioby *Limicola falcinellus*

dolnośląskie:

30-31.07 – 1 ad., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (G. Orłowski, P. Kołodziejczyk)
25-27.08 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (D. Zelig i inni), 06.09 – 1 juv., tamże (M. Kapelski)
07.09 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka, G. Orłowski)

dubelt *Gallinago media*

śląskie:

19-21.04 – 1 os., 29.04 – 3 os., 05.05 – 1 os., Buków, pow. wodzisławski (M. Nagler, Z. Wnuk)
01.05 – 1 os., Lubomia, pow. wodzisławski (M. Nagler)
27.04-03.05 – 1 os., Marklowice, pow. wodzisławski (Z. Wnuk, M. Nagler)
03.05 – 3 os., Pawłowice, pow. pszczyński (M. Nagler)

szlamnik *Limosa lapponica*

dolnośląskie:

08.09 – 3 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (A. Chlebowski), 11-12.09 – 2 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, G. Orłowski), 15.09 – 12 juv., tamże (D. Panasiuk i inni), 27.09 – 8 juv., 29.09 – 7 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 03-09.10 – 3-4 juv., tamże (P. Kołodziejczyk i inni), 15-20.10 – 1 juv., tamże (G. Orłowski i inni)
15.09 – 4 juv., rez. Stawy Przemkowskie, pow. polkowicki (A. Chlebowski, Ł. Pobiedziński), 18-19.09 – 2-3 juv., tamże (M. Sapko, K. Zadwórny), 24.10 – 2 juv., tamże (M. Sapko)
18-21.09 – 1 juv., Mościsko, pow. dzierżoniowski (R. Walczybok, T. Zarzycki, J. Słowikowski)
20.09-09.10 – 1-2 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz, T. Szymala)
22.09 – 1 juv., zb. Bukówka, pow. kamiennogórski (M. Pietkiewicz, A. Knychala, T. Maszkało)
22.09 – 2 juv., Strzelin (pow.) (P. Kołodziejczyk)

opolskie:

28.08-06.09 – 1 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała, J. Szymczak), 09.09 – 2 juv., tamże (M. Domagała), 11-12.09 – 4 os., tamże (Ł. Czajka), 14.09 – 16 juv., tamże (J. Szymczak), 28.10 – 2 os., tamże (M. Domagała)
13.09 – 3 juv., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 18.09 – 1 juv., 22.09 – 1 os., tamże (P. Kołodziejczyk i inni), 15-24.10 – 1-2 juv., tamże (Ł. Czajka, P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

śląskie:

18.09 – 1 juv., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (M. Nagler)
13-14.10 – 1 juv., Wielikąt, pow. wodzisławski (D. Światała i inni)

kulik mniejszy *Numenius phaeopus*

dolnośląskie:

30.03-08.04 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka i inni)
19.04 – 1 os., Goliszów, pow. legnicki (M. Kapelski)

opolskie:

23.04 – 3 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)
30.06 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała, M. Janosz)
08.08 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 03-13.09 – 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

śląskie:

30.03 – 1 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (M. Skóra)
03.08 – 1 os., zb. Świerklaniec, pow. tarnogórski (S. Beuch)
11.08 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (Z. Wnuk)
15.08 – 1 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (A. Ochmann)

brodziec żółtonogi *Tringa flavipes*

dolnośląskie:

26.10-09.11 – 1 imm., Wielikąt, pow. wodzisławski (J. Vlach i inni)

- Pierwsze stwierdzenie w Polsce (Komisja Faunistyczna 2014)

brodziec pławny *Tringa stagnatilis*

dolnośląskie:

30.06 – 1 os., Świniary, Wrocław (pow.) (G. Orłowski)

23.07 – 1 juv., zb. Przeworno, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

26-27.07 – 2 juv., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (A. Gorczewski i inni), 04, 06.08 – 1 juv., tamże (T. Maszkało, Ł. Szelaąg, A. Knychala)

16, 20.08 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

06.09 – 1 juv., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Szymala)

opolskie:

15-23.08 – 1-2 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała)

śląskie:

14.07 – 1 os., Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Janosz)

łęczak *Tringa glareola*

dolnośląskie:

05-07 – 1 para (gniazdowanie pewne), Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (P. Kołodziejczyk i inni)

- Nowe stanowisko lęgowe na Śląsku. Do lęgów na Zb. Turawskim prawdopodobnie nie doszło ze względu na wysoki stan wody późną wiosną (J. Stasiak – inf. niepubl.)

kamusznik *Arenaria interpres*

dolnośląskie:

11.05 – 1 ad., zb. Topola, pow. ząbkowicki (M. Domagała)

18.05 – 1 os., Goliszów, pow. legnicki (M. Kapelski)

27.08, 09.09 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, D. Panasiuk, A. Knychala)

07-08.09 – 1 juv., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka, G. Orłowski, P. Budzik)

opolskie:

03.08 – 1 ad., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski i inni), 23-28.08 – 1 juv., tamże (M. Pastrykiewicz i inni), 29.08 – 2 juv., tamże (P. Wójcik), 30.08-02.09 – 1 juv., tamże (M. Pastrykiewicz, M. Zawadzki), 14-15.09 – 1 juv., tamże (R. Świerad, M. Kowalski, K. Krawczak)

17-18.08 – 1-3 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (D. Świtała i inni), 19.08 – 5 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 21.08 – 3 juv., tamże (M. Domagała), 23.08 – 4 juv., 28.08 – 6 juv., tamże (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 30.08 – 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 09.09 – 5 juv., tamże (J. Szymczak, M. Domagała), 14.09 – 7 juv., tamże (J. Szymczak)

27.08 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Wójcik), 28.08 – 6 juv., 03.09 – 1 juv., 08.09 – 2 juv., tamże (P. Kołodziejczyk), 15, 18.09 – 1 juv., tamże (J. Szymczak i inni)

śląskie:

15.08-03.09 – 1 juv., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (W. Miłosz i inni)

płatkonóg szydłodzioby *Phalaropus lobatus*

dolnośląskie:

05-12.09 – 1 ♀ ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski i inni)

opolskie:

15.08 – 1 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk), 17.08-01.09 – 1-3 juv., tamże (D. Świ-
tała i inni)

26-28.08 – 1 juv., Zb. Turawski, pow. opolski (R. Świerad i inni), 29.08-04.09 – 1-3 juv., tamże (M.
Kowalski i inni)

30.08 – 1 juv., Wrzoski, pow. opolski (M. Jasiurska-Kwiecień, J. Jasiurska, Ł. Berlik)

śląskie:

17-30.08 – 1-2 juv., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (Z. Włodarski i inni)

wyrzyk długosterny *Stercorarius longicaudus***dolnośląskie:**

04.09 – 1 juv., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

śląskie:

04.09 – 1 juv., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (J. Betleja)

mewa trójpalczysta *Rissa tridactyla***dolnośląskie:**

03-06.06 – 1 imm., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

09.11 – 1 juv./ imm., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (T. Zarzycki, J. Słowikowski, B. Adamczyk)

11-12.11 – 1 juv./ imm., zb. Słup, pow. jaworski (A. Chlebowski, M. Sapko)

02-03.12 – 1 imm. (1. zima), Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

orlica *Larus ichthyaetus***dolnośląskie:**

12.10 – 1 subad., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

śląskie:

23.06 – 1 imm. (2 r. kal.), Kaniów, pow. bielski (P. Kołodziejczyk)

mewa romańska *Larus michahellis***opolskie:**

29-30.04 – 3 ♀♀ z gniazdami, Zb. Paczkowski, pow. nyski (J. Betleja, J. Szymczak)

mewa biała *Larus hyperboreus***dolnośląskie:**

01.04 – 1 imm., (2. zima), Jez. Kunickie, pow. legnicki (A. Chlebowski)

05-08.04 – 1 imm. (2. zima), Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

09.04 – 1 imm. (2. zima), Świdnica (pow.) (R. Walczybok)

opolskie:

11.02 – 1 imm. (2. zima), Groszowice, Opole (pow.) (R. Świerad)

śląskie:

17.01, 03.02 – 1 imm. (2. zima), Gliwice (pow.) (A. Ochmann, G. Gaudnik)

10.02 – 1 imm. (2. zima), zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch, P. Skałban, J. Lewandowska)

- Trzecie stwierdzenie na Śląsku. Wszystkie obserwacje dotyczą prawdopodobnie tego samego osob-
nika, który od stycznia do kwietnia widywany był w różnych miejscach w regionie (Ochmann i
in. 2014)

mewa polarna *Larus glaucoides***śląskie:**

06.01 – 1 imm. zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (P. Skałban)

08.01-25.02 – 1 imm. (2. zima), Gliwice (pow.) (J. Betleja i inni)

• Drugie stwierdzenie na Śląsku (Chrzęścik i inni 2013)

mewa siodłata *Larus marinus*

dolnośląskie:

08.01 – 1 ad., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (M. Dąbek, J. Słowikowski)

04.02 – 1 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

05.02 – 1 imm. (1. zima), zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (P. Kołodziejczyk i inni)

30.08-30.12 – 1 ad., Jamnik, Radziadz, Ruda Żmigrodzka, pow. trzebnicki, Ruda Sułowska, pow. miłicki (W. Lenkiewicz i inni)

03-21.12 – 1 ad., 18-19.12 – 1 imm. (1. zima), Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski i inni)

18.12 – 1 juv./ imm. (1. zima), zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (M. Dąbek)

opolskie:

23.11 – 1 juv./ imm., Nowa Wieś Królewska, Opole (pow.) (Ł. Berlik)

08-14.12 – 1 ad., Brzeg (pow.) (M. Stajszczyk, J. Regner)

31.12 – 1 ad., Groszowice, Opole (pow.) (R. Świerad)

śląskie:

01-23.02 – 1 ad., Gliwice (pow.) i zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (J. Betleja i inni)

05, 12.02 – 1 imm. (1. zima), Gliwice (pow.) (J. Betleja, T. Grochowski)

rybitwa krótkodzioba *Gelochelidon nilotica*

opolskie:

30.07 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk)

rybitwa wielkodzioba *Hydroprogne caspia*

dolnośląskie:

01.05 – 1 ad., Niezgoda, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

10.08 – 2 ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk), 20.08, 01.09 – 1 ad., tamże (P. Kołodziejczyk, A. Knychala), 03.09 – 1 ad. i 1 juv., tamże (A. Kąkol, G. Orłowski, M. Szeruga)

20.08 – 1 ad. i 1 juv., zb. Słup, pow. jaworski (M. Kapelski)

15.09 – 1 ad. i 2 juv., Jamnik, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

lubuskie:

14.04 – 2 ad., zb. Raduszec, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 24.04 – 1 ad., rz. Odra, Osiecznica, pow. krośnieński (P. Czechowski)

opolskie:

10.08 – 8 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak), 16.08 – 1 ad., tamże (M. Pastrykiewicz, M. Pastrykiewicz)

14.08 – 1 ad. i 1 juv., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (R. Walczybok), 23.08 – 1 ad., 30.08 – 3 ad. i 1 juv., 01.09 – 1 ad. i 1 juv., tamże (P. Kołodziejczyk)

10.09 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (P. Kołodziejczyk, M. Domagała), 14.09 – 5 ad. i 2 juv., tamże (M. Domagała)

śląskie:

18.08 – 3 os., Zb. Goczałkowicki, pow. pszczyński (J. Król, R. Krakowczyk)

rybitwa czubata *Sterna sandvicensis*

opolskie:

30.06 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

Fot. 7. Pierwsza dla Śląska rybitwa różowa *Sterna dougallii* obserwowana w lipcu 2013 r. nad Zb. Mietkowskim (fot. P. Gębski, www.pawelgebski.pl)

Photo 7. First Silesian Roseate Tern recorded in July 2013 at Mietków reservoir. It is the third record in Poland and the first inland

rybitwa różowa *Sterna dougallii*

dolnośląskie:

11-13.07 – 1 imm. (fot. 7), Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk i inni)

- Nowy gatunek w awifaunie Śląska, którego stwierdzenie jest jednocześnie pierwszą obserwacją na śródlądziu Polski (Komisja Faunistyczna 2014)

rybitwa popielata *Sterna paradisaea*

opolskie:

20.04 – 1 ad., Zb. Nyski, pow. nyski (M. Domagała)

sóweczka *Glaucidium passerinum*⁴

dolnośląskie:

04.05 – 1 ♂, pow. milicki (L. Matacz, A. Knychala)

20.09 – 1 os., pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)

puszczyk uralski *Strix uralensis*

śląskie:

26-28.03 – 1 os., pow. bielski (A. Luzarowski)

⁴ poza stałymi lęgowiskami

uszatka błotna *Asio flammeus*

dolnośląskie:

05.04 – 1 os., Pawłowice Wielkie, pow. jaworski (M. Kapelski)

07.04 – 1 os., Ołbin, Wrocław (pow.) (A. Knychala)

05.05 – 1 os., Bartoszowa, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

13.05 – 1 os., Lubawka, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)

opolskie:

22.01 – 1 os. martwy, Suchy Bór, pow. opolski (G. Hebda)

27.03, 09.04 – 1 os., Wyspa Bolko, Opole (pow.) (M. Zawadzki)

13.05 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak, D. Szlama)

dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*

dolnośląskie:

06.01-26.12 – 1 para, Karłowice, Wrocław (pow.) (A. Knychala, T. Maszkało, D. Panasiuk)

07.01, 01.02 – 1 ♂, Stare Miasto, Wrocław (pow.) (B. Smyk, A. Wuczyński)

16.04 – 1 ♂, Ołbin, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk)

12.06 – 2 juv., Żmigródek, pow. trzebnicki (T. Szymala)

21.06 – 1 ♂ i 1 juv., Krzyki, Wrocław (pow.) (B. Smyk)

01.12 – 1 ♀, Huby, Wrocław (pow.) (Ł. Kosicki)

05.12 – 1 para, Park Skowroni, Wrocław (pow.) (T. Maszkało, D. Panasiuk)

górniczek *Eremophila alpestris*

dolnośląskie:

24-27.01 – 1 os. (fot. 8), Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, K. Ostrowski), 21-25.02 – 1 os., tamże (K. Ostrowski i inni)

opolskie:

26.01 – 1 os., Lipowa, pow. nyski (A. Knychala, T. Maszkało)

Fot. 8. Górniczek *Eremophila alpestris* widziany w Tyńcu nad Ślężą zimą 2013 r. (fot. K. Ostrowski)

Photo 8. Horned Lark observed in winter 2013 in Tyniec nad Ślężą (Lower Silesia)

jaskółka rudawa *Cecropis daurica*

śląskie:

04.05 – 1 ad. (fot. 9), Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch i inni)

- Drugie stwierdzenie na Śląsku, po 6 latach przerwy (Czechowski 2007)

Fot. 9. Druga dla Śląska jaskółka rudawa *Cecropis daurica* widziana w maju 2013 r. w Bytomiu (fot. J. Betleja)

Photo 9. Second Silesian Red-rumped Swallow observed in May 2013 in Bytom (Upper Silesia)

świergotek rdzawogardły *Anthus cervinus*

dolnośląskie:

23.04 – 1 os., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

25.04 – 1 ♂, 01.05 – 3 ♂♂, zb. Przeworno, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

28.04 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

30.04 – 1 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

06.09 – cn. 1 os., Marcinkowice, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

25.09 – 1 os., Nasławice, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

26.09 – 2 os., Piotrowice, pow. strzeliński (P. Kołodziejczyk)

29.09 – 2 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

30.09 – 1 os., Nasławice, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk)

01.10 – 1 os., Rochowice, pow. strzeliński (K. Ostrowski)

05.10 – 1 os., 1 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

11.10 – 1 os., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

20.10 – 1 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

22.10 – 2 os., Żmigród, pow. trzebnicki (T. Szymala)

26.10 – 1 os., Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

opolskie:

04.05 – 1 os., Wróblin, pow. prudnicki (R. Świerad))

06.10 – 1 os., Zb. Turawski, pow. opolski (M. Kowalski i inni)

śląskie:

25.04 – 4 os., 29.04 – 12 os., 05.05 – 1 os., Buków, pow. wodzisławski (M. Nagler, Z. Wnuk)

01.05 – 3 os., 03.05 – 4 os., Lubomia, pow. wodzisławski (M. Nagler)

02.05 – 1 ♂, Zawada Książęca, pow. raciborski (M. Nagler)

„pliszka tundrowa” *Motacilla flava thunbergi*

dolnośląskie:

21.04 – 1 ♂, 07.05 – 1 ♂, Budziszów, pow. wrocławski (K. Ostrowski)

28.04, 04.05 – 1 ♂, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski, A. Kloskowski)

opolskie:

23.04 – 1 ♂, Zb. Paczkowski, pow. nyski (M. Domagała)

01.05 – 2 ♂♂, Chrzelice, pow. krapkowicki (R. Świerad)

01.05 – 1 ♂, Zb. Turawski, pow. opolski (J. Stasiak)

śląskie:

23.04 – 1 ♂, osadnik Farskie, pow. gliwicki (M. Buchalik)

01.05 – 1 ♂, Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

05.05 – 4 ♂♂, Buków, pow. wodzisławski (Z. Wnuk)

pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*

dolnośląskie:

23.04, 06.05 – 1 ♂, Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (T. Maszkało, D. Panasiuk), 27.07 – 1 ♂, tamże (A. Kuźnia)

28.04 – 1 ♀, Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (G. Orłowski)

23.05 – 1 ♂, Równia pod Śnieżką, Karkonosze, pow. jeleniogórski (M. Martini)

opolskie:

28.08 – 1 ♀, Zb. Turawski, pow. opolski (M. Zawadzki, P. Waclawik, M. Paluch)

śląskie:

23.04 – 1 ♀, osadnik Farskie, pow. gliwicki (M. Buchalik)

03.05 – 1 ♂, Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

09.05 – 1 ♂, osadnik Farskie, pow. gliwicki (D. Szlama)

„pliszka brytyjska” *Motacilla alba yarrellii*

dolnośląskie:

01-02.04 – 1 ♀ ad., zb. Witoszówka, Świdnica (pow.) (R. Walczybok i inni)

pluszcz *Cinclus cinclus*⁷

śląskie:

27.02-04.03 – 1 os. (fot. 10), rz. Liganzja, Krupski Młyn, pow. tarnogórski (K. Pilarski, D. Pilarski)

- Nietypowa obserwacja pluszcza z dala od stałych lęgowisk, bo aż w Lasach Lublinieckich, na wysokości 230 m n.p.m.

wójcik *Phylloscopus trochiloides*

dolnośląskie:

25.05 – 1 ♂, Rogowiec, Góry Suche, pow. wałbrzyski (A. Knychała, P. Wasiak)

13.06-07.07 – 3 ♂♂, Szklarska Poręba, pow. jeleniogórski (B. Gramsz)

16.06 – 1 ♂, Karlów, pow. kłodzki (Z. Marciniak)

16.06 – 1 ♂, Wodospad Kamieńczyka, Karkonosze, pow. jeleniogórski (K. Dobrowolska-Martini)

⁷ poza górami i pogórzem

Fot. 10. Pluszcz *Cinclus cinclus* obserwowany na przełomie lutego i marca 2013 r. na rzece Ligan-
zji w Lasach Lublinieckich (fot. K. Pilarski)

Photo 10. Dipper recorded at Liganzja River in Lubliniec Forest in February/ March 2013. The spe-
cies is a very rare guest in Silesia away from the mountains

mieszaniec *Ficedula hypoleuca* x *F. albicollis*

śląskie:

18.04 – 1 ♂, Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

pomurnik *Tichodroma muraria*

dolnośląskie:

11.11 – 1 os., Nieboczowy, pow. wodzisławski (J. Banaś)

czarnowron *Corvus corone*

dolnośląskie:

27.02 – 1 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.), 03.03 – 1 os., Osobowice, Wrocław (pow.)
(G. Orłowski)

05.11 – 1 os., Radziądz, pow. trzebnicki (T. Maszkało, D. Panasiuk)

lubuskie:

12, 31.01 – 1 os., Czarnowo, pow. krośnieński (A. Wąsicki, P. Czechowski, M. Bocheński), 13, 17.03 –
1 os., tamże (P. Czechowski, A. Dubicka, M. Bocheński)

opolskie:

08.05 – 1 os., Zb. Nyski, pow. nyski (J. Wójcicki)

14.08 – 1 os., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (R. Walczybok), 22.10 – 1 os., tamże (T. Maszkało, Ł. Szelaąg)

rzepołuch *Carduelis flavirostris*

dolnośląskie:

- 02.02 – 4 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk, A. Knychala)
22.02 – 2 os., Sołtysowice, Wrocław (pow.) (D. Panasiuk, A. Knychala)
20.10 – 4 os., Niedźwiedzice, pow. legnicki (M. Sapko)
23.10 – 1 os., Powidzko, pow. trzebnicki (T. Szymala)
04.11 – 1 os., 25.11 – 3 os., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (K. Ostrowski)
10.11 – 11 os., Sieczków, pow. trzebnicki (W. Lenkiewicz)
16.11 – ok. 120 os., Wrocławskie Pola Irygacyjne, Wrocław (pow.) (W. Górka)
17.11 – cn. 29 os., „Łąki Ostaszowskie”, pow. polkowicki (M. Sapko)

lubuskie:

- 16.01 – 1 os., Sarbia, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka)
19.10 – 7 os., zb. Raduszc, pow. krośnieński (P. Czechowski, A. Dubicka), 16.11 – 12 os., 20 os., 26.11 – 5 os., tamże (P. Czechowski)
24.10 – 2 os., Czerwieńsk, pow. zielonogórski (P. Czechowski)

opolskie:

- 27.01 – 60 os., Olesno, pow. oleski (G. i G. Sobczak)

śląskie:

- 13.01 – 80 os., 28.02 – 27 os., 03.03 – 57 os., 10.03 – 32 os., 28.03 – 6 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)
26.01 – 39 os., Gliwice (pow.) (G. Gaudnik, J. Banaś)
06.04 – 2 os., 35 os., zb. Dzierżno Duże, pow. gliwicki (S. Beuch i inni)
13.10 – 80 os., Łany Małe, pow. gliwicki (K. Kokoszka)
24.10 – 9 os., 08.12 – 54 os., 12, 17.12 – 5 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)
25.12 – 110 os., Miechowice, Bytom (S. Beuch, A. Burecki)
21.12 – 13 os., 29.12 – cn. 19 os., 31.12 – cn. 10 os., zb. Świerkianiec, pow. tarnogórski (E. Paprzycka)
24.12 – 41 os., Krzyżowice, pow. pszczyński (M. Nagler)

poświerka *Calcarius lapponicus*

dolnośląskie:

- 19.11 – 3 os., Bartoszowa, pow. strzebiński (K. Ostrowski)
29.11 – 1 os., Budziszów, pow. wrocławski, 19.12-15.02.2014 – 1 ♀ imm. (fot. 11), tamże (K. Ostrowski i inni)

śnieguła *Plectrophenax nivalis*

dolnośląskie:

- 24-25.01 – 12 os., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski (P. Kołodziejczyk, K. Ostrowski, M. Kowalski),
22.02 – 45 os., tamże (K. Zakrzewski)
10.11 – 2 ♂♂ i 2 ♀♀, Wojciechówek, pow. legnicki (A. Wąsicki)
12.11 – 1 ♀ ad., zb. Słup, pow. jaworski (M. Sapko)
13.11 – 1 os., Tyniec nad Ślężą, pow. wrocławski, 14.11 – 2 os., Bartoszowa, pow. strzebiński, 15.11 – 4 os.,
Budziszów, pow. wrocławski, 18.11 – 1 os., Rochowice, pow. strzebiński, 26.11 – cn. 1 os., Bartoszowa,
27.11 – cn. 1 os., 06.12 – cn. 15 os., Tyniec nad Ślężą, 06.12 – 1 imm., Budziszów (K. Ostrowski)
16.11 – ok. 25 os., osadnik Żelazny Most, pow. lubiński (T. Maszkało)
22.11 – 1 ♀ ad., Zb. Mietkowski, pow. wrocławski (J. Zygałło)
11-13.12 – 8 os., zb. Bukówka, pow. kamiennogórski (P. Wasiak)

lubuskie:

- 24.02 – 15 os., Wysokie, pow. zielonogórski (A. Wąsicki)

Fot. 11. Poławierka *Calcarius lapponicus* obserwowana pod Budziszowem zimą 2013/ 2014 r. (fot. K. Ostrowski)

Photo 11. Lapland Longspur observed in Winter 2013/ 2014 near Budziszów (Lower Silesia)

opolskie:

01.01 – 111 os., Grudynia Wielka, pow. kędzierzyńsko-kozielski (M. Nagler, Z. Wnuk), 04.01 – 104 os., 05.01 – ok. 90 os., tamże (G. Gaudnik)

28.01-02.02 – cn. 50 os., Skoroszyce, pow. nyski (T. Maszkało, M. Sikorska)

28.12 – 1 ♂, Zb. Otmuchowski, pow. nyski (H. Sztwiertnia, J. Stachów)

śląskie:

15.02 – 2 os., Budziska, pow. raciborski (J. Banaś)

28.02 – 2 ad., Zamarski, pow. cieszyński (J. Jagiełko)

10.03 – 1 os., Miechowice, Bytom (pow.) (S. Beuch)

Kategoria D

(pochodzenie niepewne – uncertain origin)

gęś tybetańska *Anser indicus*

dolnośląskie:

15.06 – 1 ad., Gądkowice, pow. milicki (P. Kołodziejczyk, L. Matacz)

opolskie:

16.11 – 2 ad., Zb. Otmuchowski, pow. nyski (M. Domagała)

Kategoria E

(pojaw nienaturalny – unnatural occurrence)

łabędź czarny *Cygnus atratus*

lubuskie:

03.05 – 1 ad., zb. Radoszyc, pow. krośnieński (P. Czechowski i inni)

kazarka rdzawa *Tadorna ferruginea*

dolnośląskie:

26, 30.01 – 5 os., 04-08, 19.02 – 1 ♀, 10.02 – 4 os., 22.12-12.01.2014 – 1 os., Wrocław (pow.) (J. Krawski i inni)

karolinka *Aix sponsa*

dolnośląskie:

27.01 – 1 para, Maślice, Wrocław (pow.) (P. Grochowski, J. Pomorska-Grochowska), 21.10-10.02.2014 – 1 ♂, tamże (D. Panasiuk i inni)

26, 29.05, 12.10 – 1 ♂, Głuszyca Górna, pow. wałbrzyski (P. Wasiak, K. Żarkowski)

śląskie:

06.01 – 1 ♀, zb. Pławniowice, pow. gliwicki (M. Skóra)

13.01 – 1 ♂, rz. Biała, Czechowice-Dziedzice, pow. bielski (J. Król)

mandarynka *Aix galericulata*

opolskie:

13.01-07.04 – 1 ♀, Nysa (pow.) (Ł. Czajka, H. Sztwiertnia, T. Maszkało)

orłosep *Gypaetus barbatus*

lubuskie:

22.05 – 1 ♀ imm., z nadajnikiem satelitarnym, pow. nowosolski (www.wild.uzh.ch/bg/index_e.htm, odczyt – Z. Kajzer)

- Ptak z programu reintrodukcji w niemieckich Alpach.

Obserwacje zestawili:

Szymon Beuch

Bartosz Smyk

Summary

This report presents the most interesting bird observations in Silesia in 2013. It comprises phenological observations, observations of big flocks as well as rare and scarce birds sightings. In 2014 two new species were added to the Silesian list - Lesser Yellowlegs and Roseate Tern. One should also pay attention to the second record of Iceland Gull and Red-rumped Swallow and the third record of Yellow-billed Loon and Glaucous Gull. The observation of the Great Bastard after 20 years of absence and the new nesting place of the Wood Sandpiper are also worth noticing.

Literatura:

Chrzęścik A., Betleja J., Gwóźdź R., Skalbani P. 2013. Mewa polarna *Larus glaucooides* nowym gatunkiem na Śląsku. Ptaki Śląska 20: 70-74.

Czechowski P. 2007. Obserwacja jaskółki rudawej *Cecropis daurica* na Ziemi Lubuskiej. Przegląd Przyrodniczy 18: 140-141.

Kołodziejczyk P., Zięba K. 2013. Reaktywacja Kartoteki Awifauny Śląska w postaci aplikacji internetowej. Ptaki Śląska 20: 181-184.

Komisja Faunistyczna 2014. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2013. Ornis Polonica 55: 181-218.

Kościelny H. 1994. Obserwacja dropia *Otis tarda* na Górnym Śląsku. Ptaki Śląska 10: 126.

Obserwacje faunistyczne 2012. Obserwacje faunistyczne z roku 2011. Ptaki Śląska 19: 153-180.

Obserwacje faunistyczne 2013. Faunistycznie ważne obserwacje ptaków Śląsku w roku 2012. Ptaki Śląska 20: 110-169.

Ochmann A., Beuch S., Świerad R., Chlebowski A., Kołodziejczyk P., Walczybok R. 2014. Trzecie stwierdzenie mewy bladej *Larus hyperboreus* na Śląsku. Ptaki Śląska 21: 140-144.

Zawadzki M., Kowalski M., Lepka M., Świerad R., Michalik W., Siekiera A., Siekiera J., Chmura N., Mehlich R. 2012. Pierwsze i drugie stwierdzenie nura białodziobego *Gavia adamsii* na Śląsku. Ptaki Śląska 19: 95-99.

XXXV Zjazd Ornitologów Śląska 35th Meeting of Silesian Ornithologists

Andrzej Dyrz, Otwarcie Zjazdu i powitanie uczestników,

Paweł Kołodziejczyk, Rzadkie ptaki lęgowe na Śląsku – wyniki akcji z 2013 r.,

Aleksandra Szurlej-Kiełańska, Kolizje ptaków ze szklanymi elementami budynków,

Jan Lontkowski, Jaki to ptak? cz.1.,

Stanisław Rusiecki i Bartosz Smyk, Zimowanie grzywacza we Wrocławiu,

Szymon Beuch i Bartosz Smyk, Rzadkie ptaki stwierdzone na Śląsku w roku 2013,

Andrzej Dyrz, Wodniczka – globalnie zagrożony gatunek europejski – aktualna wiedza o tym ptaku,

Hanna Sztwiertnia, Ptasia monogamia – co ujawnia DNA?,

Jan Lontkowski, Jaki to ptak? cz.2.,

Sławomir Rubacha, Atlas Sów Polski. Puchacz na Śląsku – nowa akcja ŚTO i SOS,

Paweł Kołodziejczyk i Kamil Zięba, Kartoteka Awifauny Śląska – narzędzie do poznawania i ochrony awifauny Śląska,

Hanna Sztwiertnia i Kinga Mielcarska, Wakacje z ptakami: obozy obrączkarskie na Śląsku,

Jan Lontkowski, Jaki to ptak? cz.3.,

Monika Czuchra, Wrażenia ornitologiczne z północno-wschodniej Australii (pokaz przeźroczy).

Zjazd odbył się 22 lutego 2014 r. w budynku Instytutu Biologii Środowiskowej (dawniej I. Zoologicznego) Uniwersytetu Wrocławskiego. W Zjeździe wzięło udział 168 osób. Zaprezentowano 13 wystąpień w kolejności przedstawionej powyżej.

W otwierającym Zjazd referacie przedstawiony został stan wiedzy na temat rzadkich gatunków ptaków lęgowych na Śląsku. Do gatunków tych zaliczono zarówno ptaki lęgowe skupione w nielicznych na Śląsku koloniach (np. czapla siwa), jak i ptaki

przystępujące u nas do lęgów sporadycznie (np. szczudłak), nowe dla naszej awifauny i ekspansywne (np. gęsiówka egipska) czy wreszcie gatunki zmniejszające liczebność (zausznik). Akcja inwentaryzacji tych ptaków, koordynowana w 2013 r. przez Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne, umożliwiła zebranie wiarygodnych danych na temat liczebności i przyniosła wiele ciekawych odkryć. Podczas gdy jedne gatunki zwiększają liczebność, inne niestety wycofują się z naszego regionu. Paweł Kołodziejczyk pod-

czas wystąpienia prezentował równocześnie możliwości techniczne wyszukiwarki, będącej elementem nowej, elektronicznej wersji Kartoteki Awifauny Śląska.

W kolejnym wystąpieniu z dziedziny ochrony środowiska Aleksandra Szurlej-Kiełańska przedstawiła nasilający się problem śmiertelności ptaków, której głównym powodem są kolizje ze szklanymi elementami otaczającej nas architektury. Poznaliśmy nie tylko skalę zagrożenia, ale też perspektywy rozwoju technologicznego, dzięki którym w przyszłości problem ten zostanie (miejmy nadzieję) zminimalizowany.

Jan Lontkowski, na tegorocznym Zjeździe występujący trzykrotnie, podzielił się z nami tajemnicami wiedzy dotyczącej rozpoznawania wyjątkowo trudnych do identyfikacji gatunków ptaków. Posłużył się w tym celu fotografiami przedstawicieli trzech odległych systematycznie gatunków ptaków (jerzyka błędnego, orla cesarskiego i białorzytki płowej), które każdy ornitolog na Śląsku miałby nadzieję spotkać w terenie.

Kolejne dwa wystąpienia prezentował Bartosz Smyk. Pierwsze dotyczyło nasilającego się zjawiska zimowania grzywacza we Wrocławiu. Zimowiska (a dokładnie zimowiska noclegowiska i żerowiska) tego gołębia są obserwowane na północnym zachodzie naszego kraju od XIX wieku, ale dopiero od ok. 20 lat na Śląsku. Prowadzony przez autorów referatu monitoring przyniósł wiedzę na temat liczebności i dynamiki rozmieszczenia grzywacza w obrębie Wrocławia.

Na następny referat śląscy ornitolodzy z reguły czekają na Zjeździe z niecierpliwością i tym razem również się nie zawiedli: listę rzadkich ptaków obserwowanych na

Śląsku w 2013 r. autorzy przygotowali bardzo skrupulatnie, korzystając z wszelkich dostępnych źródeł (głównie internetowych).

Po krótkim, ale intensywnym wybuchu życia towarzyskiego w trakcie przerwy, uczestnicy Zjazdu w skupieniu wysłuchali wystąpienia Andrzeja Dyrca o ptaku co prawda nie występującym na Śląsku, ale bardzo ważnym w skali całego kraju i kontynentu. Wodniczka to ptak zaskakujący swoją nietypową biologią i ekologią lęgową, przez co od wielu lat szczególnie interesują się nim naukowcy, w tym prelegent. Skrajnie niewielka liczebność podkreśla unikatowość ptaka, który nie bez powodu jest symbolem Polski w Unii Europejskiej.

W kolejnym wystąpieniu przenieśliśmy się w sferę życia intymnego ptaków. Dzięki najnowszym technikom laboratoryjnym (analiza fragmentów mikrosatelitarnych DNA) możemy odkryć jego tajemnice. Jak dowiedzieliśmy się od referującej temat Hanny Sztwiertni, łączenie obserwacji terenowych z analizą laboratoryjną dowiodło przede wszystkim tego, że monogamia u ptaków ma charakter głównie socjalny, a nie genetyczny – zdrady partnerskie nie są rzadkością. Zebrani z niejakim niepokojem przyjęli informację, że samice ptaków są w stanie umknąć nawet najbardziej wyczerpującym zabiegom partnerów, mającym na celu ochronę ich ojcostwa.

Następnie Sławomir Rubacha zaprezentował nową akcję monitoringową organizowaną wspólnie przez Stowarzyszenie Ochrony Sów i Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne. Poznanie stanowisk lęgowych puchacza – ptaka, którego lęgi są w Polsce objęte ochroną strefową – jest bardzo ważne z punktu widzenia ochrony tego gatunku w regionie. Wystąpienie było równocześnie

okazją do zaprezentowania interesującego narzędzia internetowego: Atlasu Sów Polski, służącego zbieraniu informacji o występowaniu wszystkich ptaków z tej grupy systematycznej.

Następnie przyszła kolej na rozwinięcie tematu elektronicznej wersji Kartoteki Awifauny Śląska. Paweł Kołodziejczyk zapoznał zebranych z kryteriami i metodami zgłaszania, weryfikowania oraz wyszukiwania obserwacji w tym działającym zaledwie od 5 miesięcy, a już cieszącym się dużą popularnością, narzędziu awifaunistyki.

Po kolejnej przerwie powróciliśmy do wystąpień przywodzących na myśl nadchodzącą wiosnę i czas urlopów. Najpierw Hanna Sztwiertnia i Kinga Mielcarska zaprosiły zebranych do udziału w obozach obrączkarskich, organizowanych na Śląsku przez studentów i absolwentów Uniwersytetu Wrocławskiego. Po kilku latach przerwy będziemy mogli znów cieszyć się pobytami nad Zbiornikiem Turawskim, gdzie w ujściu Małej Panwi będą prowadzone odłowy i obrączkowanie nie tylko ptaków siewkowych. Z kolei u podnóża Karkonoszy, nad malowniczym zbiornikiem Bukówka, Wrocławska Grupa Obrączkarska ODRA trzeci rok z rzędu będzie badać jesienną migrację ptaków wróblowych.

Na koniec Monika Czuchra zaprezentowała pokaz zdjęć wykonanych w północno-wschodniej Australii podczas badań naukowych prowadzonych przez pracowników Zakładu Ekologii Behawioralnej (UWr). Obejrzelśmy zdjęcia nie tylko ptaków, ale też innych egzotycznych zwierząt i krajobrazów z drugiego końca świata.

Hanna Sztwiertnia

Summary

On 22nd February 2014 the 35th Meeting of Silesian Ornithologists in Wrocław was held. The meeting was attended by 168 people and 13 lectures were presented.